

Alojz Kraigher:

Mlada ljubezen.

I.

Tomo Žitnik se je čisto nepričakovano vrnil z Dunaja domov. Bil je v četrtem letu pravnih študij, a prvega izpita še vedno ni imel za seboj. Lani je bil komaj mislil na to; letos pa se je bil pripravljaj in pripravljaj, zaklinjal in rotil, nazadnje pa od samih krokarij tudi ni bil utegnil.

Po binkoštih se je bil nenadoma iztreznil od popivanja in ponočevanja; v brezupnem mačku je bil izpoznal, da je za ta tečaj prepozna vsaka misel na izpit; odločil se je bil kar čez noč in pobegnil v domovino.

In zdaj polega že ves teden po travi na domačem vrtu, gleda v drevje in v nebo, prisluškuje žvižgom in drdranju vlakov, malo top in kakor odsoten v duhu, nestrpno čakajoč, da se mu vrne mir in ravnovesje v dušo, da se mu zopet oživi pogum, vzbudi samozavest. Spomin na nekatero doživljaje in dolgove ga skeli; tesnobna čustva ga napadajo, — da rije s čelom in z očmi v dlani, in se zapraska z nohti med lase in v kožo, kakor bi si hotel izruvat iz čepinje to peklenko mōro, ki mu tlači vest . . .

Njegova mati je nesrečna in obupana, tiho očitaje jej preži v pogledih . . . Saj bi se je ne bal: — zdi se mu celo, da je v njenih pametnih očeh več razumevajočega usmiljenja nego očitaja; — a njega je še preveč sram, da bi stopil k njej in jo poprosil . . .

Ona šiva na verandi, z naočniki na nosu, zagledavajuč se tuintam izpod obrvi po vrtu . . . Vitka je, še zmirom lepa, s temnimi lasmi in bledim licem. Človek bi jej prisodil precej živahnosti in veselosti, v resnici pa je že dolga leta vsa turobna in pobita, kakor ptica, ki so se jej bile polomile perotnice. — Njen mož je bil sodnik in je utonil v Savi. Rekli so, da se je bil pri kopanju ponesrečil; a šepetali so, da ga je bila gnala v smrt — njena nezvestoba. Tomo je bil slišal to povest, a jej ni popolnoma verjel; čeprav se je spominjal profesorja z lepo, svetlo brado, ki ga je bila nekaj pozdravila na cesti s tako bleščečimi, pijanimi očmi, kakor jih ni bil videl pri njej ne prej ne slej. Takrat je bil on še majhen dijaček. Ne spominja se, da bi bil videl profesorja kedaj pri njih na domu, ali da

bi bil slišal doma njegovo ime; a ta prizor na cesti: — to dolgo rokovanje, to ognjevito šepetanje v italijanščini, ki je ni razumel, ta zadnji srečni nasmehljaj čez ramo, ko je zavila po slovesu krog ovinka, — vse to mu je gojilo slutnjo, ki mu je pogostoma navdajala srce z bridkostjo in sovražnostjo. Parkrat se je bilo že celo zgodilo, da je nastopil brezobzirno in surovo proti njej; a vsakokrat se je premagal, še predno bi bilo moglo izbruhniti iz njega očitane zakonske nezvestobe. In ko bi ga bil naravnost vprašal, kaj misli o tej stvari, bi bil tajil in zagovarjal mater zoper obrekovanje z vsem mladostnim ognjem, z vso sinovsko ljubeznijo . . .

Mati si očita, da se premalo briga za njegovo dejanje in nehanje, da premalo nadzoruje njegovo učenje; a ob enem čuti, da bi jej bilo čisto nemogoče, vzeti ga odločneje v roke, — ko da se boji upora, očitanih, groženj . . . Glava se jej skloni nižje k prsim, roke jej trudne obtiče . . . Že vsa ta dolga leta nima več moči ne volje, vplivati nanj ali celo ukazovati mu; — ko da jej tišči na pleča breme, ki jej mrtviči ude in jo navdaja vso s slabostjo in čudno strahopetnostjo . . . Malo je besed med njima, — četudi je dovolj ljubezni, materiuske in sinovske, četudi jima vsekdar ob slovesu srci prekipevata od gorkih čustev . . .

Mati na verandi, sin na vrtu, — a njuni duši hrepenita druga k drugi in zmirom večkrat se srečavajo pogledi, ozirajoči se na vrt z verande in na verando z vrta. —

Počasi se je Tomo pomiril in si moralno toli opomogel, da se je lotil knjig, pregledal snov, odmeril dele, ki jih je že bil proučil, in ugotovil čas, ki bi mu bil potreben, da se končno pripravi za izpit. In spravil se je k delu, začel študirati, in bil naenkrat v ognju, razvnet in ves navdušen, kot je odgovarjalo živahnosti in iskrenosti njegove nravi. Učil se je igranje, če je bil pri stvari z vsem razumom in z vso pazljivostjo. In ko bi ga ne trle dunajske skrbi, bi se že čutil lahkega in razbremenjenega, pogumnega in samozavestnega. Saj zadostuje tako neizrečeno malo pridnosti in izpolnjenih dolžnosti, da se vrne v mlado dušo mir in ravnovesje.

Materini pogledi so zadnje dni že čisto vdani in ljubeči; Tomo si je v svesti odpuščenja, lehkotneje mu je pri srcu. —

V nedeljo po obedu ostane za mizo na verandi, široko sedeč na divanu, bingljajoč z nogo, desnico izleknjeno po naslonjalu, cigareto v ustih, v očeh poreden nasmehljaj. — Lep mladenič je, temnopolt, s kodrastimi, skoraj črnimi lasmi, pristriženimi nad čelom v podjeten čop; z okroglo glavo, nežno stisnjeno proti bradi, in z

gladkimi lici. Oči so mu rujave, žive, lesketajoče se od ognjevitosti in odkritosrčnosti, zanimanja in radovednosti, občudovanja in nagajivosti. Ustnice so fino rezane, morda malo premesnate; zobje enakomerni, beli, skoraj brez napak; pod nosom voljne temne brčice. Rast mu je vitka in precej visoka, pleča so mu malo tesna; nekoliko suhljat je, a mišičevje mu je vendar krepko in močno. Snažno je oblečen, s skromno eleganco slovenskega dijaka. — Južen tip, s primešano furlansko krvco, ki jo je podedoval pa materi, rojeni Goričanki.

Konec mize sedi v fotelju stara mati, po očetu stara mati, v fotelju, ki je v njem nekdanje čase oče stoloval. Majhna, suha ženska s sivimi lasmi in strahovito nagubanim obrazom; z drobnimi očmi, ki sije iz njih nedolžnost in dobrodušnost, ki pa znajo gledati tudi pikro in strupeno. Takoj po sinovi smrti se je bila polastila tega sedeža, da bi odtod nadzirala snaho, kot večni spomin na ranjkega. A ta sovražnost je bila bolj trenutna in narejena; z vdovo sta se zmirom dobro razumeli in brez preprirov izhajali. — Stara se naslanja s komolci na foteljeve držaje in vzpenja svoj upognjeni hrbet, da bi bila večja videti. In kakor je ta velikost samo šaljiva ljubkost, je tudi njena slučajna zlobnost taka, da jej ne verjameš in da se jej prijazno nasmehljaš.

Tomu nasproti sedi njegova mati. Kakih petinštirideset let ima. Danes so jej lica malo bolj rdeča, život trdnejši in bolj pokončen nego je bil zadnje dni. Njene temne oči se ozirajo zdaj pa zdaj čez mizo v sina, vprašujoče, ljubkujoče, polne pričakovanja in bojazni. Tako samotni je njen dom, on bi ga lahko poživil; a to je kazen zanjo, da ga ne strpi na domu, da ostaja najrajši celo čez praznike na Dunaju. Samo lansko zimo je bil par mesecev doma, ko je bil v pisarni pri notarju v mestu in se je bil zaljubil . . . Vprašanje bi imela na jeziku . . .

„Mama, do kdaj se bova kujala?“ — se oglasi v tem trenutku Tomo.

Vdova ga veselo presenečena pogleda; stara mati pa zakliče v kuhinjo:

„Zdaj pa le še vina, Micka; Tomo je izpregovoril.“

Vsi trije prasnejo v krohot in vsi trije začno naenkrat govoriti . . . In toliko je govorjenja in pripovedovanja, vprašanj in odgovorov, kakor bi ne bili že ves teden skupaj, temveč bi se bili po dolgem potovanju ravnokar sešli.

Stara mati ne pride dosti do besede, čeprav je vsa nestrpna in jej prsti neprenehoma igrajo in jej utripljejo trepalnice, izmed

katerih mežikajo drobna očca s pretkano hudomušnostjo: čaj, fante čaj, kako te primem! — In ko se jej ponudi prilika, plane bliskoma:

„Kaj pa, Tomo, — v mesto te kar nič ne mika?“

On se komaj zmeni zanjo in se obrne zopet k materi; stara pa nadaljuje hlastno:

„Kaj si ves čas na Dunaju počel? Študiral nisi, izpitov nisi delal . . . Ali si obupoval, ker ti je — vere zmanjkalo?“

Tomo zardi po vsem obrazu in umakne svoj pogled na cigareto, ki jej s sumljivo temeljitostjo otresa pepel.

Mati ga gleda z vdanimi in tolažečimi očmi, naslonjena na komolce, brado na sklenjenih rokah. Stara pa se naslaja ob vnukovi zadregi:

„Vera, upanje, ljubezen . . . Ali veš, da je Vêra zaročena?“

„Kaj mi vera? Kaj nevéra? Kaj mi vsi svetniki in svetnice božje? Svojo véro sem predvčeranjim na kol obesil.“

„In tvoja Vêra tebe!“

„Pa ne predvčeranjim, mogoče včeraj.“

„Torej nisi vedel?“

Stara stisne svoja očca in ga pogleda prodirljivo, kot bi iskala rešitve uganki. Tomo pa zamahne malomarno z roko in reče neuljudno:

„Kako ste sitni, mati! Kaj se brigade za te stvari? Saj se niti jaz ne brigam . . . In prav nobene olike nimate: — Ne vidite, da bi rad govoril z mamo? — Kaj sedite tukaj?“

„Tomo!“ — ga pokara mati.

Stara pa ni nič razžaljena:

„Hahaha . . .“ — se zaheheče raskavo, „dobro vem, kje te čevelj žuli. Le zgovorita se! Pri meni najdeš k večjemu kakšno kronico — za skrajno silo.“

Tomo iznova zardi in pogleda poniglavo čez mizo k materi. A ta sedi s povešenim pogledom, otožna in zamišljena; pa se zdajci zdrzne, vstane in zakliče na hodnik:

„Micka, pospravi z mize!“

Tudi stara vstane in se odpravi; a prej se še poredno nagne k Tomu:

„In tudi Mira se moži, moj ljubi. Vse te zapuščajo. Tak junak si, vidiš!“

„Prašam jaz za babe!? Po grošu jih dobim, za vsakim oglom.“

„Le hodi s takimi po grošu, pojutrišnjem že tudi sam ne boš več groša vreden. O, Tomo, Tomo, mladost — norost, kaj ne? Ampak

ono o neverni veri te je le zadelo. No, kar naženi me! Kaj bi tisto: tolažba je po grošu, a? Hahaha . . . Hahaha . . .“

Njen smeh je oster, a prisrčen, sama dobrodušnost zveni iz njega.

— Veranda je preprosto opremljena, a je prijazna in domača, z vrati na zaprt hodnik. Ob obeh steklenih stenah vse polno cvetk in rož v lončenih piskrih in zelenjadi v podolgovatih skrinjicah. V kotu med divanom in foteljem par polic s knjigami in časniki in drugo ropotijo, na vrhu zaprašeno razpelo. Po stenah množica razglednic in nekaj fotografskih slik. Ob stekleni steni proti vrtu drugi fotelj in mizica za šivanje.

Vdova sede k mizici in se zagleda skozi odprto okno. Roka jej mehanično seže po naočnikih, ki so malo neokusni, ki pa so jej postali skoraj neizogibni. Morda je za spoznanje daljnovidna, a predvsem jo ima neke vrste koketerija — s starostjo. Odkar je sin dorasel, se jej je začelo zdeti, da je premlada zanj. Oči so jej preveč hlepele po življenju, srce jej je zaplalo časi s tako burnostjo, da se je bala zase. Zato se je odtegnila življenju in družabnosti, živela tiho in samotno, si dokazovala starost in si pridigovala resignacijo. In ti naočniki so ji simbol za starost; če sede h knjigi ali k ročnemu delu, se jej iztegne roka nehote za njimi.

Tomo se jej približa in jej položi roko na tilnik:

„Ti si še strašno mlada, mama. Greh je, da si zakopana v ti samoti. Jaz zapravljam in divjam po svetu . . .“

Ona se naglo obrne in ga prime za roko:

„Ali si zdrav, Tomo? Nisi ničesar . . .?“

„Zdrav sem.“ — Pa se jej iztrga in stopi po verandi: „Ha, te skrbi imaš?“

„Tako čuden si se bil vrnil.“

„Ne, mama. Jaz sem zdrav; a moja mošnja . . . vidiš?“

Ustavi se pred njo in obrne svojo denarnico narobe:

„Ta je bolna, vidiš!“

„Koliko potrebuješ?“

„Tristo kron.“

„Tristo kron? Za božjo voljo, kam si mislil?“

A Tomo čuti, da je stvar dobljena:

„Daj mi jih štiristo! Tristo jih odpošljem; nekaj pa moram imeti v žepu, da sem malo samostojnejši in samozavestnejši. Ti ne verjameš, kaka šlapa je človek s prazno mošnjo!“

A odkod bi vzela? Prihranke jej je bil že vse izmolzel, pokojnine ni dovolj, obresti so izčrpane, glavnica pa mora ostati po

očetovi želji nedotaknjena do Tomove samostojnosti. Sin jej izpodbije vse pomisleke; prvič: želja ni določba, čeprav je v oporoki; in drugič: če si vzame od glavnice, si vzame kakor posojilo; v nekaj mesecih je lahko vse že zopet v redu.

„Tretjič pa: — Saj sem samostojen! Za samostojnost ravno gre. Kako bom samostojen brez denarja?“

Navihano se jej reži v obraz, da se nasmehne tudi ona:

„Zvijah si poln: — jurist boš dober.“

„No, vidiš, — in celo brez izpitov!“

Pa se ugrizne v jezik: — ti prokleti izpiti! Mati ga pogleda vprašujoče.

„Máma, nič se ne boj! Še pred božičem napravim izpit. Saj sem že precej pripravljen; a za ta tečaj je bilo prepozno — in poguma mi je bilo zmanjkalo . . . Samozavesti, vidiš? Samostojnosti! . . . Pa smo zopet tam! Saj je vse odvisno od tega. In samozavest in samostojnost sta odvisna od denarja. Circulus — razumeš?“

„Circulus vitiosus!“

„Ah! . . . Na, máma, tudi ti bi bila dober jurist.“

Skloni se k njej in jo objame krog vratu, pa pritisne svoje lice k njenemu:

„Porednica si máma, veš? In resnično te je škoda . . .“

Ona vstane in ga prime ljubeznivo za ušesa:

„Zdaj sva si dobra, Tomo. Pojdi na vrt, jaz pridem takoj za tabo. Rada bi se še kaj pomenila . . .“

— Tomo leži na hrbtu v travi pod drevesom in gleda v jasno junijsko nebo, ki bi mu skoraj vid jemalo, ko bi si ne hladil pogledov v zelenem listju košatih hrušk in jablan. Kakor hitro je prišel od matere, je bil naenkrat ves otožen, neznan tesnobo je začutil v prsih. In ustne so mu šepetale:

„Kje je véra? Kje nevéra?“

Zdaj pa se jezi sam nase: — Ali je nisi sam zavrgel? Ali je nisi sam odpahnil? — surovo in brezobzirno? — da bi te ne motila na tvojih grešnih potih? . . . Pravico ima, da si poišče drugega. — ‚Véra je zaročena!‘ — Zakaj pa ne? Če je pametna, se tudi poroči. Kaj to tebe briga? Ali ti je morda žal, prijatelj? . . . Ali naj bi bila drsala kleče za tabo, ko si bil gazil blato vseh ostudnosti po dunajskih ponočnih ulicah? . . .

Če se vzpnè na oba komolca, zagleda na obzorju vrhove kamniških planin. Sinje pečine se vzdigujejo v nebo; tako prelestno

snažne, s koprnečimi obrisi kipeče v jasni vzduh; kot molitev in povzdigovanje neskončno čistih, v nedolžnosti razgaljenih deviških duš. In blesketanje kristalnih solnčnih žarkov se odbija od skalovja, ko da je razgrnjena čez vse tenčica iz samih svetlih biserov, ki migljajo in plapolajo do neba . . . Tomu pa se zdi, da gleda Vêri v sladke oči. Isto čustvo nadčloveškega razkošja, uživajoč najvišjo mero pozemeljske krasote, ga navdaja, kakor lansko zimo, kadar je sedel pred njo, oko v oko, s hrepenečim srcem in vriskajočo dušo, ki mu je plala in žehтела v blaženi ljubezni. Pred sabo vidi njeno temno oko z modrikasto belino in sinjim bleskom, z žametnimi trepalnicami in svilenimi veki, svetlikajoče se od nežne vlage, odsevajoče srečo in brezmejno vdanost, zaupanje in véro . . .

„O, Tomaž nevéni, ti je žal za véro?“

Tomo skoči naglo na noge in še ozre po vrtu, malo jezen nase, da se vdaja sanjam, zmirom zopet sanjam.

Vrt je precej obširen, lepo obdelan in v popolnem redu. Na tem koncu trata s sadnim drevjem; v sredi zelenjadne in cvetlične grede, preprežene s peščenimi stezicami; v ozadju lopa, obdana od obeh strani in od zadaj z mladim smrečjem.

Tomo šeta okoli gred. Roke v hlačnih žepih, glavo povešeno, z mislimi na Dunaju. Nasmešek razočaranja mu igra krog ust: — O, to krokarsko, vlačugarsko življenje! Človek misli, da uživa; pa samo zapravlja, — čas, mladost in svoje sile, telesno zdravje in zdravje svoje duše. Počasi izgublja zmožnost za resnični užitek, za lepoto in dobroto, za naravo in preprostost. Glej, da se iztržeš, Tomo, hudiču in njegovim angeljem! Plačaj še teh par sto kron, pa se reši — na otok blaženih! — Otok blaženih! Nasmešek mu postane zaničljiv in trpek . . . Saj si ga bil zaslutil, Tomo, ta otok blaženih; pa si mu bil pokazal hrbet! . . .

Mehka roka mu seže pod pazduho ter se ga oklene:

„Kaj premišljuješ, Tomo? Ali sem te prestrašila?“

„Nisem bil zapazil, da si prišla, máma.“

Tiho in počasi šetata med gredami, vsaki v svojih mislih, kakor bi ne našla v prvem hipu besede za razgovor. Tomo bi rad vprašal radi Vêre, pa ga je sram. Materine misli so v preteklosti, pri ranjkem možu in njegovi smrti. A nenadoma je tudi Tomo v pravi smeri:

„Deseto leto že poteka, máma, odkar se je bil oče . . . ponesrečil.“

„Ti si se spomnil? Že vse te dni mi je na mislih. V enem mesecu imamo obletnico. Za svoj god, na svetega Henrika dan je bil — izvršil.“

Z nervozno kretnjo utrže listič z ribizljivega grma:

„Jezik se ti je zataknil, ko si rekel . . . ponesrečil.“ Dobro, Tomo! Saj imaš pravico, izvedeti resnico. Že davno bi ti bila povedala in razodela . . . marsikaj bi ti bila rada razložila . . .“

Izpustila je njegovo laket. Z zamaknjenim pogledom in z valjujočo duško hodi poleg njega:

„A zadnja leta si mi bil tako neznansko tuj, sovražen, neusmiljen, — da ti nisem mogla blizu. Letos se mi zdiš dostopnejši; najbrže zato, ker si nekaj pretrpel, vsaj nekaj malega pretrpel.“

Tomo gleda v stran in mati nadaljuje:

„Trpljenje ublaži človeka, Tomo. Nič ti naj ne bo hudo za to, kar imaš za sabo! Vse je dobro, kar izkusiš in preizkusiš. So stvari, ki ti jih nihče ne dopové, ki se jih od nikogar ne naučiš. Sam moraš priti do spoznanja. In prav je, da pride kaj trpljenja na človeka; sam se še prepričaš, da je prav. Kam pa bi z ošabnostjo, ko bi ne dobili tuintam po prstih?“

Tomu je malo sitno in vroča so mu lica; rad bi pojasnil materi, kako je bilo z Vêro, — in da je on zločinec; — pa se samo nerodno zlekne v plečih, vzdihne in se ozre precej poniglavo po vrtu.

„Tudi jaz sem nekaj pretrpela, Tomo. Deseto leto poteka od njegove smrti, — deseto leto moje pokore. Bila sem grešila; res sem bila kriva, Tomo. Nič ti ne tajim; dovolj si star, da me vsaj deloma razumeš. A tebi so gotovo rekli, da sem ga edino jaz pogrnala v smrt. Zato si mislil, da si lahko brezobziren proti meni.“

„Ali sem bil tako strašansko brezobziren, máma? Če sem bil parkrat malo drzen . . . mladina je objestna, máma. Kaj sem pa napravil?“

„Ah . . . vse ravnanje in ponašanje . . . Mnogokrat bolj raniš s kretnjo in pogledom nego s psovko.“

„Saj sem vendar vedel, da ti nisi kriva! Oče je bil bolan. Iz strahu pred blaznostjo je zbežal iz življenja.“

„Vedel si? A prepričan nisi bil. Slutnje so te motile. Čustvo se ne da prevarati. Čisto razumljivo se mi zdi, da nisi prav verjel. Kdo bi ti očital?“

Tomo je v zadregi; z roko zamahne in pogleda mater plaho in proseče, — pa ne najde izgovora ter reče kratko:

„Odpusti, máma!“

Ona se ga zopet oklene:

„Dober fant si, Tomo. Če ti ne očitam, ni potreba odpuščati. — A kdo ti je povedal?“

„Stara mati. Ona te je zmirom zagovarjala.“ — Nenadoma se zopet zmede in zardi, ter hiti nadaljevati: „Menda te je imela rajša nego očeta. Pravila mi je bila, da je bil bolan, da je bil zmirom slab na živcih. Potem pa je bil dobil še neko drugo — bolezen ... in kot posledico — pojave blaznosti. Ali ne?“

„Naša stara mati — vidiš, to je dobra ženska! Koliko je ona pretrpela v svojem življenju! In zmirom boljša je postajala. Take stare mamice, to so svetnice! Le jo poslušaj, če se razjezi nad komerkoli! To je drugače kot pri meni. Tu ni nobenega sitnarjenja ali trmoglavosti ali celo sovražnosti. Pravičen srd pravičnega sodnika ... izkušenega, razumevajočega, neskončno dobrega sodnika. — Časi te podraži, a nikoli ne iz hudobije; zmirom ima dobro misel in lepe namene s tabo. Po obedu te je bila zbadala ...“

Tomo je razmišljen in pogled mu je nestalen; mati zapazi, da je ne posluša. Stisne se tesneje k njemu:

„Kaj premišljuješ, Tomo?“

On jo pogleda malo zbežan in neodločen:

„Eno bi rad vedel, máma. Že davno bi te bil rad vprašal. — Kdaj je bil oče zbolel? Kdaj je bil — spolno zbolel? Ne zameri mi vprašanja, majka!“ — Stisne jej roko in jo pogleda s prosečimi očmi: „Samo to bi hotel vedeti: — Ali je obolel ... Ali je obolel — pred ... No, pomagaj, majka!“

„Po tvojem rojstvu, Tomo! Poldrugo leto ali kaj takega po tvojem rojstvu.“

Njen obraz postane mrk, s povešenim pogledom stopa poleg sina.

„Ti si lahko brez skrbi, podedoval nisi ničesar od te bolezni.“

„Hvala, máma!“

Tomo si je oddahnil ... a kakor da ga tare še sto vprašanj ..

Nenadoma se mati odloči:

„Sédiva tam v lopo, Tomo! Vse ti razložim.“ —

Henrik Žitnik je bil siten človek. Nervoznost ga je mučila že iz dijaških let. Večen glavobol in slab želodec, utripanje srca in slabo spanje, — v enomer neprilike in zgaga, v šoli in drugod, prepiri in nastopi, tožbe in pritožbe. V srcu je bil morda dober človek; a sam ni mogel zase, če ga je prijelo. — Mati je imela svoje križe z njim ... in ona sama je bila opozorila snaho, ko se je ta možila s Henrikom:

„Ali ga poznaš, Helena? Ti si upaš v zakon z njim? Misliš, da preneseš vse njegove sitnosti? — Draga moja, le preudari, predno se mu zaobljubiš! Preiskusi ga, nikar ne hiti s svatbo!“

Helena pa si je domišljevala, da ga neizmerno osreči s svojo 15 ljubeznijo. Prepričana je bila, da je ljubezen pri obeh neskončna. Prisegala je bila, da jej bo igrača, krotiti mu nestrpnost in muhavost. In zdelo se jej je naravnost, da je poklicana, ozdraviti ga od bolezni, pripraviti mu gnezdo sreče, ki je sanjala o njem.

A kmalu po poroki — živeli so v trgu na deželi — so se pojavila nesporazumljenja. Helena je bila preživahna, preveč življenja željna in vesela, da bi se bila mogla odreči družbi. Niti je ni bil pripravil na kaj takega, ko je bila že nevesta. Zdaj pa je naenkrat hotel, da se popolnoma odtegne vsemu svetu, vsej družabnosti in vsem zabavam. Sam čmeren samotar, nezadovoljen z vso okolico, je zahteval, da postane tudi ona čmerna samotarka in da zabavlja vsemu svetu. — Ona je bila drugače sanjala to gnezdo sreče. Upala je bila, da bo narobe ona njega iztrgala čelarnosti in ga sprijaznila z življenjem.

Motila se je bila v njem; precenjevala je bila sebe in svojo ljubezen. Sprva si ni sama sebi upala priznati, da jej postaja zopern, da so jej čisto izhlapela čustva, ki jih je bila gojila zanj. Sele med nosnostjo, zlasti v zadnjih mesecih, in v tistih tednih po porodu se jej je do kraja ohladila duša. Malenkostno sitnarjenje in zlobno zbadanje, najrazličnejše surovosti in brezobzirnosti so jo polagoma iztreznile.

Postavila se je po robu in se pripravila na boj. Ko se je vrnila iz otroške sobe zopet v družbo, bohotnejša in lepša nego preje, mikavnejša po dozorelosti in čaru materinstva, sijajnejša po duhu in dovtipu, ga je začela mučiti s koketnostjo, mu je začela dražiti ljubosumnost. Trop čestilcev se je sukal okoli nje, njen salon je bil odprt mladini, ki je ljubimkala in rajala pod njenim varstvom. Vozila se je v mesto nakupovat, obleke merit, zabavat se h koncertom in v gledišče, zapravljat po vseh pravilih fine in razsipne dame. Henrik jo je moral spremljati na plese in na veselice in na maskerade. Rad nerad — udati se je moral z lepa; ko bi hodila sama, bi bil le on osmešen. Preklinjal je in se jezil, ko se je dolgočasil brez prave družbe, ves nestrpen in nepotrpežljiv, na milost in nemilost prepuščen razdraženosti svojih živcev.

Helena ga ni varala. V začetku je celo upala, da se mož nadoma izpreobrne in opusti odurnost svoje nravi. Pričakovala je, da jej pade k nogam, skesan in spokorjen, premagan in ugnan, do smrti žejen ljubezni njene in dobrote njene in zakonskega miru. A čim večkrat je premišljala o možnosti take sprave, tem bolj se

je prepričevala, da bi jej bila zoperna, da je ne mara, in da bi se celo zgrozila pred to rešitvijo. Ne, ne, le dalje v vrvež, le vedno bolj divje v vrtinec, — da pride do poloma in razgona in do pobega iz neznoznega ujetništva . . .

O, kako je malo mož na svetu! Kako težko je najti njega, ki bi videl v žensko dušo — in bi jo razumel — in bi se je postalil — in bi si jo zavojeval za vse življenje s krepostjo in plemenitostjo in nesebičnostjo ljubezni žejne, ljubezen vzbujajoče moške duše! . . . Ni ga bilo za Heleno . . . Niti takega, da bi mu žrtvovala le trenotek ljubkovanja . . .

Saj ga ni bila niti vredna takrat! Če se spominja danes: — Ni bila prelomila zakona; a to je bilo huje nego nezvestoba . . . Peklenska nezvestoba duše duši . . . Plitkost in praznота . . . Maščevalnost in sovražnost . . . Za brezobzirnost dvojna brezobzirnost, za surovost dvakratna surovost . . . Hujše usode bi bila zaslužila nego je zadela njega! . . .

Tudi on je ni bil varal. Danes si Helena očita, da je bila vse nesreče njunega zakona sama kriva. Če se je bila odločila, da ga vzame, bi jej ne bilo smelo zmanjkati ljubezni in požrtvovalnosti. On je bil kot nebogljen otrok, potreben pestunje, potreben prigo-varjanja in negovanja, srčkanja in milovanja. Morda mu je bila vsa nervoznost, vsa srborita situost samo krinka za to potrebo. Sram ga je bilo svoje nebogljenosti, sram nazadnje tega srama samega. Zato se je moral skrivati za narejeno kretnjo.

Usoda pa je tirala svojo neizprosno pot navzdol.

Henrika ni bilo gnalo v greh. V ženski družbi je bil trezen in suhoparen kakor malokdo. Niti pil ni mnogo; časi po cele tedne ni pokusil vina. V nočeh pa, ko je čakal v mestu na Heleno, ki se je zabavala na plesu, je zabredel tuintam nehotoma v popivanje in pohajkovanje z najbolj slaboglasno družbo. Tudi v žensko družbo je zašel, v družbo nočnih ptičic najdvojnoljivejše kakovosti. Tako se je zgodilo po zlobni ironiji porogljive usode — ni vedel ne kako ne kdaj —, da je zapadel strašni kugi razvratnega vlačugarstva . . .

Henrikov moralni maček po tisti usodni noči je bil tako neznozen, da se je žena sprla z možem že na povratku iz Ljubljane. In to je bila njena sreča. Imela je navado, da je ob takih prilikah po cele tedne držala šobo. Ker ga že davno ni več ljubila in ne pozelela, je bila zadovoljna, da se je na ta način vsaj začasno izognila njegovim ljubeznivostim. — Ko jej je Henrik naenkrat ves skesan priznal svoj padec in jej s solzami razodel posledice nje-

gove, — je bila za trenotek popolnoma omamljena in kot udarjena od presenečenja . . . Potem pa jej je bilo zdajci jasno, kakšne so posledice, ki jih je vprav prisiljena izvajati iz moževe nesreče — zase.

Od tistega trenutka je bil njun zakon ločen.

A čudno: — Helena je bila mahoma vsa druga. Prijaznejša je bila z možem, postrežljivejša, potrpežljivejša, — ko da se je izmuznila izpod skrivnostnega zakletja. Mirna je postala, nestrpnost jej je izginila, razsipnost jo je minila, celo veselje do zabav in plesov jej je ponehalo. — Človek je zagoneten stroj. Zakaj vse te premembe pri Heleni? — Zdaj je bila rešena zavesti, da mora ljubiti neljubljenega moža. Zdaj je bila varna pred njegovimi približevanji, ker se je zazibala v prepričanje, da nima niti več pravice, zahtevati od nje ljubezni. Ali je bila torej vsa njena prejšnja duševna razdrapanost, vsa našopirjena, sovražnost zoper njega in vse hlastanje za površnimi užitki družabnega življenja, — ali so bili vse to samo znaki njenega notranjega strahu pred moževimi dotikljaji? — Ali jo je morda pomirila zavest, da je že konec tukaj, ko bi ga hotela izzvati? Ali se pa je narobe le prestrašila bližine razporoke? —

Čez nekaj let je prišlo Henrikovo premeščenje v Ljubljano. Življenje je potekalo še dosti zmerno in solidno. Helena se je bavila največ z otrokom; njeno razmerje do moža se ni izpremenilo. — Nerodno je postalo zanjo, ko se je Henriku polagoma vtihotapila zavest, da je ozdravel, in se mu je vrnilo toliko poguma, da se je mogel zopet odkriteje ozreti v njeno lice. Ona pa je ostala trdna in je spala za zaklenjenimi vrati. Tako ga je počasi ugnala; naskakovanje je opešalo, nazadnje je popolnoma pojenjalo. —

Potem je prišel — oni drugi — oni pravi!

Helena je vzživala v skriti sreči, v razkošju greha. Strast jej je zaplala po telesu in jo prevzela z vsemi čustvi in vsemi žilicami njenimi. V ukradenih trenutkih in prisleparjenih nočeh ga je ljubila. Laž in nezvestoba, zvijača in prevara in izdajstvo, — vse je služilo ljubezni. Živala je prešuštvu; a pri srcu jej je bilo sladko, v duši mirno, — kot bi ne živala v grehu, temveč v čistosti in čednosti.

Trpelo je še dosti dolgo. — Končno je mož izvedel nekaj . . . Prizori in nastopi, besnenje in divjanje . . . Nakup te hiše v predmestju in preselitev . . . Mir pred nevihto . . . Katastrofa . . .

— Tomo sedi upognjen, s komolci na kolenih, glavo v rokah. Toplo mu je pri duši, sladko razumevanje, usmiljeno sočustvovanje mu razganja prsi; v grlu mu igra, kot bi ga žgačkalo v srečen jok.

Mati mu sedi nasproti, razprti roki raztegnjeni po naslonjalu na obe strani, lica bleda, oči uprte v strop, svetlikajoče se v polmraku senčne lope. To ni kretnja grešnice in ne spokornice, to je dostojanstvenost zaupljive vernice, pričakujoče brez strahu in mirne duše pravične sodbe.

Tomo dvigne glavo:

„Hvala, mama! Zdaj te razumem!“

Helena ga pogleda mirno:

„Nalašč sem ti povedala vse to. Težilo mi je vest, da ti nisem bila razodela že poprej, že takrat, ko si bil odšel na Dunaj. Opozorjen bi bil na marsikaj, kar ti lahko grozi v življenju. A hvala večnemu Bogu, da si vsaj zdrav ostal, da si ušel ostudnostim bolezni!“

Zakrije si obraz z rokama — kot ob spominu na nekaj groznega . . .

„Ko bi bil ti videl, Tomo! . . .“

„Očeta, mama?“

„Pazi nase, Tomo! Fant moj, varuj se! Ne zahtevam zdržnosti od tebe, a vsaj previden bodi! — Veruj mi, da bi bilo polovico manj nesreč na svetu, ko bi zahtevali ljudje še od mladeničev čistosti, kot zahtevajo devištva od deklet. A kaj bi govorila: — saj je za žensko težko, ki je okomatana kot junica v jarem; kdo bi obrzdal prostega moža? — Poznam te, Tomo; ti se ne daš obrzdati. Pravijo, da si podoben meni, po licu in po nravi . . . in jaz vem, kako težavno je krotiti konjička v sebi, ki hoče zrezgetati in speketati po življenja cesti za veseljem in uživanjem . . .“

miuj na očeta Tomo gleda resno v tla. Očeta ima v mislih: — Bilo je menda zadnje dni pred katastrofo. Tomo je bil prišel iz šole in zavil s stopnic na mostovž. V istem hipu je bil pritaval oče od hodnika sem. Dolg in slok, s koščnim obrazom, oblečen v nočno haljo, z nestalno drsajočimi koraki. Po navadi je imel obrita lica in obrito zgornjo ustnico, pogled nekoliko zbeگان; zdaj je imel obraz porastel s sivo lisastim strniščem, ki ga je delalo odurnega, oči pa so mu bulile stekleno, z grozo vzbujajočo srepostjo.

„Kje imaš izpričevalo? Ste že končali šolsko leto?“ — je vprašal precej prisiljeno.

„Še ne, papa. V soboto!“

Ko pa je prišel mimo sina, je nenadoma zadržal korak, dvignil nogo in hotel brcniti; a izgubil je ravnovesje, se napol zavrtel in se ujel ob steni. Sovražno se je ozrl na Toma, zamrmral besedo in odtaval v svojo sobo . . .

In ta beseda, ki je takrat ni bil razumel in ki ni bil nikdar več pozneje mislil nanjo, je Tomu zdaj nenadoma odmevala v ušesih . . .

„Pankert!“

Po tolikih letih mu je šele v tem trenutku prišla do zavesti psovka, krivična njemu, še bolj krivična materi. Čustvo ljubezni in usmiljenja ga prevzame vsega, skloni se k materini roki in jo poljubi. Rad bi jej kaj toplega povedal; a prsi so mu vzburjene, da ne dobi glasu iz njih . . .

„Nikar ne bodi žalosten, moj dragi!“ — ga tolaži mati in mu zarije prste v kodre. „Ti si še mlad, premlad za žalost. Veruj mi Tomo: — mlada ljubezen sploh še ni ljubezen. Hrepenenje ostane v tebi, vzbudi se ti potreba, — in komaj čakaš prilike, da jo utešiš. Ali si resnično domišljuješ, da si našel tako slučajno in nenadoma — ljubezen? — pravo in edino? — Saj je mogoče; a po navadi samo izkoristiš — priliko. Rastlinica še ni drevo; nagnenje in poželenje še ni ljubezen. Zato le mirno dušo, Tomo! Boljše je pre-zgodnje razočaranje, nego bi bil prepozen obup. Skozi trnje in goščave, čez prepade in močvirja se pririneš do gradu, ki te čaka v njem kraljična. Trnoljica je prava, Tomo. Kamor te pripelje gladka cesta, tja nisi prav prišel; obrni se in išči iznova.“

„Ti si modrijanka, mama!“

„V izkušnji je modrost, moj ljubi. Ko sem se možila, se mi je zdelo, da ga ljubim. Živa duša bi mi ne bila mogla iztrgati prepričanja, da je ljubezen, kar je bilo med menoj in tvojim očetom. In vendar . . .“

„ . . . je bila samo prilika, ki si jo izkoristila,“ — šepne Tomo malo sramežljivo.

„Res je. Nič se ne sramujem tega priznanja; samo koristiti ti morem z njim.“

Obadva umolkmeta in se zagledata v svetle koščke neba, ki se blešče med temnim smrečjem. Lopa je zgrajena iz lat, da je odprt pogled na vse strani. Tišina vlada okoli in okoli. Iz hiše onkraj vrta ni glasu. Posamezna mušica zabrenči skoz senčnico. Na grmu zunaj se strese vejica, ptiček sfrfota v višino . . .

Tomo se zgane:

„Mama, s kom je — Mira žaročena?“

Ona se obrne k njemu in ga pogleda z gorkim nasmehljajem:

„Pravijo: z Andrejem Praznikom.“

„S poročnikom? Še vedno?“

„No vidiš, saj poznaš oba. On je bil nekaj tvoj sošolec. Že ves čas snubi in snubi . . . Jaz ne verjamem, da se Mira sploh kdaj poroči. — Ne smeš verjeti vsega; stara mati te je samo dražila.“

Pa se obrne zopet k njemu in ga pogleda napol lokavo in napol sočutno:

„Le še vprašaj, Tomo!“

„Zakaj se smeješ?“ — Zdajci ga zalije rdečica, oči se mu povesejo.

„Kaj bi se ne smejala, Tomo?“ — Roko mu položi na ramo. „Tebe briga Mira?! Ti si hotel vprašati — za Vêro! — Jaz ne vem . . . Drnovšek se lovi za njo. Ljudje ugibljejo, da sta zaročena . . . Zdaj pa vendar ne razumem . . . Tudi jaz sem bila mislila. A če se spomnim: — ko sem jo zadnjič srečala . . . Ali si jo ti zapustil, Tomo?“

„Jaz!“ — skomizne Tomo rezko. „Saj imaš nazadnje prav, mama: — Človek pograbi priliko, kjer mu je bližja. To so same igrače.“

Nenadoma se zdrzne, otrese njeno roko s svoje rame, vstane sunkoma in odhiti po vrtu. Z roko si češe čop na glavi, pogled mu je kot izgubljen, rjavkasta lica so mu pobledela in mu drhte . . . V svojo sobo teče. In sam se ne zaveda, da je pobegnil brez pozdrava od matere . . .

Ona pa strmi za njim z velikimi sanjavimi očmi in zašepeče v brižni slutnji:

„Morda vendar niso same igrače, Tomo!“

(Dalje prihodnjič.)

Toni, kakor sem ga jaz vohovnik pred mesec
tedni nepovedal. — Ljubljanskim poštarjem ten
teh. Tem namreč, ki jim je bil zmerom Flebinger
liberalušen. ostro
isanje — čez meje
osredanega slovanje
vanja — pa se končno
ostrovo tem načinom
reši, da tudi „mlada ljubezen“
ianja v opominju do matere
Vtoro 14/2 1917

Alojz Kraigher:

Mlada ljubezen.

(Dalje.)

II.

„Servus! Ti si, Dreja? Bog te živi!“

Tomo leži na vrtu v travi s knjigo pred seboj, in se začudeno ozira v prišleca, ki se mu smeje z otroško dobrodušnimi očmi.

„Zdaj sem te zalotil . . . Pravijo, da si že štirinajst dni doma; pa te nikjer ne srečam v mestu.“

Andrej Praznik je malo kratkega pogleda; zlat nanosnik se mu sveti pred mežikajočimi očmi, obraz mu je raztegnjen od pristrčnega veselja, zobje mu bliskajo izmed rdečih ustnic. Lasje in brki so mu svetle, sivo-rumene barve; oči so sinje-modre. Vse je svetlo in prijazno na njem in okoli njega; naivna odkritosrčnost, zaupljivost in dobrotà veje od njega. Rast mu je malo nizka, a čvrsta in umerjena. Domobranska poročniška obleka mu tesno oklepa ude, sablja in portepej bleščita v solncu.

„V travo sédi, Dreja! Zofe nimam, kakor vidiš,“ — ga povabi Tomo.

Poročnik séde in si začne viti cigareto. Zobje in oči se mu še vedno smejejo, a pomalem se ga loteva majčkena zadrega.

„Ti študiraš, Tomo? Resnično pravijo, da si se vrnil ves skesan domov. — Kaj me gledaš? Hitro ti povem, po kaj sem prišel.“

„Ali ti lahko čestitam? Si se zaročil z Miro?“

„Vraga sem se zaročil,“ — ga pogleda Dreja očitajoče. Obraz se mu nenadoma zresni, a dobrodušni nasmešek mu zmirom zopet sili nanj. „Miro tako poznaš; jasnega odgovora ne dobiš od nje. Samo igračkanje . . . Ali je tako otročja, ali kaj? . . . Ha . . . ali me ima za norca?“

Pa se zasmije z najljubeznivejšo pristrčnostjo, — kot bi se mu zdelo vse to neverjetno, vsako varanje izključeno . . .

„Mira me je poslalala k tebi, Tomo. Govoriti hoče s teboj.“

Tomo ga pogleda vprašujoče; oni pa se mu zasmije še pristrčneje in še bolj zvonko:

„K njej te moram pripeljati. Na vsak način! Za vsako ceno!“ oponaša njeno muhasto odločnost. „Le računaj! Kaj zahtevaš? — po odvetniških pristojbinah?“

„Kaj pa hoče?“

„Jaz res ne vem. Že nekaj tednov jej prihajaš prav pogostokrat na misel. Jaz sem že čisto ljubosumen, dragi moj.“

Skozi cigaretni dim se mu prevejano heheče:

„Kaj me gledaš? — Neko pismo bi menda rada imela . . . Z Javornikom mešetari in mešetari . . . On se izgovarja nate . . . To-liko sem ujel. Nič mi ne povesta, mrcini.“

Tomo skoči na noge, zašeta par korakov, obstoji in se zagleda v krošnjo jablane:

„Kdaj pa bi me rada videla?“

Tudi Praznik vstane:

„Kar takoj, prijatelj! Do petih morava biti tam; potem gremo pod Tivoli na izprehod.“

„No, če že morava . . .“

„Hahaha . . . To niso šale, dragi moj! Ti si pozabil, kdo je Mira.“

— Med potem v mesto je Tomo malo čmeren. Deloma občuti zadoščenje, da se njegova nekdanja ljubica zopet bavi z njim; deloma pa ga skrbi, če jej ni nadporočnik Javornik že pokazal pisma, ki mu ga je bil pisal Tomo v njegovo prejšnjo garnizijo v Bukovini. Iz Praznikovih besed bi sklepal, da se to še ni zgodilo; in Žitnik je odločne volje, kaj takega sploh zabraniti. Saj to že vse ni več resnično, kar je bil takrat napisal . . . Vroče mu postane v prsih, če si predstavlja, da bi Mira brala njegov popis tistih osmošolskih zaljubljenih otročarij . . . sentimentalnih čustev, vzdihov, javkanj . . . Ali se ni bil do priskutnosti izjavkal v svojem pismu? — Takšno narejeno javkanje!? — Sploh je bilo vse vkup narejeno. Čustva narejena, vzdihni narejeni, — ljubezen sama je bila narejena in prisiljena. — Iz najglobljega kotička v duši se mu vzdiga glasek: — Zdaj lahko sodiš, Tomo, ko imaš za seboj že tudi prisiljeno ljubezen! — A Tomo ga ne sliši in ga noče slišati . . . In vsa kri mu buhne v glavo ob spominu, kako je bil razložil v svojem pismu Miro, njena čustva in njeno nprav, njeno — ljubezen . . . Ali jej ni bil sploh odrekel — sposobnosti za ljubezen? — — Bog obvaruj: tega pisma Mira ne dobi v roke!

Nenadoma se spomni, da bi bilo pametneje, poiskati Javornika mesto Mire. Kako je mogel, — kako je smel sploh ziniti o tistem

pismu? — Nekdaj sta bila uganila, da človeka izmodri samo izkušnja, doživljaj. Javornik — kot literat — je bil pristavil, da more najti človek tudi v literarnem delu — doživljaj. Umetniško opisano spoznanje; kos tujega življenja, zoblikovan, na novo ustvarjen na papirju, odkritosrčno pripovedovan v iskrenih, toplih stavkih, zgrajen prepričevalno in resnično iz prekipevajoče duše čutečega človeka, — te lahko globlje zgrabi in pretrese nego lasten doživljaj. Nadporočnik Javornik in Tomo sta se bila torej domenila, da hočeta v umetniških — vsaj v kolikor toliko umetniških — spisih drugi drugemu izpovedovati dogodke svojega življenja, predvsem seveda — ljubezenskega življenja. Tako pomore morda časi prijatelju prijatelj do bridkega spoznanja, do modrosti in razumevanja, — in mu prihrani pot trpljenja in bolečin in razočaranj, ki vodi k njim. — Javornik, ljubitelj in ljubimec žensk, je pisal prav pogostokrat. Ko pa je hotel v povračilo tudi Tomo nekaj spisati, — bil je v drugem vseučiliškem letu —, je nenadoma spoznal, da ni med vsemi njegovimi dunajskimi doživljajčki niti enega, ki bi ne bil samo površen užitek, brez vzhičenja in brez globine, samo površen grehec, brez vzburkanja in brez kesanja. Sicer se je bil zavedel, da tudi Javornikovi doživljaji niso bili kaj več prida; vendar mu pisanje ni hotelo od rok. Misli so mu bile ušle v Ljubljano, — opisal je bil prijatelju svojo ljubezen z Miro. — A bilo je dogovorjeno, da ostanejo njuna pisma tajna; nihče bi ne bil smel izvedeti zanja . . .

Poročnik Praznik stopa poleg Toma s svojim dobrodušnim nasmehljajem; tudi on ima skrbi in brige. Tuintam se ozre zvedavo v Žitnika in poskuša vedno iznova razplesti kak pogovor. Nazadnje le ne more več zdržati, pa začne razkladati kar brez uvoda težave, ki mu leže na duši.

On bi se poročil z Miro . . . A ona je tako neznansko čudna, da Praznik res ne ve, kako naj bi si jo tolmačil. Ali ga ima kaj rada? Ali ga nima rada? — Saj pravzaprav ne more dvomiti, da jej ugaja. Rada ga mora že imeti. Ona ga je bila vendar sama . . .

Dreja se ozre postrani na prijatelja, v zadregi, z rdečico na licih . . . Tomo se pa zasmije sam pri sebi: — Ona ga je bila sama . . . Ista komedija kakor nekdanj z njim. O, zapeljivi trnki so njene oči! . . .

Dreja se razgreva: — Kako bi mogla biti stvar drugačna? Ko bi ga ne imela rada . . . Moj Bog, — s tako prisrčnostjo se ga je bila oklenila! — Da bi ne bili pristni ti zaljubljeni pogledi? —

tako otroško udani in navdušeni, občudujoči, obožujoči? — — Seveda: — Mira je precej površna, premalo resna . . .

Plitka! — si misli Tomo šam pri sebi, s krivičnostjo zapuščenega ljubimca.

A stvar se plete že skoraj tretje leto. To ni samo trenotek. To mora biti trajno čustvo . . . Če že ni ljubezen, — velika in mogočna, ki se mahoma odloči in nastopi svojo pot . . .

Tomo nalašč molči. Z zagonetnim usmevom okoli ust posluša in kadi in gleda slepo za oblaki dima, ki jih puha pred sé, in jih razganja v hoji . . . Zanima ga, kako se je godilo drugemu z njegovo »nekedanjo«; in ne bi ga rad motil, da ne bi vplival nanj . . .

Dreja je nenadoma ves zmeden; rdečica mu je temnejša, pogledi so nestalni; ozira se v prijatelja — kot bi prosil za pomoč . . .

Koketna je tudi Mira . . . Kajpada, katera pa ni koketna? — Časi bi jo najrajši kar udaril, — če se zagleda s tistimi malikovalskimi očmi v lepega človeka — tujega, neznanega, — kot bi zrla v samo božje razodetje . . .

Aha! — si misli Tomo. Z istimi očmi je bila tebe gledala; in ti si si domišljeval, da si — edini malik! — Poznamo storijo, Dreja!

Naenkrat se poročniku zelo mudi s pripovedovanjem:

On bi se poročil z Miro . . . Nekaj premoženja ima; in ko bi hotel Blejec izplačati še nekaj dote, — pa bi bilo dovolj za kavcijo . . .

Z nestrpno kretnjo vrže ostanek cigarete proč, prime z levico sabljo, ki mu opleta med nogama, in si z desnico pritrdi nanosnik . . .

Če pa ne mara . . . Vrag razumi te trgovce! . . . Dreja je pripravljen, da kvitira svojo vojaško službo. Trgovski tečaj napravi . . . Če treba, tudi trgovsko akademijo . . . in stopi v Blejčev komptoar . . . kot sotrudnik . . . Magari kot kompanjon, če hoče . . . Nekaj premoženja ima . . .

Praznik umolkne in gleda v stran. Lica mu trepečejo razburjenja . . .

„Pa govori s starim!“ — reče Tomo, ki se mu prijatelj malo smili.

Dreja samo zamahne z roko in si zvije novo cigareto.

Tudi Tomo potegne dozo iz žepa . . . E, moj ljubi, — če se pri meni ne bojiš mogoče konkurence? — Morda si se ustrašil, da stara ljubezen res ne zarjavi? . . .

„Radi mene si lahko potolažen, Dreja; — tvoji Miri ne morem biti več — malik.“

„Nenenene; kaj blebečeš, kaj blebečeš, Tomo? Ali se mari bojim? Bog ti blagoslovi, tebi ali komu drugemu! Vsiljeval pa se ne bom dekletom! . . .“

Nenadoma je zopet stari nasmehljaj na njegovem obrazu, brezskrbna dobrodušnost, prijazna in prikupna, ko da mu je duša lahka, brez oblakov in brez bremen, kakor nedolžnemu otročiču.

Na frančiškanskem mostu se Tomo ustavi:

„Kako si prišel pravzaprav do Mire, Dreja? Že lansko leto sem te bil hotel vprašati. Najprej si bil šušmaril z Maro . . .“

„In zdaj šušmirim z Miro . . . hahaha . . .“

„Takšne nestalnosti bi ne bil pričakoval pri tebi, Dreja. — Poročnik Andrej Praznik — vzor značajnosti — pa ta vihrava nezvestoba? — Zakaj si bil zapustil Maro?“

„Ali sem jo bil zapustil? Saj ne vem . . . Samo od sebe je prišlo. — Kdo pa pravi, da sem jo bil kedaj imel? — Hahaha . . . potem je bila ona mene zapustila . . . Prenaiven sem jej bil in preotročji, premalenkosten . . . Ali sem jaz mogoče kak vojščak, da bi se bilo vredno ozreti? Ali imam kaj častihlepnosti? — Mari je treba imponirati. Ali sem jaz kdaj imponiral?“

„A Miramar je še vedno — neporušen?“

„Kot iz skale izsekan.“

„Resnično sem že radoveden na dekleta.“ —

Ko zavijeta krog ogla, postane Tomu malo tesno v prsih . . . od pričakovanja? Od neprostopvoljnega pričakovanja? — Pogled mu obvisi na odprtih oknih Blejčevega stanovanja . . . In v istem hipu se nagne skozi okno — z viharo kretnjo, predaleč ven — dekliška glava s svetlo-plavimi, skoraj predivasto-rumenimi lasmi. Obrazek, rožnato baržunast kakor zrela breskev, se zdajci ves razsmeje v radosti; vitka roka pozdravlja hrepeneče:

„Servus, Tomo! Servus, Tomo! — Kod hodita, da vaju ni dočakati?“

V Tomu zapoje občudovanje:

„Krasno dekle! Krasno dekle!“

Praznik pa se veseli ves blažen in ves srečen in prime prijatelja za roko, da bi ga hitreje správil gori:

„Kaj praviš, Tomo?“

„Lepša je nego kdaj poprej. Čestitam, Dreja!“

In Dreja se heheče ves ponosen; čeprav mu hoče igrati nehote zadregica okoli ust.

— V pritličju je Blejčeva trgovina; v prvem nadstropju je skladišče, v drugem stanovanje. Veža je malo temna, stopnišče je še temnejše; duh po suknu in po platnu, po barvanem platnu in po tkaninah, po linoleju in po preprogah, po lesenih skrinjah in po zavitkih iz papirja, ki so natlačeni po vseh kotih, udarja iz prostorov.

Z mostovža v prvem nadstropju je videti na obe strani skozi odprta vrata med natovorjene police. Par trgovskih pomočnikov se kreta po hodnikih.

Žitniku je sladko pri srcu; vzbujajo se mu spomini izpred mature, ko se je bil shajal z Miro na stopnišču in po skrivališčih med skladovnicami blaga . . .

„Ali že prideta?“ — se oglasi zgoraj Mira, priteče po stopnicah in se vrže Tomu krog vratú.

„Servus, Tomo!“ — pa ga poljubi na obedve lici.

Dreja se skoraj razposajeno zaheheče. Skozi vrata pogleda starikav pomočnik s prefriganim nasmeškom; Žitnika zbode star spomin . . .

Mira se prestraši in odskoči, pa zgrabi Toma za roko in ga potegne za seboj:

„Torej pridita že vendar!“ — Nenadoma ga zopet izpusti in steče skokoma navzgor . . .

V predsobi pride prišlecema Blejčevka nasproti; majhna, okrogla debeluška, ostarela, a skrbno počesana in celo našminkana, z živahnimi in radovednimi očmi, s kretnjami, ki bi hotele biti morda še vedno zapeljive. Izza nje se prijazno smeje Nuša, petnajstletna mlajša hčerka, drobna, bleda, tiha in sanjava, s črnimi očmi in temnimi lasmi; podobna je očetu, medtem ko je Mira bolj podobna materi.

Pozdrav je še precej prisrčen; vendar čuti Tomo, da se je že zelo odtujil materi, ki je bila nekdam prav domača z njim. Nuša je ljubezniva kakor v prejšnjih časih. Telesce se jej sramežljivo zvije, ko jej pridrži roko in jo hoče potrepiti po licu.

„Gospodična Nuša!“ — Samo s pogledom jej pove, da se je lepo razvila in da bo že skoro za nevesto. Ona je vesela in hvaležna; v istem hipu mu je zopet vdana prijateljica, kot je bila nekdam.

V sobi se Tomo ozre za Miro, a Mire ni nikjer. Med oknom sedi v fotelju gospodična s klobukom na glavi in z rokavicami na rokah. Malo nerada se vzdigne in stopi par korakov proti njemu.

„Klanjam se, gospodična Mara! Ali že odhajate?“

„Saj vendar vsi odhajamo! Že eno uro odhajamo.“ — Sitno se namrdne in sede zopet v fotelj.

Njeno telo je lepše nego njen obraz. Polt jej je majčkeno nečista, nos privihan, zgornja ustnica prekratka, zobovje pomanjkljivo. Njene temne oči so jako lepe, a precej ošabne, kot razžaljene. Noge ima koleno čez koleno, da se jej vidijo nežni gležnji in zapeljiva meča.

Soba je velika, sprejemnica in obednica obenem. Na sredi miza in stoli z visokimi, vitkimi naslonili. Na vsako stran po ena vrata. Ob steni kredenca in klavir, z glavnim delom tik pred oknom. Ob drugi steni zofa, mizica, fotelj in par stoličkov. Tla so pokrita z ogromno perzijsko preprogo. Po stenah je nekaj slik, krožnikov iz porcelana in velika ura.

Nenadoma je Mira zopet tu. Roke si tišči na liča, vsa v zadregi:

„Ali si videl, Dreja? — Ne verjameš, mama, kaj sem naredila!?“ Pa se obrne k Mari: — „Kako je mene sram! Pomisli, Mara: — objela sem ga — in poljubila!“

„Toma? — To ti je zelo podobno!“ — odvrne ona zaničljivo.

Mira pa se skloni k njej in jej pošepne hihitajoče:

„Kaj bi rekla — Vêra?“

„Ba!“ — zamahne Mara. „Z njo je tudi že končano.“

Blejčevka sedi na zofi, vljudno, s sladkim nasmehljajem, z rokami prekrižanimi v naročju. Oblečena je v črno krilo s čipkami in lesketajočim se nakitom.

Na stoličku poleg nje je Tomo. Malo trdo in prisiljeno sedi s povešenimi očmi, kot bi bil kje na prav visokem in prav neprijetnem posetu.

Njemu nasproti se guglje Dreja v fotelju, s komolci na kolenih, sabljo med nogami, s smehljajočimi se očmi in žarečimi lici.

Nuša sedi pri mizi, na robu stola, z važnim obrazom in radovednimi pogledi.

Mira plane k Tomu:

„Nikar mi ne zameri, Tomo! Saj mi ne zameriš, kaj?“

Primakne si stoliček, séde in prime Toma za roko:

„Toliko časa te že nisem videla! Naj te no pogledam! Ali si se močno izpremenil? — Srčkan si! Še zmirom srčkan! Ali ni srčkan, Dreja? — Mara, poglej njegove oči! — Te tvoje srčkane oči!“ — Strese mu roko in mu približa svoje sijajne modre oči in mu pokaže svoje bele stisnjene zobe — kot bi se hotela vgrizti vanj.

Mara se nestrpno zgane in seže po svoj solnčnik, ki sloni pri oknu:

„Ali še ne gremo?“

„Mara, — njegove srčkane oči! Kolikokrat sva govorili!“

„Jaz nisem prav nič govorila. Lepo te prosim, Mira!“ — ugovarja Mara jezno in se obrne k Prazniku: — „Ali je prismojena?“

Mira pa je kot zamaknjena:

„Dolgo je že od tega, Tomo . . . O! . . . Ali ni bilo lepo, Tomo? — Kako si se imel na Dunaju? In zakaj si že prišel? — No, kaj . . . samo, da si že tu! Zdaj prideš večkrat, Tomo, kaj? — Saj vidiš: čisto domači smo! — Zakaj pa sediš tako okorno? Kako pa ti sediš, mama?“ — Obrne se po vseh: — „Ali imamo kak neumen obisk? Kako pa se držite? Dreja? — Ah, taki pusteži — vsi skupaj! Tomo, — h klavirju pojdi z mano!“ — Prime ga pod pazduho in ga siloma odvede. — „Veš, kako sva časi tamle — kljunčkala?“ — Razposajeno se zasmije in se ozre: — „Kaj gledaš, mama?“

„Ali ne gremo rajši na izprehod, Mira?“ — vpraša Blejčevka.

„I seveda!“ — vstane Mara, udari s peto ob tla in zavrti solnčnik v kolobarju.

Mira pa sede brezobzirno k klavirju, ga odpre in zaigra par taktov.

Tomo stoji v zadregi poleg nje:

„Ali boš res igrala, Mira? Ne pojdemo na izprehod?“ — Malo potuhnjeno pogleda Praznika, kot bi imel slabo vest.

Mira udari ploskoma po tipkah, pritisne za trenotek čelo na klavir in se sunkoma vzdigne. Ko zapira pokrov, skomizne malomarno s pleči in se zasmije:

„Dobro, Tomo, pa pojdimo na izprehod! Kakor ti je drago! Tvoja želja, tvoj ukaz!“

Pa se zasmije še glasneje, vrže razigrano glavo vznak, ga pogleda prav koketno izpod mehkih vejic in zapoje:

„Tomo, Tomo, Tomo,
al' te bomo, bomo,
rompompom . . .“

In zadaj se zasmije Nuša, ploskne z rokama in se zavrti po sobi v otroški razposajenosti:

„Tomo, Tomo, Tomo,
al' te bomo, bomo,
rompompom . . .“

Tomo zardi v zadregi ob spominu na nekdanje čase, ko je bil norel z dekletoma, plane za Nušo in jo hoče vjeti:

„No, čakaj, ti otrok ti!“

Mara se zavrti na peti in zlekne roki proti stropu, zgražajoč se nad vnebovpijočo otročarijo . . .

„Ampak Mira!“ — se zgrozi nazadnje tudi Blejčevka, „ali si prisvojena?“

Dreja stresa s pleči od notranjega smeha, ki je morda malce prisiljen.

Mira pa se zvija v pasu in se smeje skoraj krčevito:

„Rompompom,
rompompom . . .“

Nenadoma plane k Prazniku in mu objame obraz z rokama:

„Kakšna so tvoja lica, Dreja? Vroča kakor oglje! Če ti zardiš, ne zardiš samo za kratek hip . . . Kot otroku ti zagorijo lica in ti gore — naprej — do mlade lune . . . Ti moj ljubi Drejče!“

Tomo je Nušo ulovil za roke in jej grozi s prijaznimi pogledi.

Mara zacepta z nogama:

„Ali bo že konec teh neumnosti? Kdaj pridemo na promenado?“

In tudi mati se zjezi:

„Alo, Mira in Nuša, — kar napravita se!“

„Kaj se boš jezila, mama?“ — se smeje Mira neovirano. „Saj vidiš, da smo sami otroci!“

„Oh, saj ste res!“ — odloči Blejčevka in stopi v sosednjo sobo po klobuk . . .

(Dalje prihodnjič.)

Alojz Kraigher:

Mlada ljubezen.

(Dalje.)

Med potjo se jim pridruži Magda Kolarjeva, ki je že ves čas oprezala na oknu in očitno nanje čakala. Mara se malo zaničljivo namrdne in pogleda v stran; Mira pa se je zveseli in se obesi z nekoliko afektirano razigranostjo obema za lahti.

Magda je manjša od onih dveh, par let starejša, z malo prevelikim podolgovatim obrazom in rjavimi lasmi. Oči so ji temne s svetlimi trepalnicami, da ji je pogled nekako umazan, izraz prezrel, starikav. Koža na licih in na nosu je posuta s pegami; a toliko bolj bela in bolj gladka je na bujnem vratu in na plečih, ki so ji v ohlapni bluzi skoraj preveč razgaljena. V bokih se pretirano pozibava, ozirajoč se sunkoma na vse strani.

V drevoredu mrgoli šetalcev in šetalk. Pestra eleganca in še pestrejša vsakdanjost. Polnokrvnost in bledičnost, živahnost in sanjavost. Sramežljivost in očitno spogledavanje, mirno opazovanje in porogljivo pretehtavanje.

Prijeten hlad je pod košatimi kostanji. Pogled počiva na valujočih travnikih ob obeh straneh, na lepih črtah sosednjih drevoredov, na kipeči zelenini gozdov v ozadju. Bela pot se vzpenja z lahnim hrepenenjem proti parku, kakor bi vabila iz mesta v tihi gozdni mir . . . Glušeci trušč od zabavišča sèm, križajoči se glasovi lajn, kričavi in surovi . . . Rezek zvonec tuintam, žvižg železniškega stroja . . . In sinji blesk neba nad vsem . . .

Dekleta hodijo spredaj, tako da se večkrat vrinejo ljudje med nje in oba mladeniča, ki stopata zadaj z Blejčevko in Nušo.

Tomovi pogledi se love za Miro. V spominu jo primerja s svojo osmošolsko Miro in se divi njenemu telesu, ki se je razvilo od dekliško-prožne ljubkosti do najpopolnejše lepote vzcvetele ženske. Njena čudovita pleča, izbočeno oprsje, vitki život in mehki boki, polna meča in tenki gležnji . . . Tomo srka vase slast lepote, ko da jo je prvokrat zagledal na tem božjem svetu . . . Njeni težki kiti, svetlo plavi, skoraj predivasto-rumeni, tuintam pobliskujoč na solncu v ščemečem zlatu, opletajoč po tilniku in ramah ob naglih sunkih z glavo, ga vabita za sabo kakor vojni prapor odušev-

ljenega vojščaka. Njen obrazek, nežno in pravilno črtan, z lici kakor rožna breskev, z noskom kakor angelj, z uštimi kot poljub . . . In njeno oko pod smelim lokom gostih obrvi, s sinje-modro šarenico, pojoče-modro, gladko brušeno, s široma razkrečenimi vekami venomer zavzeto, malikovalsko obožujoče ves ta lepi božji svet . . . Tomo čuti, da bi zopet skoprnel za njo; a nekaj ga tišči pri srcu, kakor hladen oklep, ki brani čustvom, da bi prekipela v zaljubljeno navdušenost.

Tudi ona se ozira in ga pozdravlja z ljubkimi nasmeški. Z lahtmi se obeša na obe tovarišici in se obrača z vsem životom. Njene kretnje so nenadne, nepričakovane, previharne. Z Magdo se smejeta in šepečeta, merita šetalce, ocenjujeta šetalke, delata opazke, dovtipne in porogljive, vesele in razposajene. Mara se drži ponosno, se nikamor ne ozira, odzdravlja s komaj vidnimi nakloni glave, pogled upira naravnost predse, zdaj brezbrizen, zdaj skoraj zaničljiv.

Tomo ima zmirom slabšo vest. Vročino čuti v licih, nestrpnost v udih; ne upa si pogledati na Drejo, ki se pogovarja z Blejčevko preprosto in brezskrbno in izbruhne časi v svoj prisrčni in naivni smeh. Mirino ponašanje je Tomu zagonetka, vzbuja mu tesnobo v prsih . . . Kaj je to? Ali bi ga zopet rada imela? Ali samo koketira z njim, površno in brez misli? Ali pričakuje kaj od njega, kaj posebnega? — Ono pismo? — Pismo je premalo, še nekaj drugega mora imeti. — Nenadoma se zdrzne: Mira se je bila ozrla in se mu nasmehnila, a se je zdajci zresnila, iztegnila vrat in pogledala po drevoredu doli. Zazdelo se mu je, da je postala mahoma vsa resna, globoko resna, obenem srečna in — nesrečna . . . prav gotovo: — srečna in nesrečna, vse obenem.

Tomo se skloni k Nuši, ki stopa sramežljivo poleg njega, oklepajoč se materinega komolca:

„Gospodična Nuša, kdo še prihaja na promenadi v vašo družbo?“

Ona se mu previdno ozre v oči: — ali jo vprašuje resno, ali bi jo rad s kom podražil? — Njegov izraz je miren, le nekoliko zamišljen.

„Naš Bogdan je po navadi tu . . . in Egon Zrimšek, njegov sošolec, tudi jurist. Mi smo mu zrekli Zgonček.“

„Zrimšku? Vi ste mu zrekli?“

„Mi — ne jaz!“ — se zahuduje ona vsa zardela in hiti razlagati, kako so zvarili zvoneči priimek.

Tomo posluša le napol in opazuje Miro, ki se mu še bolj pogosto nasmihava, a se vsakikrat zagleda preko njega navzdol po drevoredu. Zagonetka mu postaja zmirom mučnejša. Zdi se, da ga vabi za seboj, da se za Drejo — svojega zaročenca — nič ne briga; a obenem . . . Ali ima tam zadaj še nekoga tretjega? Ali ima vendar kaj posebnega? Kake dekliške spletke? . . .

Nuša se po kratkem molku zopet oglasi:

„Večkrat je z nami nadporočnik Javornik.“

Tomo jo pogleda kakor bi mu bilo prišlo to ime docela nepričakovano, pa se obrne v smeri Mirinih pogledov.

„Saj je vaš prijatelj!“ — pravi Nuša. „Menda je tam zadaj z doktorja Breznika gospo.“

V tem hipu jo potegne Blejčevka na stran:

„Nuša, medve sédeva. Tu sta dva prostorčka. Gospóda pa —“ — z galantno hudomušnostjo se prikloni: „Gospóda sta za enkrat oproščena dvorne službe! To so dekleta, ecco!“

Magda sili nazaj po šetališču. Mira postoji za hip, pa izbruhne v razposajenost, udari Drejo ploskoma po plečih in se nasmeje Tomu z vso prisrčnostjo:

„Nič. Kaj bi se prerivali! Tu noter pojdimo, na desno, do gozdiča! Tam prihaja Bogdan z Zgončkom. Mance se pojdimo! Tomo, Tomo, Tomo, al' te bomo, bomo, rompompom . . . Tomo, ti loviš. Mene lôvi!“

Naglo tleskne Žitnika po roki, se prime Mare in Magde, in odhiti z njima skozi park.

Blejčev Bogdan je pristen, mesten gizdalin, pretirano eleganten, visok in slok, s koščnim, skoraj oglatim obrazom in drobnimi očmi, ki so že vse poskusile in vse vedó, ki jim je vse življenje s svojimi skrivnostmi jasno kot na dlani. Strašno mlad je, golobrad, a nosi se umerjeno in na licih mu počiva prebrisano-naiven, omalovažujoč smehljaj. Glas mu je neprijetno nosljajoč, brez vsega zvoka, smeh prskajoč.

Egon Zrimšek, po domače Zgonček, je po zunanosti še mlajši, s podolgovatim pegastim obrazom, s temnim mahom na gornji ustnici in vodeno modrimi očmi. Kreta se nerodno, zelo počasi, in v enomer žmiguje s pleči. Tudi on govori nosljaje, najbrže od samega prijateljstva do Bogdana. Drugače pa je dobrodušen fant, s simpatičnim izrazom in naivno-vprašujočimi pogledi.

Zgonček je zaljubljen v Magdo, že od mature koprni za njo. Z leno sanjavostjo jo zasleduje, a zmirom le iz daljave. Skrivoma

jo išče, postopa neopaženo za njo, postaja v temni veži nasproti njenemu oknu; izpregovoril pa je z njo do danes vsega skupaj par besed. V družbi ima oči samo za njo; z odprtimi ustmi se zagleda vanjo in jo gleda, dokler ga ne dregne kdo pod rebra ali mu ne porine hudomušno svinčnika med ustnice. Tedaj zardi in povesi oči ves osramočen; družba prasne v smeh, edina Nuša ga objame z ljubezni-polnim, usmiljenim pogledom.

Magda se ne briga zanj; če je obrnjena v njegovo stran, se zdi, da gleda v zrak. Ona koketira z Bogdanom, zelo podvzetno, brez vsake sramežljivosti. On sprejema njene ljubeznivosti in njeno udanost malo zviška, dostojanstveno; a je očitno sam s seboj in z njo docela zadovoljen. Vkljub temu vlačí Zrimška za seboj, mu vzbujá upanje in ga tolaži malo zasmehljivo, da pride že še vrsta tudi nanj. Zgonček pa mu je hvaležen in kroži kot trabant okrog njega.

Konec parka je precej samotén, tudi gozd v ozadju je skoraj brez šetalcev.

Dekleta so počakala fantov. Mira jim kriči nasproti:

„Rompompom, le hitro, vi junaki silni! Vsi lovite! Vsak svojo! Tomo, mene lôvi!“

Zapodi se proti njemu, grozeč mu prav po otročje s kremplji in zobmi.

„Lôvi, Tomo! Lôvi, lôvi! Rompompom . . .“

Pa mu uteče in beži pred njim, ki se je bil zagnal za njo ves razigran.

Magda jo posnema, ploskajoč z rokama:

„Vsi lovite, rompompom! Bogdan, mene lôvi! Bogdan rompompom . . .“

Samo Mari se ne ljubi. Zaničljivo skomizne z rameni, zakolobarí s solnčnikom in séde na bližnjo klop.

Poročnik Praznik se smehlja in si popravlja nanosnik, gleda za bežečimi in séde k Mari.

Egon Zrimšek stoji precej nerodno in zija za Magdo. Pa plane Mara in ga dregne s solnčnikom v hrbet:

„Lôvi, Zgonček, lôvi! Le brž za Bogdanom! Rompompom . . .“

In tudi Zgonček zdirja.

Dreja rezgeta za njim, mežikajoč z očmi in cepetajoč z nogama:

„Rompompom, rompompom . . .“

Mara prekriža noge in se nasloni s komolcem na naslonjalo, proč obrnjena od Dreje. S solnčnikom se udarja po kolenu in vpraša malo porogljivo:

„Vsaki svojo? Zakaj pa ne lovite, gospod poročnik?“

„Rompompom, sem jo že ujel!“ — skoči Dreja in jo zgrabi za roko.

Ona pa ga pomeri prav ponosno od strani in mu izmakne roko:

„Vsaki svojo, — gospod poročnik!“ — in se ozre za Miro, ki je z Žitnikom izginila v smrekovem nasadu. „Nočete pogledati za njima?“

„Čemu?“

„Stara ljubezen ne zarjavi.“ — Pa se vgrizne v jezik in zamahne jezno: „Saj je tako vseeno! Ničesar nisem rekla.“

Dreja jo pogleda presenečen in si molče poišče cigareto. —

Tomo in Mira sedita roko v roki na samotni klopi v okroglici, obrasli z dvema vrstama gostih smrek. Vsa zasopla in razsmejana ne prideta do besede.

„Rompompom“. — pravi Mira.

„Rompompom,“ — odgovori Tomo.

Zdajci zdrkne njena glava na njegovo ramo, klobuk zleti na tla. On se zdrzne, srce mu zbezlja . . . in predno se zavé, kaj dela, jo drži objeto in poljublja na lase, na lica . . . Kam se je razpočil hladni oklep, ki mu je bil brzdal čustva? . . . Ona se vzpne ob njem, ga prime za ušesa in ga pogleda prav od blizu:

„O ti nezvesti!“ — pa ga poljubi parkrat zaporedoma, kljunčkajoče — pik, pik, pik — kakor nekdanj, ko se je bil jezil, da to ni poljubovanje, zakaj on da ni ptič . . . A danes je zadovoljen; ne bi se nagledal zlepa njenih čudežnih oči, ki imajo tako neznansko ostro risane robove šarenic in zenic, da se pogled ne more ločiti od njih . . .

Mira se mu končno izmuzne, pobere klobuk in se zavrti na peti:

„Rompompom!“ — krikne na ves glas. „Pojdiva, Tomo! Da si ne bodo nesnage zunaj mislile kakih lumparij!“

Dreja se jima bliža z Maro. Zadaj je že videti tudi Bogdana in Zgončka z Magdo.

Mira se za trenotek ustavi, pripenjajoč si klobuk na glavo:

„Tomo!“ — pravi kakor mimogredé. „Reci Javorniku, naj mi posodi tvoje pismo! Boš? Da ne pozabiš!“

Pa ga pusti in steče k Mari:

„Rompompom! Ti si strašno pusta, Mara. In še Drejo si mi ulovila!“

„Jaz?“ — se hoče Mara ogorčeno braniti. A Mira jo vleče za seboj do Magde in začne klepetati, da ji kar besedo odreže. —

Tomo je v zadregi, žareč in ves razpaljen si briše z robcem čelo in se umika Drejevim pogledom. Tudi temu je neugodno; a v njegovih očeh ni ne očitaja ne žalosti, le trohica obžalovanja, da ima prijatelj slabo vest pred njim; kot bi bil prepričan, da mu ne more ničesar očitati, ker je popolnoma nedolžen pred njim in vsemi . . .

Žitnik se jezi sam nad seboj: — Kakšna strela ga je zmotila? Ali bi bil resnično spet pripravljen za norčije — s to lahkomiselnico, površno, nerazsodno? — Pa se ozre za njo, ki stopa med tovarišicama, živahna in razigrana, brigajoč se za vsako stvarco . . . Ampak krasna je, moj ljubi Tomo! Božanstveno telo ima. Kot boginja Diana! . . .

V tem trenutku se obrne Mira z naglo kretnjo:

„Pozor, Tomo! Rompompom . . .“

Vsi se ozro na levo. — In Žitniku zapolje v prsih, neznana groza ga objame, da ves prebledi; a obenem mu je sladko, kakor da se bliža najvišji sreči, uresničenju vseh hrepenenj . . .

Vêra prihaja mimo, njegova lanska izvoljenka, s svojima gojenkama Dano in Nado ob vsaki roki; in z njimi Stanislav Drnovšek, — ženin ali kaj . . .

Mira jo spremlja z občudujočimi očmi:

„Kako je srčkana!“ — in pomežikne Tomu radostno in vzpodbujajoče.

Žitnika je naenkrat silno sram in rdečica mu buhne v lica. Razdraženost se ga poloti; sam nase se jezi in na svoj nemir, na svojo negotovost in neodločnost, na svojo otročjo igravost . . . Kakšna mešanica je človek! Kakor Kant-Laplaceov kaos je mladi človek; kakor ona začetna stvarniška meglica, iz katere je nastalo vse vesoljstvo. Sreča in nesreča, želja in bojazen, strah in radost, stud in hrepenenje, čednost in grehota, zdržnost in razkošje — vse obenem mu vrvi po duši . . . Mira in Vêra, Micka in Johanca, Julija in Brigita . . . Poštenost ali nepoštenost, lepota in dobrot ali ostudnost in zlodejstvo . . . kaj se izobličijo iz tega kaosa? — In kdo ima to moč, da dá pogon in da nakaže smer razvoju? — In se imaš dovolj v oblasti, črviček nebogljeni, da samsvoj kretaš svojo pot? —

III.

V posebni sobi „pri koštrunu“ je zbrana družba. Dr. Breznik in nadporočnik Javornik na divanu, Praznik pri klavirju, drugi po stolih okoli mize. Zrak je gost od dima in sopare, gostje so že malo v rožicah, razgovor je precej glasan.

„Dreja, nehaj že razbijati!“ — pozove Praznika sodnik Košan. „Saj ni slišati grmečega Boga!“

„Kdo je najbolj zaljubljen vanjo?“ — draži doktor Breznik. „Praznik? Žitnik? — Javornik?“

„Tudi Javornik? — se ozre Košan kakor presenečen in nagajivo pomežikne.

Javornik? — plane Tomo sam pri sebi. Neprijetna slutnja ga obide; sovražno pogleda nadporočnika, ki se je hipoma potajil, kakor bi se hotel skriti za svojim malo porogljivim nasmehljajem.

Dreja je ves zamišljen, prsti mu leže na klavirjevih tipkah.

„Trije Nikci!“ — zarezgeče Blejčev Bogdan skozi nos.

„Jaz poznam četrtega,“ — se zasmije Košan.

Breznik ga pogleda vprašujoče. In sodnik zloguje:

„Brez-nik! Hahaha . . .“

Zdravnik zamahne z roko:

„I kajpada! Jaz sem zaljubljen v vsako lepo žensko. Kaj pa imaš na svetu razun lepote? Vrček piva? Kozarec vina?“

„Pijanost torej?“

„Ne za pijanost, za užitek gre. Dokler imaš užitek od pijače, je lepota v njej.“

„Gotovo: ko jo izbljuješ, ni več lepa!“ — se zasmije Javornik.

„Zato vam zmirom pridigujem zmernost, prijateljčki.“ — Zdravnik izprazni svoj kozarec.

„In žreš na žive in mrtve,“ — ga zbada Košan.

„Potok se hahljá, ,ker ne more drugač,“ — skomizne Breznik. „Še en vrček, Francka!“

Natakarica je preprosto kmetiško dekle s sivkasto-rumenimi lasmi z ovalnim, nežnim obrazkom in s sivo-plavimi očmi. Pogled ji je še neizkušen, nedolžno-radoveden, telesce čvrsto, malo nerodno oblečeno.

Breznik gleda za njo z malo stisnjenimi očmi. Lep in močan človek je, z mogočno brado in košatimi lasmi.

„Padar uživa,“ — se zasmehlja sodnik.

„Sveža roba, pristna roba!“ — odgovori Breznik. „Jaz uživam!“

„Kar od daleč?“ — se nasmeje oni.

„Meni zadostuje.“

Bogdan se zaheheče :

„Paragraf je že poskusil -- uživati od bliže.“

„Tudi Bogdan bi se bil že rad prislinil,“ — se brani Košan nekoliko v zadregi. Zleknjen sedi na stolu in zveržen kot resnični paragraf. Mlad gospod je, precej nemarnih kretenj, z elegantno majhno bradico, z navihanimi brki in s skodranimi lasmi. Pogled mu je malo neiskren, skrivajoč se za bleščečimi naočniki.

„Jaz bi skoraj stavil,“ — pravi Breznik, „da še ni — oskrunjena po naših paragrafih. Košan jo gleda in opazuje s temeljitostjo preiskovalnega sodnika; pogledi so mu kakor moje sonde. In Bogdan ji strmi pod krilo kakor bi iztezal tipalnice . . . Ampak — dekle še nima prave šole! Njeni čeveljci so pošvedrani, nogavice si je bržčas sama spletla . . . Vidva je ne dobita v šolo!“

„Kdo pa jo dobi?“ — prskne Bogdan. „Morda Zgonček?“

„Morda Zgonček!“

Zrimšek zardi in zmiglje s pleči, pogleda zbegano okoli sebe in pozabi zapreti usta. Bogdan mu vtakne prst med zobe:

„Slišiš, Zgonček? Pri Francki moraš pozvoniti!“

Zrimšek pa se čisto nepričakovano razjezi. S komolcem odrine prijatelja in izpljune s studom, kakor bi bil dobil gosenco na jezik.

„Baraba!“ — ga pogleda ves srdit.

Oni pa se prskajoče smeje in sili s prstom vanj:

„Da ne počiš, Zgonček! Glas izgubiš!“

Zrimšek poskoči in ga bunkne nenadoma s pestjo v obraz.

Tovariši ju siloma ukrote. Zrimšek se naglo pomiri; Bogdan pa še dolgo piha v srdu:

„Otrok je! Ljubosumen otrok je! Ker se je šla Magda mance z mano namestu z njim . . . Ali se naj z otrokom mance igra?“

„Mladenič, mir!“ — dvigne Breznik poveljujoče svojo roko.

„Stvar je jasna: — Igrati se z dekletom, — to zna Bogdan bolje; ljubiti, — to zna Zgonček.“

Bogdan prasne v razposajen krohot. Solze mu zalijejo oči, z dlanmi se tolče po kolenih: — tako dovtipna se mu zdi zdravnikova pripomba.

„Oboževanje ideala, hrepenenje k njemu — je že ljubezen. Tipanje in mečkanje — pa še kaj več, magari tudi najskrajnejše, gospod Bogdan Blejec! — to ni ljubezen.“

„Kaj pa je?“ — To pot ima Bogdan usta odprta.

„Vlačuganje!“

„In hrepenenje samo — čeprav se ideal ne briga zanje — to je ljubezen?“ — se poroga sodnik Košan.

„To je ljubezen!“ — potrди Brezник.

„Lakota po ženski — ob prazni mizi . . .“

„— ob prazni postelji . . .“ — popravi Javornik.

„Vidiš vruga! Jaz sem zmirom mislil, da je za ljubezen treba — dveh.“

„Ali nista dva?“

„Ona ga ne mara!“

„On jo ljubi. On občuti ljubezen zanjo in ima užitek od tega čustva. Tudi neuslišana ljubezen je ljubezen.“

„Padar zopet šolmoštruje. Oprosti: — o nesrečni ljubezni smo že slišali zvoniti. Ampak Zgonček . . .“ — Košan namigne, da je Zrimšek še napol otrok.

Nadporočnik Javornik zazeha:

„Nazadnje je ljubezen tudi oni lepi greh prezrelih dečkov.“

„V isti meri kakor greh — prezrelih Bogdanov,“ — parira Breznik.

„No — kaj je zopet to?“ — se zdrzne Blejec ves razžaljen.

A Breznik se ne briga zanj:

„Lepo vas prosim: — obojestranska ljubezen je pač redka stvar. Če te je ženska vzela, te je bržčas vzela, ker si bil silil vanjo in ker si je bila mislila: — bolje: drži ga, nego lovi ga! Morda vaju je kakšna teta zvodila. Morda sta si tudi res domišljevala, da vaju je združila ljubezen. A po navadi pride dan, ko se spomniš ti ali se spomni ona, da le nista drugi za drugega. Kje je zdaj ljubezen? In kje je bila prej ljubezen? — Ha — obojestranska ljubezen je velika reč. To je visoka pesem našega življenja. Mi smo najbrže vsi skupaj še premajhni zanjo.“

„Ali pa že prestari.“ — uide nadporočniku.

Zdravnik utihne in se zagleda srepo mimo luči. S cigareto v ustih izpušča polagoma oblačke dima. Trpka odločnost mu trepeta na licih.

Javornik je zdajci ves nervozen. Z drhtečimi rokami si poišče novo cigareto, pogled mu skoraj utriplje. — Krasen mož je, dolg in vitek, fin in eleganten. Obraz mu je malo bled, a klasično pravilen. Lasje so mu temni, na kratko pristriženi, nazaj česani; brki in zalizci kot iz črne svile. Tudi oči so črne, ne prevelike, jako lepe; bile bi sanjave, ko bi ne bil izraz v celoti nekam neusmiljen, brezobzirno odločen.

Vsa družba je za trenotek tiho. Vsem je znano, da Javornik že dolgo zasleduje Breznikovo lepo ženó; nekateri pravijo: z uspehom, drugi mislijo, da brez uspeha. Na vsak način so vsi prepričani, da mora biti pod površjem vljudnosti razmerje med zdravnikom in nadporočnikom precej napeto. Sodnik Košan trdi celo, da išče doktor Breznik njih mlado družbo samo zato, ker hoče imeti Javornika kolikor mogoče pod nadzorstvom.

„Zdaj sem prestar, resnično;“ — odgovori Breznik nadporočniku. „Prej sem bil prelahkomiselni; a tudi napakam mora ostati človek zvest . . . Mogoče pa še malo zrastemo — na obeh tečajih — in vendar še zapojemo visoko pesem.“

Izraz mu je zagoneten; skrivnostno zmagoslavje mu igra v očeh. Javornik se ozre razdraženo po družbi:

„Ali mora biti res ljubezen večna? — Ba! Čim krajša je, tem lepša je.“

„Saj ni ljubezni,“ — reče Tomo Žitnik nepričakovano, z glasom, da ga vsi pogledajo. Ves večer je največ molčal.

Zdravnik se mu začudi:

„Vi, Tomo? Saj sami sebi ne verjamate. To je Bogdanova vera.“

„Zakaj pa moja? Kdo to pravi?“ — se razvname Bogdan in se umazano zasmeje; kot bi hotel reči: — jaz, ki sem že toliko preljudbil!

„Slà je in nagon, nič družega,“ — nadaljuje Tomo. „Potreba! In če dobim priložnost, ji zadostim.“

„Če je ne dobim, pa —.“ — Košan požre besedo in samo pomežikne s pogledom na Zrimška, ki je najmlajši v družbi.

Žitnik sklene:

„Samec in samica si poiščeta priložnosti in se je okleneta. Ljubezen je — organizirana priložnost.“

„Hahaha . . .“ — se razkrohoče Košan. „Ta je imenitna! In kaj sledi naprej? — Uzakonjena priložnost — to je zakon. — Pametno jo je izpeljal.“

Bogdan izprska v krčevitem smehu:

„In štacuna za priložnost — to je . . .“

Edini doktor Breznik se ne smeje. Mirno in počasi izpregovori:

„Mladi ste, gospodje, mladi! In mlada je vaša ljubezen, strašno mlada!“

Javornik pa ga zavrne:

„Hvaljen bodi Jezus Kristus, če smo mladi! Ne delaj nam poklonov v tonu očitanja!“

„Mlada ljubezen — kot zeleno drevce. Šibko in negodno, polno solnca in viharjev. Polno sedanjosti, morda tudi upanja. Bodočnost je zakopana v njem, — časih pokopana.“

„Kakšna elegičnost!“ — vzklikne sodnik Košan.

„In bogve, če se drevce razkošati kdaj v drevo?! ... Če mu cvetja slana ne popari ... Če mu črv korenin ne izpodje ... Če mu rak ne zgrize stebelca ... Če ga smrt ne zlomi v ranem jutru ...“

„O jerum, jerum ... Jeremija na jeruzalemskih razvalinah!“

„Mi-i-iserere ...“ — zapoje Bogdan.

Nenadoma je vsa družba v petju. Tudi Andrej Praznik poje, ki se sploh ni bil udeleževal pogovora. — (Dalje prihodnjič.)

H. de Régnier — Anton Debeljak:

Samostan.

Svetal v prezrelem bronu poka ure plod,
poldanski grozd se ruži v stolpu, in odteka
se vinsko solnce curkoma na zid in plot!

Poletje pali mesto i na plan pripeka;
razbeljen pod petami marmorni je tlak,
na krovu žge se oglje — korci in opeka.

Nebo modrine sinje zdi se skoro mrak,
na molk pa lega žarka žalost, živa stiska,
ko zadnji zvon nemí, od zlata ves težak.

Prigrevica. Glavó mi senca v tla pritiska,
v omoti vzrem, kako se stari samostan
krog mene suče — ko da kdo na ples mu piska —
v stebróv koraku, solnca vročega pijan.

Alojz Kraigher:

Mlada ljubezen.

(Dalje.)

Tomo je bil za trenotek zunaj. Na povratku zaide v stransko sobo. Skozi druga vrata pogleda natarica Francka. Ljubeznivo se nasmehlja in stopi k njemu:

„Kaj pa tukaj iščete?“

V sobi ni nikogar drugega. Iz točilnice je slišati bučno govorjenje pivcev in kartačev.

Tomo iztegne roko:

„Daj mi poljubček, Francka!“

Ona se mu sramežljivo brani, a ne odtegne ustnic, ko jih Tomo ujame s svojimi ... Nenadoma zapolje njemu strast po žilah. Poljublja jo in grize, prižema k sebi, tiplje, grabi ... Za njo je vse le šala. S prisrčnim smehom se oteplje in se mu umika ... On pa jo zdajci zopet izpusti, sunkoma, da skoraj pade. Zasopljen je in poten ... Stud ga obide ...

Francka zbeži od njega. Pri vratih se mu nasmehne preko rame, v zadregi, skoraj obžalujoče ...

Tomo stopi na dvorišče v temno senco poleg zida. Z gostilniškega vrta je slišati glasove gostov, par žarkov luči sveti skozi grmovje. Nebo miglja od neštivilnih zvezd, v zraku veje hladna sapica.

Žitniku je neprijetno. Gnus ga ima do lastnega mesa, do lastne razdejanosti ... Kot žival je človek! Ali nima duše v sebi? — vodnice in gospodarice? — Ali je samo sebi prepuščeno to lakotno meso? — da vstaja in smrdi v pohoti? — da razsiplje svojo mlado moč? — in da razpada v gnoju in v gnilobi? ... Ali nimaš duše v sebi? — svojih višjih ciljev? — svojega boga? ...

Ogaben prizor se mu vzbudi v spominu ... V schönbrunnskem parku. Na vrtu za živali. Kletka z opicami. — Krmežljavi, oguljen nestvori. Smrad okoli njih. Hlantanje za bonboni, za koščki kruha. Tik za mrežo si matoro zverče obira bolhe. Na suhi rogovili sedi priskuten samec in streže s prekljastimi prsti svoji goloti. Nedorčen je pri tem njegov pogled, brezbrizen in vsakdanji ...

Tomu se zagnusijo lepa noč in svetle zvezde — in vse na svetu ... Bljuval bi, da bi samega sebe izbljuval ...

Kakor opica je človek, če ga duša zapusti, — če zakolovrati brez vodnice in gospodarice po blodni zemlji v greh in blato . . .

— Ko se Žitnik vrne v družbo, mu pride nov gost naproti :

„Bog te živi, Tomo! Tebe sem prišel iskat. Slučajno sem izvedel, da si tu. Albin je slišal od svojih sester, ki sta te z Vêro srečali. Saperment, je to slučaj! Veš, da sem ti bil že pisal na univerzo? Ti seveda pisma nisi dobil, če si že štirinajst dni v Ljubljani. Termin imam za izpit, razumeš! V Gradec moram. Pa si iščem substituta. S Cedilnikom sem se dogovarjal; ampak tebe bo tudi notar veliko bolj vesel. Ti si že bil pri njem, poznaš pisarno in tako naprej . . .“

Tomo je kot po glavi udarjen . . . V tem hipu samoobtožb in samozaničevanja — ponudba, naj se zopet vrne v bližino Vêre! Po vseh teh blodnjah in oskrumbah, po vseh velikomestnih grehah — nazaj k otoku blaženih? — Od natakariče Francke — zopet k Vêri! — — Pa kaj ga briga Vêra in otok blaženih, ki je itak že zaseden? — Po oni brezobzirni surovosti, s katero je bil takrat končal . . . Ali ima le trohico pravičice, misliti na Vêro kot na staro znanko, mogoče celo na obnovitev odnošajev? — Tomo, Tomo, — misliš, da so ženske brez ponosa? — Trezno preudari stvar: — ponudba za substitucijo je jako lepa! Ti prideš v tujo hišo, — vsaj v kolikor se tiče Vêre. Nič si ne domišljuj, da bi ji mogla biti tvoja navzočnost morda kaj nadležna! Ženska, ki si jo tako zavrgel, — te niti ne sovraži več! . . .

Martin Jazbinšek ga obsipa s ploho besedi. Srednje velik fant je, rdečelas in pegast, s kratkovidnimi očmi in nerodnimi rokami. Jezik se mu nekoliko zapleta, da mu sline brizgajo iz ust. — Poleg njega stoji Albin Zorko, notarjev sin. Bled mladenič, v Zrimškovih letih, svetlolas in s plavimi očmi. Tih in nežen, zelo simpatičen. Pravijo, da ni posebno zdrav, da ga vrže tupatam božjast.

Tomo gleda skoraj ves čas Albinu v oči. In ravno njegov prijazni in topli nasmehljaj ga vzpodbudi, da se z Jazbinškom kar pogodi. —

Omizje je že pri vinu. Zlasti Javornik je postal živahnejši. Ko Žitnik spet prisede, se nagne k njemu :

„Pismo sem že izročil, Tomo!“

Ta se začudi :

„Kje? Kdaj? Saj smo se bili komaj ločili . . . Ali je prišla sama ponj?“

Kri mu buši v lica. Skrajno mučno čustvo ga obide ob premisleku, da je bila morda Mira pri Javorniku v sobi. Ali je sploh že v ožjem stiku z njim? . . . Nadporočnik zmiglje zagonetno s pleči, a vzdrži pogled. Nato se mu prijateljsko nasmehne, zamahne z roko in se obrne k družbi.

Pogovor je zopet splošnejši. Debata se je razvila iznova. Celo poročnik Praznik je posegel vmes. Lica so mu rdeča, oči razpaljene. Kakor je sicer naiven in nedolžen, uslužen in ljubezniv, tako je ob resni stvari mahoma čez mero resen, ves vznemirjen in ognjevit.

„Spolnost sploh vsi skupaj precenjujete. To ni res, da je kakor hudournik, ki mora kjersibodi in na vsak način v dolino . . .“

„A če je reka, potem je velereka,“ — pravi Javornik.

„Ah . . . primera vsaka šepa. Glavno je, da ni nagon moj gospodar. Moj hlapec je in moj pokorni sluga. Če si ga nisem znal zaslužjiti, je moja vzgoja slaba . . . in zlasti moja samovzgoja — od muh.“

„Moj hlapec je, seveda,“ — se heheče Bogdan.

„In ti njegov,“ — dostavi sodnik Košan.

„On služi meni.“

„Ti pa njemu.“

„Hehehe . . .“

„Brez samozatajevanja ne gre nikjer, najmanj pa v teh rečeh. Brzdanje je potrebno, vzdržnost je potrebna — vsaj do takrat, ko srečaš žensko, ki ti je že od vekomaj zapisana.“

Bogdan zaprska skozi nos in dregne Javornika v bok:

„Koliko jih imaš zapisanih?“

Praznik pa se razsrdi:

„Otroci naj molčijo, kadar govore možje!“

„Na, na, na . . .“ — napravi nadporočnik malo porogljivo.

Doktor Breznik pripoveduje:

„Prišla je k meni mlada ženska. Lepa, bujna, v polnem cvetu dozorelosti. Ves njen ženski čar, vse njene kretnje napol vabljive, napol sramežljive, — vse je izpovedovalo: Čemu bi naj tajila? Vem, da sem lepa in poželjenja vredna; in tudi sama zaželim in poželim ljubezni, dopolnitve hrepenenju. Kod se obotavljaš, ki me popadeš in potegneš k sebi, da me napotiš, kakor je zapisano?“

„Od vekomaj!“ — pravi Košan.

„Od vekomaj!“ — ponovi Breznik. „Taka ženska je kakor cvet. Samo zato je na svetu, da ga poduhaš, da ga poljubiš . . .“

„— da ga utrgaš.“

„Ne utrgaš! Cvet naj bo oplojen, da zarodi, kakor je zapisano.“

„Od vekomaj!“

„Od vekomaj!“

„Torej si jo oplodil?“ — ga pogleda Javornik precej nesramno.

„Užival jo je samo estetično!“ — se zasmije sodnik Košan.

„Cvet uvene,“ — pravi Jazbinšek.

„Ženska je večkrat en cvet. Vzcvete in zarodi, in zopet vzcvete, da zarodi ... Končno uvene, kakor vse na svetu. Sicer pa je dognal gospod poročnik, da primere šepajo.“

„Ti govoriš za nas,“ — poudari Javornik. „Taka ženska je posebljenost nagona. Sama čista spolnost.“

„Spolnost ji je pot, moj ljubi; njen cilj je materinstvo. Kakor sem jo imel pred sabo, sem slutil in sem vedel, da bi je ne mogel ugrabiti ne ti ne Bogdan — niti jaz, če si že ravno take volje —; temveč samo oni, ki ji je zapisan ...“

„— od vekomaj!“

„Od vekomaj! ... in ki ji ustvari gnezdo — zanjo in zase in za njen zarod.“

„Tako je!“ pravi Dreja. „To sem tudi jaz trdil.“

Sodnik pa ugovarja:

„O — zlati vek, to bi bilo preimeno urejeno! Ko bi bilo vse od vekomaj zapisano, — čemu uprava in oblasti in zagovornišтво in sodstvo?“

„Sama nepotrebna šara! Oblasti delajo nered,“ — pravi doktor Breznik.

„Proč s paragrafom!“ — zavpije Bogdan.

„Tudi paragrafi so zapisani!“ — meni Jazbinšek modro.

„Pa ne od vekomaj?“ — se nasmeje Javornik.

„Od vekomaj!“ — poudari Dreja.

„Potem smo tudi mi prešuštniki zapisani od vekomaj!“

„Od vekomaj! In progresivna paraliza vam je zapisana.“

„To si prepovedujem!“ — plane nadporočnik nepričakovano. Lica so mu rdeča, oči mu bliskajo, roka bi rada udarila; komaj premaguje svojo jezo.

„Kaj pa je s tabo, Javor?“ — se začudi doktor Breznik.

„Oprosti, prosim!“ — pravi Dreja. „Jaz te nisem hotel žaliti. Brez premisleka sem rekel, kakor mi je na jezik prišlo. Saj vendar ... Oprosti!“

Poročnik vstane in ponudi nadporočniku roko. Ta se malo obotavlja, pa se nasmehne prisiljeno in mu seže v desnico.

Po kratkem, skoraj mučnem molku se obrne Košan k zdravniku:

„Ampak tvoja ženska je izjema, dragi doktor?“

„Ona je pravilo, druge so izjeme.“

„Potem so pač izjeme že v večini.“

„Izjema bo pravilo in pravilo bo izjema — stoji zapisano,“ — modruje Jazbinšek. „Ženske nam kvari naša vzgoja.“

„Svetohlinstvo, katoliška morala,“ — pritruje sodnik Košan.

„Prisiljena sramežljivost, zatiranje naravnih čutov, laž in hi-^{prava je} navščina, — vsa današnja družba je na to udarjena,“ — pravi ^{je vsesv} Breznik. „Sadovi so seveda: — histerija in perverznost in drugi ^{ž in} surogati zdrave spolnosti. Naša ženska je komaj zrela za ljubim-^{katoliška} kanje, za koketiranje; sposobnost za ljubezen je strašno redka.“ ^{niste v d} ^{morale}

„Večina žensk je mrzlih,“ — meni Jazbinšek resno.

Košan se zakrohoče:

„Odkod pa ti naenkrat s takimi izkušnjami?“

„Vidiš, Bogdan,“ — pravi nadporočnik, „zato je danes zape-
ljevanje zmirom težje. Ženske niso več za to.“

Oni pa zaprska:

„Don-Juanstvo je umetnost!“

„Zmirom težja umetnost.“

„Poskusita še vidva z estetičnim uživanjem!“ — se namuzne sodnik.

Javornik se zasmije:

„To je Breznikov evangelij.“

„Hodi za menoj, prijatelj!“ — pravi Breznik.

„On hodi rajši za njegovo ženo,“ — prišepeta Jazbinšek Žit-
niku v uho.

„Če hočeš, do najvišjega užitka, pridi za menoj!“

„Ali si ga ti dosegel?“ — se obrne Javornik k zdravniku.

„Zdelo se mi je bilo . . .“

„Bilo!“ poprime hitro nadporočnik.

„O tem ne bom govoril.“

„Pojdi k vragu!“ — se razvname oni. „Estetično uživanje — to ni nikako uživanje, to je — molitev! In za molitev — zdi se mi — sem še premlad. Dokler še lahko zavriskam in zaukam, hočem prav brezbožno vasovati pri lepih deklicah.“

„In pri lepih ženkah,“ — ddstavi sodnik Košan.

„In pri lepih ženkah; — zlasti, če imajo moraliste za može, zakaj potem je delo lažje.“

Zdravnik se zgane, v očeh se mu zabliška. Poročnik Praznik povzame naglo:

„Tu ne gre za moraliziranje; za higijeno gre, za etično higijeno.“

„Za duševno in telesno zdravje,“ — kima Jazbinšek.

„Pojdi k vragu z zdravjem!“ — pravi Javornik. „Kaj pa je življenje? Danes je še tvoje, jutri že bogve čegavo. Življenje je samo sebi namen. To je edina resnica, ki sem jo spoznal. In dvoje je mogoče: altruizem, egoizem. Kdor se za bližnjega žrtvuje, je bedak. Ostane eno: — izkoriščanje življenja in vsega živega. Brezobzirno uživanje — to je evangelij! Vsak pomislek je veriga na nogah; strah pred ljudmi, pred kaznijo — slepota. Če je užitek velik, mi ne more biti žal ničesar: ne pogaženih zakonov, ne uničenih življenj, ne strtih duš. Preko trupel — to je evangelij!“

„Kaj pa vest?“ — vpraša Praznik malo žalostno.

„Res je: čista vest je užitek; pa tudi težka vest je užitek. Dobrota je užitek; pa tudi greh je užitek. Hvaležnost in sovraštvo, kes, zločin in kazen — vse je užitek!“

„Tudi vislice so užitek,“ — meni doktor Breznik z mirno ironijo.

„Tudi vislice so užitek!“ — poudari Javornik in ga grdo pogleda.

„Živele vislice!“ — vzklikne sodnik Košan in pije.

„Živio, oj živio . . .“ — zapoje Bogdan.

„Tudi bolezen je užitek,“ — pravi Breznik.

„Samo eno ni užitek,“ — odgovori nadporočnik s sovražnim glasom. „Nesposobnost ni užitek!“

„Kakšna nesposobnost?“ — zarežeče Bogdan.

Doktor Breznik vstane:

„A največji užitek je menda srboritost; zlasti pri koštrunu okoli polnoči, ko je natararica že zaspana in pivo plehko. Lahko noč, gospoda!“

„Kdor gre za padarjem, je strahopetec,“ — zarjove nadporočnik.

„Ali se hočeš spreti z njim?“ — se prestraši sodnik Košan.

Zdravnik plačuje Francki in se obrne mirno:

„In jaz, prijatelj?“

„Tudi ti si strahopetec!“

„To je tvoja diagnoza. A moja se glasi: — prijatelj Javornik je srborit, ker je zapisal danes dvakrat v svoj don-juanski dnevnik: diem perdidi!“

„Briga mene dan; samo da noči ne izgubim!“ — zavpije oni.

„Glej, da je v štacuni ne zapraviš!“

Večja polovica družbe odide z Breznikom. Pri nadporočniku ostaneta samo Košan in Bogdan. Zadnji zaprska:

„Živela štacuna!“

Jazbinšek se zakrohoče:

„Živeli štacunarji!“

In Bogdan zapoje zopet:

„Živio, oj živio . . .“ —

— Nad Krimom sveti krajec lune, zvezde so malo obledele. Zrak je vlažen, skoraj hladen. Izprehajališča so osamela. Sapica šumlja v vrhovih drevja. Iz globine drevoreda zeva skrivnosten mrak.

Tomo in Dreja hodita počasi, oba zamišljena. Brez dogovora sta ostala skupaj, kakor bi ju guala želja, da se približa duša duši, da se razgali srce srcu . . .

„Preko trupel! — Dobro!“ — pravi Dreja. „Ampak Javor je pozabil, da uniči ta evangelij tudi njega samega.“

„Prej ali slej, brez dvoma!“

„Preko lastnega kadavra — to je tisto!“

„Njemu je tudi bolezen užitek.“

„Bolezen je nesposobnost in nesposobnost ni užitek — je trdil.“

„Nazadnje: — to bi še razumel, vse je lahko užitek. Bolezen in sramota, trpljenje, tudi smrt! Pri vsakem užitku je nekaj bolečine. In kje je meja zanjo? Kar ti razburka čustva, kar ti pretrese dušo — je doživetje, je užitek. Čim globlje doživetje, tem večji užitek. Najgloblje doživetje je menda smrt . . . Torej?“

„Potem je smrt največji užitek. Morda. Mogoče je res tako.“

„In pomisli — smrt na vislicah!“ *No, no!*

„Trenotek je prekratek.“

„Dovolj je dolg, da občutiš to brezmejno zaničevanje do vsega, kar ostane za teboj. To zaničevanje mora biti nekaj neskončno sladkega.“

„Če si bil v pravici!“

„Če si bil v krivici, je še lepše. Tu imaš še roganje poleg zaničevanja. Roganje, satansko roganje — — božji užitek!“

Tomu se bliskajo oči, zobje mu tiho škrtajo.

„Hudič se roga, kadar drugi umirajo, ne kadar sam crkava,“ — pravi Dreja.

„Haha . . .“ — se zasmije Tomo. „Kaj pa je smrt? Ali verjameš vanjo? — In neumrjočnost duše? Duša je, ki uživa! — In satan je vendar večni! Vsaj on je večni!“

Dreja nagubanči čelo, stisne ustnice in molči . . . (Čez nekaj časa začne iznova:

„Ali si videl, kako je Javor vzrojil, ko sem bil omenil progresivno paralizo?“

Tomo pridrži korak:

„Zakaj je vzrojil, Dreja?“

Ta skomizne s pleči:

„Ne vem. Jaz se še vedno čudim. — To pa je gotovo: — bolezen ni užitek zanj.“

Prijatelja obmolkneta in zavijeta skozi park na desno. Od gradú odseva motna luč, izmed drevja v drevoredih žare posamezne svetilke . . .

„Duša je, ki uživa, — to je tisto! Filister ne uživa z dušo. Njegova duša je pregnana v zadnjo zaprašeno kamrico. Zgolj telesno uživanje je znak filistrstva.“

„Bogdan je filister,“ — se nasmehne Tomo.

„Vzgoje nam je treba. Duša potrebuje šole, da postane zmožna za uživanje. Lepoto vidiš in jo občutiš; a če ti ne odmeva v duši in če te ne zgrabi za srce, je užitek nepopoln.“

„Nečist.“

„Nečist je, vidiš! Saj je tudi greh užitek, — a pokora mu je za petami.“

„Ali ni pokora užitek?“

„Kazen je užitek, dokler se ne zavedaš krivde. Ko se sam obsodiš in kaznuješ, ko se ti duša zvije v bolečinah in skoprni kesa in pokore, — takrat se ti odkrije kazen.“

„Bog v človeku!“

„Zunanje kazni ni, kazen je samo notranja. V tebi samem, v tvoji duši — vstane kazen.“

„Vstane bog!“

„Sédiva tu na klop!“ — pravi Dreja. „V tem smrečju je tema kakor v rogu.“

„Kako je s kraljem na Betajnovi?“ — vpraša Tomo. „Korakal je preko trupel — in je zmagal.“

„V komediji je zmagal. Zadnji akt pa se je moral izvršiti v njegovi duši, — bil je tragičen.“

„In satan se je rogal.“

„Nečist užitek dušo obremeni, da postane nesposobna za uživanje. Nečistost ubije dušo. (Samo če si brez greha, moreš do najvišjega užitka.“

„Kateri je najvišji?“

„Vélika ljubezen! Spojitev duš!“

„Ljubezen za življenje. Véruješ vanjo?“

„Vérujem!“ — Dreja vzdihne in skrije obraz v dlani.

„Ti skrivnostni moj cvet, ti roža mogota!“ — zašepeče Tomo komaj slišno. Nenadoma pa se vzdigne in se ozre okoli; zdaj šele je spoznal okroglico, kjer je bil popoldne z Miro.

Dreja se mu nasmehne:

„Tu te je danes Mira poljubila.“

„Kaj? — Oprosti, Dreja! Jaz sem jo bil poljubil . . . Kaj naj storim? — Človek je kakor pes . . .“

„Nikar se ne vznemirjaj, Tomo! Pred menoj si čist. Ona je tebe poljubila. Ona te je iskala . . . Meni je jako ljubo, da se zopet briga zate. Upam, da se vse lepo in pametno razvije . . . Njena duša je v velikih stiskah. Kriza mora biti skoro na vrhuncu.“

„Kriza?“

„Čim več nas je ob njeni strani, tem laže jo prestane. Ali ti je pravila o svoji — ideji?“

„O kakšni ideji?“

„Saj ne vem, če je resnično njena ideja . . . Ona se ti že še razodene. Jaz nočem mešati. Naj se stvar razvija, kakor je določeno! Jaz sem prepričan, da se prav razvije. Naj gre magari tik ob brezdnu, samo da pride mimo . . .“

„To so mi same zagonetke. Človek se nazadnje tudi iz brezdna še izkoplje.“

„Tudi iz brezdna se lahko izkoplje; — ampak . . .“

Tomo je prestrašen; nagne se k prijatelju in se dotakne njegove roke:

„Povej mi, Dreja!“

„Nič ni posebnega, moj dragi. Pravzaprav si niti sam še nisem popolnoma na jasnem. Danes se mi je začelo nekaj svitati . . .“

Po kratkem molku nadaljuje:

„Mira je še mlada in nezrela. Le potrpite malo! Ona je še šolarica.“

„Šolarica?“

„Mlada ljubezen — je rekel Breznik. Vse to naše mlado iskanje in hlastanje, poželjenje in hrepenehje, ljubimkanje, — vse to je šele šola za pravo, véliko ljubezen. In mi vsi smo šolarji.“

„Slabi šolarji,“ — pravi Tomo.

„Slabi in dobri,“ — se nasmehne Dreja. „So ljudje, ki so samo za šolo; vse življenje šolarji. So pa tudi, ki ne morejo dočakati, da dovršijo nauke; ti bi zaživali brez vsake šole.“

„Ti si pri zadnjih, Dreja.“

„Najsolidnejša je srednja vrsta: najprej šola, kakor se spodobi, potem življenje!“

„Javor mi je bil razlagal nekaj ljubezen kot — turistiko.“

„Javor je turist.“

„Užitek sam na sebi! Triglav ali Mangart, Veliki zvonar ali Bela gora, Bled ali Opatija, Rožnik ali Golovec, — to je precej vseeno; vsako ob svojem času. Ljubezen je sama ob sebi namen; čim raznovrstnejša, tem bujnejša in zabavnejša.“

„Brez duše.“

„Ne vem . . .“

„No — morda tudi z dušo; a potem — z umazano dušo.“

„Z nečisto dušo.“

„Javor se ugonobi . . .“

Dreja hoče še nekaj reči, pa se prekine, vzdihne in se ozre v nebo . . .

Dreja Tomo se mu čudi sam pri sebi: — Ta naivni, dobrodušni fantek, ki je bil popoldne še ves otročji, mu je nenadoma odkril pogled v globine svoje resne moške duše, razumne, čustvene, trpeče . . .

Po poti zunaj zaškriplje pesek. Bližajo se koraki, slišati je glasove.

Dreja iztegne roko in posluhne . . .

„To so oni!“

Tomo posluša in se začudi:

„Štacunarji?“

„Pustiva jih mimo! Tiho! Jaz bi zdaj ne mogel . . .“

Bogdan govori. Čuti je besede:

„Breznik je filister.“

In Javornikov glas:

„Kadar ženska ostari, se potercijali; mož se pomorali!“

Košanov smeh . . . Glasovi se oddaljujejo in utihnejo . . .

Tomo se zasmije:

„Ali si ga slišal? Kdo je zdaj filister?“

Dreja je ves zamišljen:

„Verjameš na slučaj ali na usodo?“

„Na usodo!“

„Žive duše nisva bila srečala . . . In zdaj — te tri!“

Čez nekaj časa pravi Tomo:

„Poslušaj tole idejo: — Človeška pota so v naprej določena — kakor pota zvezd, planetov in kometov. Z matematično natančnostjo je dognano, kje srečaš prvega, kako pozdraviš drugega, kdaj trčiš v tretjega. In kakor so ozvezdja in planetarični sistemi, so tudi skupine v človeštvu, ki so v medsebojni zvezi in tvorijo zase svoj ustroj. In nihče ne uide svoji sredi. Pa naj se izgubi po svetu, kakor komet v vesoljstvu, povsod ostane član družine, priklenjen na središče, ki mu iz neskončnosti določa pot; prej ali slej se mora povrniti, odkoder je bil izšel; in če se pogubi, se pogubi kot član družine, njegovi ostanki niso izgubljeni zanjo.“

Dreja kima z glavo:

„Vse je izračunano. Povsod so isti zakoni. Snov in duh, obadva hodita vsporedno. V kraljestvu duše veljajo ista fizikalna pravila vztrajnosti in stalnosti in večnosti in tako naprej . . . Kje je naša prosta volja, če smo samo kot pripete žoge v vzorcu za planetaričen sistem? . . .“

Po dolgem molku se vzdigneta prijatelja in se odpravita vsak na svojo stran . . .

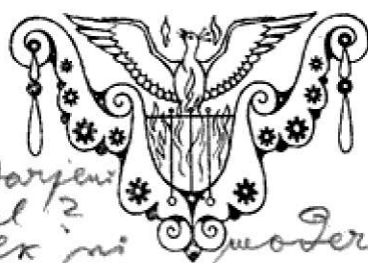
Tomo je bil pomirjen. Če je človek samo žoga v rokah usode, če je od začetka v njem pogon, ki ga popelje neizprosno do neznanih, a začrtanih mu ciljev, — čemu bi se potem poniževal sam pred seboj, čemu bi se obtoževal in zaničeval? — Kdo je odgovoren za njegovo pot? — Ali je bil sam iskal tega dne, ki ga je mahoma privedel zopet v bližino Mire, v bližino — Vêre, kakor da je tu nekje njegova prava smer, njegovo sredobežno — sredotežno? — izhodišče — zatočišče? — — Ko bi nenadoma zaslutil dopolnitev svojih hrepenenj, — ali sme verjeti svojim slutnjam? — — —

(Dalje prihodnjič.)

*No, vjamen, da bi nasproti
itaki moliali do konca tega
man?*

*Tresbevil živcev
Da bi tihoma
preko časih zelo
odljivih scen*

*Sam na tebi nadarjen
s. " Ali bo molial z
anim, da ne. Molx ni*

*Siti' ga sam Shakespeare tlika v svojih scenah
Fast, kakor je. Nad moč obavna jo tlika. Z konc
jegovih dram? Konc je vselej najistija moralna.
Mnogo jih je, ni ga počejo vindicipati celo katolišk
okroglo, pou. 30/4*

Alojz Kraigher:

Mlada ljubezen.

(Dalje.)

IV.

Dragi Javor! — Ti se niti ne pritožuješ nad suhoparnostjo in praznoto mojih pisem, ki so pravzaprav samo odsevi tvojih ljubezenskih dogodivščin, oziroma ocene tvojih novelic in romančkov. Saj sem se že tuintam zagnal, da bi poveličal kak svoj dogodljajček in si še zraven kaj izmislil, da bi bil imenitnejši, — ko sem menda res obsojen, da ne doživim ničesar pametnega; a komedija se mi ne posreči. Časi sem od same nevoščljivosti zamoraliziral nad teboj. Da se ti malo odškodujem in ti dokažem svojo dobro voljo, naj ti opišem danes zgodbo svoje osmošolske ljubezni. Ti se boš smejal nad njo. Ljubezen! — porečeš. Ali je to ljubezen, ko ji manjka poglavitnega, to je — uspeha? — Jaz pa te vprašam: — Ali se začne ljubezen šele takrat, ko se ti ženska uda? — To ljubezen si lahko na cesti kupim, brate moj! —

Prvikrat sem bil videl Miro na promenadi okoli mesta. Sama me je bila opozorila nase s svojimi izzivajočimi pogledi. Imela je kakih šestnajst let in je hodila k uršulinkam v šolo. Bila je še premalo ženska, zato bi se bil sam od sebe najbrže ne bil zagnal za njo.

Osmošolski izpeljančki smo bili ravno godni. Koprnili smo za Evo, ki bi nam bila dala od sadú spoznanja. Morala bi biti Eva, ki jo je kajpada že kača zapeljala; a take po navadi ne hodijo več k uršulinkam v šolo. Zato smo se ozirali za zrelejšimi lepoticami. Bili so med nami, ki so se zatekli pod okrilje — javnih cip. Najkrajša pot. A meni se je studila: — jed mi ne diši, če je zajemalo že toliko žlic iz sklede in je že toliko priskutnežev pljuvalo vanjo... Ravno tisti čas me je zapeljavala domača dekla. Bila je starikava, precej nesnažna, v neokusnih krilih, težkih čevljih; imela je že nezakonsko deco in se je še tedaj pečala z drugimi. Brrr... Ali naj bi bil pobral izsrebano in pomečkano pomarančo? ... Moje hrepenenje je bila takrat nebeško-lepa Palma, ki je kraljevala med ljubljanskimi krasoticami. Sanjaril sem bil o njenih sinjih, sentimen-

talno zasenčenih očeh in o njenem bledem, angeljskem obrazku. Hodil sem bil za njo po šetališčih in jo gledal zdaleč in občudoval, — kakor gledaš in občuduješ najlepšo zvezdo na večernem nebu in se zavedaš, da je blaznost hrepeneti k nji . . . Za domačo rabo sem se bil zagledal v predmestno prodajalko s črnimi skodranimi lasmi, z belo kožo in rdečim licem, s svežim telescem in dražestnim oprsjem; oči so se ji svetile kakor ponarejeni briljanti v njenih uhljih. To se mi je bila zdela dosegljiva zvezda. In res sem bil začel — pisati roman o njej . . . Kakor vidiš, sem jo bil zavozil že od kraja. Talentov za don Juana menda nimam; čeprav sem se bil tuintam precej potrudil. Zdi se mi celo, da mi ni namenjena ta pot . . . Pa kaj bi kvasil?! Res je, da sem si bil tako kot drugi prav don-juanskih doživljajev najbolj zaželel.

Čeprav še nismo bili jedli od sadú spoznanja, oči so se nam bile vendar že odprle. Boga smo bili odstavili, z nebesi in s peklom; porušili smo bili njegovo cerkev; odpovedali vsem zemskim in nadzemskim gospodarjem; — zaobljubili smo se bili svetu in slastem življenja, svobodi in uživanju. S pohlepnimi očmi smo iskali ženskih dražesti, z mladeniško objestnostjo smo prirejali daritve Bacchu.

Pri plesnih vajah smo imeli prijeten venček čednih deklic. A bile so vse prenedolžne in predostojne, občevalne oblike vse prestroge, da bi se nam bilo zdelo vredno, iskati tam intimnih zvez. Izpeljančka vleče k ženski — morda nevedé in zoper njegovo voljo — zgolj pohota; želja, da bi že mogel enkrat vgrizniti v skrivnostni sad spoznanja. Zato ga žene tja, kjer se mu zde razmere ugodnejše. Ljubimkanje s pošteno deklico je zanj otročje in filistersko, bolj ovira nego izpolnitev za pohlep njegovega mesa. Tako razmerje se mu zdi prezgodnje in brezmiselno; saj še ne more vedeti, kako si kaj postelje za življenje, pa bi si že iskal družice in mislil na družino . . . Slučaji vélike ljubezni so v teh mladih letih strašno redki. Če pa si resnično med izvoljenci, potem te itak mine vsa pohota in mladeniška objestnost; potem si samo sluga te visoke pesmi, ki te mora pripeljati k cilju . . . A mi nismo iskali vélike ljubezni. Želeli smo si fletnih dogodivščin in hrepeneli po razumnih, poljubov željnih ženskihah, da bi se poigrale z nami kakor lahkoživke iz Decamerona. — In vendar se mi zdi, da so bile naše želje vse bolj platonične; odločnosti, podjetnosti ni bilo v nas. O don-juanski strategiji, kot jo ti razumeš, nismo vedeli ničesar. Pa kaj naj tudi vé negoden človek? Vse, kar

je v njem vzbrstelo, je še tako zeleno in nerazvito, da ne more imeti samostojnosti in ne samozavesti, še manj pa vére v svojo sposobnost . . .

Mira je bila lepa deklica. Njeni svetlo-rumeni lasje so vzbujali pozornost. Njene vihrave kretnje, njeno obračanje in oziranje, pogledavanje in nasmihavanje, zanimanje in občudovanje, — vse to je bilo mično že po svoji naivnosti in otroški preprostosti. Telesce ji je bilo res da še presloko in preveč dekliško; a njen obrazek je bil risan z mojstrsko roko; njene ustnice so bile kakor zrela črešnja, ki je počila od prekipevajoče sočnosti; in njene svetlo-modre oči so se ti zabliskale naproti, da ti je zarajalo srce od pristrčnega zadivljenja.

Če se nam je bližala na promenadi s prijateljico Maro, za njima Blejčevka in Nuša — saj jih vse poznaš —, me je hitro opozoril ta ali oni izmed tovarišev:

„Tomo, — Miramar!“

Dražili so me in se pogajali z menoj, da jim odstopim polovico miramarskega gradu; saj nisem morda Turek . . . In če nisem Turek: kako si hočem priboriti svojo polovico, ko je Miramar tako enotno zidan, da si ni mogoče misliti Mire brez Mare? . . .

Jaz sem se s tovariši šalil . . . Mira se mi je zdela kot šolarica še premalo zrela, da bi se resno ozrl za njo. Tudi znan še nisem bil z njo; in če je nisem videl ob promenadi, se sploh nisem zmisлил nanjo.

Nekdaj pa sem jo srečal sam, ko je ravno stopila za materjo — brez Mare in Nuše — v zlatarsko prodajalnico. Obstala je za steklom, z roko na kljuki, — in njene oči so se mi zasmejale — občudujoče in obožujoče in s takim hrepenenjem, da sem ves zmeden zardel in da mi je zaplalo v prsih od tesnobe; dvignil sem klobuk in jo precej nerodno pozdravil . . . Prihodnjič sva se zopet srečala, prišla sva si nasproti — čisto sama. Prijel sem za klobuk in se ustavil. Ona se je prestrašila in skočila v bližnjo vežo . . . Stal sem pred njo — v zadregi, ves vznemirjen — in nisem vedel, ali bi si ji predstavil ali kaj . . .

„Kako vam je ime, gospodična?“ — Z desnico sem jo prijel za roko, z levico sem se približal njeni bradici . . .

„Mira!“ — pa se je zdrznila in stisnila za vrata: „Moj Bog, če kdo pride?! Ko bi naju kdo zapazil?! . . . Jezus, Marija!“

„Dajte mi poljubček, gospodična!“ — sem se osokolil in jo objel krog pasu.

Ona pa je odskočila:

„Nekdo prihaja. Z bogom! Saj se še vidimo!“

In odbrzela je po trotoarju, ozirajoč se plašno in boječe, a obenem zvito in prekanjeno, s ponosnim zadovoljstvom. Po par korakih se je ustavila za trenotek in me pozdravila čez ramo z navdušenim nasmehljajem:

„Na svidenje!“ — in odhitela zopet dalje . . .

Od takrat naprej sem jo iskal, a brez posebne sreče. Skrivaj sem jo zalezoval in čakal prilike, da bi se ji spet približal. Če so mi tovariši nagajali, sem se jezil; če so me povpraševali, kje sem se seznanil z njo, da jo pozdravljam, sem molčal in se skrivnostno muzal.

Počasi je postajala Mira manj boječa. Tuintam sem ji mogel stisniti pisemce v roko, v katerem sem jo rotil za kak sestanek. Odgovarjala mi je na majhnih lističih in me naročala zdaj sèm zdaj tja, največkrat v njih domačo vežo, ki ga je na sekunde natančno določila. Po navadi ni prišla, ali pa je trajal ves sestanek samo par trenotkov. Prijela me je za roko in se smejala vsa zasopla, skoraj otročja, in povedala kaj malega o sebi ali o svojih ali o prijateljici Mari. Nekdaj se je pobahala z naivno resnostjo:

„Včeraj se mi je vse popoldne hlepalo. Ali ste kaj name mislili? Jaz zmirom mislim . . . Ali se vam nič ne hlepka?“

„Malokdaj. A še ponoči sanjam in hlepim po vas.“

„Aha . . . ko bi vam kaj verjela?! Moški se samo igrate z nami.“

Telesce se ji zvije od zadrege, lica ji zarde . . . Nenadoma se spomni in se naglo poslovi:

„Hiteti moram, jezesna . . . Na svidenje!“

In že je na stopnicah; za hipec postoji in mi požuga hudomušno, pa mi pošlje poljubček s prsti . . .

Postal sem vsiljivejši in zahteval daljšega sestanka. Očital sem ji, da menda sploh ne vé, kaj je ljubezen, in da je vse to med nama — zgolj otročarija. Kdaj me namerava na primer — če me ima res kaj rada! — kdaj me hoče poljubiti, kakor se spodobi? — Postala je zamišljena in malo žalostna, rdečica ji ves čas ni izginila, — pri slovesu pa je zamižala, napela ustnice in me udarila z njimi po mojih ustnicah. Jaz sem se zasmejal:

„Tako poljublajo golobi! To ni nič!“

A nje je bilo sram in se ni več obrnila . . .

Naslednje dni se mi je zdelo, da se me nekoliko ogiblje. Pa sem jo srečal, ko je sama šetala s prijateljico Maro, in zapazil sem, da se prepira z njo, da šobi usta in grdo gleda, — toliko, da ni pahnila njene roke izpod pazduhe. Parkrat se je obrnila za menoj, kakor bi ji bilo silno žal, da ne more k meni.

Potem sva se dogovorila za sestanek v tivolskem gozdu . . . Bila je Mara poleg. Ta se je držala strogo in čemerno; komaj da me je pogledala, ko sem se ji predstavil. Živahna Mira je tuintam zbežala malo naprej po poti in pričakovala, da pohitim za njo. A jaz sem bil v zadregi radi Mare in se nisem upal . . . Ko pa smo bili večkrat skupaj, sem si polagoma pridobil tudi njo. S pohlevnostjo in par skromnimi komplimenti sem jo bil omečil; in ko sem časi v notranjih prepirčkih miramarskih odločil zoper Miro, je postala celo prijateljska proti meni. Tako je bil ves Miramar zavojevan . . .

Nekega dne pa sem nenadoma zavohal, da Mira tudi z drugim onegavi. Zlasti me je vznemirjal sošolec Kraševc, predrzen in podjetej fant. Lep ni bil; s svojo zunanostjo bi mi ne mogel izneveriti dekleta. A ženskam ugaja tudi moška brezobzirnost, moška moč, celo nasilnost. In sam me je kanalja opozoril, naj pridem gledat, kako se z mojo „punco“ nepokličani zabavajo. — Zvečer okrog devete ure sem pritihotapil po nasprotni strani trga. Čisto ozek, zelo raztegnjen lunin krajec je žarel na nebu; zvezde so bile drobcene in strašno daleč. Jug je pihal, od streh je kapalo od talečih se ostankov zadnjega snega. — Mira je bila na oknu, vsa živahna in nemirna. Sklanjala se je ven in se zopet vzpenjala nazaj; zdelo se mi je, da slišim njeno pridušeno hihikanje. Poleg nje je bil še nekdo, ki se je iztezal daleč ven in tuintam zaklical besedico mladeničema, ki sta stala spodaj na trotoarju in nekaj vezala ali razmotavala ali kaj . . . Oknica ob Miri se je časi sunkoma zazibala, iz šipe je zablestela zgrbljena slika luninega krajca . . . Zdaj sem spoznal Kraševčev glas:

„Potegni, Bogdan!“

Mira se je vzpela daleč ven in gledala napeto doli. Nekaj belega je udarilo ob steno in se dvigalo navzgor . . . Tedaj je prišel nekdo mimo in se ustavil, kimajoč z glavo. Mira je hipoma izginila od okna . . . Poleg nje je moral biti Bogdan, njen brat, nakazen petošolec, ki je bržčas na motvozi vlekkel k sebi tisto belo stvar . . . V tem hipu so za oknom zaloputnila vrata, luč se je posvetila . . . Bogdan je odskočil. Nekdo je s truščem zaprl okno. — Bela stvar

je padla nazaj na tla. Kraševc jo je pobral in odhitel s tovarišem. Za oglom pa sta se ustavila in prežala . . . Tudi jaz sem čakal v senci na nasprotni strani. Čutil nisem ničesar posebnega, ne jeze in ne žalosti. Vse skupaj je bilo menda preotročje — z mojo zaljubljenostjo vred . . . Ko se ni pri oknu nihče več prikazal, sta onadva odišla in jaz za njima.

Drugi dan po šoli pa me je Kraševc podražil:

„Misliš, da te sinoči nisem videl?“

„Kako?“ — sem se začudil. A še predno sem spoznal, da me je samo lovil, je že nadaljeval:

„Ecco! Saj ne moreš skriti svoje škodoželjnosti! Včeraj se nam ni posrečilo, prej pa že velikokrat . . .“

Pozneje sem izvedel, da je bil to sploh prvi poskus; tudi sledil mu ni nobeden več. Takrat pa sem verjel in sem bil naenkrat ves poparjen. Ali je bila to že prava ljubomornost? Ali je bil le moj ponos užaljen, ker sem mislil, da me je Mira varala za hrbtom in se mi hlinila v obraz? . . . Povesil sem oči in se obrnil proč od Kraševca. On pa je dostavil zlobno:

„Veš, kaj ji pošiljamo na tak romantičen način? Se ti ne zdi romantična ta naša zračna pošta? Ti si se najbrže smejal, ker si ugibal: — če je Bogdan njih zaupnik, zakaj ji ne pošiljajo po njem? Hahaha . . . Zapomni si: — če hočeš uspehov pri dekletih, moraš imeti malo fantazije, brate moj! Zakaj tudi one jo imajo in ne obrajtajo posebno suhoparnežev! — In veš, kaj ji pošiljamo? — Pesmi, zlato moje! Ljubavne pesmi! — Pa se poskusi z nami, če se moreš!“

Jaz sem se porogal:

„Pesemce ti dela Pokovec!“ — To je bil šestošolec Pokovec, ki je bil kot nadobuden pesnik znan med gimnazijci. On je bil najbrže tovariš Kraševčev pri zračni pošti.

„Naj bo Jokovec ali Lokovec, to je prav vseeno. Tudi če me Miri izdaš, ti ne bo verjela. Rekla bo, da si ljubosumen. Sicer pa je itak konec med vama dvema. Zato sem te bil tudi klical, da pridi gledat! Ti se sporečeš z njo! Je vse zaman: — ona te je varala in ti si razžaljen! Narava je pa taka, da ne odpustiš žalitve! Zato se spreta! Amen! Tebi je odklenkalo in jaz sem tvoj naslednik.“

„Kralj je mrtev, živel kralj!“

„Nič se ne norčuj, moj ljubi! V par dneh se že prepričaš.“

„Pa mi sporoči na svoj romantični način, ti — zračni poštar!“

„Na povelje, mrtvo veličanstvo! In če pošlješ pesemco nezvesti, ne pozabi: — bel golobček jo prinese v zlatem kljunčku!“ —

Čim bolj sem stvar premišljeval, tem bolj me je jezila. Nisem bil nesrečen ali obupan ali kaj takega, samo razjarjen. Mira se je opravičevala in izgovarjala, da ji je bil Bogdan past nastvil. Baje ni niti vedela, čemu ta zračna pošta; Kraševca bi na ulici komaj spoznala. In skoraj bi ji bil verjel, saj je bila tuintam resnično še napol otrok. A neka trmoglavost mi ni dala, da bi ji odpustil; mogoče tudi neka skrita želja, da bi mi to odpuščenje — plačala ...

In resnično sem si jo izmislil, zvitorepec: — Če hoče, da verjamem v njeno nedolžnost, naj mi dokaže svojo ljubezen!

„Kako jo naj dokažem?“ — Njen pogled je bil ves zbeگان, lica so ji bila rdeča, kretnje vse nemirne.

Hodila sva po nabrežju v večernem mraku. Luči so odsevale iz Ljubljance ... Pa me je prijala za roko, me potegnila v temnejšo senco in mi ovila roki krog vratu.

„Tomo, — saj te imam rada! — Vprašaj Nušo, kako nemirno spim in se premetavam, — ker moram zmirom — samo nate misliti ...“

Ali je bilo to odkritosrčno ali ne? — Naivno je gotovo bilo — in neverjetno. Jaz bi rekel, da je bilo — narejeno; ne mogoče preračunjeno po ženski iznajdljivosti in prekanjenosti v ljubezenskih stvareh; — v dekletu je že nagon, ki jo vodi pravo pot; deloma pa je menda izkušnja — iz romanov. Že zadnjič se mi je bilo zdelo, da je tisto „hlepkanje“ — literarnega izvora. Dekle občutil v sebi nepremagljivo slò za ženskim doživetjem; ker pa je še nezrelo, si pomaga z oponašanjem in išče vzgledov po knjigah, če jih ne dobi v življenju. Seveda se pri tem pokaže vsa naivnost, a tudi vsa prisrčnost in dekliška ljubkost.

Zasmejal sem se in jo z levico objel. Z desnico sem ji stisnil lica in ji našobil usta, da bi jih poljubil. A bil je zopet le udarec z ustnicami in ne poljub.

„Vidiš, Mira, — še poljubljeni ne znava. To se morava učiti! Jaz pridem k tebi ...“

Vsa prestrašena me je odpahnila:

„K meni? — Kako, — saj nisem sama!“

„Jaz sem že vse preudaril. Ob enajstih že vsi spé pri vas, tudi gospa mama ...“

„A papa?!“

„Njega ni pred polnočjo domov; časi pride komaj ob eni, tudi ob dveh . . . Ti sama si mi pravila.“

„Časi pride prej . . . že ob desetih!“

„Larifari . . . In če pride, gre naravnost v spalnico; iz pred-sobe v spalnico. Ai ni res?“

„Ne vem natanko. Najbrže!“

„Skozi salon ne pride!“

„Salon je pri nas obednica.“

„A tja ne pride gospod papa!“

„Lahko bi prišel!“

„Se pa skriva; ponoči je to igrača. Jaz pridem ob enajstih, ti me počakaš v salonu in mi pošlješ hišni ključ skozi okno — po zračni pošti.“

„Hihihi . . .“ — se je zasmejala Mira, se zavrtela in se tlesknila po stegnu. „Ta bi bila lepa! In kaj potem?“

„Jaz bi prišel gori k tebi . . .“

„V obednico. A kaj bi v temi? Luči bi ne smela imeti.“

„Čenča! Kdo je že kdaj pri luči vasoval?“

„Vasoval?“ — Za trenotek se je zresnila, a se je zdajci zopet zasmejala: „Vasovalci prihajajo skozi okno.“

„V drugo nadstropje? — Ključ mi pošlješ skozi okno.“

„Pa prinesi lestvo!“ — In naenkrat je bila v takem krčevitem smehu, da sploh nisva prišla več v pogovor.

Malo sem se jezil, malo sem se smejal; nazadnje sem se udal, načrt je bil itak skoraj neizvedljiv . . .

Na Mirin dom pa ssem kmalu nato vendarle prišel. Ona sama me je pozvala. Gospa Blejčeva je bila pri nekih prijateljicah na popoldanskem obisku; tam so kartale ali kaj, da je po navadi ni bilo pred večerom domov. Nuša je imela šolo in neko uro do petih. Bogdan je bil šel s kolesom na izlet s tovariši. Tudi Mare se ni bilo treba bati; ne vem, kako da je bila zadržana . . .

Prišel sem bil z najgorostasnejšimi pričakovanji. Upal sem bil, da je prišla ura, ko okusim sad spoznanja . . . Vso stvar sem si bil predstavljal zelo nejasno, niti mislil nisem bil mnogo nanjo; samo zdelo se mi je bilo, da mora do nečesa priti, da se mora izvršiti, kar je cilj vseh mladih hrepenenj . . . Sama bova z Miro, vrata si zakleneva . . . Časa imava od treh do petih . . .

V resnici pa sva uganjala same neumnosti. Razkazovala mi je razno drobnarijo, igrala malo na klavir; peljala me je v sobico, kjer spita z Nušo, v temno, precej veliko luknjo, brez vseh čarov in

zapeljivosti . . . Prerivala sva se in se lovila. Ona se je branila nedolžno, z otroškim smehom in dekliško razposajenostjo . . . Niti do poljuba nisva prišla . . .

Nenadoma: — trkanje na vrata . . . butanje na vrata . . . Nušin glas, jezen:

„Mira, odpri! Kaj delaš notri? Mami bom povedala . . .“

Sedela sva na tleh in se gledala, vsa presenečena, jaz bolj prestrašen nego ona.

„Ne razbijaj, Nuša, takoj ti odprem!“ — zavpije zdajci Mira, vstane, me prime za roko in me pelje v sosednjo sobo.

Skril sem se za preobloženo obešalo in čakal ves v skrbeh. Bil sem v spalnici njenih starišev; oziral sem se na vse strani in po vseh koticah, a videl nisem ničesar od samega strahu in pričakovanja . . . Kaj če je tudi njena mati zunaj, gospa Blejčeva? Ali če pride dekla gledat z Nušo? . . . Če pride oče iz prodajalnice v pritličju? . . .

Nenadoma je zadonel klavir iz obednice . . . In že je bila Mira poleg mene:

„Nuša mora igrati, dokler se ne vrnem k njej.“

Povedla me je k vratom, jih previdno odklenila in me spremlila skozi predsobo:

„Tiho pojdi do stopnic, menda je dekla v kuhinji!“

Stisnila mi je roko in me udarila z ustnicami po ustih:

„Servus, Tomo!“

Imenitna punca! — je zapelo v meni . . . A v tem trenutku se je oglasilo iz kuhinje:

„Aha! Tako, tako!“

Jaz pa sem bil že po stopnicah doli . . .

V velikih skrbeh sem bil zaradi Mire. Če jo je dekla zatožila?! . . . Napisal sem ji pisemce in jo čakal v Zvezdi, da pride iz šole. Imel sem smolo, da je čakal tudi Kraševac s svojim poetom Pokovcem. Vrag vedi, kako je bil zavohal moje pisemce in mi je izvlekel iz žepa? K sreči je bilo brez naslova; a kanacija je seveda vedel, komu je namenjeno.

„Aha, — to je zdaj tvoja pesemca nezvesti! Kar meni pusti, ji že izročim! Vidiš? — jaz jo tudi čakam.“

Pokazal mi je elegantno temnosivo kuverto, parfumirano, da je kar dišalo. Na naslovni strani je bil naslikan bel golobček z zlatim kljunčkom, v njem rožno pisemce. — Jaz sem mu iztrgal svoje pismo in se obrnil proč. V tem hipu je prišla po drevoredu Mira,

roko v roki z Maro. Spred in zad vse polno šolaric. Mira pa je brez strahu stopila k meni in mi stisnila roko:

„Spremi naju, Tomo!“

Za hip so onemela dekleta naokoli; potem pa je zahihikalo in žašušljalo med njimi, da sem zardel. In že je stal pred nami Kraševc:

„Dovolite, gospodična rajskolična!“ — Ponujal ji je svoje pismo.

Mira se je malo umaknila, potem pa mahoma zavila okoli njega in šla naprej:

„Bržčas ste se zmotili, gospod! To ni moj naslov. Tu zadaj, si poiščite golobčka!“

Kraševc je ostrmel sredi gruče mladih šolaric.

„Prmejkuš, zdaj pa pojdem še jaz med Tomaže, med nevérne! Tomaži imajo srečo!“ — smo ga slišali za seboj.

Dekleta so se smejala. Mira se je smejala in se tepla z robcem po obrazu in se ozirala čez ramo . . . Še Mara se je muzala in mi prijateljsko mežikala . . .

Jaz sem bil v zadregi, kako bi kaj izvedel od Mire o včerajšnji nezgodi; premišljeval sem, ali bi jo kar vpričo Mare vprašal . . . Ona pa je bila videti popolnoma brezskrbna, niti senčica ji ni temnila radosti v obrazu. Nenadoma me je prijela za roko:

„Popoldne, Tomo, prideš k nam! Mama bi te rada videla. Nuša bo doma, Mara pride . . . Malo ponorimo in zaplešemo . . . Še pred tretjo pridi, Tomo!“

Niti svojega pisma ji nisem bil mogel izročiti . . .

Pri Blejčevih sem mahoma spoznal, da je Mira absolutna gospodarica v hiši. Tiranizirala je sestro in brata, mater in očeta; odločala je v vseh stvareh, ki segajo v obzorje mladega dekleta. In to obzorje, dragi moj, ni ravno majhno. Ko bi bilo treba, bi poskusila celo v trgovskih poslih vplivati na očeta.

Dekla jo je bila zatožila, da je bila z mano sama v stanovanju. Ona pa se ni opravičevala. Narobe: — zacepetala je z nogami in se razdivjala nad njimi vsemi, da so kar obmolknili. Ne vem, kako jih je bila ugnala; mogoče me je že prestavljala kot svojega zaročenca. A drugi dan, ko sem bil pri njih, jih je bila zgolj prijaznost.

Mati je bila majhna, malo lena debeluška, z živahnimi očmi, ki so s tolikim dopadanjem gledale za mano, da sem bil večkrat majčkeno v zadregi. Na Miro je bila kaj ponosna; in zdelo se mi je bilo, da mi je pred vsem hvaležna, ker je našla njena hči že kot negodna goska zaročenca v meni.

Nuša je bilo srčkano dekletce, črnolaso, črnooko, malo blede in precej suhljato, a poskočno in razposajeno kakor razigrana veverička.

Tudi oče je bil črn, že nekoliko sivkast, zelo simpatičen, živahen veseljak, ki je bil skoraj večno — podnevi in ponoči — od doma, menda ne po samih opravkih.

Edini Bogdan mi ni posebno ugajal. Za petošolca je bil malo presiguren, predomišljav. Občeval je zmirom samo s starejšimi, zlasti s Kraševcem. Po tisti zračni pošti ni poskusil nobenih zgag več med menoj in Miro. Tudi se ni vtikal v našo družbo in me je puščal samega z dekleti; ob potrebi bi mi bil celo pomagal. Vendar ga nisem maral z njegovim vse razumevajočim, pokroviteljskim nasmehom, ki se mi je z njim dobrikal . . .

Zdaj sem bil zelo pogostokrat pri Blejčevih. Po navadi sem bil sam z dekleti — z Miramarom in z Nušo —, ker nas je tudi gospa mama prav rada zapustila in odšla po svojih obiskih. Zabavali smo se zelo nedolžno, mnogokrat celo otročje.

„Tomo, Tomo, Tomo,
al' te bomo, bomo,
rompompom . . .

Tako so mi zapele in me preganjale iz kota v kot, iz sobe v sobo. Tudi na izprehodih, če smo prišli malo iz mesta, so me nagnale z „rompompom“ . . . pa smo se lovili po cestah in po tratih in med drevjem kakor pravi vaški paglavci . . .

Razmerje med menoj in Miro je postalo mnogo bolj prisrčno; a danes se mi zdi, da je bilo morda malo preveč bratovsko. Poljubov niti iskala nisva. Za roke sva se vodila in se prerivala, tudi požgačkala sva se in se sprijela; a strasti ni bilo v nama . . . Odkar sem bil vpeljan v družino, je bila najina ljubezen — kakor posvečena . . .

Mira se je nenadoma razvila v bujno cvetko. Prsi so se ji izbočile, postala je stasitejša, morda tudi za spoznanje resnejša. Zapazil sem bil to izpremembo čisto nepričakovano, ko je oblekla v majniku prvo lažjo, svetlorožasto obleko.

Takrat sem ji zadeklamiral:

„Med otroki si igrala, draga, lani. Čas hiti.
Letos že unemaš srca po Ljubljani. Čas hiti.
Koder hodiš, te mladenči spremljajo z očmi povsod;
satelitov trop nam zvezde kraj oznani. Čas hiti.
Zdaj je Hanibal pri Kanah, premagavec tvoj obraz,
naša srca Rim, ostrašen, ne vstrah'vani. Čas hiti.“

Alojz Kraigher: Mlada ljubezen.

„Aha — ostrašen!“ — me je prekinila. „Kdo pa ti verjame? Moški in — ostrašen! Moje srce je Rim, ostrašen in vstrah’vani! In čas stoji! — Ali si upam kam pogledati? Saj se te bojim, ko si tako neznansko ljubosumen!“

Z začudenjem sem jo pogledal. Vedel sem, da je čitala Prešerna; a takega umevanja in kriticizma — da, celo sarkazma! — bi ji ne bil prisojal. Zapazil sem bil tudi, da je postala mnogo manj koketna nego je bila prej. Pripisoval sem to izpremembo večji zrelosti, mogoče tudi globlji resnosti najine ljubezni . . . A zdaj ta: — čas stoji! — Ali ji je žal, da čas stoji? — To se pravi: — čas stoji, ker je z mano zaročena! — Ali bi hotela raje, da bi šel čas naprej? — in da bi šel jaz naprej? — in da bi šla ona sama naprej — na drugi cvet? — — Vest mi je zašepetala: — Ali si tudi res njen zaročenec? Ali si že izpregovoril pri njenih starših besedico? — No, — kako bi vendar mogel? Matura je še pred menoj! Kdo pa sem? — in kaj sem? — — Za enkrat ima Mira prav: — zdaj čas stoji! — — V zadregi sem nadaljeval:

„Deklica prevzetna! Zmisli, kak je kratek vsaki cvet, da začne se leto starat’ že v srpani. Čas hiti.“

„Ali sva resnično že v srpanu, Mara?“ — se je zasmejala Mira. „Vidiš dedca, kako nas hoče sramotiti?!“ — Zleknila se je v životu in se je v vsem zmagoslavju svoje mlade lepote ozrla po šetalcih v drevoredu.

Mara pa se je namuznila hudomušno:

„Čas hiti in čas stoji! Vesta kaj? Takoj se poročita, pa bo ravno prav! Čas ne bo več hitel in ne bo več stal . . .“

Prasnili sta v smeh . . . In jaz sem bil vesel, da ni bilo treba odgovarjati; čutil sem zadrego in neko težo v prsih . . .

(Dalje prihodnjič.)

Alojz Kraigher:

Mlada ljubezen.

(Dalje.)

Začelo se je učenje za maturo, primanjkovalo mi je časa, — hočeš-nočeš — sem moral Miro malo zanemarjati. Ona pa se ni hotela ozirati na to in mi je očitala, da se ji odtegujem. Oblačila se je zmirom mičneje in bila venomer na cesti. Nobene promenade ni zamudila in nobene prilike, kjer je lahko razkazovala svoje dražesti. Sitnaril sem seveda tudi jaz, postajal ljubosumen, nadzoroval poglede in zasledoval korake njene. Če le mogoče, sem jo iznenadil kje na cesti ali sredi promenade; in jezil sem se, da je bila v moji odsotnosti morda še živahnejša in razigranejša, dostopnejša neumnostim in šalam. Večkrat sem naletel na nove znance v njeni družbi, na dijake, na visokošolce, na častnike. Zlasti zadnji so me precej vznemirjali in me navdajali z bridkostjo in sovražnostjo. A za stalno se ni nihče vrnil v družbo, in to me je pomirjevalo. Edini Mirtič, Milan Mirtič, se je priklopil in prihajal redno. Bil je mlad fantiček, nedolžen in naiven, dijak s trgovske akademije, ki se je bil zagledal v Maro in zdihoval za njo; ona pa ga je trpela poleg sebe, da je sploh imela kavalirja in ni bila več samo elefant; a bila je precej okrutna z njim, visoka in nemila.

V splošnem sem zaupal Miri. Sumničiti je nisem mogel; povoda nisem imel, da bi dvomil o njeni zvestobi. Vendar sem čutil neko nesigurnost, ne ravno skrbi in ne bojazni, — a neko slutnjo, kakor da je ne poznam do dna, ki morda čaka v njem še nerojena kal grozečih možnosti . . . Ko sem prihajal nekdam k njej in sem bil zavil iz veže po stopnicah gori, sem pred ovinkom mahoma obstal. Iz prvega nadstropja, kjer je Blejčevo skladišče, sem slišal Mirin glas, nestrpen, skoraj jezen, in glas nekoga drugega. Poznal sem pomočnika, ki sem ga največkrat srečal na stopnicah in pred skladiščem, ali ga zagledal skozi odprta vrata po hodnikih med skladvonicami blaga. Tuintam se mi je bilo že zazdelo, da se mrcina nalašč potika tod okoli in preži na nekoga. Parkrat sem bil ujel njegov pogled, pomilovalen in porogljiv, da mi je bilo neprijetno. Bil je že starejši človek z rdečkasto koničasto brado in z veliko plešo. Govoril je s strupeno zajedljivostjo:

21*

„Vas moram čakati, — ko pa ne pridete več sami k meni!“

„Jaz sem vam že rekla, da si prepovedujem to nadlegovanje. In če ne bo miru, povem papanu!“

„V prejšnjih časih vam nisem bil tako zelo oduren. Če se spominjam . . .“

„Pustite me, da pridem mimo! Proč tu! Proč!“

Scepetala je navzgor; za pomočnikom so zašklepetala steklena vrata pri skladišču . . .

Mira mi je bila razložila stvar precej odkrito: — Že pred leti jo je bil izvabil dedec k sebi. Pripovedoval ji je novice, dovtype in zanimivosti; prijemal jo je za brado in krog pasu, tudi na kolena si jo je posadil in prižemal k sebi, celo poljubil jo je bil tuintam. Razlagal ji je smešne anekdote . . . Če se zdaj spominja, jih je bilo mnogo precej kosmatih in umazanih, ki jih takrat niti razumela ni. Nekaterim je šele pozneje uganila zmisel. Kakor bi prižgal žveplenko in posvetil, — se ji je nenadoma zabliskala iz teme lumparija . . . Zato se je moža že dolgo časa ogibala. Tudi prej se je že zavedala, da stvar ni v redu, in je svoje obiske pri pomočniku največkrat celo prijateljici Mari zamolčala. A dekliška radovednost, njena samovoljnost, otroška razbrzdanost — in potuha, ki jo je imela od vseh strani . . . Že kot otrok je komandirala v družini, — saj ni bilo nikogar, ki bi jo bil vodil ali brzdal . . . In sama od sebe se mi je izpovedala še o neki drugi podobni dogodivščini. — Trgovec Kolar, Magdin oče, — saj jo poznaš, ki je že kot goska koketirala z vsemi častniki garnizije, in ki so jo bili radi sestankov z njimi izključili iz šole, — stari Kolar je bil povabil Miro k sebi. Majhen je bil, obilen, že siv bradač. Bil je v sorodu z Blejčevko. Posadil si je Miro na kolena in jej začel razkazovati — neke slike. Tiščala si je oči in ni hotela gledati. On pa jo je držal. Nekaj je seveda videla . . . ostudnosti in svinjarije . . . fej! . . . A ko je bila začutila njegove debele ustnice na svojem ušesu, se mu je iztrgala in zbežala . . .

Kaj praviš k temu? Niso taka doživetja za dekliško dušo, kar bacilus kuge za telo? In če veš, da je to kužno seme v njej, — sicer latentno in brezplodno, a vendar v njej —, kdo ti naj jamči, da ne vzklije nekdaž in ne razžene in ne zasmradi te deviške duše kot ugonobi bolezen tudi najpopolnejšo lepoto? . . .

Danes se mi zdijo važne te stvari. Takrat sem bil mnogo bolj lehkomiseln. Morilo me je učenje za maturo, da sem komaj izhajal s časom; preveč sem bil zaljubljen, da bi dolgo premišljeval . . .

Čez noč sem bil pozabil na dogodek in se nisem več brigal zanj. — Edina posledica je bila, da sem se od zdaj naprej ogibal Blejčevega skladišča, kjer smo se prej — če je bilo ravno prazno — večkrat skrivali in lovili . . .

A naenkrat je bila matura tu . . . in naenkrat je bilo vsega konec . . . Bil je konec, četudi je sledilo še dvoje žalostnih sestankov . . .

Po maturi sem bil odišel z materjo na jug na potovanje. Od Mire in njenih ljudij sem se bil poslovil površno in preprosto, kakor da se bomo drugo jutro zopet videli in si za danes samo voščimo lahko noč . . . Ko sem odhajal, sem imel pravzaprav malo težko vest. Ali bi ne bila moja dolžnost, da bi se bil pred odhodom odkrito dogovoril z Blejčevimi radi Mire? — Morda! — Pa saj smo se razhajali samo za kratek čas in zmenjeni smo bili, da se snidemo ob morju, v Opatiji ali v Trstu. Z Miramarom smo se bili celo dogovorili, da obiščemo iz Trsta — pravi adrijanski Miramar . . . In nazadnje: — Ali je bilo razmerje med med menojo in Miro res že zrelo — za zaročitev? . . .

Par razglednic sva si pisala, po eno pisemce. Mira je bila celo zasanjala o mojih „srčkanih očeh“. Rada bi me zopet videla, da bi se zatopila — še enkrat je ponovila — v te moje „herzig oči“! A to je bilo vse, kar je vedela o meni; naivno in otročje, vendar „srčkano“ . . .

V Opatiji sem se požuril po obrežju na prostorček, ki mi ga je določila za sestanek. — Čakati sem moral dosti dolgo. Za mano je bila nizka železna ograja, onkraj ograje senčen lovorov gozdič in za gozdičem park in vila. Pred mano morje, ki se je po malem penilo in pralo skale ob obrežju. Obzorje je bilo v megli, solnce že precej nizko, njegovi žarki so odsevali in lesketali v morskih valčkih, jekleno, sivkasto in kalnomodro. Čolni so se zibali na vodah, ladjice so plavale in jadra so žehetela od vročine. Tam daleč je plul parnik in rezal brazdo za seboj; dim je bruhal iz njega in ležal vodoravno v zraku, kakor pramen temnosivih las. — Po šetališču je mrgolelo letoviščarjev. Za ovinkom je bilo kopališče; od tam se je razlegal vrišč otrok, ki so se valjali po pesku in blatili vodo. Tuintam je prišla kaka elegantna ženska mimo . . . Vse sem videl kakor v megli; duh mi je bil odsoten in nemaren, kakor brez želja . . .

Sirena je zabučala. Parnik se je ustavil ob pristanu. Kakor pri ulnjaku je vrelo iz njega in pred njim . . .

„Tomo, Tomo!“ — me je zaklicalo nenadoma. Pred vratci konec železne ograje je stala Mira. „Servus, Tomo! Pridi hitro! Samo za trenotek sem se odtrgala.“

Onkraj gozdička, v majhnem, gostem parku sva sedla na železno klop. Vse se mi je zdelo nekam mrzlo, čudno hladno za to vroče morsko kopališče.

Miro sem držal v naročju in jo skušal poljubljati. Ona se mi je zibala na kolenih in me gledala smehljajoče, vprašujoče . . . Nenadoma je vstala in si popravila lase:

„Saj ne bo nič z nama, Tomo!“

„Zakaj ne?“ — Skušal sem jo zopet ujeti; tedaj se je oglasilo od vile sem:

„Mira, komm doch, komm!“

„Zvečer v zdraviliščnem domu, Tomo! Mi pridemo ob devetih!“

Že je izginila za drevjem . . . in jaz sem šel po svojih potih . . .

Duh mi je bil še bolj odsoten in še bolj nemaren, čisto brez želja . . .

Zvečer je prišla Mira s precej veliko družbo. K meni se ni ozrla, morda me ni bila videla. A zapazila me je Mara in mi pokimala. Moral sem se ji zasmiliti: — pošepetala je nekaj svoji materi in mi pomignila, naj pridem k mizi. — Mira ni bila prišla s stariši. Blejčevi so bili v nekem štajerskem kopališču. Ona pa je dosegla s svojo trmoglavostjo in samovoljnostjo, da je šla z Maro in njeno materjo sem doli . . . Ali je prišla radi mene v Opatijo? Gotovo ne. Prišla je, da je skupaj z Maro, in ker si je več obetala od svetovne slave tega morskega kopališča nego od onega na Štajerskem . . .

Tu so se bili takoj pridružili bogati rodbini iz Gradca, ki je stanovala v isti vili. Sin je bil eleganten gizdavec, ne lep ne grd, a samozavesten, živahen in šaljiv. Mira je sedela poleg njega in se mu smejala z istimi bleščečimi, občudujočimi kot nekdam meni . . . Pogovor je bil nemški. Parkrat sem se ironično nasmehnil, ker se je Mira zmotila v nemškem členu. A še ta ironija je bila strašno klaverna in brez moči . . . Pri Mari je sedel krasen Grk; še nikdar nisem videl tako lepega človeka. A bil je najbrže bolan, neka otožnost mu je gledala iz oči. Mara pa je kar visela s pogledi na njegovem obrazu . . . Adijo, Miramar! . . .

Ko sem zjutraj vstal, sem se napravil k Miri. Ne vem, zakaj, ne vem, čemu, — a noge so me same nesle . . . Ali sem hotel še dokazov, da nimam ničesar več pri nji, niti ene žilice njenega

bitja? . . . in da sem ji že tujec, ko da so pretekla desetletja od zadnjega poljuba in da je bil še tisti — prisiljen in zlagan? . . .

Srečal sem jo že na cesti. Peljala se je z graškim gizdalinom v majhni kočijici; on je vodil dvoje ličnih ponijev. Videla me je in se nasmehnila ter mi zaklicala besedo, ki je nisem razumel. Jaz pa sem imel občutek, da je padla k mojim nogam drobtinica z bogato obložene mize . . . Za njima se je peljala v večjem vozu vsa ostala družba. Tej sem se umaknil za vogal sosednje hiše . . .

Če je bil ta sestanek z Miro morda še potreben — vsaj kot zaključek najine ljubezni-neljubezni —; ne morem najti opravičbe; zakaj sem — klada brez ponosa! — še enkrat lezel k njenim nogam? . . . Ali sem bil — narobe! — preponosen, predomišljav, da bi verjel v izdajstvo svoje ljubice? — Ali sem bil upal, da bo po razočaranjih drugod naenkrat zopet skoprnela za menoj in se mi skesana vrgla v naročaj? — — Kar sem mislil, kar sem upal, — vse je bilo preneumno, prebudalasto in preneslano, da bi si kedaj odpustil to ponižanje! . . .

Po počitnicah je bila abiturijentska veselica. Vedel sem, da se je Miramar udeleži. Zato sem bil prvotno sklenil, da ostanem rajši doma. Odpeljal sem se celo za nekaj dni k sorodnikom na kmete. In vendar — sem bil nazadnje tam! . . . A kako nerodno in nezrelo sem bil uprizoril vso to stvar! — Vrag vedi, — ali sem bil nalašč tako napravil, ali je bil samo slučaj, da sem prispel šele zadnji dan domov, — in še to — zvečer ob polenajstih?! . . . Naglo sem se preoblekel in hitel na plesišče. Strašno se mi je mudilo. Še-le v dvorani sem si natikal rokavice . . . In kakor bi bil vedel, kje je Mira, in kakor bi bil zmenjen z njo, — naravnost k njej sem jo udaril . . . Z majhnim halójem so me sprejeli. Prese-nečenje, — ali je bilo očaranje? — malo kislo očaranje, — ali je bilo razočaranje? — zadrega? . . . Nekaj častnikov je stalo poleg. Spoznal sem samo Praznika, ki se je kretal okoli Mare in le z očmi požiral Miro; a ta je bila čudovito lepa . . . Dobro se spominjam samo izraza v obrazu Blejčevke. Smehljala se mi je prijazno — in vendar obenem kislo, — češ: — čemu prihajaš motit? . . . Godba je zaigrala. Zapél sem si še zadnji gumb na rokavici in se priklonil Miri . . . Plesala sva molče, zaman sem iskal besede. Ko sva prišla naokoli, je čakal tam poročnik, mlad in golobrad, ves zagorel. Ni ravno silil, — a Mira se mi je zahvalila in se oklenila njega . . . Bil sem malo omotičen; — naenkrat je zazevala praznота v meni, duh mi je bil odsoten in nemaren, kakor brez želja . . .

Čakal sem, da bi zaplesal z Maro. Kadar je prišla mimo, me je žalostno pogledala, — ko da se ji smilim. Ali je imela ona slabo vest za Miro? — A plesal nisem z njo, vsakikrat mi jo je kdo odvedel . . . In to je bil zadnji ples pred odmorom o polnoči. Pozneje so volile ženske . . . Jaz sem sedel. Plesal sem bil edino z Miro, a nje ni bilo blizu. Mara bi bila prišla pome, — že iz usmiljenja, kakor so pripovedovale njene oči; a imela je dovolj opravka, da se je odzvala vsem svojim plesalcem izpred polnoči . . . In obsedel sem. Top sem bil, polomljen, — kakor ptič, ki so mu otrpnile peroti . . .

Ali je bila to ljubezen, Javor? — Seveda ne, — po tvojem je bila otročarija. Po mojem bi bila lahko — ljubezen za življenje. A to je struna, ki ne odmeva v tebi. Zate je trenotek več nego večnost. In nazadnje: — morda imaš prav! Bolje: lep trenotek nego taka tožna večnost! Ali je ženska sploh ustvarjena za večnost? Roža je, diši; a — duše nima. Utrgaj jo, izžmi, — in vrzi v jarek! — — V dveh mesecih, prijatelj, — v dveh mesecih je imela Mira za menoj — že tretjega čestilca! Ali je taka ženska sploh sposobna za ljubezen? — Niti za trenotek, za ljubezen v tvojem zmislu ni sposobna. Poljubljeni ne zna; in ni ji za poljub. Slasti, razkošja menda ne občuti. Tako neznansko plitko je vse pri njej, površno in zunanje, da bi jo skoraj imel za jalov cvet, ki je lep samo za oko, vonjav samo za nos, — nerodovitnost je njegovo znamenje. — Njena ličeca sem bil primerjal nekdam breskvici, oni temno-rdeči breskvici, ki ji proseva žameten karmin skozi sivkast pajčolan iz voljne dlačice. A take so tudi vrtnice. In Mira je menda vrtnica, stolista vrtnica, brez brazde in brez pestiča; namenjena zunanjemu uživanju, minljivosti brez živega nadaljevanja, brez živega spomina v plodu; brez notranje lepote, brez notranjega namena in pomena, brez žive večnolepe duše. In ker je njena lepota samo zunanja, in ker jo morejo uživati samo zunanji čuti, zato je treba, da prehaja iz roke v roko in da menjava občudovalce; saj se more le na ta način vživiti v to življenje in izživeti v tem življenju, ker si tako vsaj pomnoži spomin v sodobnikih, ko si ga ne more podaljšati v brezkončnosti potomstva . . .

Ti se mi smeješ, Javor! Ti se rogaš objokavanju moje izdane in zavržene ljubezni! — Bog te ne kaznuj in ti ne plačaj — nemilo za nedrago! — — Čemu sem ti pripovedoval to zgodbo? Zato da se boš še malo krčeviteje oprijel načel don-juanskega zavojatelja in zapeljivca ter brezobzirnega nezvestnika. In prav imaš!

Dokler ti je opravka z ženskami, katerim je ljubezen boj, — z ženskami, ki si jim tudi ti samo divjačina, — in ne divjačina za dober obed, temveč za pust in suhoparen zakon, — dotlej le laži in slepari, varaj in izdajaj! — da pomaščuješ nas, ki smo nedolžnejša divjačina, nedolžni kakor ribe v vodi, in ki zacepetamo nevedé in nehoté v spolzkih mrežah zapeljivih ribaric . . .

In vendar, Javor! Ko bi srečal žensko, — globoko nesebično, duhapolno; z veliko in bogato dušo! — pa bi se žrtvovala zate in bi te vzljubila s toliko ljubeznijo, da bi ne videla naprej in ne nazaj, in bi prenesla zate vse na svetu — sramoto in pogin, zločin in kazen! — — Ali bi ne skoprnel za njo, moj dragi? — Ali bi ji ne daroval življenja, Javor? Ali bi se ne odrekel hudiču in njegovim angeljem, plehkoti enodnevnih ljubic, grehoti bolnih žensk, pijanosti in razuzdanosti vlačug, — za eno samo vse izpolnjujočo — véliko ljubezen? — — Ne reci: ne, moj dragi! Ne reci, da se ne zarečeš! Saj mora biti tudi v tvojem življenju nekaj stopnjevanja, — in morda te privede zoper tvojo voljo do najvišjega. — Jaz pa sem ustvarjen — zdi se mi —, da hrepenim in iščem in stremim navzgor. In čeprav doživljam razočaranje za razočaranjem, je vendar neomajna moja vera, da še najdem otok blaženih, kjer mi zapoje rajska ptica — visoko pesem! — — —

Tako sem se ti izpovedal, vidiš, — in izjokal. Ti pa porečeš: — Otrok si, nezrel in neučen otrok! Ko bi bil znal, kar mora znati fant od fare, bi si bil vzel, kar je fantovega! In ko bi si ne bila dala vzeti, bi jo bil zapustil in bi ji bil pokazal figo; — potem bi bila ona jokala mesto tebe! —

No, — Bog te živi, dragi Javor! Resnično mi je žal, da nisem — faut od fare!

Srčen pozdrav.

Tvoj Tomo Žitnik.

Na Dunaju, pred veliko nočjo 190—.

Alojz Kraigher:

Mlada ljubezen.

(Dalje.)

V.

Še isto leto, ko je opisal Tomo Javorniku svojo ljubezen z Miro, se je seznanil o velikih počitnicah z Véro Pavlinovo.

Po oni osmošolski „otročariji“ ni več ničesar posebnega doživel. Na Dunaju je prodal svojo nedolžnost, — zelo po ceni, brez nesreče, a tudi skoraj brez užitka. Tuintam se je posmuknil okoli brhkejše natarice in ji ukradel kak poljubček; a dogajalo se je samo slučajno in tako površno, da ni moglo priti do razvitka. Meščanska dekleta so mu bila vsa preveč obrzdana, naivna, svetohlinska; in narobe — vsa preveč prebrisana, sebična in zahrbtna; predvsem pa — neodkritosrčna. Ko bi bila vsaj nekoliko duhovitejša in ne tako neznošno plitka in vsakdanja! Ni je našel, da bi mogel z njo razpravljati o vprašanjih, ki so ga najbolj zanimala, o katerih je predebatiral dneve in noči po dunajskih kavarnah in gostilnicah. Resnica je pa tudi, da skoraj ni imel časa za dekleta. Iskal je zmirom le mladeniške in moške družbe, potapljač se v krokanju in ponočevanju. Ni še premagal one radovednosti, ki goni dečka, ko dorase do mladeniča, da se ogleda in dožene, kako je pravzaprav s to zagonetko: biti mož. Čim bolj se je čutil deškega, nezrelega, celo otročjega, tem bolj ga je mikalo možakarstvo in kajpada najbolj možakarske zablode in strasti. Za doživljaje z ženskami je bil premalo goden, presramežljiv in preboječ; zato je živel skoraj izključno alkoholu, nikotinu, kartam, političkim, estetičnim, etičnim in znanstvenim debatam. — O tistih velikih počitnicah pa je bil naenkrat zopet v ženski družbi.

Tedaj je njegova mati po dolgem času izjemoma pogledala nekolikokrat v ljubljansko družbo. Izvabila jo je bila notarja Nikolaja Zorka starejša hčerka Mila, žena zdravnika doktorja Juvana. Imela je z njo neke tajne in prav posebne namene, ki pa so se izjalovili. A Tomo se je medtem udomačil pri notarjevih in je zahajal še nadalje v hišo.

Vêra Pavlinova je bila nekakšna Zorkova sorodnica in je vzgajala njegovih mlajši hčerki Dano in Nado. Ni bila ravno najpopolnejša lepota; a bila je pristrčna in iskrena, da ji je bilo vse prijazno in naklonjeno. Drobna in nežna, ^{z glesnjem} ~~z glesnjem~~, ki bi ga med dvema prstoma objel, — je imela vendar čvrste in mišičaste ude. Bila je malo blede, a zdrava in življenja polna. Čudovito bujni, lesketajoči se kostanjevi lasje so ji obkrožali glavo, zmirom malo zmršeni, tako da so te samosvoji koderčki posebej opozarjali na divoto tilnika in vratu in oblih pleč. Njen nos je bil sam zase lep, a je ležal malce nepravilno sredi ovalnega obrazka s fino rezanimi usteci. Njen glavni čar je bil v očeh s sanjaviim bleskom, odsevajoč dobroto in usmiljenje, uslužnost in požrtvovalnost. Preprosta in odkritosrčna duša je gledala iz njih ter razodevala spoznanje in razum. Za njimi pa je trepetalo kakor skrita žalost, razočaranje in nesreča.

Tomo je našel v Vêri žensko, ki mu je bila po značaju in temperamentu zelo sorodna. Oba živahna in ognjevita, skoraj vedno dobre volje, pripravljena za šegavost in norčije, sta bila v družbi po navadi enih misli in željâ. Tvorila sta levo krilo, zavzeta zmirom za najskrajnejše, brez vseh ozirov na predpise in predsodke, na vsakdanjost in navade. Oba kristalnočistih duš, brez vse hinavščine in sebičnosti, nista mogla razumeti, zakaj se drugi tolikrat obotavljajo in plašijo pred najnedolžnejšo razposajenostjo, ki se je njima zdela samo vesela in morda malo hudomušna. — Tomo je našel v nji družabnico, ki mu je bila kos v dovtipu in domislicah, ki se je merila z njim v duhovitosti in se je znala bojevati z uma svetlim mečem, da so se iskre kresale. Oba svobodomiselna, brez vsega 350 spoštovanja do veljavnosti tradicije in avtoritet, sta premostrivala svet in vesoljstvo, človeka in boga. Sedela sta najrajša sama zase, pozabljač družbe, z blestečimi očmi in razpaljennimi lici. Gledala sta v svet precej enako; samo da je njega vodil optimizem z zaupanjem v človeštvo, z najlepšimi pričakovanji za bodočnost; medtem ko je zvenela iz globočine njene duše turobna struna pesimizma s črnoglednim nezaupanjem, brez pričakovanj in nad. *Tomo opt*
Vera pesmi

Tomo je živel lahkomiselno, iz dneva v dan, študiral strašno malo, dopoldne spal, ponoči krokal, — brez vseh skrbi, brez vse resnobe, ko da je škoda vsakega trenutka, ki bi ne imel od njega užitka in zâbave. Ni za hipec ni pomislil, da bi bilo treba zbirati, sejati in graditi za prihodnost. Čutil se je že tako neznansko mladega, da se mu ni mudilo za nobeno stvar. Bil je prepričan, da že še pride čas, ko se poprime dela in se loti izvršitve svojih nalog.

Za enkrat mu je bil trenotek merodajen. Za enkrat ga je zanimalo samo teh par ljudi, s katerimi je veseljačil in ki je z njimi v vzvišenejših uricah reševal vprašanja temeljev in bistva vsega stvarstva. — Mati mu ni kratila svobode; pustila je, da je delal, kakor se mu je hotelo. A potekel je oktober, — Tomo je bil v petem tečaju svojih študij in moral bi bil misliti na izpit, — on se pa še vedno ni nikamor zganil iz Ljubljane. K predavanjem na vseučilišču ga je bil vpisal tovariš; imel je skripta in potrebne knjige in je zatrjeval, da se pripravlja in da naredi o pravem času; — a mati je postajala vseeno nekoliko nestrpna ter ga je na rahlo opozorila, naj ne zapravlja časa. Slišala je bila o njegovih stikih z Vêro in morda jo je tudi to navdajalo s skrbjo. Tomo pa se je precej zadržično obregnil ob-njo in ji namignil, da je že odrasel varuštvo in da mu ni več treba pestunje. Saj se mu je tuintam vzbudila vest; na dnu duše ga je zaskrbelo, če ga ne zavêde ta površnost in brezdelnost v ono pustolovsko životarjenje zapitih „starih hiš“ ... A to so bili le trenotki, bil je moralni maček po prekrokanih nočeh. Bil je vse premalo sam, premalo trezen, da bi ga mogla zmagati razsodnost in preudarnost. V krogu dobrovoljnih lahkoživcev mu je vest zaspala, da se je z deško prostodušnostjo potapljal v zapeljivosti družabnega življenja. — V novembru se je še zaganjal, da bi odpotoval na Dunaj. Sredi meseca je pa Zorkov kandidat nenadoma obolel in notar je naprosil Toma, da bi mu ga do božiča nadomeščal. Ponudba je bila tako ugodna, da ji ni mogla niti Žitnikova mati ugovarjati. S tem pa je bil seveda Tomov izpit za ta semester definitivno odložen.

Notar je imel poleg pisarne majhno sobico, ki jo je dajal na razpolago svojim kandidatom, če jim ni bilo do ugodnejšega in obširnejšega stanovanja. Tomo se je prenočišča jako rad poslužil; tako mu vsaj ni bilo treba tavati ponoči iz gostilnice nazaj v predmestje in v jutranji mrzli megli mu je bila prihranjena prezgodnja pot v pisarno. Na ta način pa je bil naenkrat v še tesnejši zvezi z Zorkovo družino in z vzgojiteljico Vêro. Mnogokrat je ostal zvečer kar v hiši in celo pozabil na svojo običajno pivsko družbo.

Zdaj ga je tuintam kedo podražil z Vêro:

„Lepo si si uredil, Tomo! Z ljubico pod isto streho ... Bogme da, da je ta, da veljá!“

On pa se je čudil in ni mogel razumeti ... Resnično ga je vleklo nekaj k Vêri; rad se je razgovarjal z njo; pri nji se je počutil prijetno in domače, ker se je lahko kazal brez pretvarjanja,

brez lepoticenja, odkritosrčno in preprosto ali drzno in objestno, kakoršne je bil ravno volje; pobahal se je z napakami in deval v nič vrline . . . Vêra ga je vedno razumela in instinktivno vedela, kdaj govori iz njega duša in kdaj nečimernost. — A ljubezni ni občutil zanjo. Niti enkrat ni zakoprnel za žensko v njej. Zdela se mu je srčkana in zala, časi tudi poželjenja vredna; a srce mu ni vzdrhtelo, če je stal pred njo; njegovih prstov ni zamikalo, da bi se dotaknili njenih ličec, njenih rok in njenega životka; njegove ustne niso sanjale o njenih ustecih. Čutil je privlačnost njene duše, izvirajoče iz notranje sorodnosti, iz skupnih vzorov in podobnega si mišljenja. In ta čustva je imenoval prijateljska.

Nekdo ga je strašil:

„Pazi, Tomo! Če pride Vêrin ženin, — on te grdo nabriše!“

Tomo pa se je razjezil in bi bil skoraj oklofotal prijaznega svarilca. Kaj bi mu podtikali stvari, na katere niti v sanjah ni pomislil?! In naj ne žalijo dekleta, ki se ne more braniti, če ne pozna obrekovanja! . . .

A razmerje se je kar čez noč popolnoma izpremenilo.

Bilo je na večer pred godom svetega Miklavža. Tomo z Vêro, z njeno prijateljico Zinko in z Zorkovim Albinom so se preoblekli za Miklavže. Hoteli so obiskati notarjevi dekletci in Juvanova otročička. Albin je bil škof, Vêra in Zinka sta bila angelja. Tomo je bil parkelj.

Ko so se napravljali, so stikali in begali po obeh nadstropjih in po pisarni, da so dobili vse potrebščine. Na stopnišču je bil Tomo ugasil luči, da bi stvar ostala tajnejša in da bi Dana in Nada ne zapazili priprav.

Vêra je bila vsa žareča od razigranosti; a ogenj v njenih očeh je bil brže hudičkov nego angeljčkov.

Tekla je po stopnjicah dol in priletela nepričakovano v Tomovo naročje.

Bila je tema kakor v rogu; po tlakovani cesti zunaj je drdralo, da bi ne bilo slišati grmečega Boga.

Tomo je objel dekle, poiskal z roko obraz in ga začel poljublja. Za hip je bila omamljena; a se je naglo streznila, pridušeno zahihikala in se mu izmuznila. Tomo je obstal:

„Ali je bila Vêra? — Ali je bila samo Zinka?“ —

In pozneje, ko so bili že razpravljeni, se je Vêra nečesa spomnila in zbežala v svojo sobo. Bogvé zakaj je tekel Tomo z njo . . . On se je nagnil preko njene rame. V ohlapni bluzi je za-

gledal njena nedra; vonj razgretega dekliškega telesa ga je opojil ... Iztegnil je roko in se sklonil k njenim ustnicam ... Ona ga je začudeno pogledala, — a on jo je že poljubljal ... vroče, besno ...

V smehu se mu je iztrgala, skočila proč od njega in si popravila lase:

„To bi bilo majceno preveč prijateljstva, gospod Tomo Žitnik!“

On jo je ulovil za roke, — ves razpaljen, napol pijan od razkošja —; ona pa se je nenadoma zresnila, zobje so se ji zasvetili, oči so se ji zabliskale, — iztrgala mu je roke in užaljena odšla ...

A od tega večera je bil Tomo res zaljubljen v Vêro. Sam sebi se je čudil, da je s tako neznansko silo in tako nepričakovano bruhnila ta strast iz njega ... In zopet se je čudil, da ni izbruhnila že prej ... Ali se je bil res že prvi hip zagledal vanjo? — In je mislil, da mu je samo prijateljica? ...

Ona pa mu ni verjela. Če ji je govoril o ljubezni, se mu je smejala in ga zafrkovala. Bila je prijazna kakor prej in ga je rada imela poleg sebe. Še vedno sta bila mnogo sama zase, zavérovana v najrazličnejše probleme; — a kadar je zastokal in jo zaljubljeno pogledal, je zamahnila z rokama:

„Bababababababa ... Pojdite k natakamicam ali kam drugam, — tam se vadite v don-juanstvu!“

Žitnik je preudarjal: — Ali je vendar resno zaročena? — On je že dvomil o tem. Nikdar ni z besedico omenila svojega ženina. — Drnovšek je bil urednik pri nekem celjskem listu; že več mesecev ga ni bilo v Ljubljano. Ali se je sprla z njim? — Ne ne, ljubezni ni bilo med njima; tako popolnoma bi ga ne mogla zatajiti. Kot zaročenka bi se v družbi ne bila mogla tako svobodno kretati. S Tomom je sicer samo prijateljski občevala; ampak vseeno: — kot nevesta je malo preveč občevala z njim. — — In ne samo, da se ženina ni spominjala: — šalila se je s Tomom, naj bi ji preskrbel bogatina za moža, da bi mogla biti prosta kakor kakšna imenitna dama, ki se neovirano zabava s hišnimi prijatelji. — Bolj ko je premišljal, bolj je bil prepričan, da je Vêrina zaročitev bajka. In če je bajka, — zakaj bi ga potem ne marala? Zakaj se ga tako okrutno brani? ... in ga vendar ne požene? ... Z besedo ga odganja, — a njen pogled ga vabi ... Tomo je bil uverjen, da bi ga lahko rada imela. Ali ni najrajša z njim? Ali se mu ni zadnjič zdelo, da bi mu najrajša padla krog vratu? — pa ga je odpahnila!? ... Zakaj? ...

Vrgel se je še odločneje za njo. Ob vsaki priliki jo je nadlegoval in pregovarjal, prosil in rotil; stokal je in vzdihoval, izpodbijal njene ugovore in ji celo izjavljal, da ne verjame v njeno nedostopnost in v njeno trdovratno zanikavanje ljubezni. Očital ji je, da laže in da se hlina in da samo glumi to odurnost. Saj se mu je vedno zdelo, da omahuje in da se s silo brzda, — da bi se rada naslonila na njegove prsi in se razjokala. Tuintam mu je pustila svojo majhno, drobno ročico, dvakrat ali trikrat ga je poljubila — kajpada samo zato, da je imela nekaj časa mir pred njim!?

Prišel je božič in prvi praznik — in dopoldne je nenadoma izvedel, da je Vêra zjutraj odpotovala k materi na počitnice. Ničesar mu ni bila rekla, da se odpelje. Bil je ves obupan; ravno od praznikov si je bil toliko obetal... Popoldne pa je slišal, da je urednik Drnovšek v mestu, — in mahoma se mu je porodila misel, da je morda ubežala svojemu — „ženinu“. Zasmel se je na tihem in bil zadovoljen sam s seboj. A ko je stvar premislil, ga je začela zopet huje mučiti ta njena zagonetna zaročitev. Zakaj se mu še ni izpovedala? Zakaj še ni o tem nikoli govorila? — In zakaj je ubežala? — Ali se boji Drnovška? ...

Stanislav Drnovšek je bil suhoparen človek, čmeren in naktaknjen, nezadovoljen sam s seboj in z vsemi drugimi. Prepirljiv in strašno občutljiv se je znal za kako malenkost po cele mesece kujati. Govoril je pretirano slovenščino z vsiljivim l-om in kričečimi vokali. Po zunanosti je bil čeden mož, majhen in čokat, širokopleč, in mišičast. Imel je izrazito, lepo glavo z dolgo in ozko brado.

Na svetega Štefana dan se je približal Žitniku. Govoril je o marsičem; o politiki, o štajerskih razmerah, o literaturi in tako naprej. A večkrat mu je kar nenadno zmanjkalo, umolknil je sredi stavka, da so sledili prav skrivnostni odmori. Naenkrat se je ozrl v Toma z namrščenimi obrvmi in vprašal strogo:

„Koliko ste stari, gospod Žitnik?“

„V štiriindvajsetem letu sem.“

„In gospodična Vêra?“

„Ne vem.“

„Ona je vaših let!“

„Tako?“

„Vi se čudite?“

Tomo se je samo veselil, da je Vêra — njegovih let. Oni pa je nadaljeval:

„No da: — videti je mlajša! In veste, kaj uči izkušnja? — Izkušnja uči, da je oni zakon najsrečnejši, v katerem je žena vsaj za sedem let mlajša od moža.“

Tomo ga je gledal s široko odprtimi očmi in toliko, da ni bušil v smeh.

Drnovšek se je zdajci zmedel in umaknil svoj pogled:

„Vi ste zdaj v tretjem letu svojih študij. Kaj hočete postati? Notar? Sodnik? Odvetnik? — V desetih letih boste ravno zrel za zakon.“

Zopet se je zastrmel v Tomove oči, ves zaripel, s pestmi na mizi, kakor bi se hotel spreti:

„V desetih letih!“

Žitnik se mu je nasmehnil in si je počesal s prsti kodre:

„Ampak, — gospod Drnovšek . . .“

Oni se je zdrznil, zamahnil z roko in se naglo dvignil:

„Sicer pa: — oprostite! Saj me vse skupaj čisto nič ne briga. Klanjam se!“

Poklonil se je in odšel.

Tomo je bil v zadregi, nasmeh mu je postal naenkrat malo kisel:

„Kdo bi takoj na zakon mislil?“

Zagledal je prijatelja in poskočil, da ga pozove na partijo karambola. —

Tomo je zopet temeljito krokal. Na Vêro je mislil s hrepene-
njem v srcu. Sladkost ga je obhajala, če si jo je predstavljal poleg
sebe; in trdno se je nadejal, da si jo nazadnje vendar pridobi. —
Ona mu je poslala razglednico s pozdravom in on ji je odgovoril
s karto Rafaela Kirchnerja: „Za ljubezen“. Srčkano dekletce z lilijo
v laseh, z dekliškobujnim nagim oprsjem, drži v naročju veliko
rdeče barvano srce, ki ga narezuje s kuhinjskim nožem — kakor
hlebec kruha. In Tomo je pripisal:

„To bi bil vaš ideal, kaj ne? Ampak svetoval bi vam, da iz
previdnosti — od sebe režete! Ali ste tam že tudi kaj dobili pod
svoj nož? — Srčno vas pozdravlja Tomo.“

In za novo leto ji je čestital na istega umetnika razglednici:
„Iz Arkadije“. Upehan pan se valja po travi. Z drevesa nad njim
se klanja nimfa ter ga z dolgo vejico ščegeta pod nosom:

„Ilustracija k tekstu izza zadnjih dni! — Frlipte lajt zan nimer
kšajt. — Kdaj splezate z drevesa? — Veselo in srečno novo leto
— (že pod drevesom, če mogoče!) — ter lep pozdrav! Vaš Tomo.“

Na novega leta dan opoldne pa je bila Vêra že v Ljubljani. In pozdravila ga je s tako blestečimi očmi in stisnila mu je roko tako prisrčno, da bi jo bil Tomo kar objel, ko bi ne bilo družih poleg.

Popoldne so se peljali na Posavje. Priklopil se je tudi — Stanislav Drnovšek. A Tomo se ga ni ustrašil. Imel je krasen dan. V njegovi duši je bilo svetlo in veselo, kakor da bi tudi v njej žarelo to sijajno zimsko solnce, ki je kraljevalo nad pokrajino in odsevalo milijonkrat v blesteči se snežni odeji. Bil je mlad in svež in bohoten, da je kar poganjalo iz njega: — dobra volja, šala in dovtip in zabavljice. — V krčmi je sedel tik Vêre, njima nasproti — Stanislav Drnovšek. Zdelo se mu je, da — „ženin“ tudi nje ne ovira. — Pogovor je bil splošen; a Tomo je nadkriljeval omizje s poletom svojih misli in z drznostjo idej. Življenje je puhtelo iz njega, dobrota mu je sevala v očeh, z ljubeznijo razumeva-jočega je grel okolico. Tudi „ženin“ je govoril; in Tomo mu ni nasprotoval, celo podžigal in izpopolnjeval mu je izvajanja. — Vêra je bila srečna. Oči so ji bile vlažne, ličeca žareča, ustnice so ji kipele od opojne razigranosti. Njeno ročico je pod namiznim prtom parkrat vjela Tomova desnica. Ona mu jo je prepustila za trenotek, predno mu jo je s toplim stiskom zopet odtegnila. — A družba se je razživela. Pili so iz štefanov, prepevali napitnice in trkali po napevih. V svoji prostodušnosti je Tomo ob takih prilikah jako rad zaplul v nezmernost. Preveč je bil še neizkušen, preveč zavérovan v življenje, da bi ne zaupal radosti in da bi že poznal nevarnosti razkošja in izbruhov nebrzdanih življenjskih sil. Tako je tudi to pot mnogo preveč pil. — Vêra je nekaj časa vztrajala. Njegova mlada neoviranost in ljubezniva objestnost ji je ugajala. Videla je v njem otroško nepokvarjenost, odkritosrčnost, nesebičnost. A ko so odrekle druge ženske, je tudi ona popustila pivce in se priklopila ostali družbi. — Pred odhodom jo je zagledal Tomo ob Drnovšku. Zbodlo ga je v prsih, zavrelo mu je v licih; — stopil je naglo k nji in jo prijel pod pazduho:

„Gospodična Vêra, ali ste mi nezvesta? Lepe reči so to!“

Hotel jo je skoraj siloma odvesti od Drnovška in potegniti s seboj. Ona pa se mu je iztrgala; spoznala je, da je vinjen, in čelo se ji je nabralo v gube:

„Oho, gospodek, — ali smo se tako zmenili? Kdo vam je dal pravico? — Če si naložite alkohola, — to ste možje kot polblaznel motor z zakurjenim bencinom in brez vodnika! Hvala lepa za tako prevozilo!“

Tomo se je topo zasmeljal in se ironično poklonil:

„Oprostite, če sem motil!“

Zavrtel se je na peti in zavihtel klobuk:

„Kaj boš, kaj boš —
za mano hodil,
visoke škornjice nosil? . . .“

A sredi pesmi je obmolknil in si pomaknil klobuk nad obrvi. Hodil je sam zase, tih in čmeren, ves zamišljen. — V kupeju pa je vendar sédel poleg Vêre. Brundal je pred sé in se jezil sam nase:

„Saj ima prav, da te ne mara! . . . mrha pijana!“

Zdajci se je nagnil malo naprej in pogledal — „ženina“, ki je sedel na drugi strani Vêre. Kakor bi ga bil šele zdaj zagledal, se je demonstrativno za ped odmaknil in se zatopil v svoje trmoglave in topoglave misli.

Drnovšek je silil v Vêro, šepetal in prigovarjal, prosil in razkladal; a ona je bila tiha in neprijazna, gubančila je čelo in stiskala ustnice. Obračala se je od njega in ko ji je hotel položiti roko okrog života, ga je grdo pogledala in se mu naglo umaknila. Pri tem se je preveč približala Tomu, se prestrašila in zopet odskočila; pa se je razjezila, sunila svojo malo nožico izpod krila, prekrizala roke v naročju in stisnila zobe — kakor bi hotela reči:

„Kaj me vsi skupaj brigate? Pustite me pri miru!“

In vendar je tuintam poškilila proti Tomu. Smilil se ji je on in smilila se je sama sebi. Ni vedela, kako ji je, in česa si želi, in česa si ne želi; a bilo ji je tesno v prsih in hrepenenje je divjalo v njih . . . Grdo je pogledala tudi Toma, še enkrat sunila z nogo in pomislila:

„Tepec! Zdaj bi se pritisnila na tvoje prsi . . . Zdaj bi me lahko poljubil . . . Vse bi ti pustila . . . Ali bi ne mogel pregnati zgage tu na moji desni, ki hoče biti ‚ženin‘?“

Pa se je tiho nasmehnila in se nagnila z ramo k Žitniku:

„Gospod Tomo, ali ste že ves bencin pokurili?“

„Gospodek je že ves bencin pokuril, da, — milostiva gospodična!“

Bridko mu je bilo v srcu, onemogla ginjenost ga je bila omrtvila; bal se je, da bo kar zajokal . . . Vstal je sunkoma in se pripravil na izstop. — Vêra se je zdrznila; a ko je videla, da se je opotekel, se je nasmehljala sama vase:

„Oh, gospodek, — zdi se mi, da vendar še gori!“

*ironična
izjavnost!*

Luči so brzele mimo, vlak je škripal, ropotal in se počasi ustavljal.

Tomo se je zdajci obrnil k Drnovšku in ga pogledal z divjo jezo: „Gospod ženin, — vi se peljete s prihodnjim vlakom v Celje — kaj?“

Ta je stopil proti njemu in dostojanstveno vzdržal pogled:

„Jaz se peljem; ampak to vas toliko briga, kolikor mene vaša pijanost! Razumete, gospodek?“

Tomo je nameril z roko, da bi udaril. V istem hipu so trčili železniški vozovi skupaj, vlak se je ustavil . . . Tomo je omahnil; Drnovšek se je lovil z rokama, a pogleda ni umaknil od nasprotnika. Vêra je skočila med oba in z ukazujočo kretnjo ukrotila razjarjenega Drnovška. Zunaj pa je prijela Žitnika pod pazduho in ga naglo vlekla za seboj. On se je otepal in se oziral s škripajočimi zobmi:

„Čakaj, da mu kupim karto in da mu dam popotnico!“

Ko sta se sešla z ostalo družbo, ga je ona popustila ter se oklenila Zinke in obeh nečakinj. Tomo se je skrtil v ovratnik in stisnil roke v žepe. Hodil je ob strani, prežal na Vêro in mrmral sam zase:

„Jaz ti že pokažem ženina, nevestica! Jaz ti ga pokažem . . .“ —

Drugi in tretji dan sta se obadva kujala. Četrty dan sta bila skupaj v družbi. Vêra je bila resna in zamišljena, trpek nasmehljaj ji je igral krog ust. Pod očmi je imela lahke sence. Pogled ji je bil vlažen, nestalen in izbegavajoč, kakor bi se bala, da se ji zastrmi, kamor bi ne smel strmeti. — Tomo je bil nataknen, siten in zbadljiv. Nalašč je buljil v Vêro, predrzno in izzivajoče, kakor bi imel pripravljeno zanjo brezobzirno zabavljico.

Vêra je zagovarjala z nekoliko otročjo trmo najrazvratnejše nazore.

357. „Pameten je oni, ki živi trenutku,“ — je trdila. „Čegava je bodočnost? In kakšna je bodočnost? Kdo si jo more sam ustvariti? Stò malenkosti ti prekopicne vsak načrt.“

„Če ni dovolj soliden,“ — je pripomnil nekdo.

„Če ni dovolj moralen,“ je rekla Zinka, ki se je zgražala nad prijateljico.

„Pojdite se mi solit s solidnostjo in z moralnostjo in z vso to šaro čednosti in kreposti! Človek naj živi, in ne samo životari! Vsakdo ima pravico do izživetja. In vsakdo ima celo dolžnost, da pokaže svoje sile in uporabi svoje darove.“

„Kdo pa brani?“

„Moškim nihče; a ženskam je zabranjeno.“ — Lica so ji zagorela, oči so se ji bliskale: „Enakopravnosti zahtevamo. Današnji družabni red nam je krivičen, zato pa ga prevržemo.“

„Kar na delo!“ — se je oglasil porogljivo Tomo. In nekdo se je škodoželjno nasmejal.

Vêra je zardela preko oči in čela in povabila glavo:

„Treba je razumevanja in dobre volje, ne pa zlobnih zafrkacij.“

„Saj nihče ne zafrkuje! — Ampak gospodična zagovarja — 341
svobodno ljubezen! Ali nisem prav razumel?“

„Kdo je to trdil?“ — se je razburila Vêra in široko odprte oči so ji postale kalne.

„Torej fraze!“ — je razsodil Tomo brez usmiljenja. „Ženski je samo na tem, da pride pod zakonski jarem. Poročni list je zanjo osvobodnica, vstop v življenje, v katerem se lahko do kraja izživi — s hišnimi prijatelji.“

Vêra je še bolj povabila glavo, nestrpno je pulila rese iz namiznega prta . . . Nenadoma ni mogla več vzdržati; vrgla je glavo vznak, da ji je padla solza v loku iz očesa, — vstala je in odšla. —

Po enajstih se je vrnil Tomo iz kavarne. Že od daleč je zapazil, da gori pri Vêri luč. Ko je zaklenil hišne duri za seboj, mu je začelo srce neznansko utripati . . . Ali bi si drznil? Ali bi smel poskusiti? — — Po prstih se je splazil do stopnic; previdno in počasi se je tipal ob držajih . . . Tuintam so mu zašklepetali zobje od mraza; — in vendar ga ni zeblo, kot plameneč požar mu je buhtelo v prsih . . . Deska mu je zaškripala pod nogo; — obstal je in poslušal, če ga ni izdala . . . Sam ni vedel, kdaj je dospel pred njena vrata. Z levico se je držal za oboj, desno nogo je dvignil in jo z neskončno pazljivostjo položil na nizki prag . . . In vendar je zaškripalo pod njim . . . V glavi mu je zašumelo kakor v prazni školjki . . . Iztegnil je roko in potrkal . . . prav na rahlo . . . niti vedel ni, ali je potrkal ali ne . . .

„Kdo je?“ — Notri se je oglasila stopinja.

Tomo je pritisnil kljuko . . . bilo je odprto . . . Vêra je stala pred njim, — vsa začudena, z zaspanimi in objokanimi očmi, — oblečena, s svetlim šalom ob plečih . . .

„Ali ste še pokonci, gospodična?“

„Kaj pa iščete pri meni?“

On je samo čutil, da ni razžaljena, da niti ni preveč začudena. Stopil je naprej in zaprl vrata za seboj. Prijel jo je za roko:

„Gospodična Vêra, — prišel sem vam povedat . . . Jaz vas ljubim, Vêra! Ali ne vidite, da to ne gre tako naprej?

Ona mu je umaknila roko in se zavila v šal:

„Torej naj gre nazaj!“

„Ne šalite se, Vêra! Saj ni res, da me nimate malo radi . . . Jaz ne vem, zakaj se branite?! Stokrat sem že slutil . . .“

„Kam pa naj to pride? Ali more imeti kak namen ta vaša ljubezen?“

„Ljubezen ne računi. Kaj je treba namena ljubezni? Ljubezen je — in amen! In če je . . . gospodična Vêra, — se ne more nehati! Če je ljubezen prava, ima namen že v sebi — in ima večnost v sebi . . . Ljubezen je nesebična. Ljubezen ne praša: kaj, kako in kdaj? To pride samo ob sebi. — Vêra?“

„Torej svobodna ljubezen!“

„Vêra, oprostite! Saj vas nisem hotel žaliti! To je bil samo obup . . . Morate me razumeti! Ničesar ne zahtevam od vas. Nobene svobodne ljubezni. Samo besedico, gospodična Vêra! Da ali ne? — Prosim, Vêra!“

Vjel jo je za zapeljivo in držal kakor v kleščah. Ona je molčala in mu prodirajoče gledala v oči. Potem je rekla tiho:

„Izpustite me, gospod Tomo!“

„Da ali ne?“

Ona se je kratko zasmejala in se mu iztrgala:

„Najina ljubezen bi bila nemoralna, gospod Tomo!“

„Nemoralna? Ali nisem rekel? . . .“

„Nemoralna, ker bi bila nesolidna! Načrt je nesoliden, zato se mora izjaloviti. Lepo vas prosim, Tomo, kaj pa hočete vi z mano? Ko bodo vaši načrti lahko solidni, bom jaz že — nesolidna, — prestara, Tomo!“

„Ne govorite, Vêra!“

„Haha . . . Kako pa si to predstavljate? — Za enodnevno igračo sem si predobra, Tomo! Ko pa bi zahtevala resnosti od vas, zdaj resnosti od vas, — potem vas ukradem vaši bodočnosti in vas onesrečim, ker izpodrežem vaš razvoj.“

„Gospodična Vêra, — vse to ne pride v poštev! Če je ljubezen silna, ne praša za bodočnost. Meni je samo za vas na svetu, Vêra, samo za vas! Brez vas ne prašam za bodočnost! In zlasti ta trenotek, Vêra, kaj nama je bodočnost? „Pameten je oni, ki živi ³⁴⁹trenotku!“ — ste bili rekli.“

„To ste si zapomnili? Hahaha . . . to je bil obup, to niso bile moje misli . . . in tudi vaše niso . . . Ne ne, Tomo, le bodiva pametna! Vaša mati bi me križala!“

Naenkrat se mu je zdela tako neizrečeno hladna, da je bil ves poparjen in nesrečen.

„Gospodična Vêra!“

„Gospod Tomo, lahko noč! Pojdite zdaj, prosim vas! Pomislite, v kakšen glas pridem, če kdo izve, da ste bili tu pri meni!“

„Ne grem, dokler mi ne poveste . . .“

„Kaj bi vam povedala? To vam rečem, da je pamet boljša nego žamet!“

„Blaziranka! Torej vam je res samo za streho?“

Njen obraz se je zdajci zresnil, ustnice so se ji stisnile in zategnile:

„Tako je, Tomo! Zdaj pa zbogom! Le tiho hodite, da vas kdo ne čuje!“

Bridko razočaranje mu je divjalo v prsih. Popolnoma iztreznjen se je obrnil k vratom.

„Lahko noč, gospodična Vêra!“

Ona se je tesneje zavila v šal in se zdrznila kakor bi jo bil mraz izpreletel.

S kislim in zverženim nasmehom se je Tomo še enkrat obrnil k njej:

„A če boste rabili kdaj — hišnega prijatelja, — jaz se priporočam! Lahko noč!“

Ona mu je samo odkimala, bleda in tresoča se, s solzami v očeh, ki jih ni več videl, ker je bil že žunaj. —

Zdi se mi, da več
(Dalje prihodnjič.)

*isli globoko, ko vže na papir. Tudi
mnogopot mi kaj oprile. Izražanje
krat ob avto. karakteristiki oseb
izborna,*

Alojz Kraigher:

Mlada ljubezen.

(Dalje.)

O badva sta trpela. Vsak zase se je mučil s svojim hrepenenjem. On je obupoval in iskal utehe v družbi ter v popivanju. Ona se je jezila sama nase, škripala z zobmi in se tolkla s pestjo po čelu: — „Hinavka farizejska s svojo — prismojeno moralo!“ — V družbi pa so se iskale njune oči. Vsak trenutek sta se srečala pogleda, prežeča in preiskujoča, vprašujoča . . . Predno sta se zavedela, kako in kaj, sta bila zopet skupaj; — oba drhteča in koprneča, skrivajoč zadrego in brzdajoč pohlep, ki je žehnel iz njunih teles in ju privlačeval z nepremagljivo silo . . . Vêra se je rešila iz nevarnosti s predrzno šalo:

„Gospod Tomo, jaz vas imenujem za svojega — hišnega prijatelja! Sprejmete?“

„Sprejmem, gospodična!“

„Ali veste, kdo je hišni prijatelj? — On je kakor nekdanj trubadur! On lahko dvori svoji dami in je njen kavalir, poje ji podoknice in tako naprej; — drugače pa . . .“

„On razigrava damo — za njenega moža!“

„M-hm! — Ste zadovoljni s takšno ulogo?“

„Zadovoljen, — dama moja!“

Led je bil prebit. Postala sta vesela in razposajena, dražila sta se in zbadala; — in dražila in zbadala sta druge, da je oživela družba in se razradostila poleg njiju, kakor bi bila prišla mednjo nedolžnost angeljcev in poskočnost dece . . .

V nedeljo po Svetih Treh Kraljih sta bila z vsemi zopet nekje v okolici. Harmonika je igrala v krčmi. In mahoma so bile mize in stoli ob stenah, mladina pa se je zavrtela v razigranem plesu. — Tomo in Vêra sta plesala kakor sama zase. Sredi družbe sta bila zdajci osamela, kakor bi ju obkrožal neviden in neprodiren sij njunih medsebojnih simpatij. Igrala sta se z ognjem, kakor bi bila čudežno zavarovana zoper opekline . . .

Ko so se v temi vračali domov, sta bila daleč spredaj. Držala sta se oklenjena in hitela lahkono in vesela, da se je smejala z

njima vsa pokrajina s svojo tenko snežno odejo, in da se jima je lunin krajček vsak trenotek zarezal iz vode v jarku ali iz lužice na cesti. In v njegovih žarkih je Tomo pil krasoto svoje dame, se je potapljal v sladke čare njenih oči in se je sklonil tuintam, da je občudoval njeno majhno nožico in njen vitki gleženj, ki je prehajal navzgor v najlepša meča. A konečno se je zastrmel in se je zamaknil v njena kipeča in odprta in hrepeneča usteca . . . In že jo je objel in stisnil k sebi in se zaskal v tista usteca — in je mislil, da se pogreza v zemljo od sladkosti, da se dviga nad oblake od razkošja . . .

In po enajstih, ko je prišel spat, je zopet malo pomislil v veži — in je krenil na stopnice in je tipal gori v drugo nadstropje do njenih vrat . . .

— — — — —
 „Samo — resno ne misli name, Tomo! Bodi skromen in dostojen in nedolžen — kakor si v resnici, Tomo! In nedolžno naj bo najino razmerje, — ostane nama lep spomin!“

In ko je pozno v noč legal v svojo posteljo in se zleknil pod odejo, mu je bila duša tako prevzeta blaženosti in sreče, da so mu bile prsi pretesne zanjo in da se je prijemal v božanski radosti za glavo in tiho vriskal:

„Moja Vêra! Moja Vêra! — Ti moja véra! Ti moje upanje! Ti moja ljubezen!“

Bilo je največje doživetje njegovega življenja. Vrhunec sreče.

Gledal je v temo, obraz se mu je smejal in po hrbtu mu je gomazelo, kakor ob trenutkih najsvetejšega navdušenja, najvišjega užitka. In pred očmi so se mu užigale zvezde in vzplamenevala so solnca . . . Zavriskal bi bil v vse svetovje:

„Moja Vêra! Moja Vêra!“ —

Zdaj sta živela lepe dni. Po dnevi jo je poiskal, če je le utegnil; ponoči se je prithotapil v njeno sobo. Poljubljala sta se in gledala, in spet poljubljala in zopet gledala. V mladeniški razposajenosti jo je Tomo časi stiskal k sebi, da jej je zmanjkovalo sape in da je mogla govoriti samo v kratkih sujočih vzklikih; a skrajne žrtve ni zahteval od nje. In vendar sta se teoretično pogostokrat prerekala:

„Kdor ljubi, ne pozna previdnosti,“ — je trdil Tomo. „Brez vseh ozirov in pomislekov, brez vse bojzani se požene v vrtinec, ki mu je cilj in hrepenenje, — pa naj ga zmane in ugonobi ali naj ga naplavi kam v strašno zapuščenost, da zapade bedi in počasnemu

umifanju; on se ne ozre na levo, in se ne ozre na desno, temveč stopi svoj korak v ljubezensko ekstazo — kot izvoljenec nebeški ali kot obsojenec peklenški in sploh ne vidi poti razen te.“

Vêra pa je ugovarjala:

„Kdor ljubi, ta žrtvuje. Cilj ni v sedanjosti, cilj je v bodočnosti — v očetovstvu in materinstvu. In zanj je vredno žrtvovati malo ekstaze, dokler je grešna kakor prepovedan sad. Ljubezen naj zori in se razvija v solnčni čistosti, da dozori v razkošni in popolni sad iz obljubljenе dežele; — ker takrat ne bo več dvoma, da se nisi udal ekstazi kot obsojenec peklenški, temveč kot izvoljenec nebeški.“

„A kdo ti jamči, da preživiš to dozorevanje? Kaj si imela od življenja, če ti je naenkrat odrezano in ti še nisi bila okusila najvišje sreče?“

„Najvišja sreča je samo v brezgrešnosti. S težko vestjo, očitani in pokore polno, ne užiješ sreče.“

Tu je postala Vêra mahoma vsa tužna, zakrila si je oči z rokama in odkimala odločno z glavo:

„Pa kaj klepečem? Saj mi ni usojena nikakšna sreča!“ — Položila mu je roke na rame in ga pogledala ljubeče: „To-le srečico mi pusti, Tomo! In ne umaži je! Pusti mi vsaj spomin . . . prelep spomin . . .“

Tomo se ji je zaklinjal in rotil, da ji ostane zvest; a zaman — v takih hipih ni verjela v bodočnost njune ljubezni . . .

Vêra je bila preživela žalostno mladost. Njena mati je bila omožena s Pavlinom, ki je bil bratranec ranjke žene notarja Zorka in je bil imel v Ljubljani cvetočo agenturo za moko in poljske pridelke. Mati pa ga je varala s svojim nekdanjim ljubčkom, profesorjem Sokolom. Pavlin se je ločil od nje in se je izselil nekam na Ogrsko, kjer se je drugič oženil in se udomačil. Prvi ženi je plačeval le neko malenkost za otroka, ker je bilo sodišče krivdo prisodilo njej. — Ona je rodila drugo hčerko Berto, profesor Sokol pa je kmalu na to umrl. In razporočenska je ostala sama z obema hčerkama v največji revščini, brez vsega premoženja. Živila se je s šivanjem in s podporami od svojih in celo od — Pavlinovih sorodnikov, izmed katerih ji je bil zlasti Zorko mnogokrat pomagal iz največjih stisk. — Vêra je bila še jako mlada, ko je našla nekda v zaprašenem predalu pismo svojega očeta in v njem odstavek:

„. . . Jaz se prav nič ne zanesem, da je Vêra moja hčerka. Če si me mogla varati pozneje, si me najbrž varala že tudi takrat. Zato si prepovedujem enkrat za vselej . . .“ — in tako naprej.

Vse to je bilo krivo, da je postala Vêra črnogleda in nezaupljiva; čeprav je bila v bistvu dobrodušna in odkritosrčna, živahna in poskočna. Ker je videla pri lastnih starših, pri materi, ki jo je sicer ljubila in ji bila udana, — ker je tukaj videla greh in prevaro, so jo navdajale pred tujimi ljudmi še mnogo hujše slutnje. Zato se je že zgodaj naučila brzdati svoje nade in krotiti želje, presoјati ljudi previdno in nezaupno in ne s površno lehkovernostjo svojih čustev. A morda prav zato, ker je pričakovala razočaranj, so jo vedno toliko brže zadela in toliko bolj potrla. Saj je bila sama nesebična, dobra in radodarna dušica, ki bi se vsak trenotek žrtvovala za bližnjega v nesreči; torej je živelo v njenem srcu upanje, da tudi drugi niso sami grabeži in neusmiljeni brezčutneži. Bila je razdvojena v svoji notranjosti: — za radostjo je prežala tuga, za zaupanjem nezaupljivost, za ljubeznijo strah pred prevaro. — Že kot dekletce je bila srčkana in mična. Ljudje so jo ljubkovali in ošipavali z malenkostnimi darovi. Zorko je bil začel podpirati Pavlinko pred vsem zaradi Vêrine lepote in nadarjenosti. In ko je deklica nekoliko odrasla in hodila v učiteljšče, ji je postal počasi tudi osebno dobrotnik in prijatelj. Pozneje je bila učiteljica-namestnica na kmetih; a že drugo leto je doživela strašno razočaranje. Stanovala je pri županu, ki je bil veseljak-dobričina in se je morda res preveč obiral okoli mladega in lepega dekleta. Naenkrat je bilo izbruhnulo iz matere županje, — pri krajnem šolskem svetu je ležala ovadba, — in neizkušena nesrečnica je ubežala na vrat na nos domov v Ljubljano. Takrat jo je vzel ovdoveli Zorko kot vzgojiteljico pod svojo streho. Mogoče je imel še druge namene z njo in ji je hotel postati več nego samo prijatelj in dobrotnik; Vera ni ničesar slutila o tem, notarjeva starejša hčerka Mila pa je umela razvijajoče se stvari že v kali zadušiti. — Vêri so se že jako zgodaj začeli bližati občudovalci in oblegovalci. Prejemala je vedno nova ljubavna pisma, zaljubljene pozdrave in celo ženitne ponudbe. Na vse načine in po najraznovrstnejših ovinkih so se seznanjali gospodje z njo, jo vabili na sestanke in jo skušali zavojevati — z resnimi, pa tudi z grešnimi nameni. Mnogokrat je prejela iz najoddaljenejšega kota domovine ali celo od daleč iz tujine občudovalna pisma, pa ni poznala ne imena in se ni spominjala osebe, ki bi jo mogla slutiti za dopisovalcem. In bila je preobzirna in prerahločutna, da bi ljudi kar kratkoma odklanjala; zato jih je bilo mnogo, ki so trdovratno vztrajali kot oblegovalci; in imela je vedno več prijateljev, ki jim je bila prijateljica le po sili in ki ji niso bili ne simpatični

ne zanimivi. Celo dopisovala si je z marsikom zgolj iz dobrote in usmiljenja. — Tudi Stanislav Drnovšek se ji je bil pravzaprav samo vsilil. Zdelo se ji je sicer, da je pameten in lep možak; občudovala je njegovo vztrajnost in sigurnost, njegovo silno voljo in odločnost: — a ljubezni ni čutila zanj niti senčice. Ni ji bil ravno antipatičen, a tudi ne simpatičen; če ga ni videla, ga že tudi ni skoraj več poznala in se je komaj še spominjala, da drhti nekje za njo in da računi nanjo. On se je vedno iznova vračal k njej, čeprav ga je že nešteto krat odbila; prihajal je zmirom z novimi načrti in z novimi pregovarjanji; prvokrat se je skliceval na njeno prijateljstvo in ljubeznivost, drugikrat na njeno velikodušnost, naposled celo na dolgotrajnost njunih stikov. In ko je končno dosegel, da ga je trpela na izprehodih poleg sebe in da je v družbi obveljal kot njen čestilec in kavalir, je zdajci sam raztrosil vest, — da je zaročena z njim. Véra se je izprva jezila in ga je nagnala; potem se je smejala; nazadnje mu je zopet dovolila, da je bil njen spremljevalec; obenem pa mu je odločno izjavila, da ne čuti zanj ničesar in da si naj najmanjšo misel na zaročitev izbiže iz glave. Bilo je tako: — pravega ljubimca ni imela, ki bi jo bil mogel mučiti z ljubosumnostjo; niti ni poznala človeka, ki bi se mogla zaljubiti vanj; tak laži-zaročenec pa ji je bil vseeno nekakšen ščit, ki jo je branil vsaj pred novimi vsiljivci in zapeljivci. — A potem, ko je nastopil Tomo, ki ji je bil od prvega začetka ljub prijatelj in zaželjen družabnik; — potem, ko je Tomo zdajci skoprnel za njo in jo je začel naskakovati z ognjevitostjo, ki je do takrat ni poznala; — potem, ko je naenkrat začutila, da vstaja tudi v njenem srcu nekaj novega, razkošnega, brezmejno sladkega, najvišjo srečo obetajočega; — potem, ko je spoznala v svoji prerazumni glavici, da ji grozi nevarnost od te sreče, — njemu ali njej, mogoče tudi obema; — potem si je celo želela, da bi imela svojega „zaročenca“ poleg sebe; ker si je domišljevala, da se bo z njegovo pomočjo vspešneje in lažje borila zoper Toma in zoper svoja lastna čustva . . . Ko pa je bil „ženin“ tu, — mu je ubežala . . . Vkljub „zaročencu“, vkljub nezaupnosti in vkljub razumu — je vzplapolala v njej ljubezen, da ji je duša vriskala vzhičenja in sreče, da se ji je blaženosti srce topilo in da je koprnela samega poželenja in naslade . . . Zmirom več je imela takih srečnih hipov . . . In vendar se je vedno iznova zopet vdajala svojemu brezupnemu črnovidstvu. Po najrazkošnejših trenutkih čiste radosti se je potapljala nenadoma v razpoloženje resignacije in melanholije. —

Lepih dni je bilo naglo konec. Jazbinšek je prebolel legar in se je počasi toliko okrepčal, da je mogel sredi meseca zopet nastopiti svojo službo pri notarju. Tomo pa ni smel več odlašati, moral se je odpraviti na vseučilišče in se resno poprijeti študij. —

Ko je bila Vêra sama, je šele prav spoznala, kako visoko in mogočno je vzplamenela v njej ljubezen. Zdaj je čutila vso sladkost in vso grenkost neutešnega hrepenenja za ljubimcem, za njegovimi zaverovanimi pogledi, za njegovimi objemi, za njegovimi omamljajočimi poljubi . . . Če se ji je v prejšnjih časih zdelo tuintam, da je zaljubljena, je bilo treba nekaj dni ločitve, pa je takoj spoznala, da je bilo vse ljubimkanje samo igračkanje, ki ni pognalo koreninic v njenem srcu in ni vzbudilo odmeva v njenej duši. Zdaj je vzdihovala in ginevala in obupovala, ker ni hotelo biti Tomovega pisma. Sama se je spravila, da bi mu pisala; začela je in raztrgala . . . in spet začela in raztrgala . . . vsak dan iznova . . . V naslednjem hipu pa se je butala po čelu in se je zmerjala in si dopovedovala, kako nezmisljena, naravnost blazna je ta ljubezen, kako bi si jo morala nemudoma izbiti iz glave in izruvat iz srca, da ne ugonobi in ne onemogoči vse Tomove prihodnosti, da ne upropasti — same sebe! . . . A ko je vendar prišlo pismo — četrti dan — in zakasnela karta z njim —, je sedla k mizi ter se mu izvriskala in izhropla, da ga je skoraj telesno začutila v sebi . . . Nazadnje pa se mu je zagrozila: — Ko bi je več ne ljubil? —

„. . . Potem bi bilo treba umreti! Pa kakšne smrti? Kako umreti? —

Ich werde allen Liebe schwören,
um im Genusse zu vergehen . . .

Ne, ne! Tu imaš poljub! Ti, samo Ti! Če imaš še kaj sape
— še enega od svoje ljubice Vêre.

Piši zopet! Piši!“

In Tomo je bil ves srečen. Saj se je bal, da dobi odpoved in trezen svet: „Bodi pameten! Jaz sem premagala norost!“ A na mestu tega je prejel izbruh strasti in prekipevajočega poželenja. „Ti vragec!“ — ji je pisal. „Kako si me mučila do sedaj! Kakor da bi ti ležala ljubezen v srcu popolnoma osamela, v železo okovana, in bi je ne raznašala kri po telesu! Trezni hudiček ti, jaz sem se bal, da znaš bolj misliti nego ljubiti . . .“ — Sanjal je, kako bi bilo, ko bi jo imel pri sebi . . . in je bil nazadnje vesel, da ima vsaj listek v roki, ki je ona dihala vanj in so njeni prstiči hiteli po njem . . . Njeno pismo mu je bilo sveto kot relikvija, saj je bil

košček njene duše v njem; postavi si je na oltar in moli . . . Prosil jo je za mnogo takih relikvij. — A že prihodnje njeno pismo je bilo — obupano. „Zakaj ti toliko časa ne pišem? — Pa morda se tebi niti dolgo ne zdi! . . . Bila sem sitna in otožna . . . In še nekaj: saj te ne smem motiti v učenju! Ali pridno študiraš, kaj? . . . Časih vriskam od veselja . . . a zopet pridejo trenotki, da bi si nekaj položila v glavo, kar bi jo razneslo . . . to bi dobro délo! . . . Pišeš mi razglednico s prijatelji in vsi se krohotajo . . . s kolegi se norčuješ iz mene . . . Res te ljubim? Kaj pa to tebe briga, če te ljubim? . . . Sam si mi pokazal v zadnjem pismu, kaj bi morala storiti: — pisati, da bodiva trezna! . . . Tvoja gospa mama ima zopet bolj prijazen obraz. Čudno, da se ravno zdaj tolikrat srečava na cesti! Danes sem govorila z njo; pa mi je mimogrede povedala, da ti je poslala nekaj krače . . . In ti se boš krače bolj zveselil nego tega pisma! . . .“ — Tomo jo je tolažil in prepričeval, izpodbijal ji črne misli. Rotil jo je, naj ga ljubi; ko bi ga pustila stradati ljubezni, bi tudi delati ne mogel . . . Ona pa mu je že v prihodnjem pismu zopet pridigovala pridnost in marljivost. „Ko bi bila jaz kriva, da ne delaš, je bolje, če me danes izbrišeš iz srca. Stori to, če je v tvojo srečo! Ne skrbi zame! Moje življenje nima prav nobene vrednosti. Kmalu odide zadnja, ki ji je nekoliko na tem, da živim in kako živim. Potem bo konec . . . Jaz sem bolna . . . Časih se smejem, a obenem sem žalostna in nezadovoljna . . . Kam hrepenim? — Po smrti? . . .“ — Tomo tega ni razumel. Pripovedoval ji je o svoji ljubezni in o svojih sanjah. Vzklikal je: „Tako lep je svet! Tako dober in svetel! Sama luč! In ogenj mu daješ ti in mu ga daje najina ljubezen . . .“ — Polagoma se je zopet pomirila; začela se je veseliti Velike noči, ko se vrne Tomo po izpitu na počitnice v Ljubljano. Predpušne veselice so jo razvedrile in zmotile; njena pisma so postala bolj opisovanje in pripovedovanje, vzbujanje spominov. Tudi v Tomovih dopisih se je strast polegla; poročal ji je o doživljajih, veselih in nerodnih, o knjigah ter o literarnem gibanju med mladimi . . . Potem ji je naznanil, da mora zopet odložiti izpit in da za Veliko noč ne pride doli. Žalost in obupovanje . . . in zopet mir . . . Nenadoma: — „Duša! Jutri mi pokopljejo mater — vse! Vsaj ti še ostani svoji Vêri!“ — Napisal ji je tolažilno pismo. „ . . . Tako malo je listov na drevesu tvojega upanja in tudi ti odpadejo drug za drugim. A bodi prepričana: — eden ti ostane, večno zelen, visoko gori v vrhu . . . Kakor svetniški sij se mi zdi nesreča . . . Ljubica, zjokaj se mi v pismu — in jaz

bom molil tvoje solze . . .“ — Bila je zopet srečna; — a istočasno tudi resignirana: „ . . . Ti zaslužiš boljšo, lepo in mlado srečo. Bog ti jo dodeli! Tudi to prenesem! Dragi, — pride čas, ko se odtrga od drevesa mojega upanja še oni list visoko gori v vrhu, počasi se zavrtinči v zraku . . . in tudi meni se zavrtinči v glavi, da ne bom vedela, kako in kaj . . .“ — Kmalu nato je Tomo zbolel. Ležal je nekaj tednov v bolnišnici za dijake, imel je bolezen v prebavilih, — zdravniki sami se niso prav spoznali; a ko je prišel zopet ven, je bil strašno oslabel in suh kot treska. Tovariši so se ga prestrašili, vodili so ga v prelepo dunajsko okolico, po gozdovih in po zelenih gričih . . . Tomo si je hitro zopet opomogel, popravil se je telesno in oživil duševno; polagoma je zabredel v lahko-miselno dijaško životarjenje, popival je in veseljačil, kakor bi bil to edini užitek in edini namen življenja. Misli na izpit je opustil, saj je imel bolezen za izgovor. — Véra je dobila ves ta čas komaj kako razglednico od njega; nenadoma je prejela pismo: — „Oprosti, ljubica, da se ti šele danes zopet oglašam! Ko bi ti zmirom pisal, kadar mislim nate, bi bila posuta s pismi kakor majniško drevo s cvetjem . . . Ves čas po bolezni se že pripravljam na odhod domov; edini dobiček zamude je — menzura, ki jo bijem v sredo. Zanesi se torej, ljubica, da me dobiš nekoliko razsekanega v svoj zaželjeni naročaj. Ali se ti ne zdi, da se mi bo ta reč podala? Sicer pa molči o tem! . . .“ — Véra se je prestrašila tega pisma, prevzele so jo neprijetne slutnje . . .

In ko je bil pri njej, je bil v resnici ves zunanji, ves plitek in površen, brez globljih čustev, — kot brez duše. Izpovedi ni bilo iz njega o vsem počenjanju na Dunaju; v pogovoru je bil brez vsebine, nagel in raztresen. Že prvi praznik se je na nekem izletu čez mero upijanil, postavljal se je v pozituro, mahal s palico okoli sebe in vabil na dvoboj . . . Ko ga ni mogel nihče ukrotiti, so poslali Véro nadenj; njo je ubogal in ona ga je spravila domov. A bila je v dno duše razočarana; spoznala je, da mora nemudoma pretrgati vse zveze s tem otrokom . . . Prejšnje leto se ni bila niti spomnila, da bi se peljala na počitnice. Takrat je še živela njena mati, v malem mestu na deželi, pri drugi hčerki Berti, ki je bila omožena s trgovcem Hubertom Babškom. Véra sestre ni imela posebno rada, bila ji je prelahka in preigrava; še manj ji je ugajal svak, domišljav in na visoko udarjen mož. A zdaj se je odločila čez noč in se odpeljala za poldrugi mesec k njima. — Tomo pa je živel kakor je začel; ni razmišljal in ni preudarjal; od doma v

mesto, iz gostilnice v gostilnico, iz kavarne v kavarno. Tuintam se je sporekel z materjo; a le površno, kakor mimogrede; globljega pogovora se je izogibal. Sploh se mu je menda zdelo, da mora biti kolikor mogoče lahkomiseln, da se mu ne razburi vest, da se mu ne oglasi duša. Vêro je pozdravljal na odprtih kartah. Želel si je je nazaj; a to hrepenenje je bilo zgolj telesno, duša mu je dremala in hirala. — In ko se je Vêra povrnila, je bil zopet stari z njo; le malo strastnejši in nasilnejši, da se ga je mogla časi komaj ubraniti. A ravno to, da je postalo njuno razmerje toliko plitkejše, jo je pomirilo in jo iztrgalo notranjim bojem. Čutila je, da ima mogočen vpliv nanj; in morda je na tihem upala, da si ga še ohrani, da ga iztrezni in da ga privede zopet k resnosti in delu. Mogoče se mu je v dnu duše že odrekla in je le čakala, da stvar sama po sebi dozori. —

Na Dunaju se je Tomo brez pomislekov zagnal v vrtinec besnega dijaškega življenja. Pozabil je svojih sklepov in dolžnosti, poteptal zvestobo in ljubezen ter zapadel grehu. Seznanil se je z lehkoživo sobarico. In če je ona izostala, se je lovil za drugimi, ali je pa krokal do nezavesti. — Vêre ni pozdravil niti s karto. Tuintam se je celo sam nase srdil, da ni zadavil te ljubezni, ko je bila skoraj že v poslednjih vzdihih... Časih pa ga je le tiščala vest, premetaval se je od težav, vroč in znojen od tesnobe, ter si s prsti ril po sprijemajočih se laseh... „Vêra, Vêra, kam sem te pripravil?“ — Prihodnjič pa se je zopet krohotal — surov nasilnež in brezvesten izkoriščevalec, ki ga ne briga usoda bližnjega, da je le njegova miza obložena, njegova postelj topla... In vendar končno ni mogel več prenašati te negotovosti. Izprevidel je, da je treba stvar na ta ali oni način — končati! Napisal ji je pismo:

„Kako naj te nagovorim? — Ali ti smem reči: ljubica? Ali imam pravico do tega? — In sploh — ali bi ti rad rekel: ljubica? — Vrag vedi!... Ako ti povem, da lazim že vse te dni za ženskami in iščem pripravnega materiala, — potem si lahko misliš, kako je to z menoj. Žalostno je, draga moja, žalostno!... Ali ti naj nalažem idealno pismo, zaljubljenega vzdihovanja in koprnjenja polno? — Kaj bi imela od njega? — Čemu bi se še varala drug drugega? — Ko pa ni nobenega hrepenjenja v meni!... Zadnjič sem gledal v neki izložbi karto: „Wenn ich ein Vöglein wär, flög' ich zu Dir.“ — in sem pomislil, da bi jo kupil zate. Ampak... ali bi res poletel k tebi?... Ali nebi rajši letal ob oknih dunajskih deklet in prežal med zavesami, da bi iztaknil lepo žensko, ki bi se

mi s pohlepom prepustila? Kaj mi je treba idealnosti in nunskega platonstva? „Le po tebi hrepenim . . .“ — Ba, neumnost! Dolga leta koprneti in samo čakati, kdaj pride dovoljenje, da smem objeti — njo, edino — njo!? . . . Ne! Zato imam premalo volje, še manj moči, najmanj značaja! Kdor se je odločil za — veliko ljubezen, se mora odreči hudiču in njegovim angeljem. Če pa sem spoznal, da je moja čistost — laž, zvestost — hinavščina, zdržnost — suženjska veriga, potem sem pred teboj — slepar! In menda sem poštenjši, če danes strahopetno zbežim od tebe, nego da te varam dalje; najbrže sem manjši lump, če te zapustim že zdaj, nego da te razočaram — prepozno. — Zatorej: — Adijo, pa zdrava ostani! . . . In vendar, vidiš: — ko bi zdajle stopila v mojo sobo, — bogve, ali bi ti ne padel krog vratu? V ustnice bi se ti vsesal in zverina bi zahtevala od tebe žrtve . . . zahtevala bi, zahtevala, zahtevala, zahtevala; — a dala ti nebi ničesar! . . . Nekdaj sem si bil nadel krinko veličine, dobrote in človekoljubnosti; morda nisem ravno slabo igral uloge; a prišel je čas, ko sem omagal in otrpnil pred posledicami, — in zdaj sem ti pokazal pete . . . strahopetno in sramotno, izdajalsko in pobalinsko . . . Pripelji se na Dunaj in pridi mi pljunit v zobe! A ne pozabi vzeti priče seboj. — Zaničuj me, zasramuj me, zasmehuj me, — ljubica! — dušica! Tvoj Tomo.“

Ali mi is majevost?
Véra je bila od udarca kot omamljena. Oči so se ji zameglile, roke so se ji tresle, po telesu ji je zagomazelo, — iz hrbtenice ji je lezel mraz, zmirom v novih tokih, ter se ji razširjal po životu, kakor bi ji brizgal led v možgane in po udih. Zobje so ji zaškletali, stresla jo je mrzlica, — morala je sestiti, da ne bi omedlela . . . Potem je otopela. S slepimi očmi se je zagledala skozi okno, s prazno glavo, s popolnoma odsotnim duhom . . . Nato se je nenadoma zasmejala . . . blazno in krčevito . . . in se udarila po glavi ter se opognila v životu:

o jo! Prismoda, O prismoda! O prismoda! . . . ti si si domišljevala!? . . .“

Naenkrat jo je stisnilo pri srcu . . . s silnim sunkom so se ji napela pljuča, obraz ji je nabrekli in posinel — in se je spačil, krčevito spačil . . . Tedaj je bruhal jok iz nje in solze so se ji udrle iz oči . . .

Izprehajala se je po samotnih potih — mrka in obupana nesrečnica . . . Igrala se je z mislijo na samomor. Roka ji je božala revolver . . . in ga sprožila po trati . . . Z naslado si je pritisnila vročo cev na lice in srkala v nosnice ščegetajoči smrad smodnikovega dima . . .

Potem se je pripravljala, da bi Tomu odgovorila. Napisala mu je dvoje, troje pisem, a nobeno je ni zadovoljilo. Izgubljala se je v razlaganju, očitaniu, moraliziranju, v pridigah in naukih, tudi v smešenju in roganju, celo besedo „pflonc“ mu je zabrusila v obraz . . . Nazadnje je vse zmečkala in raztrgala; vstala je in se vzravnala v pasu, otrla si oči in lica, postala stroga in resna; — sklenila je, — da sploh ne odgovori . . .

Nato pa je nenadoma prejela od Toma karto: dekle z bičem v roki. Naslov je bil ljubezniv kot v prejšnjih časih; pripisek je bil v verzih:

„Skozi zlato jutro žvižga bič;
a mene to ne briga nič,
saj bič je dolg le jeden vatel,
vihti pa ga poreden škratelj —
sto kilometrov za goro.“

Nova nesramnost je ni zadela. Trpek nasmeh in zaničljiva šobica — in karta je zletela v zadnji kotek miznice. Potem se je zastrmela malo v strop — in kakor zadoščenje ji je zasijalo iz oči: — zdaj mu še toliko manj odgovori! . . .

Preteklo je zopet nekaj tednov in Vêra je prejela drugo pismo:

„Draga Vêra! — Ne raztrži, predno ne prebereš! Bodi dobra! — Danes sem sanjal o tebi . . . Bil sem v veliki, prazni sobi: ti, Drnovšek in jaz. On je nekaj skladal v skrinjo. Ti si gledala, časih malomarno mignila; — zame se nisi brigala, kakor bi me ne bilo. Ko je bila skrinja polna, žebliji zabiti, je vrgel Drnovšek kladivo na tla in si obrisal pot s čela. Potem se je sklonil, da porine skrinjo iz sobe . . . In ko je bil zunaj, sem bliskoma skočil k tebi, da bi te poljubil. Ti si se branila, a jaz sem te ukrotil . . . V odprtini vrat se je pokazal za trenotek Drnovškov hrbet, — skočila sva vsaksebi. Ti si se še vedno obračala od mene; a jaz sem slišal tvojo misel: „Ko bi ostal še nekaj časa zunaj!“ — Objel sem te in pritisnil k sebi. Ti si se me oklenila, položila svoje ustnice na moje in zamižala . . .

Oprosti mi te sanje! Dale so mi upanje, da dosežem odpuščenje za svoj greh. Tako težko mi leži na prsih! . . . Povej mi, kdo ti je pisal moje zadnje pismo? — tako neizrečeno kruto in brezsrčno? — Bil je blaznik, bil je tolovaj, pijanec! — Ne ročaj se mi, duša: — ljubim te! Hrepenim po tebi! . . . in se pokorim za svojo neusmiljenost, za svoj brezdanji greh! — Pozabiti ne

moreš; — a odpusti, duša! Odpusti meni otroku, zapeljanemu, skesanemu! — Tvojih kletev ne prenesem, angelj moj! Saj se ti ne silim; — ker te nisem vreden, srce moje! A te negotovosti ne morem več prenašati... Na lepoto najinih prvih blaženih noči te prosim: — Vêra, odpusti mi! — Piši hitro! — Iskreno te pozdravlja
Tomo.“

In Vêra mu je odgovorila:

„Dragi Tomo! — Zakaj me dramiš? Gorja olajšati ne moreš; — ali bi rad gledal moje solze? — Jaz ti odpuščam! Želim ti, da bi nikdar ne spoznal nesreče! — Naj te ne moti moj spomin! Srčno te pozdravlja
Vêra.“

Ko mu je napisala pismo, se je razjokala... in bile so olajšujoče, dobrodejne solze... Potem pa se je spomnila zelenega lista visoko gori v vrhu na drevesu njenega upanja... zdaj je zadnjikrat srfotal pred njenimi očmi... in odletel — bogvekam...

— Tomo je bil že davno zgrešil svojo sobarico; ni ga mogla zadovoljevati ženska, ki je znala govoriti komaj o najplitkejših in najvsakdannejših stvareh. Popival je in ponočeval, zapravljal čas in čast, denar in zdravje, prehajal iz stiske v stisko, — dokler ni nazadnje ves poparjen in ves spokorjen pobegnil — zopet brez izpita — v domovino. (Dalje prihodnjič.)

Vedno se mi dozdeva, kakor da je pisatelj opis premalo upošteval, da na papir ni bil vanj prišlo iz župe: premišljeno ali neuporabljeno.

Janko Glaser:

Zdi se mi tudi beseda premalo izt. Ženi. In Tomovo pitje v pri

Noč najina je bila kakor val,
ki od obrežja do obrežja seže;
še pljuskajoč dotika se obal
in z valovanjem svojim naju veže —
s seboj sem vzel kot mehke pajčolan
skrivnost vso sladko tvojo v trdi dan.

Alojz Kraigher:

Mlada ljubezen.

(Dalje.)

VI.

Notar Nikolaj Zorko ima svojo hišo, majhno dvonadstropno kletko, ki zadostuje komaj za njegovo družino in za pisarno. Zadaj so v obeh nadstropjih stekleni hodniki, široki kot verande. Onkraj snažnega dvorišča je senčen vrtič s temno lopo, skrito v španskem bezgu. Vkljub malenkostnim razmeram ima mlada družba notarjevih otrok pripraven prostor za krocket in druge zabave.

Notar je vdovec; velik in neroden, filister in pedant. Živi pi-sarni in taroku; za družino se ne briga ravno mnogo, a vajeti drži v sigurni roki in bi si ne dal omajati očetovskih pravic. Javnega življenja se udeležuje samo z darilci v dobrodelne in narodne namene; še to v mnogo manjši meri, odkar je propadel kot kandidat za občinski svet. Njegovo premoženje cenijo na več stotisoč kron. — Za gospodinjo ima starikavo sorodnico teto Cilo, ki je bila v hiši že pri rajnki notarjevi soprogi. Ženska je precej osorna in samovoljna; če jo prime muha, kljubuje tudi samemu gospodarju. Sicer pa je docela kmetiška, se ne kaže gostom in je s posli v kuhinji. — Starejša hčerka Mila je omožena z zdravnikom doktorjem Juvanom, ki ga je bila vzela na očetovo prigovarjanje. Stasita krasotica s kostanjastimi lasmi, še dosti pametna, a neverjetno hladna, skoraj brez srca. Nosi se zelo elegantno, naravnost zapeljivo; a njena koketnost je ošabna in porogljiva, kakor da ji je ugajanje samo dolžnost, četita čistilcev pa pravica in posest. V rojstno hišo prihaja z dvema lepima otročičkoma in z nekaterimi gospodi, ki jih vse skupaj vodi prav tako za nos kot svojega moža. — Popolno nasprotje po zunanosti in po značaju ji je brat Albin. Bled in svetlolas, bolehen, silno čustven, dober in skoraj pretirano človekoljuben. Komaj dvajsetleten, pravnik v prvem letu, je resen in zamišljen, precej sam zase, časovno ves pobit od duševnih in verskih bojov. — Mlajši sestri Dana in Nada hodita še v ljudsko šolo; sveži, srčkani dekletci, zelo obrzdani in pobožni, čeprav se njuna vzgojiteljica Véra ne briga mnogo za verouk in bogočastje.

33*

Vsled dogovora z Jazbinškom je Tomó Žitnik že nekaj dni v notarjevi pisarni. Priden je, zavzet za delo, zmirom dobre volje. Čez noč ga je minila vsa otožnost in obupanost; vedra lahkomi-selnost ga navdaja, kakor jo je občutil prejšnje leto, ko je bil pod isto streho; razposajenost brez očitania vesti in brez skrbi, kakor bi ne šlo življenje preko sedanjosti v bodočnost in bi ne imel ne ciljev ne željâ.

Že prvi dan se je pozdravil z Vêro — popolnoma prijateljsko in brez zadrege. V živahni družbi je bila vsaka čustvenost izključena; vzbujanje spominov, opravičevanje in tako naprej je bilo nemogoče; — in obadva sta se tega veselila. Tomu je bilo, kakor da se mu je velika skala odvalila s prsi; Vêrina preprosta nesovražnost ga je mahoma osvobodila vseh duševnih muk. Sicer nista sama zase še ničesar govorila, a Tomo tega niti ni zapazil in bi se bil začudil, ko bi ga kdo opozoril. Utrdila se mu je zavest, da je stvar med njima poravnana in pozabljena, da nista drugi drugemu ničesar dolžna.

To pot se Žitnik ne poslužuje sobice v notarjevi pisarni. Opoldne in zvečer zahaja k materi in ostaja še precej doma. Še nikdar se ni čutil materi tako blizu kakor zdaj. Mnogo se pogovarja z njo in jo izprašuje in se ji odkriva; — tako mu je, ko da ga nekaj sili, iskati pri njej zaščite in vodništva. Morda sta se oba šele zavedela, kaj bi si morala biti in kako. On se ji je do kraja izpovedal, priznal je svoje grehe, razgalil svojo dušo; govoril je o deklinah, ki so na razpolago mladim fantom; govoril o vlačugah in o svojem studu pred njimi, o svojem strahu pred okuženjem in pred boleznijo. In ta prokleta slâ ga je zopet in zopet tirala v naročje zapeljivkam, sirenam brez glasu in lepote, izrabljenim, izzetim in izpitim. A če premisli trezno in pravično: — saj niso one zapeljivke! V njem je zapeljivec! V njem samem je zverina, ki zarjove nepričakovano in neutešno in ne umolkne, predno ji ne žrtvuje na oltarju nečistosti in gnusobe. — Kako se naj mladenič varuje nadvlade svoje polti in vsemogočnosti pohote? — Mati ga je vnemala za vzdržnost. Še pred nekaj dnevi je bila mislila, da moškemu ni treba čistosti. Čimbolj pa je stvar preudarjala, tembolj se je prepričevala o svoji zmoti. V noči po razgovoru na vrtu so se ji pletle misli in se razpletale — in nenadoma jo je obšla tesnoba: — kakšne nauke je dajala sinu? Ali ni za vse en zakon? Odkod naj pride harmonija med čisto žensko in nečistim možem? — Saj ni res, da je treba dvojne mere! Narobe: Poguba za moža je ravno ta raz-

vratna neobrzdanost, v kateri misli, da mu je dovoljeno najbrezobzirnejše uživanje, utešenje vseh svojih muhastih pohleпов in željâ. Vsestranska lakomnost, požrešnost in nevoščljiva grabežljivost je znamenje današnjega človeka. Nikjer požrtvovalnosti in nesebičnosti, nikjer moštva, značajnosti, človečnosti! Saj je tudi ženska vzdržljiva le po sili in ne po bistvu. Slaba vzgoja — je naše znamenje! Dober vzgojitelj te uči: — odreci se! Vadi se v odreki ob malenkostih, pri jedi in pijači, pri vsakdanjih majhnih željicah, ki se ti zde navadno tako neizmerno važne in potrebne, da bi obupal nad seboj in nad življenjem, ko bi se jim moral odreči! Vadi se v odrekanju — ob spolnosti! Nič ti tako zelo ne utrdi značaja kakor čvrsta spolna neodvisnost, zdrava spolna obrzdanost! Ne skrivanje in nepoznanje — čistost iz neumnosti! sanjava domišljivost pred ugankami življenja! —, temveč spoznanje, jasen in odprt pogled v skrivnosti in sladkosti stvarstva, — in šele po spoznanju — vzdržnost in odreka! To je vzgoja! To je pot k značajnosti! — Ali so res tako veliki užitki, ki se jim odrečeš, če se obrneš od počestnih ljubic? Ali je stud užitek? Ali je strah užitek? Ali je bolezen užitek? — Čistega se ohrani in pomisli na užitek, ki te čaka, kadar pride tvoja ura ob strani ljubljene izvoljenke, ki je nisi pozelel samo s telesom, marveč si zahrepenel za njo z vso svojo dušo, z najmanjšo žilico in s slednjo nitko svojega srca! Saj je strašno redka ta neskončna sreča popolne harmonije dveh človeških duš; a vredna je, da se potruдиš zanjo, da jo vsaj poskusiš najti. — In ne gre samo za to: — za srečo gre v življenju! Sreča je ljubezen, — a sreča je tudi moč. In tudi moč dosežeš z vzdržnostjo. Sredstva do moči so: čista vest, pogum, bogastvo. Vest si ohraniš čisto, če se vzdržuješ vsega zlega, vse zavisti in hinavščine, vse krivičnosti in škodoželjnosti, nasilnosti in brezobzirnosti. Močan ni človek, ki se mora bati kesa in pokore, ki mora trepetati pred sovražniki in maščevalci. Pogum si utrdiš, če ga ne izčrpavaš v majhnih praskah za vsakdanje in nevredne vzore. Močan ni človek, ki ima pogum za klaverna junaštva pustolovcev, izkoriščevalcev in sleparjev; razkrinkanje, pravica sta mu za petami, ki mu ves njegov pogum trenotkoma izpremenita v strah in drgetanje. Bogastvo si ustvariš, če si skromen v zahtevah dnevnega življenja, če vidiš preko njega svoj daljnji veliki cilj, ki ti je pred njim vse drugo ničevno. Močan ni tisti, ki mu je bogastvo smoter in ki se trese za nagrabljene zaklade; znaj ceniti denar, a vedi ga obenem — zaničevati. — Pot do vspehov vodi — preko vzdržnosti. Na vsi črti vzdržnost! To je

vsa skrivnost in vsa magija modrega človeka. Ne služabnik svojih čustev in nagonov, temveč njih gospodar! Tako dobiš oblast sam nad seboj in moč nad drugimi.

Tomo ni popolnoma sledil izvajanjem svoje matere, ki se je razgrela in navdušila za idejo. Imel je slabe izkušnje s svojo vzdržnostjo. Navadno se je brez pomislekov in brez obotavljenja udajal svojim občutjem in razpoloženjem; komaj da je tuintam primerjal in pretehtaval korist in škodo; mnogokrat ga niti očitna nevarnost ni mogla ovirati. Govoril si je sam pri sebi: — Kaj mi je življenje, če ga ne uživam slednji dan in vsak hip, iz vsake kupice, ki mi jo nudi? In kdo mi jamči, da mi je namenjena bodočnost, da bodo moja stremjenja vspešna, da dosežem svoje daljne cilje?

A mati je trdila: — že ideja sama je užitek! ^{Zamblerov} Že misel na dosego je užitek! In če ti zraste v duši to prelešno upanje na nekaj čistega, velikega, neskončno srečo vzbujajočega, ti mora izginiti ves zmisel za pritlikave lepote dnevnih užitkov. In le tedaj se razsipavaš in izčrpavaš v njih osladnostih, če ni poklica v tebi za najvišje in najlepše! —

Tomo je zasanjal in ni več odgovarjal . . .

Pomenil se je bil z materjo o Miri in o Blejčevih, o Prazniku in o Javorniku, o Breznikovi lepi ženi; rad bi bil izvedel kaj natančnejšega o zgodbicah, ki so se morda šepetale v ljubljanski družbi o vseh teh znancih; a mati je živela presamotarsko, da bi mu bila mogla postreči s kakimi posebnostmi. Govorila sta o Zorkovih, o doktorju Juvanu in njegovi Mili, o Mari in o Magdi, o Zrimšku in Jazbinšku; — samo o Vêri nista zinila besedice. Tomo se je bil tuintam zaletel, da bi jo omenil; a predno je odprl usta, mu je prišlo vselej nekaj drugega na misel . . . in potem se je sam sebi čudil, kako mu je nenadoma odleglo in kako prijetno mu je bilo, da ni o njej govoril. Saj se je zavedal, da je vse to oprezanje zelo neumno. Ničesar nista imela med seboj in nič ga ni vleklo k njej. Narobe: — njegovo poželjenje ga je gnalo vse kam drugam; ne toliko za žensko kot za grehom; ne za žensko — ljubico in ženo, temveč za žensko — služabnico pohoti. Zakaj potem ta strah pred nje imenom in nje spominom? Ali se je vseeno čutil dolžnega pred njo? Ali ga je vseeno še kaj vezalo na njo? —

V notarjevi pisarni sedi razun Toma sollicitator Anton Turek, visok in slok mladenič, zapit jurist, z golobradim, zelo koščeni obrazom, ki mu je koža na licih vsa preprežena z razširjenimi rdečimi in modrikastimi žilicami. Uslužen in prijazen mož, mnogokrat

zelo ga je
mil

preprižan, skoraj vsiljiv. Ker je dolg in suh, ima navado, da se pripogiblje k človeku in se mu bliža s preozkimi, sopihajočimi nosnicami in žgočimi, neizmerno udanimi pogledi. V zadnjem času se je močno iztreznil; baje se je zaljubil v Potočnikovo Silvo, ljudsko učiteljico in Vêrino prijateljico.

V pisarni je ob vsaki priliki poleg Toma; zmirom bi ga hotel kaj izpraševati ali bi mu prihajal kaj pripovedovat. Tomo čuti, da bi se mu neznansko rad izpovedal o svoji ljubezni; in pravzaprav bi ga zanimalo izvedeti, kako se ima naivni in neokretni Toni s prebrisano in hudomušno Silvo; — a boji se, da bi zahteval oni tudi od njega odkritosrčnosti in da ga sploh priganja radovednost, kakšno je zdaj njegovo razmerje z Vêro. Žitnik je zapazil, da se tudi notar nekoliko preveč zanima za Vêro in zanj. Časi se mu je že zdelo, da ga hoče naravnost vprašati, kako in kaj. In Tomo se jezi na tihem: — Kaj za vruga hočejo od mene? Ali jih kaj briga, kaj imam z dekleti in česa nimam z njimi? Če se zapleteš z žensko v ljubavne homatije, to je kakor bi se bil zapredel v mrežo pajčevine; še po mesecih, po letih se te držijo zavozlane nitke, da se ne moreš in ne moreš do kraja izmotati iz njih.

Popoldne in proti večeru je po navadi zmirom nekaj družbe na Zorkovem vrtiču. Tomo pogleda časi iz pisarne ali po uradnih urah in se pridruži k igrici kroketa, ki je postala ravno v zadnjem času notarjevim otrokom majhna strast. Dana in Nada bi tolkli krogle po ves božji dan; Vêra ju spravi le s težavo tuintam na izprehod. Albin pride vsakikrat, kadar sliši družbo spodaj. Silva je navadno tu; in potem prisope tudi Turek med uradnimi urami vsaj zdaj pa zdaj za par trenutkov. Celo Zorko sam je prav pogostoma navzoč. Njegova velika roka bije z lahkim lesenim klavdicem zelo nerodno in smešno; in vsa njegova velikanska postava je v tako šaljivem nasprotju z malenkostnimi razmerami otroške igrice, da služi v razposajeno zabavo Dani in Nadi. Še bolj se čudi Tomo gospej Mili, ki se podaja z največjo vnemo v igro in sili nekoliko zafrkljivo tudi svoje čestilce vanjo. Njena otročička se motata igralcem med nogami, tekata za krogli in delata zmešnjavo, da provzročata premnogokrat neizmeren vik in krik, prepir in jezo. Krasotica Mila je drugače vse preveč milostna in visoka, da bi se spuščala v porednosti in šale; zdaj je skoraj redno poleg. A Tomo je nehotoma zapazil, da vzživi šefe potem, če je njen oče v družbi; in zapazil je obenem, da se vede nekam zaničljivo proti očetu, da ga zbada in draži, tuintam naravnost žali. Narobe je moral čutiti,

da je proti njemu samemu neskončno ljubezniva in pazljiva. V prejšnjih časih se po navadi niti zmenila ni zanj; zdaj ga pa ob vsaki priliki nagovarja in dovtipkuje z njim, ga sili v družbo ter ga podžiga k živahnosti in radosti. Ravno bi si bil začel kaj lepega domišljevati, ko nenadoma zapazi, da ga redno vlači k Vêri in ga skoraj meče k njenim nogam. Tudi z njo je zelo prijazna in sladka; a zdi se mu, da večkrat zableskeče v njenih lepih mrzlih očeh iskrica sovraštva in zaničevanja.

Stanislav Drnovšek, ki je zadnje leto spet v Ljubljani, ne prihaja v hišo. Zorko je njegov sovražnik, ker ga je bil Drnovšek pred leti kot kandidata za občinski svet napadal v svojem listu ter mu očital nesposobnost in lenobo, brezbriznost in samopašnost, po ovinkih pa celo namigaval na nepravilnosti v neki zapuščinski stvari. Razun tega je notar zaupnik starega Drnovška, precej premožnega branjevca v predmestju, ki je sinu tako hudo zameril izvolitev časnikarskega poklica, da bi ga bil skoraj razdedinil. Menda hrani Zorko njegovo oporoko, v kateri nalaga Stanislavu prav posebne pogoje, če hoče biti njegov glavni dedič. —

Nekega jutra pride Tomo nekoliko kasneje v pisarno. Notar je že v svoji sobi, razkoračen poleg mize, z razkrečenimi rokami, odprtimi usti in zabodenim pogledom, — kakor vselej, kadar je razburjen ali celo razsrjen. Ščipalnik mu leži skoraj vodoravno sredi premočnega nosu, debeli prsti mu energično zmigavajo. Obrita lica so mu ohlapna, nekoliko navzdol viseča, kar daje obrazu nekaj štirioglatega in spominja malone na splašeno govedo. Pred njim stoji solicikator Turek, upognjen v hrbtu in v prešibkih nogah, z desnico pod suknjičem daleč zadaj v boku, levico zdaj ob brčicah, zdaj v zatilniku, zdaj na temenu. Pogled mu je brižno smehljajoč, uslužen in začuden.

Tomo ju je očitvidno zmotil s svojim prihodom. Notar pahne z naglo kretnjo vrata od sebe, pa se še za časa premisli in jih samo pripre. Pogovor nadaljuje šepetaje, vendar udari Tomu tuintam posamezna beseda na uho.

„Gospodična Vêra Pavlinova . . . Drnovšek . . .“ — in nazadnje celo: „Kaj pa Žitnik? Ali se še kaj . . .?“

Tomo je za hip pozoren in dvigne glavo; a po veži prištorkljajo stranke, ona dva prekineta pogovor. Turek prisope in priveja iz šefove pisarne in gre ljudem odpirat. Tomo se radovedno ozre za njim, ta mu pa samo poredno namežikne in zamahne z roko, češ: — molči, bova že še govorila . . . Žitniku stvar ni vzbudila pre-

velikega zanimanja, že za par trenutkov je pozabil nanjo. In vse dopoldne se ne briga več za solicatorja in ne razume njegovih pomembnih nasmehljajev in namigavanj. Pred odhodom pa pokliče nenadoma notar Toma v svojo sobo:

„Samo besedico, gospod Žitnik! Ampak — odkrito in brez zadržkov, prosim!“

„Prosim, gospod notar!“

„Ali se še kaj brigate . . .? Ali imate še kaj stikov — še kakšne zveze — z gospodično — Vêro Pavlinovo? Ali imate sploh še — kakšne aspiracije nanjo? — Kratko in odločno, prosim! Da ali ne?“

Žitnik je malo bled, a hipoma mu udari rdečica v obraz:

„Ne, gospod notar!“

„Roko na srce! . . .“

„Ne, gospod notar! Nobenih zvez, nobenih — aspiracij!“

„Hvala, gospod Tomo!“

Notar je bled in diha težko; rad bi še govoril, pa se premaga in mu da roko:

„Hvala lepa, gospod Tomo!“ —

Zunaj čaka Žitnika Turek ter ga malo pospremi. S sopihajočimi nosnicami in smejočimi se očmi se sklanja k njemu in veje z roko:

„Ali te je vprašal? Te je vendar vprašal? Zanimivo! Jako zanimivo! — Veš? . . . No, — jaz nočem ničesar reči. In kaj si mu odgovoril?“

Pa ga potegne za komolec in ga ustavi. Njegova sapa je Tomu neprijetna, njegov preblizki pogled ga naravnost pali.

„Kako si z Vêro, Tomo? Ali sta resnično . . .? No, — saj me nič ne briga! Le pojdiva naprej! — Ampak — ljubezen, Tomo, je vendar nekaj imenitnega.“

„Ti si se zaljubil, Toni?“

„Haha . . . do fermenta, Tomo! Že pol leta kolovratim kakor v sanjah. In ne pijem, Tomo! Kaj — ne pijem?! Tuintam kaj matega, seveda! Ne pijančujem, Tomo! Strela božja, to je nekaj!“

„Ker si že tako — od nje pijan!“

„Hahaha . . . Od nje omamljen! In ves čas se ne zmislím — na kakšne svinjarije. Na kraj pameti mi ne pride, da bi hodil — v štacuno ali kamorkoli. Pošteno živiš z dekletom, čisto in nedolžno, — in vendar imaš zadoščenje! . . . Poprej?! Če se je užgalo v tebi, — če ti je zavpilo meso za grehom, — neutolažljivo, lačn^o

in požrešno kakor plamen v suhem lesu . . . Moj bog, ali se nisem mnogokrat napil, samo da sem si čute omámil? — da sem pogasil ogenj? — da sem ušel izkušnji?“

Tomo ga ošine od strani s pogledom in se v zadregi odhrka; rdeč je v lica — in tiho se vprašuje: — Ali je vseeno več v tem dolgem izgublencu nego je bil sodil?

„Jaz ti čestitam, Toni! Stvar je torej resna!“

„Veš, kako mi pravi? — Turčin! Ti moj dolgi Turčin, poljubi mi mezinca! — S svojim nizkim glasom! Ali jo slišiš? — Jaz pa jo poljubim prav na usta — ali vsaj na tilnik . . . Hahaha . . . In s svojim haremom jo dražim! S svojim turškim haremom!“

V otroškem veselju se mu upogne zgornji del telesa; roke iztegne in si jih pomane daleč pred seboj. Nenadoma zapazi, da bi se moral ločiti.

„Ti greš na levo, Tomo. Veš, kaj bi ti bil rad povedal? — Saj te morda ne zanima; jaz ne vem, kako si z Vêro . . . Zorko je nekje izvohal, da se odpravlja Stanislav Drnovšek . . . No, ugiblji!“

„Salem aleikum, Turčin!“

„No, počakaj! Drnovšek se baje odpravlja — v Ameriko.“

„Bog z njim!“

„Ne samo Bog, moj ljubi! Listine si je baje preskrbel — za dva! In notar je nekaj namigaval, da hoče odpeljati . . . Ugiblji, Tomo!“

Žitnik je malo bled in ga samo gleda.

„No, — Vêrica pojde menda z njim! Saj sta toliko kot zaročena!“

Tomo gleda v stran in drsa s čevljem po pesku; ustnice mu trepetajo.

„Jaz pa stavim, kolikor hočeš, da se Vêra ne odpelja s Stanislavčkom!“

„Zakaj ne? — Če je zaročena z njim in če jo vzame? . . .“ — Žitnikov glas je skoraj jezen. „Samo tega ne razumem, čemu v Ameriko?!“

„Jaz pa stavim, Tomo . . . A tega ti zdaj ne povem, ker si premalo radoveden. Notar! Notar! — moj ljubi! — No, morda prideš tudi sam na to. — Servus, Tomo, in oprosti, če sem te zadržal!“

„Servus, Turčin!“

Tomo Žitnik koraka ves zamišljen proti domu. Ustnice so mu stisnjene, ugasla cigareta mu visi med njimi. —

— „Nikoli ne uganeš, kdo je bil danes tu,“ — mu zakliče mati na verandi.

„Na obisku?“ — izprašuje Tomo.

„Menda le slučajno. Znana mestna krasotica. Prišla je z otroki preko Rožnika.“

„Gospa doktorja Juvana? Kaj pa je hotela?“

„Ničesar. Pravila je o družbi pri notarju. Tam se imate prav veselo!“

„Na, — prej otročje nego veselo!“

„Otročje?! Tebi je vse otročje, če ni razposajeno. Ali je samo v gostilnici veselo? Ali ni veselja brez pijače?“

„Tega nisem rekel.“

Stara mati pride k mizi in začne govoriti o malenkostnih dogodkih z vrta, o gosenicah in o plevelu, o solati, ki gre v cvet . . .

Tomo je razmišljen. Glava mu je nekam prazna, razgovarjati se mu ne ljubi. A tuintam mu bukne iz podzavesti z nenadno jasnostjo vprašanje: — Čemu v Ameriko? Saj se lahko tukaj vzameta! — V naslednjem hipu pa je zopet top in ves nemaren, ko da je izmučen in zaspan.

„Morda pridem tudi jaz pogledat v notarjev vrtič, Tomo!“

„Ti prideš, mama?“

„Zakaj se čudiš? Ali bi ti bilo neprijetno?“

„Ne, ne, nikakor! Le pridi, mama! Čemu bi zmirom samotarila doma?“

„Saj pa ti ne samotariš, pohajkovelec!“ — ga napade stara mati. „Zdaj bo že kmalu zopet suša, kaj?“

„Hahaha . . .“ — se zasmije Tomo. „Ali imate kakšno kronico odveč? Vidiš, mama, — mati je razžaljena, ker ne prihajam več po njene kronice!“

„Že še prideš, mrcina! Tvoje notarske gloriije bo hitro konec; — kaj pa potem?“

„Potem se spravim na izpit.“

„Aha, na tistega pri ‚koštrunu‘!“

A Tomu ni za šale . . . Zgodaj vstane od mize:

„Prideš že danes, mama?“

„Pot imam v mesto; morda se resnično oglasim.“

„Pridi! Domov pojdeva lahko skupaj!“

„Kam se ti mudi?“ — ga vjame stara mati za rokav. Si že našel véro?“

„Zdaj je grem iskat. Le potrpite!“ —

Na stopnicah sreča služkinjo. Oči se mu zabliskajo :

„Servus, Micka! Naprej te ne pustim, — odkupi se!“

Vitko dekle je s cigansko temno kožo, gladko kakor bron. Zobje so beli, kite črne; oči pa so ji sivkaste, sanjave, nič ciganske. Tomo jo prime za roke:

„Micka, danes pridem k tebi v vas!“

„Saj ne morete!“ — se smeje ona.

Tomo se spomni, da prenočuje stara mati v sprednji sobi.

„Skozi okno!“

„Skozi mrežo?“

„Jaz potrkam, ti pa prideš ven!“

S stisnjenimi zobmi se smeje in se zvija v pasu; in z glavo mu poredno odkimava, da ne bo nič z dogovorom. On jo sunkoma potegne nase in poljubi v kotiček ust. Ona se mu iztrga; a na ovinku se obrne, z roko vníc na ustnicah, in mu iznova odkimava, da ne pride ven ...

Tomo si obljublja spotoma, da se pobriga zanjo. Čemu bi si iskal deklet okoli, ko ima doma tako lepo priliko? — A nenadoma je zopet ves razmišljen — in od nekod se mu oglasi kakor dalek odmev vprašanje: — Čemu v Ameriko? Saj se lahko tukaj vzameta! —

(Dalje prihodnjič.)

Oton Župančič:

Gosti so mraki ...

Gosti so mraki,
dolge so ceste
v zarjo skoz noč.
Da bi ostali
skupaj, vsi skupaj,
bratje brez luči
v zarjo gredoč.
Bratje brez luči ...

zvezde nam skrite ...
če razkropimo
pred zarjo se v noč ...
Kje ste nam pevci?
Dajte, zapojte,
skup nas držite,
vaša nam pesem
v zarjo bo luč.

Süeda, da navedarjeni Oton zahajate v misti

pričujočem oddelku je pa veliko ...
veliko je pa zoper
Kraigher izmed si je že le
končno spoznal
Kvat. pred. 10

Alojz Kraigher:

Mlada ljubezen.

(Dalje.)

Pri Vêri je Potočnikova Silva na obisku. Zatekli sta se v vrtno lopo in Zorkov Albin se jima je pridružil.

Silva je visoka in sloka ženska, skoraj tako velika kakor njen častilec in nič manj mršava. *Silva* Obraz ji je preozek, a ustnice kipeče, zobje še dosti lepi; oči šegave in pametne, a ob enem sladke in zapeljive, črne kakor noč. Tudi lasje so temni, ne pregosti; prsi bujne, vzpričo splošne suhljatosti naravnost izzivajoče, a noge prevelike, meča skoraj brez oblike. Drži se samozavestno, prižigajoč si cigareto za cigareto, s prekrižanimi koleno, v enomer bingljajoč z nogo, butajoč s čizmo ob mizno ploščo.

Vêra je nežna kakor je bila, morda nekoliko bohotnejša, zrelejša. Pogled ji je uslužen in dober, a zelo pogosto je zamišljen; takrat postane strog in trpek, neka obupna odločnost se pojavi v njem.

Opoldne je imela majhen nastop z notarjem. Ko se je bila odpravila k kosilu, ga je srečala na pragu svoje sobe. Bil je majčkeno v zadregi, ker je bržkone že nekaj časa neodločno stal pred vrati; a obenem se ji je zdel vesel in razigran.

„Dober dan, gospodična Vêra!“

Prijel jo je za roko, ki je obležala kakor drobna žemljica med njegovima mesnatima rokama.

„Veste, da še nisem bil do danes v tem svetišču — devičanstva?“

Vêra je bila rdeča in ni vedela, kako ji je. Zorko jo je že večkrat prijel za roko ali se je dotaknil njenih pleč ali njenega života, — saj je bil njen dobrotnik in njen daljnji stric; a to pot je bila stvar kočljivejša.

„Zelo prijazno imate tu. Malo razmetano ... haha ...“

Nekaj v njenem izrazu mu ni ugajalo, izpustil ji je roko in stopil proti oknu; a nenadoma se je okrenil in njegov obraz je bil samo še siten, dobrohotno siten:

„Okregati vas moram, gospodična Vêra!“

Vrata so bila ostala odprta; Vêra je stala še vedno poleg praga.

„Pred nekaj dnevi me je obiskala gospa soproga dvornega svetnika Jernejca. Jaz sem bil od doma; Cile je bilo sram; — gospa svetnica pa je imela neko važno stvar; rada bi bila vsaj z vami govorila, da mi sporoči po vas . . . Vam pa se ni ljubilo . . .“

„Nisem se čutila — poklicane.“

„Ali vas ni bila Cila klicala?“

„No — to bi bil vendar posel gospodinje!“

„Gospodinje? Seveda gospodinje! Gospodinje ravno potrebuje hiša. In nekdo mora biti tu, ki ob takih prilikah — sprejema, — reprezentira . . . Vi ste že toliko časa v hiši . . .“

Vêra je zbegana povesila oči in še globlje zardela.

Iz prvega nadstropja je v tem trenutku zaklical Nadin glas:

„H kosilu, gospodična Vêra! — Papa! Papa! Kosilo je na mizi!“

In po stopnicah so zašklopotala drobne stopinjice.

Notar je bil naenkrat ves v zadregi.

Zardel po vsem obrazu in po vratu, najbrže celo po prsih, je hitel mimo Vêre in si popravljal spotoma nanosnik.

Pri mizi je pa začel takoj sitnariti:

„Kje so kozarci? Kje je solnica? Kje je nož za kruh? Kedar so bili menjani prtiči? — Vidite, gospodična Vêra? Vi se morate malo žrtvovati gospodinjstvu!“

Vêra je molčala in gledala v svoj krožnik. Zdelo se je, da ji gre posebno v slast; a bile so menda samo njene kretnje močnejše in odločnejše.

Notar se je še enkrat obrnil k nji:

„Po kosilu bi rad govoril z vami, gospodična! Prosim vas, počakajte me!“

Vêra se je ozrla sunkoma in ga pogledala s polnim obrazom:

„Tukaj?“

Notar je imel preobilen založaj solate v ustih, poškilil je k hčerkama in k sinu, če ga ne gledajo, in pokazal z vilicami navzgor v smeri njene sobe.

Vêra se je zopet nagnila nad krožnik in še odločneje zastavila vilice in nož . . . Ko pa je začula zunaj Silvin glas, je mahoma vse popustila in odšla . . .

„Ti si še zmirom stara sanjarka, Vêra!“ — butne Silva z nogo ob mizo, zakrili teatralično z rokama in se vzbne na klopi: „Ženske smo še takšne revice! . . . Kaj pa hočeš brez moža? — Mož je gospodar na svetu. In niti žrtvovati se ne moreš nesebično. On

seveda sprejme tvojo žrtev; a obenem te obsodi in ubije. Če se mu žrtvuješ, si družabno uničena — za vselej!”

Albin zmaje s svojo svetlo glavo in vzklikne z žalostnim pogledom:

„Ne, ne, gospodična! Ravno žrtev je potrebna! Saj ne gre za svet in za njegovo sodbo; za dušo gre, za ravnovesje v duši, za srečo v duši.“

„Paperlapap! Za srečo v duši? Tega ne razumem. To so čenče. To so blodnje . . . neke visoke blodnje . . . Bogve v kakšnih sferah kolovratijo vaše misli, gospod Albin? — gospod Belin? — Vi ste kot metulj=belin. Frči, frči in vzletava v zrak, — pa ga naenkrat zmanjka nekam v visočine . . .“

Silva pomolči in se zagleda s hudomušnimi očmi v nebo; pa se zdajci strese v razposajenem smehu in udari Vêro po kolenu:

„Hahaha, moja ljuba!“ — S prstom pokaže na Albina: „Ko bi poslali detektiva za metuljčkom, — stavim glavo, da bi ga zalotil v sosednem vrtu na lepi cvetki, ki bi jo zapustil kajpada in šel k drugi v goste, ki bi jo spet zapustil in tako naprej . . .“

Albin se v zadregi zlekne in zazeha:

„Oh, gospodična Silva, v naravoslovju dobite trojko! O metuljih še nekaj veste, ampak — človeka ne razločujete od metulja!“

„Človeka? Kaj pa bom s človekom? Moža mi dajte! Tu je zajčja dlaka!“

„Hahaha,“ — se smeje Albin. „Zdi se mi, da ne potrebujete več moje pomoči!“

„Turčin?“ — se zresni Silva in ostrmi nekoliko afektirano. „Ali je Turčin mož? — Mož mora imeti premoženje! Ali me more Turčin preskrbeti?“

Vêra stisne kot v zadregi glavo med ramena, pogleda v kot in brcne z nožico izpod krila:

„Vidiš, Silva, — to-le je razlika: — za človeka se žrtvuješ, moža pa — oslepariš!“

„Oslepariš, kajpada! In to je treba, draga moja! Dajte mi moža, da ga osleparim! Pa če je grd in bradavičast kot krastača, — jaz ga osleparim! Samo bogat naj bo!“

„Saj niste takšna, gospodična Silva! Niti trohice teh lumparij ni v vas! To so še vse sadovi vaših prejšnjih razočaranj in obupavanj. Zdaj ste srečni in zadovoljni, gospodična Silva! Saj žehiti iz vas življenje!“

„Jaz sem srečna in zadovoljna? V tem grdem krilu in s to frizuro in v teh pošvedranih čizmah? — Gospod Belin, — vi ste psiholog!“

„Kako se boš ti naplahtala, Silva!“ — se smeje Vêra in ploskne z rokama mimo ušes. „Jaz te že vidim kot hišno gospodinjo. Otroci smrkavi in umazani. Pri peči se suše plenice in širijo smrad po sobi. In ti — nepočesana in neumita, v obnošeni, povaljani obleki . . .“

„Torej ste me s Turčinom poročili? Hvala lepa za njegov pleničji harem! — Preat človek, živel — mož!“

„Zakonski mož!“ — popravi Vêra.

„Premožen mož!“ — dostavi Silva.

„Z eno besedo,“ — sklene Albin, „mož, da ga osleparim!“

„Mož, da ga osleparim! Bravo, gospod Belin! Vidiš, Vêra, tudi Belinček se še iztrezne in si poišče — žene, da jo oslepari.“

Albin iztegne noge in si položi dlani na lica:

„Oh, dekleta, — tako mlada še, pa že tako obupana! Ali mora biti ravno harem?“

Silva se nagne k Vêrinemu ušesu ter jo šepetaje vpraša:

„Koliko pa je že Belinček star?“

Ona zmiglje s pleči in objame z ljubečim pogledom svetlo glavo mladega Zorka:

„Nedolžen je kot dete!“

Silva plane spet nazaj in zakrili z roko:

„Kdaj pa ste vi bili mladi, gospod Belinček?“

„Ha,“ se smeje on, „počakajte, da dorasem!“

Silva se nenadoma zagleda v zrak in se zasanja . . .

Za nekaj časa se oglasi Vêra:

„Zakaj me gledate tako očitajoče?“

„Ali ni hotel — papa govoriti z vami, gospodična?“

Ona povesi glavo in zardi ter mu odgovori sama pri sebi: — Bodi zadovoljen, fant, da sem tako neumna!

In Silva plane iz svojih sanj:

„Kako si neumna, Vêra!“ — Nagne se k nji in ji pošepne: —

„Starega Zorka vzemi, butelj!“

Vêra še globlje zardi, se umakne od prijateljice in si popravi bluzo:

„Silva, — pozna se ti, da si zaljubljena!“

„Hahaha,“ — se smeje ona in se tleskne z dlanmi po stegnih, „ta je pa resnična! Živela ljubezen!“

„Živela! Živela ljubezen!“

Dana in Nada sta se bili pritihotapili do lope in nepričakovano navalili vanjo:

„Živela! Živela ljubezen!“

Dana je plavolasa in modrooka, bolj okrogla in bolj sanjava. Nada ima kostanjaste lase in rjave oči, je vitkejša in žilavejša ter precej živahnejša.

Dana
Nada

„Ali je Albin zaljubljen? V katero si zaljubljen, Albin?“

„Vate, Nada!“

Dana se privije k Vêri in ji pošepeta:

„Papa vas je iskal. Bil je v vaši sobi in gledal je s hodnika, če ste na vrtu. Nada ga je vprašala, ali naj gre po vas; pa je jezno odgovoril: — ne! — Kaj vam hoče, gospodična? In zakaj mu je bilo danes naenkrat vse narobe? — Ali se boste vi brigali za kozarce in za prtiče?“

508

Vêra jo pritisne k sebi in se zagleda v tla:

„Nič ne skrbi, Dana, hudega gotovo ni! Jaz sem bila pozabila ...“

— Dekletci poiščeta orodje in se spravita takoj na delo. Nada zabije žice v zemljo, Dana oba količka; izbereta si krogle in kladiva ter pokličeta na boj. Vêra in Albin igrata z njima; Silva si prinese stol iz lope in sede — z vsem obrazom proti solncu:

„Črna hočem biti, črna kakor satan, — da bo skakal Turčin ...“

Vêra je razmišljena in ji ne gre po sreči. Albin se trudi okoli nje in ji daje navodila, a vse skupaj ne pomaga dosti. Ona je sama nase jezna, pa se smeje:

„Saj je vseeno, ali dobiva igro ali jo izgubiva! Krokot je kot življenje; in v življenju smo navajeni, da igre izgubljam.“

„Jaz ne, gospodična Vêra!“ — oporeka Albin.

„Poglavitno je, da si znaš izbrati pravega družabnika!“ — pravi Silva.

„Torej sem jaz slab družabnik?“

„Zanič, gospod Belin, popolnoma zanič!“

A Vêra ugovarja:

„No, čakajte, pa ravno morava dobiti!“

Silva stavi svojo glavo, da izgubita; in Silva ne zapravi svoje glave. — A tudi drugo igro izgubita Vêra in Albin. — Tekom tretje prideta iz pisarne Turek in Tomo.

Turčin skače okoli Silve in ji nagaja. Z roko ji jemlje solnce, ali ga lovi s stekleno lečo ter ji pali z žariščem ustnice; drega jo in žgače ter ji poskuša stol izpodnesti. — Tomo draži igralce, dela

zmedo in ovira igro; zahteva, naj prenehajo, da se pridružita tudi ona dva. Nalezel se je Turčinove razposajenosti. Sicer ga je malo sram pred Vêro, a strašno rad bi se zaganjal vanjo kakor Turčin v Silvo. V začetku se drži dekletec; a ko ga obe naženeta, se vsili Vêri za učitelja.

Nada hujska:

„S kladivom ga dajte, gospodična! Saj še sam nič ne zna!“

„No, potrpi, Nadica, pa pridem tebe učiti!“

„Gospodična pač ne potrebuje učitelja,“ — razlaga Dana; „saj naju je že večkrat prav pošteno nabrisala. Ampak — bogve, kje so danes njene misli? — V Afriki? V Ameriki?“

Vêra se zdrzne od presenečenja in zardi. Od strani ošine Toma z zbeganim pogledom:

„Hahaha . . .“ — se smeje. „Ali vidite otroka? Zdaj me bodo že gojenke vlekli!“

Podjetno privzdigne krilo, postavi nožico na kroglo, zamahne . . . rresk — se kladivce odlomi in odleti za lopo. Dana in Nada se zakrohota, Tomo čestita, Albin se jezi:

„Tudi to izgubiva!“

V tem hipu se je Turčinu posrečilo, da je Silvi stol izpodnesel. Haló! Turek beži pred Silvo. Dolg je in neroden; z nogo pobere polovico žic z igrišča. Krik in vrišč za njim. Haló! V trenutku je krocket pozabljen.

„Lovimo se!“ — predlaga Nada. „Najprej dame! Dame lové gospode!“

Potem love gospodje dame. Turčin Silvo, Albin Vêro, Tomo Dano in Nado. Pa se pomešajo; — Tomo se drvi za Silvo — pa za Vêro — pa za Nado . . . Nenadoma ima zopet Vêro pred seboj. Počasi se mu umika; z mežikajočimi očmi se mu smehlja; prste krči kakor kremplje, grozeč mu, da se ga ubrani z njimi . . .

„Udarite vendar, saj ne morem več bežati!“

Prignal jo je za lopo v španski bezeg. Mehko vejevje, sočno listje opleta okoli nje. Višnjevi cvetni grozdi lipovke jo božajo po sencih . . . Tomo jo nalahko udari in zbeži pred njo . . .

A čez nekaj časa sta že zopet v kotu. Tomo jo zagrabí za roke in jo pogleda divje . . . Njen izraz bi moral biti strog, pa je zadovoljen, le nekoliko preplašen. Glava se ji umika med ramena in je sklonjena, da ji gledajo oči naivno izpod obrvi . . .

Ko jo preganja tretjič, se mu umika s strategično previdnostjo in noče v kot. On pa jo z umetniško prevejanostjo prisili vanj . . .

A ko ji gleda v malo zbegane, proseče oči, se zdajci zdrzne in odstopi . . .

„Ali jo vedoma naganjam v ta kotiček?“ — se vprašuje sam pri sebi. „Kaj hočem z njo?“ —

Četrtrič je surov . . . Pritisne jo v grmovje; z levico ji zgrabi brado, z desnico tilnik, pa ji poljubi usta in jih izsreblje kakor sladko oranžo . . .

„Haló, Turčin, pojdiva še midva v kot!“ — zavpije Silva.

Tomo plane od Vêre in se zakadi za Silvo.

Vêra steče v lopo. Nasloni se na mizo in si zakrije obraz z rokama — in si ni na jasnem, ali je srečna, ali je nesrečna . . .

— Novi gostje so na vrtu. Gospa Mila s svojimi trabanti, z otrokoma in s pestunjo; Žitnikova mati; gospodična Julija Kadivčeva, učiteljica in Milina prijateljica, ponosna, a grda ženska; notar Zorko sam.

Tomo steče k materi:

„Lepo je, da si prišla!“

„Kako pa si rdeč in potan?“ — Z robcem ga obriše po obrazu in mu s prsti počeeše kodre. On pa se zasmije:

„Ha — to je od naporov v notarjevi pisarni!“

„Kaj neda? Ti si mi tičko!“ — se nasmehne ona in se ozre z išočimi očmi po vrtu.

„Gospodična Vêra! Kje je gospodična Vêra?“ — zakliče Zorko.

Mila priteče k njemu:

„Kaj pa hočeš? Čemu pa potrebuješ gospodično Vêro?“

Oče jô začudeno pogleda iznad nanosnika, pa se obrne proč in stopi proti Vêri, ki se je pojavila na pragu lope:

„Gospodična!“ — S skokom je pri nji. „Prosim, gospodična Vêra, tecite k Cili in naj vam pomaga, pripraviti malo južino! Precej obilno! Surovega masla, sira, gnjati, klobas — in kar je ravno pri rokah! Pa nekaj vina! Butelj! In piva! Ono dolgo mizo pod verando pognite in razpostavite vse nanjo; potem jo kar sami prenesemo na vrt. Kolikor mogoče hitro, gospodična! Prosim, gospodična Vêra!“

Vêra je razgreta v lica, lasje so ji malo razmršeni, oči ji plamené; roke ji igrajo z zlomljenim kladivcem, ki je je pobrala pod lipovko. Kreta se dostojanstveno, brez vse zadrege; notar je kar vesel pogleda nanjo.

Žitnikova mati se ji ljubeznivo nasmehlja:

„Ali ste igrali, gošpodična Vêra?“

„Tako sem bila, da sem kladivo zlomila!“

Mila se namrdne:

„Hm — gospodična! Odkod naenkrat ta divjost?“

„Divje treba igrati, to je pravo!“ — se oglasi medicinec Živko Senica, prvi častilec zdravnikove gospe. „Nekoliko divjosti bi tudi vam ne škodilo, milostiva!“

Mila ga pogleda mežikujoče, s komaj skrito prezirljivostjo:

„Hvala za poduk, gospod Senica!“

„Zdaj pa — gospodična Vêra!“ — sili Zorko.

Vêra se oprusti pri družbi in se odpravi. Mila se obrne k njej:

„Ali se kaj razumete, gospodična? Grem pomagat?“

„Hvalā, milostiva! Toliko se že razumem!“

Zorko ploskne z rokama, sê zagleda iznad nanosnika v hčerko ter ji nagajivo pokima:

„Ali je to takšna umetnost?“

Družba je precej živahna. Mila je razsrjena; in kadar je razsrjena, je še posebno zgovorna in zabavna. Njeno ponosno oko je še ponosnejše; njena krasna postava je še veličastnejša, še bolj pokončna. A danes ji gre vse narobe.

vsko

Dilčeva

Živko Senica očitvidno koketira z Julijo Kadivčevo, ki ima prevelike in predebele ustnice in ogromno čelo. Že dolgo je skrivaj zaljubljena v Senico in se zmirom le s težavo brzda, da ji oči ne uhajajo za njim. On je krasen fant; visok, močan, popolnoma obrit in skrajno eleganten. Popoldne ga je bil nekdo dražil radi Mile in hotel staviti z njim, da pri nji ničesar ne doseže. Pripovedoval mu je, da nji — sploh ni za moškega. Ona koketira in si lovi častilce zgolj iz nečimernosti ter iz nevoščljivosti do drugih žensk. Baje se je hvalila, da možu že poldrugo leto ni dovolila niti suhega poljuba . . . Senica je na tihem škrtal s svojimi lepimi zobmi in se je zarotil, da Mile prav gotovo ne bo zaman oblegal . . .

Milin drugi častilec je Ivan Lesnik, odvetniški koncipijent, plešast mladenič, z bleščečimi stekli na očeh in s pristriženimi brki. Večen smehljaj mu leži na obrazu; roki mu tičita vztrajno v hlačnih žepih; kreta se nekoliko brezobzirno, a z zavestjo, da je njegova zunanost naravnost aristokratska. In tudi on poskuša zanemarjati svojo damo. Drži se njenih otrok in lovi s pogledi njeno — pestunjo. Roza je majhna in drobna, jako srčkana plavolaska. V njenih očeh je izkušnja in razumevanje — in mnogo poželjivega obetanja.

Fran Debevec, tretji trabant in vladni koncipist, je frakar kakor ona dva, pritlikave postave z drobnimi korakci in s starikavim

obrazom. Pridružil se je Dani in Nadi in kroketira z veliko vnemo. Nad čelom mu vihrajo bujni kodrasti lasje; desni kazalec mu neumno žuga in šolmoštruje, jezik se mu zatika od preneglih svetov in navodil.

Gospa Žitnikova kramlja z notarjem. Mila stoji poleg njiju, a brez posebnega zanimanja. Obrača se na peti in se ozira okoli, kritično motreč posamezne gruče. Na tihem se jezi na Julijo Kadivčevo, ki je z vsem oprsjem nagnjena k Senici in ki ji gorijo lica in oči. Lepa je ta, si misli Mila, — tudi grde ženske so lahko nevarne! In z zlobno zadovoljnostjo ugiblje, kako se osveti svojemu častilcu.

Albin igra. Tomo se je umaknil s Silvo in Turkom v lopo. —

— „Krasno ste napravili, gospodična Vêra! Ali je imela vse te zaklade Cila v shrambi?“

„Ah, papa, saj ni tako daleč do špecerije!“ — zavrača nekoliko zagrizeno Mila očetovo zahvalo.

Notar sedi med Vêro in gospo Heleno in kima zadovoljno z glavo:

„Vidite, gospa, človek zmirom misli: — gospodinje nimam! . . . In si ne znam pomagati! . . . In tu se mi nenadoma odkrije: — talent pod lastno streho!“

Mila se zasmije:

„Ah, papaček, od kdaj pa ti talentov iščeš?“

Zorko jo strogo pogleda in se obrne zopet k Žitnici:

„Praktičen talent!“

Razpoloženje v družbi je nekoliko napeto. Gostje čutijo sovražnost med očetom in hčerko; slutijo, da bijeta skrivnosten boj. Žitnikovi materi je zmirom bolj nerodno. Toliko časa se je izogibala vse družbe; danes se je dala izvabiti — in zdaj se ji polagoma jasni, da je bila namenoma zapeljana, njena lahkoverna zaupljivost izkoriščena. Mučna neprijetnost jo obhaja. Ali je mogoče, da kuje Mila iznova oni prismojeni načrt, ki ga je bila gospa Helena pred dvema letoma samo slutila, pa ji je bila že ta slutnja prizadela toliko osramočenja? . . .

Vêra je prelepa v svoji gospodinjski brižnosti. Lica ji žare, oči se ji mokro svetijo. Nemogoče je, da bi ne videla in ne čutila Zorkovih namenov. Ali jih je vesela? Ali je že odločena ravnati po Silvinem nasvetu? — Zgovorna je in duhovita; Milini kavalirji jo oblegajo z očmi in s komplimenti. Lepi Živko strmi od presenečenja nad njeno lepoto. Njegove oči so izdale Julijo Kadivčevo in so se

polastile Vêre. Kadivčeva pa je onemela in njen stari hladni ponos ji je iznova osenčil lice. — Vêrin pogled je nerazrešna zagonetka. Govori s Senico in se šali z njim, pa ga ne vidi. Pogled ji je uprt v daljavo, ko da je vse okoli nje prozorno in ko da se ji blešči od neizmerno svetle luči tam v neskončnosti. Ali je pa mogoče uprt sam vase? Ali je ona svetla luč v globini njene duše? . . .

Mili je trenutkoma od zavisti spačen lepi obraz. S pomembnimi pogledi išče prijateljice Julije, ki jo popolnoma razume, a se samo ošabno mrda in se obrača proč.

Družba v lopi je živahnejša, razposajenejša. Tam je že tudi Albin z Dano in Nado, ki sta najglasnejša. Silva in Turčin silita že k petju. Ta ali oni se prikaže zdaj pa zdaj na pragu in se pošali preko vrta k prvemu omizju.

Če se ozira Vêra v lopo, je njen pogled naenkrat zopet jasen, kakor bi se bil povrnil s potovanja domov. In Mila se ji vsakikrat s hudobnim zadoščenjem nasmehlja.

„Živela gospodinja! Živela!“ — Iz lope je čuti trkanje s kozarci. Silva pogleda skozi vrata in zavpije:

„Pri nas napijamo današni gospodinji! Bog te živi, Vêra!“

„Živela, gospodična Vêra!“ — poprime takoj Senica. In notar poskoči:

„Bog živi našo mlado gospodinjo!“

Mila se nakremži; s kislim nasmeškom se obrne k Vêri:

„Gospodična bi bila menda v lopi bolj domača! Če se vam skomina za prijatelji tam notri . . .“

„Ali nima tudi tu prijateljev?“ — plane Zorko ves razkačen.

In Mila ostrmi:

„Ali sem kaj takega trdila?“

„Mojih krogov ti ne boš več mešala, to si zapomni!“ — Pa se obrne k Žitnici: — „Gospa Helena, — oprostite! Človek je nagle jeze . . . Kmet je kmet, kaj hočete!?“

Zorko je gorenjski sin in se ni nikdar znal posebno brzdati. A njegova hči si je zmirom domišljevala, da je popolna dama. In vendar . . . Vsa rdeča se obrne k Senici; ošabno vprašujoč je njen pogled: — Ali mi ne boš pomagal? — On poskoči kakor v šali in si začne vihati rokave . . . In notar se mu nasmehne:

„Bog vas živi, gospod Senica! — Vi pa, gospodična Vêra, nikar ničesar ne zamerite! Jaz trdno upam, da mi ostanejo vaše gospodinjske zmožnosti — ohranjene za vselej! Živela, gospodična Vêra!“

In zopet trkanje s kozarci ter nazdravljanje. — Vêra je za trenotek vsa v zadregi, bleda in prepadla: — Ali je bila to snubitev? ,Trdno upam, da mi ostanejo vaše gospodinjske zmožnosti — ohranjene za vselej!‘ — Ali bi bil Zorko res pripravljen, vzeti njo za ženo? — njo, naivnico, ki bi si ne bila nikdar niti v sanjah poželega časti in blagostanja tako odlične meščanske gospodinje? — A ko se ozre v preplašeni, od presenečenja zijalasti obraz gospe zdravnice, se ji mahoma zazdi vse skupaj tako neizmerno smešno, tako prismojeno, da se ji prsi stresejo v prikitem smehu, mišice v obrazu ji zaigrajo v vsi prefrigani porednosti in se zasmejejo in se zakrohočejo v otroško razbrzdani mimiki:

Kaj pa mi hočete, gospoda? Ali vam jaz kaj hočem? — Ali nisem samo vesela in razposajena? Hahahaha . . . hahahaha . . . Ali me je briga, kaj bo jutri? — Danes skakajmo in rajajmo in vriskajmo! Juhej, gospoda! Hahahaha . . . Ničesar ne zahtevam od vas, gospod koncipist Debevec! Tudi od vas ne, gospodična Julija! In ne od vas, prelepi gospod Senica! In vam se klanjam, milostna; ničesar nočem od vas! In ne od vas, gospod Ivan Lesnik, ki se vam ližejo oči za Rozo! Hahahaha . . . Moje spoštovanje, gospa Helena, mati onega nevernega Tomaža, ki odpira stare rane! — In kaj bi z vami, gospod notarijuš? Hahahaha . . . hahahaha . . . Ničesar ne želim od vas! V Ameriko zaplešem, v novi svet na novi ples! Hahahaha . . . hahahaha . . . Čemu potem prepir in jeza in sovraštvo? Hurá življenje! Pereant skrb in žalost! Pijmo, dragi moji! do dna, gospoda! Hahahaha . . .

Vêra je bila šele nedavno v družbi s Silvo odkrila svojo nardarjenost za mimiko. Prijateljica se je rada spakovala in je šemila svoj obraz, da je zabavala okolico. Pa je nekoč nenadoma poskusila še Vêra svojo srečo. Čisto nepričakovano — intuitivno — so ji bile začele igrati mišice na obrazu: — predstavljala je solnčni vzhod in lunin mrk, vihar in blisk in mavrico, žalost in veselje, vrisk in srd. In zdaj je bila ravno tako nenadoma —, da se niti sama ni zavedala, odkod in kdaj sta ji prišla ideja in pogum: — iz razposajenosti? — iz zdvojenosti? — začela glumiti cel mimičen monolog.

Mladi gospodje ploskajo in se smejejo vsi razigrani in očarani od pristrčne šale, ki ji seveda niso razumeli vsebine in se jim je zdela le vesel poskus, razvedriti družbo.

Mila gleda vprašujoče. V očeh ji utriplje smeh; vendar si ne upa z njim na dan.

Tak je bil avstrijski pisatelj v starem "Somäster" Grae, oče psihologa Ivana Grae. Naredil obraz, kamor da se je klesala plitka. In govoril poseb v besedi angleško + francosko. A mi ne sme besede jezikov nimal. Slast je bila biti v njega bližini

Pa jo pogleda Vêra izpod obrvi, prav pohlevno in proseče, — in mišice v obrazu ji iznova zaigrajo:

Milostna, nikar se ne jezíte! Ali ne vidite, da vam ničesar nočem? Nič, nič, nič! Prav nič! Prav nič! Kaj pa bi s tem starim dedcem? Spravite ga! Le spravite ga! V denarnico! Ali v skrinjo! Kamor hočete! Tak starin je bankovec, papirnat bankovec! In kaj bi — kaj pa bi jaz z bankovcem? Jaz hočem fanta! Mladega in lepega! Juhej! — Ah, milostna, zdaj se smejete! Hahahaha . . . hahahaha . . . Zdaj sva prijateljici, kaj ne? Smejiva se! Smejiva se! Hahahaha . . . hahahaha . . .

In smeh narašča okoli mize in narase v pravi orkan veselja in razigranosti. Mila si briše solze in se vsa trese od krohota in se s skrbjo prijemlje za prenapeti moderc.

Edini Zorko je resen in malo jezen. On sedi skoraj za hrbtom Vêre, ki se je kolikor mogoče obračala od njega proč. In ker dovolj ne vidi, ne razume; in ker se Mila smeje, se on srdi . . .

Razun Mile razume položaj samo gospa Helena. In tudi ona le približno slutí, da je bil Zorko Vêro — snubil, in da ga je ona ravnokar precej grdo — odbila. A gospa Helena je zadovoljna. S skrbjo je bila opazovala Milo in se bala njenih spletk. Skoraj slutila je, da jo hoče izigrati proti Vêri in jo — če treba — naravnost ponuditi očetu kot — nevesto. Zona jo je obhajala ob takih mislih in ni si mogla niti predstavljati vseh neznosnih neprijetnosti, ki bi bile neobhodna posledica tega blaznega poskusa. Mila ji je živa uganka. Odkod tej mrzli ženski tak predrzen, tako nesramno brezobziren načrt? — Brez dvoma je hotela, da se oče sploh ne oženi. A da si drzne tujega človeka upotrebiti — in morda celo osmešiti! — v dosego svojih sebičnih ciljev? — — Nazadnje je gospa Helena lahko zadovoljna, da je vse tako lepo poteklo. Hvaležno se ozre na Vêro in njena šala se ji zdi naenkrat lepa in duhovita, naravnost vzvišena po svoji ideji in satiri. — Helenino oko se obrne proti lopi, odkoder se glasi veselo petje, med pevci Tomov glas. In tudi zanj je mati zadovoljna in vesela . . .

Razpoloženje v družbi je zdaj neovirano. Mila se zabava z Vêro in Senico, ki si skoraj očita, da je bil poprej nekoliko krivičen svoji dami. Julija je tiha in ponosna; a ne moti, ker ni vsiljiva. Koncipist Debevec, pritlikavček, se izteza daleč preko mize in šolmoštruje Vêri s svojim kazalcem:

„Talent za oder, gospodična! Mimika izborna! Negujte božji dar!“

Ivan Lesnik si je vzel v naročje starejšo Juvanovo deklico in je s pogledi zmanevriral tudi Rozo k sebi. Nagniti se mora k njemu z manjšim otrokom na rokah; a Lesnikovi prsti se izpozabijo in pogladijo mesto malčka — pestunjo po lici . . . Mila mu vrže brisačo v glavo in mu požuga s prstom, a je predobre volje, da bi se resno ujezila . . .

Edini Zorko je še vedno resen in zamišljen. Sili se v pogovor z gospo Heleno; čmeren je in redkobeseden; njegov pogled se vztrajno izogiblje Mile in Vêre . . . Nenadoma se mu porodi ideja: — s Turkom in z Lesnikom se zmeni za tarok . . . in skoro je tudi pomirjen in zadovoljen; vsakdanja ljuba igrice mu vrne ravnovesje; razočaranje poraženega snubca mu počasi tone v podzavest . . .

(Dalje prihodnjič.)

Besedne karakteristike dvigajo pisatelje vitoko nad se navadne pisce. A beseda se mi ne zdi posebno kajana. Prehitro vrže na papir & menda se malo popravi besedo

Igo Gruden:

Sama zase . . .

Sama zase roko v roki
šla po rebri sva visoki
skozi pisano pomlad,
čez široko bujno polje,
polno nebrzdane volje
in brstečih nad.

V krogih pisanih objeta
rada bi razbrala cveta
srebrolistega skrivnost;
in ko sva jo douméla,
v en trenotek sam zajela
svojih misli sva sladkost.

Alojz Kraigher:

Mlada ljubezen.

(Dalje.)

VII.

Tomo se vrača z materjo domov v predmestje. Vlažna sapica pihlja po ulicah in pod kostanji. Po nebu se podé oblaki; tuintam posveti za kratek čas mesec izmed njih. Sence so zabrisane in nestalne; časi švignejo mimo oči, da se glava prestrašena umakne.

Tomo je razgret in malo nestrpen; češe si z levico kodre s čela; maha s slamnikom v desnici, da si dela veter; med ustnicami mu žari kot živ ogel konček cigarete. Ko sta odhajala od notarjevih, je bil zgovoren in vesel, od družbe in od vina razigran, vzhičen od pogovora z Vêro, s katero se je proti koncu dosti dolgo pogovarjal. A komaj je bil sam z materjo, mu je postajalo počasi malo tesno, da je polagoma skoraj umolknil. Ali ima težko vest pred njo? Ali se boji vprašanj, na katera bi ne mogel odgovarjati, ker je še vse nezrelo v njem in neurejeno? . . .

Gospa Helena je dobre volje. Lahka ji je hoja, prožne so ji kretnje. Pogled ji je svoboden, ko ga upira v nočne sence in jih objemlje z ljubeznijo umetniškega uživanja. Desnica ji igra z zaprtim solnčnikom, ki ga tuintam zapiči v tla ali ga zavrti v velikem kolobaru. Rada bi se s sinom kaj pomenila in se čudi, da se ji Tomo umika.

„Ali se Mila kdaj pokaže s svojim možem?“

„Ne vem,“ — skomizne Tomo.

„Jaz ju že nisem videla skupaj . . . To je tudi zakon!“

„Ali poznaš kaj boljših zakonov?“ — vpraša Tomo malo porogljivo.

„No — lepo te prosim!“

„Kje pa jih poznaš?“ — Tomov glas je skoraj sovražen. „Res, kamor se ozrem . . . Ne razumem, kako da je sploh še kaj ljudi, ki se hočejo poročiti.“

„Ne pretiravaj, Tomo! In ne zahtevaj preveč od zakona! Absolutna harmonija je težka reč; treba je kompromisov med ljudmi. Treba je spoznavanja in razumevanja — in dobre volje!“

41*

„Hvala lepa! Zakon je torej kakor pusta kaša s češpljami!“

„Ti ne maraš kaše; a bolje živiš ob pustih kašah nego ob samih češpljah.“

Tomo se zaničljivo namrdne:

„Kadar zmanjka zagovorniku dokazov, začne dovtype zbijati.“

Mati malo pomolči:

„Tudi nekaj srečnih zakonov poznam, moj dragi; a zaenkrat... odgovori mi samo še na to: — Ali ni dovolj, da imaš v srcu svoj ideal? — Da je srečen zakon s tvojo izvoljenko tvoje hrepenenje in tvoj cilj? — Kdo bi ti mogel v tem slučaju vzeti véro v srečen zakon? — Kdo bi te mogel v tem slučaju rešiti pred zakonom?“

Tomo zamahne z roko:

„Moj razum in moja treznost!“

Mati se za trenotek ustavi:

„Če je ljubezen v tebi, Tomo? Če je resnična, vélika ljubezen v tebi?“

Tomo dvigne ramena:

„V tem še nimam izkušnje.“

Čez nekaj časa reče zopet gospa Helena:

„Solicitor Turek in Potočnikova Silva bosta srečen zakon.“

„Mogoče, — ker sta ravno dovolj naivna in omejena.“

Pod kostanji srečata mlado žensko v beli obleki. Vitke črte, vonj po šmarnicah. — Tomo se spomni Dunaja in ponočnih ulic in deklet, ki preže na moške . . . Ko stopa mimo, ji predrzno pogleda pod klobuk; po par korakih se ozre za njo.

Mati šepne očitajoče:

„Tomo!“

On pa se sunkoma nasmehne in pomisli sam pri sebi: — Ljubezen v meni? Vélika ljubezen v meni? — V meni, ki se oziram za počestnimi deklinami — z grešnim poželjenjem v srcu? . . .

Po kratkem molku začne mati iznova:

„Juvanica je zame zagonetka. Brezobzirna ženska, brezsrčna do okrutnosti! Mrzla lepotica, brrr . . .“

Tomo se ozre v nebo:

„Na luno me spominja. Lepa kakor luna, mrzla kakor luna!“

„Luna s tremi trabanti.“

„Luna s trabanti — to je abnormalnost. Mrtev svet, — čemu trabanti? Ukraden lišp! Pavovo perje!“

Gospa Helena se namuzne in molči.

Oblaki so naenkrat gostejši in temnejši. Mesec se je skrila. Sapa je močnejša, par vrtincev vstane na cesti in zapleše s prahom.

Mati in sin pospešita korake. Ona začne nenadno, kakor da glasno nadaljuje svoje misli:

„Ampak gospodična Vêra je bila danes imenitna; razvijala je talente, da je bilo občudovanja vredno. Notar je odkril gospodinjso v njej . . . Nastopati zna, to je gotovo. Če je hotela, je bila naravnost dostojanstvena.“

„V splošnem torej ni hotela?“

„Skoraj se mi zdi, da ni hotela. Tuintam se mi je zdelo, da nas hoče vse skupaj nekoliko — potegniti.“

„Lepa je ta!“ — reče Tomo zadovoljno.

„Največje presenečenje je bil menda njen igralski talent.“

Tomo se zdrzne, da se skoraj ustavi; pa se premaga in molči.

„Njena mimika je čudovita!“

„Mimika?“ — iztisne Tomo mukoma.

„Njena — mimična igra! Ali je še nisi videl?“

Tomo ne odgovori.

„To so bili mimični monologi, neme govorce! Mutasti dovtipi, šale brez besed! Saj jih nismo dobro razumeli; — a ta zgovornost in sugestivnost njenih igrajočih mišic, to bliskanje v obrazu, užiganje raket . . . ta vrtoglavi ples njenih neštevilnih mišic v licih, njenih ustnic, njenih ^{Wassermann, Nivator} nozdrvi in njenih ^{Plato} oči ta njen nemi smeh! — Bilo je prismojeno in vendar je bil razkošen užitek!“

Tomo se domisli, da mu je že Turek pripovedoval, kako predstavlja Vêra solnce in dež, žalost in veselje; — vseeno mu je neprijetno, nekako tesno v prsah. Zdi se mu, da bi ne mogel gledati Vêri v spakujoči se obraz in da bi ga pri tem srce bolelo. Ali mu ni skrajno mučna že sama misel: — Vêra z igralskim talentom? Vêra — igralka? . . .

Mati ga pogleda od strani — vprašujoče in začudeno — in nadaljuje:

„Vêra se mi zdi neskončno pametna. Vso to družbo je nadkriljevala, in prav gotovo: — vse skupaj nas je pošteno vlekla! Kaj je nji za notarja? — in za vse druge? . . .“

Gospa Helena se ustavi in se ozre v nebo:

„Nevihata prihaja, Tomo; dobro, da sva že doma.“

Soparica je neznosna. Nenadoma potegne veter in piš zažvižga skozi drevje . . .

— Tomo je spal komaj slabo urico, ko se zdajci zdrzne in skoči s postelje. Poten je in zmeden; srce mu bije v prsih, da mu odmeva v sencih. Imel je gnusne sanje:

Na široki otomani se je valjal z dvema nagima dekletoma. Prvo je držal objeto in lovil njen obrazek, ki se je sramežljivo obračal proč od njega. Tedaj se je druga vrgla nanj in mu ponudila svoje ustnice. Bile so navzven obrnjene in ko se jih je dotaknil, je bušil smrad iz njih; in zdelo se mu je, da se dotika roba lončene škrbaste cevi . . . Zgrozil se je in odskočil: — njena usta so bila polna ostudnih tvorov . . .

Tomo gre k umivalniku in si opere usta ter se umije in se opljuska z mrzlo vodo po vsem telesu. Potem se vleže na gola tla, z rokami pod tilnikom, in gleda skozi napol odprte oknice v nebo. Dež rosi potihem, v daljavi pobliskava, soparica pa ni nič manjša nego je bila pred nevihto.

eko do stud! Stud me je prebudil, — premišljuje Tomo —, a ognja ni pogasil v meni. Ta prokleta grešna slast je kot obsedenost! Ali moreš kaj zato, če te napade spečega? — — — Zdržnost? Lahka zdržnost njemu, ki se ima v rokah, da se more brzdati in krotiti, kot brzdaš konja na vajetih. A kdo te ima v rokah, ko ti spanec potopi zavest in zamori pazljivost? —

isto Tomo obrne glavo proti steni in zastoka: O moj ljubi, — ko bi se bedec ne igral s pohoto, ko bi ne pil s pogledi ženskih čarov in bi sam ne klical izkušnjavca, — ko bi ti ne bila bdeča duša polna tega lakotnega poželenja, bi ti bila morda tudi speča varnejša! . . .

Par bleščečih bliskov švigne iz noči, da je vid za trenotek oslepljen . . . Grom in tresk . . . Ploha se vlije in reže težki vzduh; trde kaplje bijejo na polkne in po strehi; drevje šumi v viharju . . .

Na hodniku počí suha deska . . . Tomo se vzdigne na komolce: Ali bi šel potrkat k Micki? —

Vrata pusti priprta za seboj in stopa tiho preko mostovža . . . Na hodniku se deske malo vdajajo in škripljejo pod stopali . . . Blisk razsvetli temo, tresk potrese hišo . . . Tomo se za hip prisloni k zidu . . . Ali ni videl nekoga za šipo na verandi? . . . Ne, ne, — to so rože . . .

Okno je odprto. Tomo odmakne zagrinjalo onkraj mreže in seže z roko v sobo . . . kolikor se spominja, mora biti postelja prav tik okna . . .

„Micka!“ — zakliče poluglasno in potegne za odejo.

Pridušeno hihikanje se mu odzove; njena roka seže v njegovo dlan ... Tomo bi jo rad povlekel bliže; a ona se upira; komaj nad komolec ji seže z božajočimi prsti. Vitka je njena laketa, koža suha in gladka; Tomu se zdi, da tipajoč občuti njen bleščeči bron ...

„Ven pridi, Micka!“

Ona se zasmije:

„Pridite vi k meni!“

„Stara mati bi me čula.“

Ona se še zadovoljneje zasmije ... Tomo prosi in roti ... Odgovor je samo pridušeno hihikanje in smeh. Niti obraza mu ne pokaže in se ne približa mreži.

Tomo ji izpusti roko in stopi dalje po hodniku. Moral bi skozi kuhinjo in skozi sobo svoje stare matere, ki prečuje skoraj vse noči ...

Nevihta ponehuje. Oddaljen blisk razsvetli za hip temó ... Tomo se prestraši: — Kaj je to? Ali ni nekdo na verandi? — Ali je to stara mati? — Obraz je videl previsoko, — stara mati je majhna. Obraz je bil koščen, zelenkasto-bled; telo visoko, sloko ... Z grozo ga prešine občutek, da je videl — očeta. Mraz ga izpreleti po hrbtu in po udih ... Okno zaropče ... Nov, slaboten blisk ... Okno na verandi je odprto. Stara mati stoji na klopici in gleda za oblaki, ki se v orjaških grudah pode po nebu. Tuintam proseva mesečina; dež prši samo še pomaleni ...

Tomo se previdno umakne v svojo sobo. Iztreznjen in ohlajen je, po nogah ima kurjo polt in v pleča ga mrazi; hitro zleze pod odejo. Pa se zjezi sam nase:

Delati bi moral, fante, delati in misliti na izpit! Dan in noč bi moral misliti, da bi ti bila duša vsa prežeta od vnetosti za delo! Potem bi ti bilo tudi telo pokorno in bi ti ne kolovratil greh po žilah ... To bi ti bila zdržnost, dragi moj, — zdržnost prav poceni! ...

„Ah, kako mi mladeniči hodimo
po blatnih stezah,
ah, kako mi mladeniči blodimo
in tratimo mlade moči ...“

Tomo zaškrtá z zobmi in še obrne k zidu ... Spominja se vseh svojih grdih dni, ko se je boril s pohoto v sebi, — padel in zopet vstajal, — vedno rajši padal; zatiral stud in zgraženje, da je že hiral upor v njegovi duši in bi se bil že skoraj izgubil v grehoti

in nizkoti . . . Kdaj bo konec teh netečnih bojov? Ali ne bo nikoli gospodar nad svojimi čutili in nagoni? — Zakaj je Andrej Praznik zmagovalec? Zakaj je notarjev Albin zmagovalec? — Fej, moj ljubi! Ko bi bil prvokrat junačina, ki hodi ravno svojo pot, — ko bi bil tretjokrat junačina — in bi se ne bil mudil kot sladkosnedež ob plehkotah in osladnostih pričestnih slaščičarnic, — morda bi bil zmagovalec tudi ti! A tebe je ravno mikalo omamljanje s ponarejenimi likerji! Ker nisi mogel sčakati, da dosežeš pravi cilj v daljavi, si se zagnal po spolzkih stranpóticah za varljivimi nadomestili. Pre-našaj zdaj slabosti in medlosti po lažnjivih in škodljivih užitkih! — Ali se ti zdi, da je tudi Javor zmagovalec, — zmagovalec na stranpóticah življenja? Ali je Blejčev Bogdan zmagovalec? — Potem sta onadva drugače ustvarjena, na duši in na telesu drugače ustvarjena nego ti . . . A kako si, vraga, ustvarjen, ljubi moj? Zakolebaš gori, zakolebaš doli, — pa ne veš, kako bi! Zgoraj ti je previsoko, spodaj ti je preumazano, — kaj neki hočeš, slabežljivi cincavec? . . .

Tomo vstane, sede k kmizi in se nasloni nanjō. Nebo se je docela zvedrilo, mesec sveti skozi oknice.

Hvali Boga za svojo strahopetnost, Tomo, — za svojo bojazen pred boleznijo! Četudi nisi ustvarjen za zmagovanje v Javorjevi smeri, najbrže bi se izgubil na stranpóticah življenja, najbrže bi utonil in razpadel v gnoju. — A proklinjaj, Tomo, svojo strahopetnost, ki te je odvrnila od resničnih zmag! Proklinjaj svojo strahopetnost pred lastnimi nagoni in strastmi! Proklinjaj svojo klavernost in neodločnost, svojo lakomnost in sladkosnednost, svojo nestrpnost in požrešnost, svojo neobrzdanost! . . .

Tomo vstane in začne šetati po sobi. Sram ga je naenkrat, da mu stopi pot iz kožnih luknjic, sram, da bi se nekam skrnil . . . sam pred seboj, pred deklo Micko, pred staro materjo . . .

Ali ga je bila stara mati zapazila? — Moj Bog, ta otročja lahkomiselnost! Ali je to mladenišтво? — Zapeljal bi bil dekleta . . . Kje bi bila tu njegova strahopetnost? — Morda bi bil dekleta onesrečil za vso bodočnost . . . Ali je strahopeten samo zase? Ali je njegova lahkomiselnost tudi lahkovestnost? — ali celo brezvestnost? — — Resnično lahkomiseln moreš biti samo, če imaš mirno vest! . . . Nisi hudoben človek, Tomo! Dober fantek si! Pomagal bi zapeljanemu dekletu, kolikor bi bilo v tvoji moči . . . Pa se ne zavedaš, da bi bila pravzaprav edina odškodnina zanjo — tvoja roka? Ali se ne zavedaš, da bi ji niti z zakonom ne rešil popolnoma poštenja in časti? — — Ti se smeješ, Tomo! Kdo bi takoj

na zakon mislil? Kdo bi pri vsaki — Micki že na zakon mislil? — A kaj je zate Micka? Ali je nižje bitje? Ali ni človek? Ali ni ženska? — in naj bi bila magari sužnja? — Zate bi bila njena ljubezen kratka pijanost, razposajen prizorček; zanjo bi bil prizorček morda tragedija življenja! — — — Ali je torej res samo užitkaželjna lahkomiselnost, kar te žene za dekleti? — Ali ni to že propalost? — brezvestna podlost? — Če stvari prej ne preudariš, če ne upoštevaš prej posledic, — to ni več lahkomiselnost, to je brezmiselnost, to je zlodejstvo! *Veliko morale v teh sicer na debelo risanih jr*

Tomo se ustavi v kotu sobe in sune s prstom v temo pred seboj:

Javor je propalica, je pustolovec, — res je; ampak on je moški in neustrašen, odkritosrčen vsaj sam pred seboj. Ti, moj ljubi, ti bi hotel biti pustolovec, ti bi hotel uživati, kot on uživa; — a obenem bi bil rad dostojen in pošten. Ti si slepar sam pred seboj, pred drugimi si svetohlinec! Javor pozna korist in škodo pustolovstva; on računa s škodo. Ti trepetiš pred njo, — ti strahopetec! — — —

Tomo leži na postelji, roke pod tilnikom, oči brez spanca upre v temni strop, utrujen in izmučen, obupan sam nad seboj . . . Misli so mu zmedene, ko da mu je um nenadoma omlahnil. Ne zaveda se, kako je nehalo njegovo razmišljanje, kaj je dognal in kaj bi bila zdaj njegova naloga. Telo in dušo mu prevzema eno samo težko čustvo slabosti in poparjenosti, nemoči . . . Pa se prevrže na desno stran, zapre oči in začne šteti, — zaspati hoče . . . Počasi se mu vrača ravnotežje, nestrpno drgetanje v živcih mu mineva, blagodejen mir mu objame ude . . .

Naenkrat — kakor iz spanja — mu zaplamti pred duševnim pogledom svetla luč . . . Naenkrat mu je jasno v glavi:

Saj je vse skupaj laž! Kaj brezmiselnost?! Kaj strahopetnost!? Kaj propalost in pustolovstvo?! Obrekovanje! Samokvarstvo! — Hrepenenje, — to je vsa resnica! Duša hrepeni po duši, po sorodni duši, po edini duši, ki ji je namenjena, da se strne z njo v brezkončni harmoniji! Duša hrepeni po čisti sreči, ki je išče in išče brez nehanja, vztrajno in neomajno, vkljub zmotam in prevaram, vkljub blodnjam in razočaranjem in obupavanjem. — Tuintam zahrepeni telo za grehom . . . Telo je kakor stroj in duša mu je strojevodja. Stroj je snov in moč, vodnik je duh, ideja. Telo brez duše, brez ideje in brez cilja zabliodi v greh — kakor skoči stroj, ki izgubi vodnika, s tira in zgrmi v pogubo . . . Snov in duh morata predstavljati enoto — telo in duša morata živeti v harmoniji.

Disharmonija vodi v greh. — Hrepenenje je življenje, cilj je sreča; zanjo si dozorel, če si dosegel harmonijo v sebi. In harmonija z drugim bitjem, s sorodnim bitjem, je sreča sama — vélika ljubezen! —

V Tomovi notranjosti je svetlo in veselo, občutek zadoščenja in ponosa ga navdaja. Zdi se mu, da je prodrl do najgloblje resnice, do najgloblje modrosti . . . Pobožno mu šepetajo ustne ono pesem iz njegovega brevirja — iz Otona Župančiča —:

„Ti skrivnostni moj cvet, ti roža mogota,
jaz sem te iskal,
mimo tebe sem šel in pogledal sem te
in sem ves vztrepetal . . .
In moje srcé zaslútilo je
tvojo tajno moč,
in moje srcé začútilo je,
kak jasni se noč.
In v moji duši vzcvetelo je
zakladov nebroj,
vse bitje mi zahrepenelo je
za teboj, za teboj,
ti skrivnostni moj cvet, ti roža mogota . . .
O jaz sem bogat —
pomagaj, pomagaj mi dvigniti
moje duše zaklad!“

Kakor bi molil, ponavlja zaporedoma:

„O jaz sem bogat —
pomagaj, pomagaj mi dvigniti
moje duše zaklad!“

. . . Zakaj je do sedaj samo pri Vêri občutil, da ga veže nanjo duševno sorodstvo? Zakaj je bil pri vseh drugih ženskah, ki se jim je bil približal, že po prvem znanju iztreznjen in ohlajen? Celo njih telesni čari so mu bili po navadi že čez noč postali odvrtni. Mira je bila prva in z njo je bilo malo lepše nego z drugimi, a takrat je bil še otrok in duševnih stikov tudi z njo ni občutil . . . Od Vêre pa se je moral trgati. Ona ločitev je bila zanj tragedija, morda nič manjša nego zanjo . . . In zakaj jo je zapustil? — Ker ni bilo harmonije v njem. Bil je preveč zunanji, preveč počuten, preveč pohlepen za surovim uživanjem, za poltnostjo in za pija-nostjo. Bil je še preveč telo. Njegova duša še ni bila enakovredna

in enakopravna, bila je zaslužnjena telesu. — Pa je-li danes — harmonija v njem? . . .

Nenadoma je njegova duša vsa pri Vêri. Z zadoščenjem ga navdaja misel, da so zopet sklenjene vezi med njima; čustvo ga prešinja, ko da sploh še niso bile prekinjene, temveč da sta jih kakor po dogovoru prezirala. Ali sta se skušala? Ali sta se bila namenoma ločila, da bi spoznala moč in trajnost svojih medsebojnih simpatij? — Ali je tako gotovo, da nas vlada samo usoda? Ali nas ne vodi mnogokrat naskrivoma in podzavedno — preko naše volje — naša duša, ki ima morda svojo voljo in svoje cilje z nami? — Ali se ni bil on dovolj potrudil, da bi se Vêri izneveril? Ali bi ne bila morala ob njegovi trmoglavi razuzdanosti usahniti tudi zadnja kal ljubezni? — In podobno Vêra: — Drnovšek in Amerika! Turčin in Silva sta namigavala celo na Zorka! . . . Ali ni moralo biti zanj pogorišče njenega ljubimkanja docela izsušeno, brez najmanjše žive iskre, brez najtanjše sence kake nade? — — In vendar: — ko bi ju ne bilo danes oviralo sto pomiselkov in sto obzirov, — ko bi ju ne bil zastrahoval zakon vztrajnosti in doslednosti, — ali bi si ne bila že ležala drugi drugemu v naročju? — Ali bi ne bila pila brez nasičenja in brez konca zatajevano in zadrževano slast ljubezni? — — — Kaj ju je privedlo zopet skupaj? Slučaj? Usoda? — Ali nista prišla za hrepenenjem svojih duš? Ali se nista že ves čas pripravljala na novo svidenje? Ali nista podzavedno iskala poti ter jo srečno našla? . . .

Spomin poljuba mu zagori na ustnih, spomin poljuba, ki ga je bil ukradel Vêri tam za lopo — in ki je še v spominu sladek in razkošen, plameneč . . . Ona mu poljuba ni vrnila; a njena usta so bila tako pripravljena, tako nasičena s slastjo in koprnjenjem, da je bil ves omamljen od opojnosti . . . In njen pogled — prestrašen in očitajoč in vprašujoč — in vriskajoč obenem . . . uprt v njegove oči — pričakujoč in nepremičen, kakor vkovan, zamaknjen . . . pogled košute pred neznanim čudom, ki ne ve o njem, ali ji pri- naša — smrt ali najvišjo srečo . . .

Potem spomin na njun pogovor . . . Sedela mu je nasproti, z vsem telesom obrnjena proti njemu, s komolcema naslonjena na mizo in na stolovo naslonilo. Z malo dvignjenimi rameni, glavico prizdignjeno in naprej molečo, nekoliko nesigurno in nekoliko nagajivo, ko da je vsaki hip pripravljena, da jo bliskoma umakne. Njeno oko se mu je smehljalo; njegov sijaj in blesk, njegova mo- krota, sanjava in hrepeneča, ga je prešinjala z ginjeno sladkostjo.

Njeno lice, sprva blede, pozneje zardelo, ga je mikalo, da bi se pritisnil nanje s svojim licem in bi si odpočil na njem kot na žametni blazinici. In njene ustnice, — fino rezane, kipeče in vabeče ... Gledal bi bil vanje in bi bil pil besede z njih, — srkal bi jih bil in srebal, ko da je slednji zlog poljub ...

„Učiteljica na kmetih, — je že lepo; ampak — jaz sem takrat bežala s kmetov! Do Ljubljane bi bila preobračala kozolce, samo da bi bila preje proč!“

„Ali vas je dosegalo ono obrekovanje?“

„V toliko me je dosegalo, da mi je bilo dalo povod za odpoved.“

„Nazadnje vam je bilo celo — dobrodošlo?“

„Kot povod mi je bilo dobrodošlo.“

„Gospodična Vêra, — ampak vi ste vrgli puško v koruzo, predno ste sploh začeli streljati!“

„Saj nisem znala streljati! Saj nisem mogla streljati! — Sicer pa: — Prvo leto sem bila namestnica na večji šoli v hribih, — tam ni nihče streljal. Vodja je bil samo vrtnar in kmet, kolega je bil kartač in ponočnjak, koleginja si je v šoli negovala svoje kodre in svoje mozoljčke. Meni so bili dali prvi razred, meni neizkušeni negodnici; otrok je bilo pol preveč. Vsak drugi dan sem morala substituirati tega ali onega od obeh kolegov, ki sta povrsti izostajala. Tu je bilo vsako streljanje nemogoče.“

„Učiteljevanje comme il faut!“

„Potem seveda še zahrbtnost in zavist, intrige ... Neka ženska mi je bila dala malo sadja. Še spomnila se nisem, da je njen otrok pri meni v šoli; vrhu tega je bil priden in ni potreboval protekcije ... Koleginja me je ovadila nadzorniku!“

„Ona je imela mozoljčke, zakaj jih niste imeli tudi vi? Vi niste bili kolegijalni!“

„Ona je bila krasotica — vkljub mozoljčkom!“

„A najbrže je bila mnogo manj srčkana!“

Vêra se je zdrznila in široko odprla oči ... potem se je zasmejala, da so ji stopile solze na trepalnice:

„Hahahaha ... Vaši komplimenti treskajo kot strele z jasnega!“

Pogledala ga je zviška, nekoliko pomilovalno in porogljivo ... In Tomo je povetil glavo, ves zardel, poparjen ... Takoj se ji je zasmilil, — siloma je ukrotila svojo veselost, in ponudila mu je kozarec, da je trčil z njo in pil ...

„No, — poslušajte dalje! Drugo leto — hvala Bogu, da je bilo samo nekaj mesecev! — sem bila tu nekje v okolici. In pomislite: na nemški šoli!“

„Izdajalka!“

„Narobe! V narodnem oziru nisem škodila. Farni župnik je bil za kateheta; on mi je bil takoj namignil, kako in kaj. Podučevala sva slovenski! Saj drugače niti nisva mogla, ko sta bila samo dva učenca — brat in sestra — Nemca!“

„A zakaj potem — nemška šola?“

„Radi tovarne! Ravnatelj je bil Nemec, par uradnikov je bilo Nemcev, — ali kaj bi bili ti brez šole? Morda je bilo prejšnja leta kaj več nemških otrok; takrat sta bila samo dva in fant je bil — idiot.“

„Lepa reč to: — nemška šola v ljubljanski okolici, v srcu domovine!“ *morda ona za škofjimi goricami?*

Vêra je zmigala z rameni:

„Tu sem imela premalo otrok — vseh skupaj je bilo kakih trideset —; premalo otrok, a preveč razredov. Celodnevna šola in — šest oddelkov!“

„Torej tudi tu ni bilo nič s streljanjem!“

„Največji dečki so bili že kakor hlapci! Surovi kot mešetarji, hudobni kot peklenščki!“

„Ampak vi, junakinja, ste jih ustrahovali?!“

„Haha . . . oni mene! Pretepli bi me bili! Vpričo mene, med poukom, so se pogovarjali o svojih lumparijah.“

„Na glas?“

„Na glas! Dražili so me! Eden je vprašal na primer soseda: ‚Kdo te je ustvaril? — In oni je odgovoril resno, kakor bi bil vprašan od kateheta: ‚Ustvaril me je oče!‘ — ‚Kdo te je odrešil?‘ — ‚Odrešila me je babica!‘ — ‚Kdo te je posvetil?‘ — ‚Posvetil mi je gospod župnik s palico!‘ — Vsepolno so imeli takih.“ *(e mi to malo*

„In vi jim niste nič posvetili?“ *Stvari, ki se dotikajo vere, bolj z roko*

„Oni so mi posvetili in so me razsvetlili, da sem spoznala, kako prav nič ne sodim za učiteljico!“

„Kdo bi takoj obupal?“

„Pri teh razmerah nisem mogla niti malih strahovati.“

„In zato ste vrgli puško v koruzo . . . in gospod župan je bil gospe županji zopet zvest . . . Učiteljsko navdušenje!“

„Nene: — pri teh izkušnjah me ne mika več na kmete!“

„Strahovati? Ali je treba deco strahovati? — To sem rado-veden!? Čisto nič bi se ne bil jezil, — s kratko pravljico bi jih bil ukrotil! S pripovedovanjem bi jih bil pridobil, male in velike!“

„Saj sem poskusila!“

„Pri dovtipu o ustvarjenju in odrešenju bi se jim bil smejal, z njimi bi se bil smejal; — vi ste se jezili!“

„Vi se ne morete zamisliti v razpoloženje mlade ženske . . .“

„Mlade ženske!? Premladi ste bili morda, res je; surovosti življenja vam še niso bile znane . . . A danes bi svojo ulogo drugače zastavili!“

„Že mogoče!“

„Na takem polju! Ne nemški šoli za slovenske otroke! Pomenčevanje ji je bil namen, — vi bi ga lahko izpodnesli!“

„Izpodnašala sem ga!“

„A brez navdušenja in brez prepričanja, — zato ste strahopetno ubežali!“

„Strahopetno?!“ — Vêri so gorela lica, oči so ji strmele vanj in ustne so ji trepetale: „Ono obrekovanje nazadnje tudi ni igrača! Pri županu — po nastopu njegove žene — nisem mogla ostati. Kam pa naj bi bila šla na hrano? — V tovarno? Po miloščino k nemškemu ravnatelju? . . .“

„Gospodična, — prej ste že priznali, da je bilo to samo povod! Roko na srce: — učiteljevanja sta se bili naveličali! Slabe izkušnje ste imeli, ker še niste bili zreli za učiteljico, ker ste bili še — premalo podkovani za učiteljico!“

„No . . .“

„Nikar ne slepomišimo! Saj niste vi edina; — večina učiteljstva prihaja še nezrela in premalo podkovana med ljudstvo! Vi ste ubežali; — drugi postajajo čmerikavi rokodelci, brez gorkote in brez duše!“

„A lahko se tolažijo, da so še za to preslabo plačani!“

„Imate prav, — ampak to je drugo poglavje! — Jaz pa imam misel o učiteljevanju . . .!“

„Tudi jaz bi imela misel!“

„Najbrže imava isto misel: — Učitelj naj bi ne bil na svojem mestu samo šolnik, moral bi biti naš kulturni pionir! Na višku izobrazbe — bi moral biti izven šole javni predavatelj, voditelj ljudstva na polju gospodarstva in prosvete; v politiki ne agitator, temveč informator!“

„Svečenik prosvete!“

576 „In gospodična Vêra: — Ravno na šoli, ki je v narodnem oziru tako brezmejno važna . . . ali — recimo rajši: — na šoli družbe Sv. Cirila in Metoda tam kje ob naših mejah!?“

„Altroche!“

„Kakšno delovanje bi vas moglo bolj zadovoljevati, bolj osrečevati, bolj vzviševati — nego vzbujanje narodne zavesti v ljudstvu, narodnega ponosa, okrepčevanja odpornih sil zoper navale in nasilja raznarodovanja? — Varovanje in reševanje otroških duš, ki nam jih roparski kragulji kradejo in davijo še nerazvite in negodne! Skupljanje mladine v pevskih in izobraževalnih društvih! . . .“

„Lep program, gospod Tomo; — a ne pozabite na mučeništvo, ki je usoda takih pijonirjev!“

„Mučeništvo? — Lepo vas prosim, gospodična Vêra, — ali morete ulti mučeništvu? — Ali ni mogoče prav mučeništvo cilj življenja? — slast življenja?“

„No — to je res vprašanje!“ — se je zasmejala Vêra; a bila je naenkrat zmedena in nemirna in njene oči so mu začele izbegavati.

„Ali ni to vaše guvernantstvo tudi mučeništvo? — nepotrebno mučeništvo? — Ali vas Dana in Nada še potrebujeta?“

„Gospod Žitnik!“ — Vêra se je nestrpno popravila na stolu . . . Tomo pa je bil nenadoma neusmiljen in odločen:

„Ali ni nazadnje tudi sveti zakon mučeništvo? — Amerika?“

Vêra je globoko zardela, oči so se ji zameglile; s kratkim pogledom ga je ošinila, povesila glavo in molčala . . .

„Pustite vse skupaj, gospodična Vêra! Svoji usodi se ne izognete; — izberite si mučeništvo, ki vam ne bo ubijalo ponosa, ki vam ne bo vesti obteževalo! . . . Pojdite zopet na kmete, postanite nčiteljica!“

. . . Tomo premišljuje o tem pogovoru, o svojem vsiljivem prigovarjanju; pa se ne spominja več natanko, ali je bil res omenil Amerike, ali je bila misel na Drnovška le podzvedno oni motor, ki ga je priganjal k zgovornosti . . . In zdaj se vprašuje: — S kakšno pravico ji je tako govoril? — Ali si jo je hotel zase prihraniti? — za poznejši čas? — Ali se je nadejal, da jo usoda še obteše in otepe — in mu jo vrže ob svojem času v grešno naročje? — — Tomo strese z glavo in prežene misel. Spomni se, kako ji je bil pozneje ujel ročico v svojo dlan ter jo skrivoma božal in stiskal. S sladnostjo se spominja, kako si ona ni upala, da bi mu jo iztrgala, ker se je bala, da bi kdo zapazil njegovo drznost . . .

Siloma je krotil svoja prekipevajoča čustva; nalival se je z vinom, kadar mu je silila preko ustnic besedica — ljubezen ...

Nenadoma se zdrzne: — gnus ga obide nad samim seboj... Komaj je bil zapustil Vêro, — dlan mu je bila še topla od njenih prstov, — je zijal na cesti za ponočno izgubljenko ... In pozneje je klical Micko; ko bi ne bilo okno omreženo — — —

„Ah, kako mi mladeniči blodimo ...“

Tomo se prevrže na postelji ... A kako je z Vêrinim igralskim talentom? — z njeno mimiko? — z njeno nemo igro? — Jezi ga, da je te stvari zamudil, ker se je bil umaknil k manjši družbi v lopi. Pikro čustvo ga navdaja: — Vêra igralka? — Bogve, kako se zna pretvarjati? Če ima res tako v oblasti svoje mišice v obrazu, — ali moreš sploh verjeti izrazu njenih oči in njenih ustnic? — — — Čemu se mučiš, Tomo? Vdêri k Micki in potolaži si svoj glad po ženski! — potem se boš smejal vsem tem neplodnim sanjam o iskanju duš, o harmoniji duš! V neodločnosti so tvoje muke! „Predaj se vetrom — naj gre, kamor hoče! Naj srce se navriska in izjoče!“ — In izjoče! — mu zaplače duša ... In kakor da leži ob lepi grešnici in se dotiče z ustmi njenega ušesa, šepče tiho:

„Ljubezen moje mlado
tišči gomila ...
Daj, tiho, brez besed
se poljubiva,
da se ne vzdrami —
o tako lahnó
je spanje v jami.“

A nenadoma ga prešine kakor tok elektrike po vsem životu; vzpne se na komolce, skoči s postelje in udari s pestjo po mizi:

Sam jo vzemi, Tomo Žitnik! Sam jo vzemi! — Kaj pa hočeš s svojim pravom! Če v štirih letih nisi niti prvega izpita obvladal — kaj pa hočeš? — Sam postani učitelj in jo vzemi! — Ali je treba kaj premissljevanja? — Premajhna plača? — Dvojna plača, če sta obadva v službi! — Vzemi jo in pojdi z njo na mejo pionirit! — 575

Prižge si cigareto in šeta naglo po sobi sèm in tja:

Ali je treba kaj premissljevanja? — Ali ni vse jasno? — Skleni, Tomo Žitnik! Stvar je zrela! Stvar je zrela! ...

... Jutranje solnce sije skozi oknice, ko Tomo zopet leže in zaspi ...

(Dalje prihodnjič.)

*Večkrat z nemoralnimi prizori mi moralno
ali se mi porocim, kaj moralnost
to pa le bogovi vedo!
Ticer pa se bralca ponavlja čut, da je pisec premalo*

Flojz Kraigher:

Mlada ljubezen.

(Dalje.)

VIII.

Nedelja je. Tomo je spal do poldne. Pri obedu je živahen, govori veliko, a samo o malenkostnih vsakdanjostih. Tuintam pa se zagleda skozi okno v košček sinjega neba in se sam vase nasmehlja: — dobro si jo pogodil davi! Učitelj postaneš in se oženiš! Za to ne potrebuješ nobenih izpitov, nobenih posebnih študij; kajpada, — igrača! — V naslednjem hipu si oporeka: — In naši filozofi, kadar se odpravljajo suplirat? Ali kaj razumejo o pedagogiki, o metodiki in o teh stvareh? — Zato pa so profesorji take zarje in njih uspehi tako bleščeči!? — In končno zmaga v njem prepričanje, da je njegov jutranji sklep — otročji in neizvedljiv. Vendar se njegove misli vedno iznova z njim ukvarjajo ter ga obletavajo — ljubkujoče kakor čebele sladek cvet . . .

Po kosilu se napoti v mesto. Ko pride mimo državnega kolodvora, je nenadoma — Andrej Praznik poleg njega.

„K tebi sem bil namenjen, Tomo; zato sem tu izstopil.“

„Z Bleda se vračaš? No, kaj imaš posebnega?“

Dreja je zagorel. Oči so mu nemirne in mu mežikajo; robovi vek so mu zardeli. Mesto starega, naivnega in dobrodušnega nasmeška so mu lica okrog oči nabrana v gube, usta malo zleknjena.

„Kaj je s tabo, Dreja?“ — se začudi Tomo. „Nekaj kislega je prišlo vate!“

„Ha . . . Preveč solnca je na Bledu, pa se človek skisa!“

„Preveč solnca, Dreja? Tvoje solnce se je torej tudi znotraj užgalo! — Ostanemo Blejčevi še gori?“

„Do veselice! Na Prešernovo veselico pridejo.“ — Sabljo stisne pod pazduho ter si osnaži in popravi nanosnik. „Vlak je imel zamudo, lačen sem. Stopi malo z mano, jaz grem kosit!“

„Ali je bil Javor tudi gori?“

„Bil.“

„In je še tam ostal?“

„Skupaj sva se pripeljala. On izstopi na južnem kolodvoru. — Blejčevi so se odpravili na Triglav.“

„Tudi stari?“

„Samo mladina — v večji družbi.“

Beseda jima nič prav ne teče. Tomo se sam pri sebi čudi, zakaj mu nekaj brani, vprašati prijatelja — po Miri. Ali je s Praznikovim kisanjem že upravičena slutnja razkola med njim in Miro? ... Dreja je zamišljen in molči. Šele pri „koštrunu“ se ojunači za izpoved:

„Zdaj pa zazijaj, moj ljubi! — Včeraj sem na Bledu — snubil!“

„Miro si zasnubil?“

„Pri starem Blejcu!“

„Torej ti lahko čestitam?“

„Hahaha, nikar, moj dragi! Grozovito sem pogorel!“

„Stari te je odbil?“

„Zasmehoval me je! Že po zimi sem govoril z njim; a takrat ne tako oficijalno. Včeraj pa je bil še krutejši. Niti bora nima, da bi ga primaknil h kavciji!“

„Saj ti si bil pripravljen — kvitirati!“

„Ko sem to omenil, je bil naravnost divji. — S čim si hočem kaj zaslužiti? Kot pisatelj? — Za občinskega tajnika kje na deželi sem premalo učen! Kot pisarniški prepisovalec bi bil morda dober; — a tu imam spet pisavo, da se Bog usmili! Hahaha, to so reči, moj ljubi!“

„Ali bi ne mogel k njemu — v njegov komptoir?“

„Ali se ti blede? On ima boljših in cenejših pisarjev na izbero!“

„No ...“

„Kot kompanjon? — Na trgovino se razumem kakor zajec na boben! On pa ni nič boljši, pravi! Ali naj sedita dva zajca ob istem bobnu? — In boben je raztrgan, Tomo!“

„Blejec je šaljivec!“

„Njegovi trgovini grozi — konkurz!“

„Smešno! Ko bi bilo slabo z njegovo trgovino, bi ne hodil na letovišče!“

Dreja zmiglje z rameni:

„On pravi, da naj počakam! Kadar bo berač, pa naj se zopet oglasim, če me bo še volja!“

„Preneumno! Ali verjameš v njegov konkurz?“

„Ne verjamem. A kaj mi to pomaga?“

Dreja zamahne z glavo, da se mu nanosnik zaziblje; pogled mu je čisto kalen.

Tomo je v zadregi:

„Ali . . . Ali ima Blejec kaj drugih snubcev?“

„Ne vem! Z nekimi Dunajčani občuje. Tudi v našo družbo jih je pripeljal.“

„No — in Mira? Kolikor jo poznam, bi ona očeta okoli prsta ovila!“

Dreja molči in gleda skozi okno . . .

„Mira me je sama silila, naj govorim z očetom. Sprva je bila — kakor po navadi; a ko se je prikazal Javor . . . Z njim se je menda nekaj sprla. Bila je neprijazna in mu ni dala blizu. — Kar naenkrat je bila zopet čisto moja. Visela mi je na plečih in me objemala, trla mi je obraz z rokama in me poljubljala . . . Drejče sèm, Drejče tja! — Hahaha . . . Naravnost noro, — saj jo poznaš! Na vrat na nos sem moral k očetu!“

„Torej je divjala, ko te je odbil?“

Dreja dvigne rame in pogleda v stran:

„Nenadoma je bila zopet mirna, čisto mirna, tiha in potrta, kakor udana v božjo voljo . . . Tuintam se mi je zdelo, da ima neke misli, ki jo strašijo, — da je neka groza v nji . . .“

Torej te ima vendar rada, vidiš!“

„Hm . . . Kar se tega tiče: — zdi se mi, da se ji je kamen odvalil s prsi . . .“

„Kako naj to razumem?“

„Zanjo je zdaj Andrej Praznik — premagano vprašanje!“

Tomo se zdrzne in ga plašno pogleda.

„Ona je zadovoljna s tem. ‚Usoda, Drejče!‘ Tudi ona verjame na usodo! Zdi se mi celo, da je hotela izzvati njen odgovor, ko me je poslala k očetu . . . Kamen se ji je odvalil s prsi; a tako mi je, ko da ima še drugega, težjega na prsih!“

„V kakšnih zagonetkah govoriš?“

„Zadnjič sem ti bil omenil — krize, ki jo preživlja Mira.“

Tomo ne mora čakati:

„Ali je Javor njena kriza?“

Dreja se obrne s polnim pogledom k njemu:

„Javornik je njena kriza! In tu ne gre za zakon, Tomo; tu gre za — greh! Mira to prav dobro vé!“

„Na ta način je ‚usoda‘ odločila zoper zakon in — za greh?“

Dreja molči . . . Poobedoval je, prižge si cigareto.

„Javor vé za tvojo snubitev?“

„Ne.“

„Mira je molčala, ker je je — strah. Javornik jo je bil prav gotovo že v Ljubljani naskakoval, najbrže celo zelo surovo naskakoval; — zato je bila huda nanj in mu ni dala blizu.“

„In kako je Javor s tabo?“

„Prepirov je iskal. Stepel bi se z mano!“

„To je razbojnik! On bo šel pri Miri — do skrajnega!“

„Pojdiva v kavarno, Tomo! Tudi Javor pride tja. Brez priče nisem hotel govoriti z njim.“ —

— Na Javornikovem obrazu je zmagoslavje. Život mu je ponosno zleknjen, oči se mu bliščijo, lica so mu sveža in polna. Dreja se spomni, kako je ob neki priliki Mira vzkliknila pred Javornikom: — „Sam žamet so vaše oči!“ — in se je čudila, kako da je tak prevejan in neusmiljen brezobzirnež tako mehak, tako gorak, tako prisrčen — vsaj v očeh gorak, mehak, prisrčen! — In Dreja pre-mišljuje: — Javornik je kakor človek v ogledalu; idealno lep, z mladostnim ognjem v očeh, z žgočim poželjenjem, jurišem na življenje . . . za steklom pa je mraz, praznota . . . Peč je v njem, a duše ni . . .

„Tudi tvoje pesmi, Javor, so brez duše! Saj si, hvala Bogu, precej sterilen; v zadnjem času nisi menda nobene več zagrešil; — a že tvoje mladostne pesmi . . . Moj Bog, kakšen mraz! Ledene rože! A prave ledene rože imajo prednost, da jih toplota otaja; — tvoje so okamenele.“

Javorjev pogled je nekoliko zamišljen, a precej ošaben:

„Ledene rože! Okamenele ledene rože! — Komplicirana primera!“

Njegovo lice je rahlo naslonjeno na dlan; med prsti mu leži trabuka, ki jo tuintam s svojimi sočnatimi ustnami poljubi. Ozre se k Tomu in pokaže malomarno proti Dreji:

„Kritik! — Zdaj vidiš, kakšni ptički smo častniki! Zmirom si zabavljaj, da smo puhlice, salonski levi, oblizani po kulturi samo na zunaj, brez notranjih vrednot, brez duševnih lepote, brez vsega znanja; — plitke lužice, ki se bleskečejo od daleč kot srebro, od bližu pa so rjave in blatne! — Tu ga poglej poročnika, kako je globok in moder!“

Dreja ima na licih rdeče liše, oči so mu skoraj kalne; naslonjen s komolci na mizo, je z vsem obrazom obrnjen proti Javorniku, — ustnice mu za spoznanje trepečejo:

„Javor, ali si čital Richardsonovo ‚Klariso‘?“

„Ne poznam!“

„Potem ti je véliki zapeljivec Lovelace neznan?“

„Hvala Bogu!“

„To je neverjetno, kako me spominjaš nanj! Tudi ti bi bil sposoben — skrajnega zločina, da dosežeš svoj namen . . .“

Javor pokima z glavo :

„Torej me z Lovelaceom — zmerjaš?“

„Ti morda nisi tako metodičen, tako prevejan, tako neizmerno konsekventen in vztrajen kakor on . . . ker si prelen in presurov, preveč brutalen in premalo stalen . . .“

„Še mnogo grši od Lovelacea, ker ti pri zapeljevanju in pri zavojevanju sploh ni za — človeka, temveč samo za — greh!“

„Zakaj mi potem ne zadošča kakšna stara baba? Greh je greh!“

„Greh ni greh, tudi bržolica in bržolica sta zelo različni dve bržolici! Toliko si izbirčen in toliko si vajen snage, da gledaš na — pripravo in na serviranje . . . in da zapodiš natakario, če ti pri-
nese umazano skodelico in muho v kavi!“

Javor zamežikne :

„Ni mi za človeka, praviš? Ni mi za osebnost? — Potem bi se ne gnal samo za nekim — posebnim dekletom; potem bi plesal in bi se vrtel v njih množici in bi samo prežal — na priložnost!“

„Tega ne delaš, ker si nisi zvest, ker si se sam sebi izneveril. A zdi se mi, da ti stvar ne tekne; jaz bi ti prav iz srca priporočal, da se zopet zaletiš — v štacuno!“

„V štacuno!“ — kima Javor z glavo in pomolze malo odloč-
neje svojo cigaro.

„Ali poznaš ‚Skrivnostno zgodbo‘, roman lorda Litton-Bulwerja?“

„Strašno sem neveden in neučen. Literat! Vidiš, Tomo, do-
mišljujem si, da sem slovstvenik, pa najboljšega slovstva ne poznam.“

„Zate je seveda Bulwer —“

„Šund!“

„Hm . . . ‚Skrivnostna zgodba‘, dragi moj, ni šund; ampak junak v romanu — Margrave, črni magik, čarodej, zločinec, — on je šund, izvržek človeštva!“

„In tudi temu izvržku — sem podoben?“

Dreja se nakloni . . . Razburjenje mu je čitati z obraza, gnus in sovraštvo mu plameni iz oči . . . Tomo se čudi, kako odločen, kako moški in strasten je izraz njegovega obraza, ki je po navadi samo naiven in otroški in ljubezniv . . . Dreja komaj brzda mišice v obrazu, zgornja ustnica mu krčevito drgeta; veznice so mu zardele in nabrekle; pogledi so mu kot polena . . .

„Orientaliski magik je premagal smrt, živi večno mlad in svež, samo — brez duše! Ne le figuralno, materijalno se je iznebil duše! Kot žival živi!“

„Žival?“ — ponovi Javornik in je čudno miren.

„Kakor pes!“

„Pes?“

„A celo Margrave ima prednost pred teboj: — žensk ne zapeljuje, žensk ne ugonablja!“

„Blaženi Margrave!“ — vzklikne Javor. „Torej sem jaz še hujši — izvržek?“

„Izvržek! Pes!“ — sikne Dreja. Glava mu plane kvišku in bližje do nasprotnika, pesti se mu krčijo . . .

Tomo se prestraši in iztegne roko med oba:

„Prijatelja!“

Javor pa otrebi ravnodušno pepel s cigare:

„Ti bi se rad poskusil z mano, Drejče? Na Bledu sem te vabil. Rad bi bil križal bridko sabljico s teboj . . . Danes . . .“ — oči se mu stisnejo in oplazijo sovražnika z dolgim, neskončno porogljivim pogledom . . .

Dreja plane kakor bi se hotel vreči nanj:

„Danes bi se rad izognil? Zakj ti danes ni za to?“

Javor skomizne s pleči:

„Ti si revček, Dreja!“

„Pes!“

Javor se koketno dotakne z ustnicami trabuke in ošvrkne Praznika od strani z zaničljivo usmiljenim, skoraj prisrčnim nasmehljajem:

„Jaz sem svoj dvoboj že dobojeval s teboj, moj dravec!“

Dreja se pričakujoče umakne . . . Oni nadaljuje:

„Predvčeranjim sem Miro — snubil!“

„Pri Blejcu?“

„Pri očetu, kajpada!“

„Govori, — pes!“

„Jaz sem njen zaročenec!“

Tišina . . . Drejevi pogledi utripljejo . . .

„Saj Mira niti ne govori s teboj!“

„V zadnjem času res ni govorila. Ko sem ji hotel predvčeranjim naznaniti, da mi jo je oče obljubil, me ni poslušala. Danes zjutraj sem ji pismeno sporočil, pa se je še zmirom kujala . . . Ampak, Drejček, — lahko mi verjameš, da sem tudi nje siguren!“

Praznik se sunkoma obrne k oknu; pogledi se mu krčevito upro v nebo; prsti mu bobnajo po mizi in ustnice mu šepetaje ponavljajo: — Zdaj si tudi ti dobojeval svoj dvoboj, Dreja! . . . Javornik pa se brezbržno okrene k Tomu:

„Zadnjič, ko sva z Miro govorila o tvojem pismu, je bila vsa nesrečna, ker sem trdil, da ti sploh nisi bil zaljubljen vanjo.“

„Kako si mogel kaj takega trditi?“

„To vpije in trdi vsaka stran vse tvoje zgodbe! Saj si kar zapisal: — ‚ljubezen-neljubezen! In potem: — ‚Po mojem bi bila lahko — ljubezen za življenje! — Bi bila! Bi bila! — Torej ni bila!‘“

„Seveda ni bila — za življenje! Kdo pa to trdi?“

„Sploh ni bila ljubezen! V tebi je bilo hrepenenje po ljubezni, ti si iskal ljubezni, tudi v Miri si je iskal; a našel je nisi — niti zase, niti zanjo! Ali ti je bilo kaj za to, da bi jo bil privezal nase, — da bi se bil privezal nanjo? — Ali ti ni bila misel na zaročitev zoprna? Ali se je nisi nalašč ogibal, ker bi te bilo sram pred tovariši?“

„No, — za zaročitev sem bil menda res premlad!“

„Pojdi, pojdi! Če si zaljubljen, res zaljubljen, nisi premlad, — vsaj zase ne, vsaj pred sabo ne! — In potem še to: — Brez greha ni ljubezni. Ali je bila v vsi stvari le trohica strasti in onih medsebojnih čustvenih privlačnosti, neutešnih koprnenj in duševnih simpatij, ki ti podžigajo pohlep in kurijo vročo kri, da se zaganjaš preko vseh ovir in preko vseh pragov in preko vseh vragov, dokler se ne spojiš z ljubljanim bitjem? — Sam si pisal: — ‚odkar sem bil vpeljan v družino, je bila najina ljubezen — kakor posvečena.‘ — Posvečena? Ali se ne smeješ? — Izpuhtela je, ker je bila samo pena! — Dokler sta skrivoma ljubimkala, je ležala vsaj neka tenka senca grešca na stvari; ti si vsaj sanjal greh . . . Pozneje . . . Brez greha ni ljubezni, dragi moj!“

„Poslušaj, Javor!“ — začne Tomo; a oni ga takoj prekine:

„Nič ne bom poslušal, Tomo! Tu mi sploh ne moreš ugovarjati! Pa tudi ne utegnem . . . Samo nekaj še: — Moja zaročitev ostane tajna, — tako sem Blejcu obljubil —, dokler ne ukrenemo drugače! In tudi — to zmerjanje, Tomo,“ — Javor pokaže z glavo na Praznika, — „naj ostane tajno; — tudi to sem Blejcu obljubil, da se z gospodom poročnikom Andrejem Praznikom — ne stepem! Servus, Tomo!“ —

Žitniku je nerodno; rdeč je v lica, prsti mu nestrpno svaljkajo cigareto, pogled mu je nestalen. Praznik zre še zmirom skozi okno,

zabobna tuintam po mizi in strese z glavo; po vsem obrazu ima rdeče pege, oči so mu rdeče obrobljene, kot objokane . . . Žitnik bi mu rad kaj rekel, rad bi se razgovoril z njim, rad bi ga tolažil, — pa ne najde prave besede . . .

„Oprostite, gospod Tomo Žitnik!“

Nekdo se dotakne njegove rame . . . Stanislav Drnovšek!

„Niste videli gospoda Turka?“

„Danes ne!“

„Zmenjena sva bila, da se tu sestaneva; pa ga že celo uro čakam, a njega od nikoder.“ — Malo je v zadregi: — „Bržčas je pozabil! — Ali bi vas smel prositi za uslugo, gospod Žitnik? — Turek bi moral iti z mano k mojim starišem . . . Saj razumete: — jaz odhajam iz domovine, zato se moram na nek način pobotati z očetom. Pogodbo naredimo v Zorkovi pisarni, — vi ste Zorkov koncipijent . . . Ali bi hoteli iti z menoj mesto Turka?“

Ne vem . . . S Praznikom . . . Ali me ne potrebuješ, Dreja?“

„Kar pojdi, Tomo! Zame je najbolje, če sem za enkrat sam.“

— Ponudi mu roko, a obraza ne obrne od okna . . .

— Drnovšku je nerodno poleg Žitnika. Ko ga je poprosil za uslugo, ni niti pomislil na nekdanjo rivaliteto. Zdaj pa mu je nenkrat strašno neprijetno ob spominu na oni prizor v kupeju . . . in nenadoma mu pride do zavesti: — Saj je fant že zopet pod isto streho z Vêro!? Bogve, bogve . . . A obenem ga obhaja čustvo podrejenosti pred tem — mladičem; sam nase se jezi, ko ga jemlje skoraj siloma na svojo desno stran ter si ne more kaj, da ne bi — domišljavemu golobradcu — málone dvoril . . .

A tudi Tomo je v zadregi; bled je in vznemirjen . . . Zdaj se šele prav zaveda, kako resno je Drnovšku z Vêro, kako odločen je njegov načrt za odhod v Ameriko in kako zelo je že vsa stvar dozorela! In ždajci ima strašno težko vest: — Tu je mož, ki je pripravljen vse svoje življenje žrtvovati Vêri in ji ustvariti dom in srečo; — ti pa si upaš drezati v razvoj stvari, vse skupaj morda onemogočiti in oropati dekleta vse bodočnosti? — Ti bi hotel z Vêro eksperimentirati, izkoristiti njeno udano lahkovernost in jo nazadnje zopet — brezobzirno zapustiti? . . .

„Jaz imam mačeho, gospod Žitnik!“ — pripoveduje Drnovšek, ko sta zapustila tramvaj in stopila v predmestje. „To je najbrže izvor vse moje nesreče pod domačo streho! Oče je odločen in gospodovalen mož; ona pa si ga je vendar znala obrzdati. Najprej ga je bila nahujskala zoper moj poklic. Časnikar je slabši od iz-

gubljenega študenta; morda je še hujši nego kakšen — lačen pesnik . . . Hahaha, brez šale, gospod Tomo Žitnik! — In potem si je izmislila, da bi moral vzeti Tončko, njeno daljnjo nečakinjo, ki jo je bila pripeljala k hiši. Samo v tem slučaju postanem očetov glavni dedič! . . . Saj boste sami videli in slišali! . . .“

Sprejem pri branjevcu je zelo nemilosten. Stari sedi za hišo v senci, s cigaro v ustih, z rokami na kolenih, s strogimi, prodirajočimi pogledi. Lep človek je, podoben sinu; a večji nego ta, čez pleča ožji in čisto osivel. Dostojanstven starec, trmast, samovoljen. Za Žitnika se komaj zmeni, odzdravi samo z očmi, vstane in stopi pred njima v hišo.

V sobi je polumrak, ker so oknice zaprte in okna z rožami zadelana. Na divanu za mizo sedi debela ženska, z rokami prekrižanimi v naročju, z bledim, ohlapnim obrazom, z vodenimi očmi in mrzlimi pogledi. Tudi tu ni nič pozdrava.

Stanislav potisne Žitnika na divan poleg mačeha, vrže klobuk na mizo, se odhrka, pljune v robec in sede na stol pred mizo. Popravlja si nanosnik, a prsti se mu tresejo.

Stari se spusti v fotelj pri vratih.

Nenadoma je Tončka sredi sobe, pozdravlja strašno sladko in trese Stanislavu roko:

„Bog te živi, Stanko! Dolgo te že nič ni bilo doma! Kako je kaj s teboj? Ali si se nam popolnoma izneveril?“ — Pa se zdajci zmede: — „Ali imate kakšno resno stvar? Kakšne pomenke? — Ali naj odidem, tetka?“

Debelkasta deklina je bleda, gladko počesana, kakor zlizana. Njen izgovor je pretiran kakor Stanislavov. — Teta ji pokima in ona izgine:

„Na svidenje, Stanko, predno odideš!“

Stari si pogladi svojo dolgo in ozko brado in vpraša sunkoma:

„Ti si nisi premislil!“

Stanislav razloži, da ga čaka krasna služba v Ameriki; služba v banki in obenem uredništvo slovenskega časnika. Dela dosti, a plača taka, kakor jo ima v Evropi komaj dvorni svetnik.

Oče odgovarja kratko, zmirom sunkoma in zmirom bolj srdito:

Samo obupanci odhajajo v Ameriko! — Nič podjetnost; vedno si bil len, nemaren! — Sama brezbožnost! Srečelovstvo! Pustolovstvo! — Čemu pa si pripeljal tega gospoda? — Za pričo? — Ali je to zaupanje švojim starišem? — Čemu pa si naznanil ta svoj prihod? — Seja je končana! Iz mene ne iztisneš niti bora več! —

Če ti ni prav, pa nič! — Pri Zorku je že vse napisano; ko boš pozvan, pa pridi! — Lahko tudi prazen odjadraš! Moli tam za mojo smrt, da dobiš poprej svoj delež! — Velik ne bo, to je gotovo! — S³trebuhom za kruhom, prav imaš! — Le prazen pojdi! Čim bolj ti je trebuh lačen, tem bolj se ženeš za zaslužkom! — Dobro! Pri Zorku naredimo! — Misliš, da greš zlata iskat v Ameriko? Še blata si zaželiš iz domovine! — Pustolovec! Nemarnjak!...

Mačeha je ves čas molčala in si samo tuintam obrisala kotičke stisnjenih, sovražnih ust. Zdaj plane hlastno in sikne strupeno:

„Babjek! Le odženi si tudi svojo ljubo seboj!“

In prav tako nenadoma je zopet tiho; roke ji leže v naročju kakor zvita kača ...

„Pojdiva, gospod Žitnik!“ — vstane Stanislav.

Tončka je zopet tu. S solzami v očeh se poslavlja od Stanislava, objemlje mu roko in je ne more izpustiti.

„Ne bodi vendar tako vsiljiva! Zbogom!“ — jo on surovo odpahne ...

Na povratku v mesto razlaga Stanislav:

„Saj ni mogoče govoriti! Kakor otrpel sem, če stopim pod domačo streho! — Mačeha tam v kotu ... Strup! Sovraštvo! — Ledenica! Mraz razširja okoli sebe, da bi ti mozeg zledenel v kosteh! ... Vse radi Tončke! To bi moral vzeti! ... No, — še bolj priskutna mi je njena presladka ljubeznivost nego mačehina odurnost!“

Žitniku očita vest: — Tudi ti si bil kot ledenica! Tu bi bil Turek na svojem mestu! On bi jih bil morda malo pogovoril, morda bi bil vendar kaj dosegel za Drnovška! ...

631 Pri slovesu pa mu je Stanislav naenkrat zopr in tečen. Njegovo pretirano in čezmerno zahvaljevanje za prijaznost in za uslugo ga odbija. Nehote pomisli: — Ravno zanj bi bila Tončka! On je prav tako vsiljiv kot ona! — Njegovo izhlapevanje po suhih breskvah mu je neprijetno; njegova izrazita glava z dolgo in ozko brado je sicer lepa, a koža je nekoliko kozava in posuta s svetlorumenimi, pikčastimi pegami, ki so od blizu grde. Čudi se, kako sta si z očetom podobna celo po glasu in po kretnjah ... Tomo se sam pri sebi zasrdi: — Zakaj je moral ravno mene vjeti za ta sestanek, za ta nastop družinske svaje in sovražnosti? — Ob spominu na zlokobno mačeho ga stresa mraz ... In nenadoma se spomni: — Med te ljudi naj pride Vêra? V to kačjo jamo? Med te škorpijone? — Če Stanislavu tam onkraj morja izpodleti, bosta

oba navezana na miloščino teh ljudi. In kaj je verjetneje, nego da mu res izpodleti? . . . Tomu je gorko. Pot mu stoji po plečih in po hrbtu . . . Stvar je skrajno resna. Zdaj ne gre več za sanjarenje in za igračkanje in za poskušanje; — treba je odločitve . . . Treba je močatosti in jasnosti . . . Kaj hočeš, Tomo? Ali si sklenil danes zjutraj, ali nisi sklenil? Ali je stvar zrela ali ne? . . .

— Začudi se, ko stoji iznenada pred Zorkovo hišo. Brez pre-mišljevanja stopi v vežo in gre na vrt. Nedeljska tišina in nedeljska snaga vseokoli, od nikoder niti najmanjšega ropota . . . V lopi sedijo — Albin, Dana in Nada.

Albin ima knjigo pred seboj, njegov pogled je vesel in pozdravljajoč. Dekletci sta čemerni, videti sta kakor objokani. Po navadi prihitita Žitniku naproti in se mu obesita za lahti kakor dve sestrici; danes ga komaj z očmi pozdravita.

„Ali imate vojsko?“ — vpraša Tomo.

Dana našobi usta in ga grdo pogleda:

„Kdo pa je kriv te vojske in te neumnosti? Za nos se primite!“

„Tomo ni nič kriv!“ — pravi Nada odločno.

Albin resno razloži:

„Gospodična Vêra nas je zapustila.“

Tomo prebledi:

„Gospodična Vêra vas je zapustila?“

„Papa jo je danes snubil; ona pa je kar pospravila in šla“ — reče Dana jezno.

Nada pa dostavi modro:

„Moja ljuba, tu ima zopet naša Mila svoje prste vmes!“

Tomo je naenkrat rdeč in poten:

„Kaj je, Albin?“

Ta se nasloni na komolce in zmiglje s pleči:

„Reš je, Tomo!“

„Torej je — odbila?“

Albin samo prikima; Dana pa se razsrdi:

„Saj ste tako vi krivi, Tomo! Zaradi vas ga je zavrnila . . .

Nada trobi svojo: — zaradi Stanislavčka! — Figo! Tega suhoparneža in sitneža ni nikdar marala! Bahal se je, če je hodil z nami na izprehod; če se ni bahal, pa si je brado česal . . .“

„Brado si je tudi česal, če se je bahal!“ — ugovarja Nada.

(!) „Gospodična Vêra pa se je ravno v njegovo brado zamotala. V Ameriko pojde z njim!“

„Bajka! Drnovškova baharija!“

„Tudi od drugod sem slišala . . . In kaj bi imela gospodična pri papanu? Ali ni še večji sitnež in suhoparnež? Ali bi taroke metala z njim? — vsak večer do polnoči?“

129 „No, — če vzame tega pegavca,“ — se kuja Dana, „Bog ji blagoslovi, — tečna jed ne bo!“

Albin se zasmije:

„Kakšne modrijanke!“

Nada plane zmagoslavno:

„Ti praviš — zaradi Toma! Ali ne vidiš, da on ničesar ne ve o vsi komediji?“

Dana jo pomilovalno pogleda:

„Oh Nada . . . koliko se razumeš na te stvari!? Misliš, da on mora vedeti, če ga ima ona rada!“

Nada se začudi, pogleda debelo Toma in molči. Albin se veselo udari po stegnu:

„Ali si slišal, Tomo? Kakšne modrijanke! Ali so to otroci?“

„Otroci!?“ — se zmrдне Dana zaničljivo.

Tomo ne more več strpeti. Za trenotek stopi iz lope in si počese kodre s čela, pa se zopet vrne in vpraša Albina:

„Kaj pa čitaš?“

A ne posluša in ne sliši, odsoten mu je pogled . . . Nenadoma se odpravi:

„Servus, Albin! Nekaj sem pozabil . . . Zbogom, Dana, Nada!“

V veži ga Nada dohiti in se ga oklene:

„Kaj ste pozabili?“ — Poredno prodirljiv je njen nasmeh.

„Gospodična Vêra je pri — Potočnikovi Silvi! Zbogom Tomo!“ —

— Na ulici, takoj za oglom, sreča Tomo zopet — Stanislava Drnovška. Ta ga hitro ustavi in prime za gumb pri suknji:

„Vi ste bili pri Zorkovih?“

„Bil.“ — Tomo je malo zmeden in si ne upa prav, pogledati mu v oči.

„Ali ste govorili z gospodično Vêro?“

„Ne.“

„Ali je ni doma.“ — se začudi oni.

„Ni je doma.“ — V Tomovih prsih je kratek boj: — Ali bi mu povedal? Ali mu nebi povedal? — Mukoma se odloči: — „Vi še ne veste? Gospodična Vêra je odišla od notarja!“

„Gospodična Vêra je odišla? Danes? Tako nenadoma? In niti besedice mi ni omenila!?“

„Notar jo je baje — zasnubil!“

„Notar jo je zasnubil?“ — Drnovšek je ves prestrašen; teatralično se okrene, da mu škrici zaplahodrajo, in zakrili z rokama: — „Notar jo je zasnubil!“

„Gospodična Vêra pa ga je odbila, pospravila svoje reči in šla.“

„Hvala Bogu! Vi ste moj rešitelj, gospod Tomo Žitnik!“

„Jaz sem vaš rešitelj?“ — se zasmije Tomo; spričo Stanislavove zbežanosti je sam naenkrat zopet miren: — „Vi ste tukaj čakali gospodične Vêre?“

„Čakal, kajpada! Zmenjena sva bila za to uro!“

„Pojdite je iskat k gospodični Silvi, k Potočnikovi Silvi! Tja se je baje zatekla.“

„K Potočnikovi Silvi? In kje stanuje gospodična Silva?“

„Tega pa ne vem“ — skomizne Tomo ravnodušno s pleči in se poslovi . . .

— Takoj je zopet ves zamišljen, pogled mu je utrujen in zastrt. Prižge si cigareto in se nameri proti domu. Čudno je sam vase zatopljen . . . Gleda na okrog in zasleduje z očmi stvari in ljudi, a se jih ne zaveda, kakor da mu živijo oči same zase svoje življenje in duša zopet sama zase onkraj meje, ki jo loči od vsakdanjosti. Tomo misli, pa se ne zaveda svojih misli; ustne mu tintam zašepetajo kratek stavek, uho ga morda sliši, duh pa je odsoten . . .

Pred njim po drevoredu šeta — dvajset korakov spredaj — visok in slok gospod, z mlado damo ob vsaki roki, na levi večjo, vitko, na desni manjšo in nežno. Trojica je videti vesela in razigrana, poskakuje zdaj pa zdaj po plesnem taktu in si poluglasno pripeva . . . Večja dama zamahne z roko in počí s prsti; gospod se nerodno zvije v hrbtu in vrže objestno glavo vznak, kakor bi hotel na ves glas zavriskati; manjša dama niha ritmično z glavo . . .

Tomo se ozira vanje in pospešuje svoj korak; pa pozabi nanje in gleda proč; jih opazuje iznova . . . Zdajci mu zastane noga: — Saj to so oni!

Dolgi gospod se v tem trenutku obrne:

„Hura, Tomo! Ravno sem mislil, da bi te morali poiskati. Ali vidiš gospodično Vêro? Ali še ti kaj sanja?“

„Danes smo enkrat sami zase, gospod Žitnik!“ — pravi Silva. „Tudi Vêra je prosta. Danes si vendar svobodna, moja ljuba, kaj?“

Vêra je v zadregi; glavica ji je povešena, nožica ji suje izpod krila.

„Ali že veš, Tomo, da je notarju ušla? Strašno je korajžna danes! Zdaj pa gremo nekam, da se napijemo od veselja, da se navriskamo!

A v trenutku Vêra ni videti objestna . . . Tomo pa se boji, pogledati ji v lice . . .

„Ali ste že slišali, da jo je notar zasnubil?“ — vpraša Silva.

„Slišal.“

„In da ga je odbila?“

„Slišal.“

„In da je odpravljena v Ameriko?“

„Slišal.“

„Šema! Vse je že slišal. Z vami ni mogoče govoriti.“

„A tega nisi slišal,“ — vzklikne Turčin, „da se hoče še izdivjati, predno odide v novi svet!“

„Na sedem suhih let,“ — dostavi Silva. „Na sedemkrat sedem suhih let!“

„Čenče!“ — reče Vêra. Njen pogled je negotov, rada bi še nekaj rekla, pa se vsa zardela obrne proč.

„Slišal sem tudi, da je gospodična — ženinu ušla.“

„Stanislavu?“ — plane Turčin.

„Hahaha . . .“ — se zasmije Vêra in naenkrat ji je lažje. S polnim pogledom se obrne k Tomu: — „Ali je čakal? Ste ga videli? Adijo, ženin!“ — Na peti se zavrti, se oklene Silve in se odpravi dalje.

Tomo razloži. Silva se krohoče:

„K meni ste ga poslali — in zdaj nas išče! Le išči, ženin! Adijo, pa zdrav nam ostani!“ —

V okoliški gostilnici se vsi štirje še bolj razigrajo in razživijo; dražijo se in šalijo se, tuintam po tihem zapojo. Vêra je vesela, celo razposajena, skoraj drzna v svojih dovtipih. S Silvo se kosata v mimični igri, v mimičnih prizorih. V Vêrinem obrazu se bliska od porednosti. Če predstavlja noč z nevihto, nesreče in obupa polno, se ji sredi tragike prekolje izraz v groteskno, razdivjano burko. Če predstavlja solnčni vzhod, zatone vsa svetloba mahoma za črnimi oblaki, blisk in tresk raztrgata tišino. Potem preide k mimičnim monologom, resnim in veselim, žalostnim in smešnim. Silva se ji čudi in jo posnema; nenadoma sta v dialogu, pantomičniem, burlesknem. Turčin nori od radosti. Tomo gleda in se smeje, ploska, pa se tudi zgraža, a zmirom občuduje. Vêra koketira z njim, predrzno in odkrito, da mu je vedno burneje pri srcu,

vedno bolj vroče v glavi. Časi mu dovoli, da se dotakne njene ročice, ki jo pridrži in stiska v svoji roki; a kadar misli, da si je najbolj dober in najgorkejši z njo, ga zadene nepričakovano najostrejša in najbridkejša zabavljica. Vsi poskusi, da bi jo zapletel v zaseben in tih pogovor, se mu ponesrečijo. Ona pazi s premeteno trdovratnostjo, da je zabava splošna med vsemi štirimi.

In ko se vračajo domov, se oklepa Vêra Silve in se ne da odtrgati od nje. Živahna je in poskočna, prepeva in tuintam celo zavriska; ko pa jo Tomo vleče k sebi in z božajočo roko vabi, mu iztegne ročico pred nos in mu nagajivo odmiglje, enkrat mu celo pokaže v ljubki razbrzdanosti — majhnega oslička. Tomo se mora udati; z desnico ji oklepa nadlahtnico, z levico ji stiska roko in ji gladi laket, sklanja se k njenemu obrazu in jo z vročimi, občudujočimi pogledi prosjači za poljubček. Ona pa vsakikrat odločno odmakne glavo od njega ter odkima: — Ne boš, prijatelj, kaže pihal! — Medtem si je Turčin pri svoji dolgi ljubici že lepših uspehov izvojeval. Ko začuje med njima iznova dolg poljub, zastoka Tomo ljubomorno:

„Protestiram, Turčin! To je izzivanje!“

In Silva se nagne k Vêri:

„Ne bodi preveč trdosrčna, dragica! Opravljaj delo usmiljenja!“

Vêra odkima z glavo in udari z nogo:

„Kako b'te ljubila,
ko me srček boli . . . boli . . . boli . . .
Pa lanski moj fantič
pozabljen še ni . . . še ni . . . še ni . . .“

„Nikar ne renomiraj, Vêra!“ — se krega Silva v nizkem basu.

„Kdo pa je bil tvoj lanski fantič? Ha?“

„Predlanski!“ — popravi Vêra in buši v smeh, napol obješen, napol obupen . . .

Ko pa začuje na oni strani zopet dolg poljub, vrže tudi Vêra glavo vznak, pogleda Toma s sanjavimi očmi in mu ponudi usta . . . A zdaj je porušeno ravnovesje med obema paroma, Silva se odtegne Vêri:

„Hodita vidva zadaj! Dêlajta, kar hočeta, jaz ničesar ne vidim! A tudi vidva pustita naju v miru!“

Dospeli so do drevoreda. Vêra se prestraši teme pod drevesi in se ustavi:

„Gospod Žitnik, nikar si ne delajte te poti v mesto! Pozno je že, obrnite se domov!“

A Tomo se oklepa njene roke in jo narahlo vleče dalje. Silva se zadere:

„Ne bodi sitna, Vêra! Teh par korakov nas lahko še spremi.“

Tomo je v zadregi. Vêra stiska usta in stopa trdo . . . Turčin in Silva spredaj se nalašč na glas poljubljata.

„Kje je odmev?“ — zakliče Silva. „Allons enfants de la patrie!“

„Beži, beži, Silva! Kdo bo za tabo mlaskal?“ — pravi Vêra.

Tomo pa jo nenadoma objame, ji zgrabi bradico in dvigne glavico:

„Ali me nimaš nič več rada, Vêra?“

„Nič! Pustite me!“ — se brani ona.

A njegovi roki sta kakor klešče . . . in njegov poljub je vroč, opojen . . . Vêra se uda v usodo. Tiho mu visi ob roki, prepušča mu svoja usteca; a odgovorov mu ne daje na vprašanja. Trdovraten je njen molk, a njen pogled je vendar dober in gorak, odsev večernih zvezd v očeh je vlažen in sanjav . . .

Pred hišo zahtevata obadva spremljevalca, da ju povabi Silva na čašo čaja; a dekleti se odločno upreta in se poslovita . . .

Ko je Tomo sam, premišlja z malo zmešanimi občutki: — Ali me ne tira usoda po ti poti? Vodilni zvezdi najinega sistema sta se srečali. Ali se ne strneta na zadnje vendar moja in njena pot? — Ali nama je zopet namenjeno le kratko srečanje in nov razstanek? — Harmonija! V meni je še ni. Jaz bi si želel divjega razkošja in ljubezenske pijanosti . . . a po pepelnični sredi in po štiridesetdanskem postu — novega predpusta! — Ali je v Vêri harmonija? Tudi v nji je ni. Zakaj si uklepa tega Stanislavčka? Varnega pristana si želi. Iz njega pa bi uhajala na viharo morje ljubezenskega uživanja in slasti . . . Ali bi hotela morda že poprej zajadrati v vrtinec in se potem zateči v pristanišče? — Če ni harmonije niti v meni niti v nji, je tudi skupna harmonija nemogoča . . . *Zaroko*
Stvar ni zrela, Tomo, stvar ni zrela! . . . (Dalje prihodnjič.)

Alojz Kraigher:

Mlada ljubezen.

(Dalje.)

IX.

Tomo je naenkrat v večji družbi za dolgo mizo med Turkom in med — Vêro, ki je zardela in razigrana, a se v zadregi izogiblje njegovemu pogledu. In mahoma je ves veselični šum in buk daleč proč od njega, on pa je kot doma v družinski sobi in se ne briga za vihar in ples zunanjega življenja.

Najglasnejši je Turek, ki rogovili s svojo dolgo roko po mizi, vodi pitje in aranžira petje, največ zdravice s trkanjem in z ekso. Poleg sebe ima Silvo, ki jo predstavlja kot nevesto, jo objemlje krog pasu, pritiska k sebi in jo poljublja na lice in na uho, tuintam nekako očetovsko samo na čelo. Ona je dobre volje kakor zmirom, brezbrizna in brez ovir v veselju, a ob enem nekoliko surova in brezobzirna. Ženin je ne sme motiti v zabavi. Če govori s kom drugim, ji je Turčinovo objemanje in poljubljanje nadležno; sitno se mu izvije in ga udari za uho ali ga sune v rebra. Zraven nje sedi Zdešarjeva Zinka, bleda in malo zavaljena učiteljica z dežele, z vodenimi očmi in topim noskom. Tomo je je vesel in jo toplo gleda; spominja ga na one lepe čase ljubezenske norosti z Vêro.

Onkraj Vêre je Stanislav Drnovšek. Nekoliko zabuljene so mu oči in obraz zaripel; bržkone je že dokaj pil. In vkljub navidezni razigranosti mu sije neka čmernost iz oči, kakor da ga tare tiha in vztrajna skrb.

Na drugi strani mize sedijo Blejčevi. Razun Mire so v trenutku vsi navzoči; celo Bogdan sedi na robu klopi, s hrbtom proti mizi, poleg njega Magda, ki jo gleda s smehljajočim in občudujočim obrazom, pa mu pri tem vseeno neko porogljivo omalovažanje krivi obrite tenke ustnice. — Stari Blejec je suhljat gospod, pol črn, pol siv, s kodrastimi lasmi in z valovito majhno bradico. Izraz njegovih oči je isti kot pri Miri, čeprav so njegove šarenice črne in mu je tip nekoliko ciganski. Vesel je kakor zmiraj, naglih in viharjih kretenj, ko da bi rad ves svet naenkrat obtipal in objel. Nasproti Vêri sedi, debatira s Turkom in Drnovškom o politiki, pa se zelo pogosto obrača k nji in jo tuintam potreplje preko mize po roki ali po rami. — Njegova žena liže bon-

bone in se ozira opazujoče v vršeko množico. Z odsotnim duhom poslušna Nušo, ki se ji sklanja preko rame, šepetajoč ji na uho in ozirajoč se k Zgončku, ki stoji ob strani. On jo je spremljal po vsem veseličnem prostoru in čaka, da jo zopet odvede. Drži se nekoliko razžaljeno in se obrača proč od mize, pa se le s težavo premaguje, da se ne zastrmi v peklenko rdečo Magdo. — Soseda gospe Blejčeve je Goričnikova Katra, ki je sitna in se očitno dolgočasi. In poleg nje sedi Pavel Kresnik, njen zaročenec, uslužen in ljubezniv, a kakor brez duha.

Tomovo razmerje do Vêre ni v zadnjem času nič napredovalo, zlasti pa se ni niti najmanj poglobilo. Bil je večkrat v njeni družbi, a prilike za intimnejši pogovor ni imel. Zato se je komaj malo šalil z njo, ji ukradel tuhtam poljub ali si dovolil mimogrede mladeniško objestnost kakor v prejšnjih časih. Gnalo ga je k nji in gomazelo mu je po telesu čutno hrepenenje za njenimi usteci in ličeci, za njenimi rokami in njenim prožnim životkom; a vse je bilo le površno in zunanje, brez potapljanja v sanjarenje in premišljevanje, brez sklepov in brez ciljev. Po oni prečuti noči, ko je trepetal pred rožo mogoto, je preživel zadnjih štirinajst dni zopet v svoji navadni lahkomišelnih vihravosti. — Vêra se mu je z nekim trmoglavim uporom vdajala; jezila jo je njegova igravost in zgražala se je nad njegovo domišljavostjo, s katero se mu je zdelo, da ima pravico do predrznih šal in do prijemov in do poljubov; gubančila je čelo in obrvi in stiskala zobe in se mu trgala iz rok, a pošteno razsrditi se ni mogla, čisto odtegniti se mu ni hotela. Saj ni vedela, kako je z njo in kam se obrača njena pot. Bila je Drnovškova zaročenka, bil je že določen dan poroke in odhoda, pa si še zmirom ni bila prav na jasnem, ali pojde pred oltar ali ne, ali se odpravi preko morja ali ne. Zavedala se je, kako grdo omalovažuje svojega ženina, ki bi ga lahko še zadnji hip pustila na cedilu ter se mu izneverila. Zavedala se je, da bi ji bil ta zakon s Stanislavom samo nekako zavetišče po begu iz življenja, po begu pred lastnimi nagoni, pred lastnim hrepenenjem in poželjenjem. Pri gradnji tega zavetišča ni sama niti s prstom mignila; svoje trpnosti pa si ni posebno očitala, ker je hotela in je sklenila, da bo povsem na svojem mestu, če se končno res odloči za Drnovška. A vmisliti se pač ni mogla v svoj bodoči zakon, predstavljati si kar ni mogla, kako si uredi svoj dom in kako bo to tam onkraj morja. Če se je spomnila na to, se je zjezila sama nase, zamahnila z roko in vzela kako knjigo v roko. Sama s seboj je bila skrajno nezadovoljna. Stala je pred odločitvijo. Vsa njena bodočnost je bila odvisna od koraka, ki je bil že skoraj — ali je bil res že sklenjen? — Kaj, če se drugače odloči? Ali naj postane zopet učiteljica? Ali se naj zateče k materi na Gorenjsko, v one nevšečne razmere pri svaku in sestri? — Ali se naj vrže v Tomovo naročje? V ljubezensko pijanost, opojno in omamljivo, a najbrže pre-

kratko in preminljivo? — Kaj potem, ko izgori ljubezen in bo zopet sama in zapuščena sredi neprijaznega življenja? Ali bo še Drnovšek tu? Ali bo potem še zavetišča zanjo na tem svetu? Za oskrunjeno in prevarano nesrečnico? — Ali naj tudi sama vara? Ali naj vara Stanislava s Tomom in tega z onim? — Komaj se ji je misel drznila v te grde kraje, jo je že poklicala nazaj in se sploh odrekla vsakemu premišljevanju. Naj jo vodi usoda, kamor hoče; naj jo pripelje, kamor hoče; — z zavezanimi očmi bi se napotila, pa naj bi prišla ali v pekel ali v raj . . . Premišljevati ni hotela; če pa se je zalotila ob spominu na Toma, če se je vzbudila iz sanjarenja, se je zadržala sama nase, kakor da je kradla sladkarije, do katerih nima pravice in ki ji nikdar niso bile namenjene.

Zdaj sedita drug tik drugega in obema je toplo, ker se preveč zavedata bližine. Tokovi hrepenenja, telesnega in duševnega, se izmenjavajo med njima; držita se nekoliko okorno, ker se oba bojita premakniti se, da bi ne porušila ravnotežja in bi ne prišla mahoma v pretesen stik, ki bi razgalil svetu njuno medsebojno poželjenje . . .

Pogovor med Blejcem in Drnovškom je nenadoma pri vprašanju izseljevanja. Blejec poudarja velikansko narodno izgubo, ki jo moramo trpeti leto za letom, ker nam tolike množine delovnih moči odhajajo iz domovine. Človek je važnejši nego zlato. Človeški kapital je važnejši nego zlati kapital. Človeško delo je zmirom plačano; človek služi z delom in vleče k sebi — zlato. Pri nas pa je narobe; — Zlato, ki ga slutimo tam onkraj morja, nas vleče preko morja. Nismo se še povzpeli do spoznanja, da je človek in njegovo delo glavna stvar, da je treba organizirati človeške delovne moči, človeški kapital, ki nam ustvari sam po sebi, logično in nujno, tudi zlati kapital.

Organizatorjev nam ravno manjka, — pravi Drnovšek. Delodajalcev nimamo. Brez dela pa ni jela; in kaj me briga domovina, če mi ne more dati kruha?

Domovina je zaslužnjena; zato ni v polni meri odgovorna. Ustvariti bi si morali svojo vlado, svojo lastno narodno vlado z ministri za vsa področja. To bi bili naši delodajalci. In ti bi nam ne dajali samo dela, temveč tudi ideje. Danes so pri nas ideje dela premalenkostne, preveč osebne in sebične, skoraj izključno materijelne; zato ne morejo pritězati in vprezati človeka, kakor bi ga morale; naš človek dela samo toliko, kolikor je treba, da životari, ter se vdaja veseljačenju, komodnosti in lenobi. Čutiti bi se morali kot država v državi, organizirati bi se morali kot država v državi; — pa bi nam bili vedno jasnejši, vedno vztrajnejši in vedno bolj prisotni naši narodni cilji; naše velike ideje bi vsakega posameznika podžigale pri delu, ker bi ga navdajale z zavestjo, da nas more le neumorno delo, nepretržna rast, najvišji gmotni in duševni razvoj slehernega poedinca privedi tudi kot celoto, kot

samostojen narod do svobode in do mogočnosti. Tudi sebičnost je bogata in plodna ideja, če se podreja večji ideji skupnega blagora in skupne sreče.

Mi smo sebični samo za svoje malhe in za svoje vampe, — odgovarja Stanislav precej zagrizeno.

Mi se sploh ne brigamo za ideje, ne za vélike, ne za majhne ideje, — se razvnema Blejec. Mi smo veseljaki in pijanci. Vsem nam je samo za zabavo, delo nam je le postranska reč, potrebno zlo. Krčma in kavarna, babe in karte, izlet s pijanostjo in veselica z žretjem, — to so naši življenjski cilji. In v zadnjih letih smo naravnost podivjali v veseljačenju. Saj mora vse hudič pobrati! Vsi moramo skrahirati, vsi jadramo v konkurz. Resnično: narodni bankerot pripravljamo! — Naš fant ima premalo duha, premalo ponosa in samozavesti, premalo častihlepnosti, da bi si zasnoval načrt za svoje delo in da bi delal po tem načrtu — zase in za narod, za oboje; ker je vse koristno za celoto, kar dviga poedinca in je pošteno. Naš fant doma ne more delati, veselja do dela nima, potrebe za delo ne občuti, skoraj sram ga je dela; — ker pri nas ni v modi delo, ker smo vsi kot podivjani za zabavo. Morda je kriva naša zaslužjenost, pomanjkanje visokih ciljev in idej, ki ne morejo niti vzkliti v temi pikelhavbe, ki nas od vseh strani pokriva in tlači k tlom. Morda smo poblazneli iz obupa, iz narodnega obupa. Morda živimo v oni zadnji lažni evforiji težko bolnega, ki mu že smrt stoji ob vznožju.

Crkavanje, — to je resnično naš program in naša bodočnost. Za zdravega človeka tukaj ni prostora. Vse je gnilo in črvido. Ob naši strankarski korupciji poštenjak ne more vspevati; saj niti dela ne dobi.

Inteligent je lahko sam svoj delodajalec. To je komodnost in duševna lenoba, kar nas žene preko morja. Doma nas je dela sram, za delo skoraj časa nimamo; če pa se odpravljamo v Ameriko, natanko vemo, da tudi tam ne leži zlato na cesti; prav dobro se zavedamo, da bomo morali delati, kot črna živina delati, predno si zaslužimo svoj hlebec kruha in predno si prihranimo svojo kopico zlata. Kolikrat sem že sam pomislil na Ameriko! Pa sem se vprašal: ali si zares tako nemaren in brez duha, da bi moral tu podleči, kjer so vendar še vsa polja neobdelana, kjer zemlja že nestrpno hrepeni za oploditvijo, kjer vse že komaj čaka na podjetnika in na delavca? Trgovstvo, industrija, — časnikarstvo, gospod Drnovšek! — to vse je še ledina, ki kriči za plugom in za sejalcem. Ne smeli bi izvažati svojih delovnih moči, ne reportirati; — nekaj ameriškega duha bi morali importirati, pa bi vzcvetelo tudi pri nas življenje in blagostanje. Če si lahko predstavljate, da boste mogli delati in služiti tam onkraj morja; zakaj bi si doma ne ustvarili pogojev za delavnost? Odrecite se veseljačenju, rešite se iz naše pitke družbe, osamosvojite se od naše koruptne jav-

nosti, — zamislite idejo, plodno idejo, ki jo hočete morda izvesti onkraj morja, — spravite se na delo, ko da živite med neznanci, med Amerikanci, — pa boste videli, ali pojde ali ne! Doma vas je dela sram, podjetnosti vas je sram, posebno gospodarske, materijelne, dobičkarske podjetnosti vas je sram, in zlasti — skromnosti v življenju vas je sram; tam zunaj bi vas vse to ne oviralo in ne motilo. Nekoliko amerikanskega duha, gospod Drnovšek, pa vam ni potreba Amerike!

Stanislav si v zadregi češe brado: — Saj ne računi s stalno izselitvijo! Pogledat gre, učit se gre. Ko se nasrka zdravja, — treznosti, podjetnosti, marljivosti, — se vrne prenovljen domov. Za zaslužkom gre, — pa ga prinese in pokloni domovini.

„Fraza!“ — vzklikne Turek.

„Zakaj pa fraza?“ — se razburi Drnovšek. „Vsi naši Amerikanci delajo tako. Zaklade hodijo kopat preko morja in jih prinašajo domov.“

„Oni sami so zaklad,“ — povzdigne zopet Blejec svoj nekoliko vriščeči glas. „In ko bi imel besedo pri naši narodni vladi, bi organiziral ta zaklad. V mrežo bi ga zamotal in motvoze bi obdržal v svojih rokah, da bi ga imel povsod in vsak čas kot na vajetih. V Ameriki bi ustanovil narodno poslaništvo, ki bi zbiralo in lovilo naše izseljence ter jim dajalo posla in zaslužka v naših lastnih tovarnah in podjetjih. Naš človeški kapital je treba organizirati, doma in onkraj morja.“

„Tudi v Gradcu in na Dunaju!“

„V Celovcu, v Mariboru, v Trstu in v Gorici, na Reki in povsod. Ne pošiljajmo svojih ljudi po svetu samo za zaslužkom, — za zakladi. Oni sami so za nas zaklad. In tudi njihovo delo naj bo nam v korist, ne tujcu! Treba je premisliti, da je delo zmirom vrednejše nego mezda!“

„Naši ljudje bi sploh ne smeli v svet,“ — se oglasi Tomo. „Zakladi naj ostanejo v domovini.“

„Ecco!“ — vzklikne Blejec in sune s prstom v zrak. „Zato sem jaz doma ostal.“ Pa se zasmije s prisrčno objestnostjo, da se mu obraz naguba krog zasolzenih oči in se mu do kraja razgalita začrneli vrsti gostih zob.

„V domovini! V domovini!“ — zajoka skoraj Stanislav. „Ob teh razmerah? — Politika je pri nas vlačuga, voditelji so sleparji in samopašneži!“

„Človek potuje v svet, da se izобрази,“ — reče Vêra skromno in zardi. „Vrne se razsodnejši, delavnejši in bogatejši.“

„Potovanje je eno,“ — poudari Tomo, „izselitev je drugo. In to drugo je po mojem obup in beg in — strahopetstvo!“

„Strahopetstvo?“ — zakrili Drnovšek ves prestrašen. „Pred kom pa strahopetstvo!“

„Pred konkurenco! Pred življenjem! Priznanje nesposobnosti! Duševni bankerot! Zajčevstvo!“

Drnovšek se iztegne na mizo in se zagleda v Žitnika. Mučna žalost mu pači lice, vprašujoč obup mu trepetava v izrazu.

Blejec je naenkrat ves razposajen: Na dušek izpije kozarec vina in se zakrohoče:

„Strahopetstvo! Hihhi . . . Jaz pa sem si očital strahopetstvo, ker nisem šel v Ameriko, gospod Drnovšek, — ker nisem šel v Ameriko! Hihhi . . . In zdaj crkavam v domovini, z vsemi vred crkavam, gospod Drnovšek! Od samega poštenja vsi crkavamo! V Ameriki pa bi si bil že davno prisleparil — pošteno premoženje, hihhi . . . A kadar crknem, gospod Drnovšek, — seveda crknem nobel, v penečem se šampanjcu! — takrat pa pojdem z vami preko morja, gospod Drnovšek! Strahopetec s strahopetcem, hihhi . . . Doma je človeka sram slepariti, tamkaj naju ne bo ničesar sram. Tamkaj šele razmahneva svoje sile, gospod Drnovšek, hihhi . . .“

Turek ga z začudenjem gleda, zadrega mu zadržuje smeh: — Blejec je vendar zagoneten človek; pameten in duhovit, poln idej; a izvedel menda ni še nikdar svoje misli, ker je prelen in preveč vdan zabavi. Ali je tudi v njem obup? Ali mu res grozi konkurz? . . .

Stanislav še vedno skoraj leži na mizi in bulji v Žitnika. Žalost in obup v izrazu sta mu prešla počasi v grozečo in zagrizeno sovražnost. — Tomo je napet od pričakovanja; tako mu je, ko da gleda sikajoči kači v bliskajoče se oči . . . Takrat se ga dotakne pod mizo Vêrina roka — skrivoma in silno oprezno — in se pritisne k njemu: — Mirno dušo, Tomo! Za božjo voljo, ne prepira! . . .

Zdajci se prismeje k mizi vesela trojica: Mira s Praznikom in — Štembalom, skrivnim ljubčkom Goričnikove Katre. Mira se skloni med Vêro in Toma in se jima nasloni na ramena, pa se obeh dotakne s svojimi sencami:

„Vama zavidam danes, ljubčka. Kako se imata? Ukradena ljubezen, skrivana ljubezen je le najlepše!“

Vêra je vsa zardela od zadrege, krčevito se obrača od Drnovška proč in trepeče od strahu, ali je slišal Miro. Tomo se zasmije:

„Tebi je treba zavidanja, Mira!? Prst iztegni, pa se te bodo oprijeli kot železna sipa močnega magneta.“

„A prave sipice morda le ne bo med njimi!“

Praznik, ki je približal svojo glavo, se ljubeznivo zaheheče:

„Naša Mira
samo izbira,
z vsemi šmira,
koketira . . .“

Celo vrsto rim na -ira naniza v šaljive verze. Janez Štembal se pritakne s pretirano dostojnostjo in smešno resnostjo:

„Fante 'zbiraš, si prevzetna,
se šopiriš ker si zala;
varuj, varuj, da priletna
samka se ne boš jokala!“

V splošnem smehu ga predstavi Dreja vsemu omizju:

„To je naš Štembal, slavni Janez z Bleda, mizarski pomočnik in najimenitnejši recitator vesoljnega našega Prešerna. Ker je danes Prešernov praznik — in če dovolite, gospoda! — nam takoj zadeklamira ‚povodnega moža‘.“

Lokave Janezove oči se ozro v Goričnikovo Katro: — Ali tudi ti dovoliš, ljubica, gospodarica? — A Katra se drži čmerikavo, gleda predse na mizo in grabi z belimi prsti krušne drobtinice na kupček.

Pavel Kresnik se smeje poleg nje, veselo in nedolžno:

„Ali ne vidiš, Katra, našega Janeza? — No, kar nastopi, slavni Janez!“

Štembal se postavi v pozituro in si zaviha brčice:

„Povodni mož. Francè Prešeren.“

Zdaj šele dvigne Katra svoj pogled. Janez ji hudomušno pomežikne, ona pa počasi zopet nagne glavo.

„Od nekdej lepé so Ljubljanke slovele,
al' lepše od Urš'ke biló ni nobene . . .“

Z naivnim patosom deklamira pesem. Kretnje so mu nekoliko oglate, a poredne in duhovite; jezik se mu za spoznanje zatika, kar daje izgovarjanju nek ljubezniv, poseben čar.

„Kar slišala moških okrog je slovet',
skušala jih v mreže razpete je vjet'.

— — —
Možake je dolgo vodila za nos,
ga stakne nazadnje, ki bil ji je kos.
Na Starem so trgu pod lipo zeleno
trobente in gosli in cimbale pele,

— — —
Jih dókaj jo prosi, al' vsak'mu odreče,

— — —
že sedem odbila je ura in čez,
ko jela ravnat' se je Urš'ka na ples.

zagleda pri mizi rumeni junaka;
 enac'ga pod solncem mu ni korenjaka,

— — —
 „Nobene stopinj'ce še nisem plesala,
 da čakala tebe sem, res je, ni šala;

— — —
 in urno ta dva sta po podu zletela,

— — —
 plesala sta, ko bi ju nosil vihar.

— — —
 „Ah, majhno postojva, preljubi plesavec,
 da jaz se oddahnem, da noga počije.““

— — —
 „Valovi šumeči te, Urš'ka, želé,
 le urno, le urno obrni peté!““

— — —
 Vrtinec so vid'li čolnarji derèč,
 al' Uršike videl nobeden ni več.“

Poslušalce je deklamacija prevzela. Za trenotek je tišina v gneči, ki je bila družbo obkolila, nato navdušen plosk. Pa se oglasi Andrej Praznik:

„Zdaj si pa misli, Janez, da si ti ‚povodni mož‘ in zapleši z Uršiko!“

Z roko pokaže Miro, ki zavrešči in zbeži okoli mize:

„Saj jaz nisem Uršika!“

A ‚povodni mož‘ copota za njo in jo preganja, da se vse krohoče od radosti. — Nenadoma stoji pred Miro Milan Javornik in ona se ga oklene in se nasloni nanj. Štembal pozabi nanjo, se obrne h Katri, jo zgrabi krog pasu, jo vzdigne izza mize in odnese v gnečo. Vrišč in haló za njim. Pavel Kresnik se dere v razigranem smehu:

„Primate ga, držite ga ‚povodnega moža‘! Nevesto mi je odnesel!“

Javor stoji nepremično in pritiska Miro k sebi, z ustnicami se skoraj dotika njenih las pod nagnjenim klobukom. Razkošje mu navdaja prsi, v žilah mu divja vihar pohlepa . . . Zdajci se Mira zdrzne in se ozre v Andreja Praznika, ki stoji ob strani s prekrižanima rokama in jo resno gleda izpod čela, očetovsko očitajoče, ukazujoče. In nenadoma razume njegovo misel: — Beži, Urška, od ‚povodnega moža‘! — Z viharo kretnjo se iztrže Javoru in ga odpahne. Popravi si klobuk in se zamišljeno vrne k Vêri in Tomu.

V tem trenutku prisopiha tudi Katra zopet k mizi. Jezno se drži in mrda svoje mesnate ustnice; z robcem si briše tilnik, kjer je poznati rdečkasto marogo.

Mira jo začudeno pogleda in se zasmije in prasne v krčevit krohot, da se ji solze zasvetijo v očeh:

„Povodni mož‘ jo je ugriznil! ‚Povodni mož‘ jo je ugriznil! ‚Povodni mož‘ je ljudožrec!“

In tudi Pavel Kresnik se zasmije; sicer nekoliko v zadregi, nekoliko naivno; a smeje se, da se tolče po kolenih:

„Ali te je res ugriznil, Uršika?“

Pa se nasmehne tudi Katra in spravi robec:

„Tepec! Uršika je bila Ljubljančanka, jaz pa sem Blejka.“

„Torej se je zmotil? ‚Povodni mož‘ se je zmotil, gospoda slavna! Hahaha . . .“

Nadporočnik Javornik stoji še vedno, kjer je stal, napol zakrit od množice, pogled uprt v Miro, srepo, prodirljivo, hipnotizujoče. In Mira je nemirna ter nestrpna, oči se ji love zdaj tu zdaj tam, z nepremagljivo silo jih priteza nase Milan Javornik. Pa se nagne k Vêri:

„Gospodična Vêra, pošetajva se malo mimo paviljonov!“

Vêra se obrne k Stanislavu. Ta si zamišljeno podpira glavo in le napol poslušša Blejca, ki mu še zmirom govori in govori.

„In Tomo naju spremi, kaj?“

„Z veseljem, gospodična Uršika!“

„No ti — rompompom!“

Vêra vpraša Silvo:

„Ali se pridružiš, Silva?“

„Le pojdite, vas že poiščem, če se mi zazdi!“

Tomo se obesi dekletoma za komolce in poškili k Javorniku, pa se zasmije, ko zapazi, kako se Mira z naporom premaguje, da ne pogleda v isti smeri.

„Uršika na begu pred ‚povodnim možem‘!“

Mira ga uščipne v laket:

„Mir daj, Tomo! . . . če ne, te bomo, bomo, rompompom!“

„Ali sta se sprla? Ali si se že ločila od ‚povodnega . . .?‘“

„Tiho, Tomo!“ Mira zacepeta z nogama in stisne ustnice: — „Drugače vaju kar pustim!“ Pa se zasmije nagajivo in prisrčno: — „Saj to bi menda rad, grdavž! Vidva bi bila rada sama. Ali sem vama kaj napoti, hm? Pa vaju ravno ne pustim!“

„Rompompom!“ — zahrka Tomo.

Mira pošegeče Vêro po zatilniku in se ji nasmehne:

„Dajva, gospodična Vêra, zdaj ga preresetajva! Beriva mu levite, da bo cvilil!“

Dražijo se in šalijo se, dovtipkujejo nad znanci in neznanci, zabavljajo in kritikujejo, pa tudi uživajo in občudujejo. Mrak se je naredil, vse luči že goré. Kot majhna solnca razsvetljujejo obločnice prostore po drevoredih in pred šotori. Med drevjem gori in se iskri,

miglja in blesketa nešteto žarnic. Nebroj lampijonov povišuje čar večera v najraznovrstnejših in najpestrejših barvah. Nebo je blede, proti zapadu še nekoliko rumenkasto; le tukaj tamkaj sveti drobna zvezdica, sramežljivo in ponižno, ko da si ne upa tekmovati s sestricami pod seboj . . .

Tomo in dekleta so si utešili glad pri paviljonu za jedila, so se napili piva in pri sosedah vina. Godba jih izvabi v sredo „Zvezde“ in do plesišča.

„Ali gremo plesat?“ — reče Mira.

„V treh?“ — se zasmije Tomo. „Če plešem s prvo, se mi druga izneveri!“

„Ti pa bi rad obe, falot?“

Mira se nekoliko pretesno oklepa njegove nadlahti, z vsem obrazom se obrača k njemu in sili vanj, ko da si ga hoče osvojiti. Dela se ljubosumno in mu pol resno pol šaljivo očita, da je z Vêro ljubeznivejši in pristrčnejši. In vendar je bila ona njegova prva ljubica, njene pravice so starejše! A njeno ponašanje je preživahno in prekričavo, da bi moglo biti za njim resnično čustvo. Trenotkoma pa se zgodi, da zdajci umolkne in se zagleda kamorkoli in je kakor odsotna in izgubljena; in ko se spet domisli, plane z besedo in z roko, zardela v lica, skrivajoč zadrego v smehu in brbljanju. — Vêra je precej pasivna, a se vdaja radostno in neovirano porednim šalam onih dveh. Ljubosumnost Mire je prav nič ne razburja, komaj da ji laska. Čustvo sigurnosti in miru jo prešinja poleg Toma. Njegova roka jo objema tako enakomerno in ljubeče, da ne more ni pomisliti na nezvestobo. Mira ji nagajivo očita, da ji je prevzela fanta; a njeni pogledi so prijateljski in topli, za Tomovim hrbtom ji pomežikuje in se ji nasmihava in jo skuša zapeljavati k izzivanju in zbadanju.

Počasi obidejo ves veselični prostor, pa se nikjer predolgo ne mudé. Pri znancih se ne ustavljajo, ali govoré samo besedico in hitijo zopet dalje, kakor da imajo še važne cilje pred seboj. Pevski zbor jih ne zadržuje, ker je pred odrom preogromna množica občinstva; šmira je prenatlačena. Odškodujejo se nekoliko pri vrtiljaku. Peljejo se parkrat zaporedoma; in čeprav so jim čustva vsa drugačna nego so bila v otroških letih, jim je užitek vendar lep, zabava pa še lepša in razposajenejša.

Nazadnje se ustavijo pri šotoru za šampanjec. Živahen vrvež, bučna radost pôlje in kipi pred njim. Življenje se peni kot vino iz buteljki, glasovi petja in govorjenja in smejanja so kot žvenket kristalnih čaš.

Miri se zaiskre oči:

„Zdaj pokaži, Tomo, če si kavalir!“

„Šampanjca tebi ni potreba, Mira; ti si sama kot šampanjec, ki prekipeva!“

„Ti ne maraš zanj!“

„Zame je premrzelo. Prezunanji, prepovršen je njegov življenjski čar. Zgolj kipenje, penjenje, žgačkanje in sladkota; — duše ne ogreje. Razdivja ti kri, da ti brezmiselno zašumi in plane; — ostane ti omamljenost in stud in maček.“

„Hvala lepa, kavalir!“

„Hahaha — o šampanjcu sem govoril, Mira, ne o tebi! Tvojega šampanjca še nisem pil.“

Nisi pil?“

„Niti pokusiti mi nisi dala! Buteljka je bila zamašena; obljubljala je marsikaj; a potrkala mi je samo z zamaškom po ustnicah — pik, pik, pik — in ostala trdno zamašena. Hahaha . . .“

Mira je naenkrat resna, mnogo resnejša, nego bi bilo pričakovati; z nogo podrsa po pesku in gleda v tla:

„Že dobro, Tomo! Takšna je hvaležnost moška!“

„Hvaležnost! Ali mora biti fant hvaležen ljubici, če ga ima malo rada? Ali gre tu za kakšno darovanje? Saj daruje tudi on! Če je ljubezen res ljubezen, je na obeh straneh enako koprnjenje — za šampanjcem!“

Ko da je rešila zagonetko, izbruhne Mira:

„Ti si bil tepec, Tomo! Šampanjki je treba vrat odbiti! Ko bi bil znal, bi bilo že vzkipelo in zavrelo iz buteljke!“

Tomo se zasmije:

„Strelna božja, Mira, menda sem bil resnično tepec!“

„Hahaha . . . in si še danes, rompompom! Dve šampanjki imaš poleg sebe, v obeh kipi in vre, — ti pa čakaš in zijaš okoli! Niti ne takneš se zamaška, nikanar da bi ga izstrelil v zrak in planil na šampanjca! Poslušaj, kako zapeljivo poka od vseh strani!“

Nenadoma stoji pred njimi poročnik Praznik, ob njegovi strani Mara, ki jo drži pod pazduho in jo tesno pritiska k sebi. Oba sta razigrana in vesela.

„Le vkup, le vkup, uboga gmajna!“ — vpije Dreja. „Herrreinspaziert, gospoda moja! Čemu oklevate in omedlevate pred hišo vinske milosti? Herrreinspaziert, gospoda moja! Hajdi, Tomo, pogostiva dekleta!“

Družba je naenkrat vsa živahna in razposajena. Praznik nataka vitke čaše in že prepeva:

„Bratci, veseli vsi, tralalala, tralalala . . .“

Videti je neizmerno zadovoljen sam s seboj in z vsemi drugimi. Zdi se mu, da je dobro rešil svojo nalogo; prepričan je, da je vsaj za danes prekrižal Javornikove račune in da je Miro — vsaj za enkrat —

obvaroval nevarnosti. Sredi občnega veselja trenutkoma umolkne in se tiho smeje sam pri sebi: — ponosen je na „povodnega moža“, ki je Miro z njim prestrašil. S pogledi pa se Miri izogiblje in posveča vso pozornost Mari, ki se mu na videz brani in ga odbija, pa ji je vseeno čitati z obraza, kako zelo prijetno ji je njegovo laskanje.

Zdajci pride Nuša k mizi in vleče Zgončka za roko:

„Izgubil se mi je; pa sem ga našla tamkaj pod kostanjem. Med veje je zijal in menda žarnice prešteval. Ali ni tudi Magda z vami?“

Mira prasne v smeh:

„Bravo, Nuša! Ti se mi lepo razvijaš. Zdaj ga torej že po malem — vlečeš?“

Nuša zardi v zadregi:

„Nič ne vlečem! Kaj klepečeš, — Uršika?“

V splošnem smehu napije Dreja Nuši, trči z njo in jo pogleda prav prisrčno:

„Katera dva se imata rada, Nušika?“

Ona pa še globlje zardi in glas ji gre na jok:

„Zgonček ima Magdo rad, ne mene!“

A v istem hipu se zave, da je preveč povedala; zdi se ji, da je priznala, kako hudo ji je, ker ima Zgonček Magdo rad, ne nje. Solze se ji zaiskre v očeh, obrne se in hoče ubežati. Praznik jo komaj s silo pridrži.

Zgonček se drži čmerno, celo nekoliko porogljivo. Glas mu je še močnejše nosljajoč nego po navadi, rame mu še nestrpnije zmigavajo. Z išočimi očmi se ozira v množico; tuintam se izpozabi in si pobrskava s prstom po nosnicah.

Tomo je v najpopolnejšem raportu z Vêro. Od onega trenutka, ko se ga je dotaknila pod mizo, da ga obvaruje prepira s Stanislavom Drnovškom, švigajo iskre in plujejo tokovi poželjenja med obema. Njuni nogi se prislanjata druga k drugi in se skušata objemati; njuni roki se iščeta pod mizo, se pozdravljata in se stiskata in se trgata. V polni meri se udeležujeta zabave in veselja, a njuni duši sta sredi družbe kakor sami zase in sta blaženi v razkošju medsebojne edinosti in bližine.

„Kaj pa vidva?“ — se obrne Mira hudomušno k njima in ju pogleda, obadva prav od blizu. Napije jima in trči z njima: — „Katera dva se imata rada?“

Vsi se smejejo. Dreja objame Marino nadlaket in jo stisne k sebi, napije ji in trči z njo, pa jo pogleda zapeljivo:

„Katera dva se imata rada, gospodična Mara?“

„Midva menda ne!“ — se smeje ona; a čisto mu je vdana, srečna in razžarjena, ko da si na tihem ničesar bolj ne zaželi nego tega, da bi se res imela rada.

„Sami parčki!“ — vzklikne Mira. „Jaz sem edina samcata! Kdo popravi to krivico?“

„Prst iztegni, Mira!“ — se pošali Tomo.

„Moj magnet, haha . . .“ — Mira vstane in iztegne svoj kazalec.

„Čari, bari, Miro spari! Hocus pocus, hic est locus!“ — Dreja dela z obema rokama vražarske križe pred seboj.

Tomo se krohoče:

„Samo pazi, Uršika, — ‚povodni mož‘ je blizu!“

Mira pa se nepričakovano razjezi, udari z roko po mizi in zavpije vsa zardela, s spačenim obrazom:

„Jaz si prepovedujem ‚Uršiko‘ in ‚povodnega moža‘! Imejte koga drugega za norca!“ — Pa plane jezno in hoče oditi.

Tomo jo zgrabi za roko, Vêra jo prime, vsi ji prigovarjajo in jo tolažijo. Edini Dreja se ne gane, s skrivnostno in globoko resnostjo jo opazuje. Mira sede zopet, pade s čelom na svojo laket, pleča se ji stresejo v krčevitem joku.

Mučno tišino prekine Nuša:

„Magda z Bogdanom prihaja.“

Zgonček iztegne vrat, — vsi se mu zasmеjejo.

Tomo se ozre: — Bogdan vodi Magdo za roko, se stiska k nji in ji z velikansko vnemo govori v uho ter jo k nečemu pregovarja. Ko zapazi Tomovo omizje, jo hitro potegne v stran in izgine z njo med množico.

Mira vzdigne glavo in si obriše solze; obraz se ji iznova smeje:

„Torej zopet dva, ki se imata rada? Kje pa sta? Kje je hudičev jezik? — Zgonček, ali ga ne greš iskat?“

A zdaj se Zrimšek razjezi:

„Tudi mene ne boste imeli za norca!“

Njegov pegasti obraz je bled, njegove vodene oči so kalne. Dreja mu prigovarja, Nuša mu položi svojo dlan na roko. On se zdajci vda in zamahne malovažno:

„Ali jih niste videli? Bogdan jo nekam vleče, — v štacuno ali kam?“

„V štacuno? Zdaj je zaprta!“ — se smeje Nuša in vsa dekleta se smejejo. Dreja in Tomo se pomenljivo spogledata. Prvi se zgane, kakor da hoče vstati in oditi za onima; pa se premisli, zamahne z roko, pogleda še enkrat Toma in obsedi.

Naenkrat je nov haló pri mizi: — Silva se bliža s Turčinom. In ko prisedeta, velja tudi njima prva napitnica:

„Katera dva se imata rada?“

In onadva se zaljubljeno pogledata in zapojeta obadva hkrati:

„Midva!“

„Torej vendar enkrat dva, ki jih ni prav nič sram, da se imata rada!“ — se navduši Mira.

Vêro pogreje v prsih in oči se ji povesijo. Svojo roko izmakne Tomu in se tiho vpraša: — Ali me je sram? — Tega me je sram, da mešetarim s Stanislavom! — Čez hip se Silva nagne k njenemu ušesu:

„Tvoj ženin je ves divji. Poslal me je za teboj. Privesti te moram k njemu.“

„Figico!“ — reče Vêra in zardi po vsem obrazu; v prsih pa jo stisne še tesneje, muke jo obidejo, vest ji je strašno težka . . .

*stavek najbrž en sloves to Kraigher. (Dalje prihodnjič.)
kako pa premalo premišli. Premalo
so + zlog. Zdi se, da nima celotne povesti to
okoliš Janko Glaser: za „Zvon“ od števila do števila. Zdi se
let: 7/21*

Pohorje.

(Iz zbirke „Pohorske poti“. — Z razglednega stolpa.)

V mračnem molku krog leže bregovi,
nagrmađeni v pokoj širok;
sami črni jelovi lesovi
in gozdovi bukovi okrog.

Zatemneli prek planin ležijo
in molčeči — kot smo mi sred njih;
vsak na robu svojem z domačijo
sam zase, redkobeseden, tih . . .

Samo spodaj — kjer kot da ob vznožju
zadnji griči se poslavlja
in raznežili so v domotožju
in bolesti gorki se mehko —

tam v besedo zlato in iskreno
se odprlo je srce goram:
tam rodijo vino nam ognjeno,
z njim ogrevajo srce i nam!

X: kdo ne kaj — a povedano je jasno.

Alojz Kraigher:

Mlada ljubezen.

(Dalje.)

IX.

Tomo je sam z Miro. Ona se oprijemlje njegove roke in šeta z njim. „Mira, kdo je oni bledi grbavček, ki lazi venomer za Magdo in za Bogdanom? Ali ga vidiš tam-le, kako opreza med ljudmi? Sled je izgubil.“

„To je Škrjanček, lepi Adolf, Kolarjev trgovski pomočnik. Magda se že dolgo z njim igra. V začetku se nam je zdelo, da ga ima rada; norčevali smo se z njo.“

„Saj ga je tudi imela rada!“ — vzklikne Tomo nepričakovano. „Umorili ste ji ljubezen — in tega revčka z njo!“

Mira se zasmee in ga začudeno pogleda:

„Interesanten fantek, kaj?“

Tomo zarenči:

„Zelo interesanten!“

V duhu vidi storijo: — Magda se je zaljubila v dečkov lepi obraz, v njegovo belo in fino kožo, v njegovo plavo grivo; obenem je čutila usmiljenje in morda neko perverzno slast z njegovo pokvečenostjo. On je v začetku dvomil; a ko mu je začela objemati obraz in ga poljubljati, je vzplamenel. Imela sta se rada; a ona je ljubila njegovo glavo, njegovo telo ji je ostalo tuje; bala se je dotikljajev z njim. In čim večkrat je obtipala njegovo grbo, tem bolj je lezel vanjo strah. A njen pohlep ni bil nič manjši, slast je bila morda še razkošnejša. Potem je prišlo smešenje in norčevanje, — streznjenje. Postalo je je sram pokvečenega ljubčka, začela se je nenadoma zavedati — zablode. Bežati je hotela sama pred seboj, začela se je Škrjančku izogibati. Iskala je, kamor bi se zatekla, kjer bi našla utehe svojemu poželjenju, kjer bi našla zadoščenja svojemu sladostrastju. In obesila se je na prvega, ki je bil pri rokah in je bil najprimernejši, ker je sam prežal na slednjo priliko, da se okoristi z njo in posluži svojemu poželjenju in sladostrastju. Bogdan ji je ugajal kot gizdav in eleganten mladič in zlasti jo je mikalo njegovo porogljivo, omalovažujoče ponašanje ...

Tomo molči; Mira pa se zasmee iznova:

„Umorili smo ji ljubezen!? In tega revčka smo umorili?! Torej smo morilci!“

„Nič se ne smejaš, Mira!“ — reče Tomo resno. Ona pa ga dregne s komolcem:

„Tu je, Tomo, glej ga! Škrjanček poje, žvrgoli, se bel'ga dneva veseli', . . . Kam pa, kam, Škrjanček?“

Videti mu je, da bi se najrajši neopažen izmuznil mirno. Pogled in vse telo mu izraža zadrego in ponižnost. V blede lica mu dahne s skoraj vidno počasnostjo čisto lahka rdečica. Postavi se po vojaško, pete skupaj, z ljubko eleganco privzdigne žametni klobuček:

„Klanjam se, gospodična Mira!“

„Ali stikate za Magdo, gospod Škrjanček?“

„Ne!“

„Res, da ne, Škrjanček?“

„Zakaj me vlečete, gospodična Mira?“

„Saj vas ne vlečem! Ampak — če jo iščete — tam pri mizi je nekdo rekel, da je šla v štacuno!“

Mira se sunkoma obrne proč in prasne v smeh; udari se po ustih in pogleda Toma kakor v zadregi. Tomo stisne obrvi: — Kdo ji je govoril o — ‚štacuni‘?

„Prodajalnica je zaprta. Čemu bi zdaj gospodična Magda . . .?“ — Naenkrat ga je sram, da je le za hip verjel na prodajalnico; temna rdečica mu buhne v lica: — „Klanjam se, gospodična Mira!“

„Dobro zabavo, gospod Škrjanček! Najlepše je pri vsi ti zgodbi, Tomo, da ima Škrjanček doma dekle, ki je docela noro vanj. Idilično, ali ne? On pa sili le za Magdo!“

Tomo je tih, nekoliko ozlovoljen. Mira umolkne in se krepkeje nanj obesi, v zadregi dvigne ramena in se ozre okoli; sram je je pred Tomom, pa začne zopet klepetati:

„Ali si videl, Tomo, Milo in njeno gardo?“

„Njene tri trabante!“

„Miza se cedi od samega šampanjca. Tako se ga nažlampajo . . . Ogljenčeva kislina jih napihne in vzdigne v zrak. Predstavljaš si jih kot balone, Tomo!“

„Ogljenčeva kislina je pretežka, Mira.“

„Milo si predstavljaš kot balon, iluminiran z alkoholom!“

„Alkohol ne sveti posebno, Mira!“

„Ne bodi siten! Predstavljaš si jo kot balon, — kot lampijon! Bajnokrasen lampijon!“

Mira nekoliko pomisli:

„Ali je resnica, Tomo, da je Mila — mrzla ženska? — da sploh ne čuti? — Saj razumeš?“

„Pravijo!“

„Torej — nerazsvetljen balon, lampijon brez luči!“

„Ali je samo ljubezen luč in ogenj?“

„Kdor ne ljubi, je kot brez duše!“

„Mila ljubi tri naenkrat.“

„Tri — in nobenega!“

„Molči, danes ji nalijejo alkohola v lampico.“

„Hahaha . . . Danes bo nevarno zanjo.“

Mira pomolči in premišljuje; — pa se obrne k Tomu:

„Ti si tudi meni očital, da sem — jalov cvet!“

„To je nekaj družega, Mira; takrat si bila še otrok. Z vrtnico sem te primerjal; in vrtnica duhti, — torej tudi ljubi; samo — brezplodna je.“

„Potem pač misliš . . .“

„Kako bi mogel misliti? Neumnost! Zdaj šele vidim, kakšno oslarijo sem napisal! Oprosti, Mira!“

Ona zopet premišljuje, — vzdihne prav globoko, — pa se nepričakovano zakrohoče:

„Predstavljam si Debevčka kot lampijon! Ali si ga videl, kako je capljajal krog Mile? Kakor majhen hrošček! Ona je lep rogač, velik in bleščeč, s poliranimi kleščami; in Debevček — pika-polonica . . .“

„Zato pa je Senica bolj rogaški. Ta si je za danes nabrusil svoje klešče.“

„Rogati so menda vsi trije in njen mož povrhu,“ — se smeje Mira. Nenadoma prebledi in se vgrizne v ustnico. Bližajo se: doktor Breznik in njegova žena, gospa Helena, profesor Klančar in nadporočnik Javornik. Zadnji se drži nekoliko od strani, razmišljen in odsoten, kakor da se dolgočasi.

Gospa Helena se začudi:

„Ti si tukaj, Tomo?“ — Njena lica so razgreta, v očeh ji utriplje tajen blesk; z desnico se oklepa Breznice, k njeni levici se pritiska Klančar, ki je ravno s toplo zaverovanostjo govoril vanjo.

„In ti si tukaj, mama?“

Ona temno zardi, Klančar se za spoznanje odmakne od nje.

„Pol urice dopusta sem si vzela. Nekoliko si moramo odahnuti.“

„Kako ste krasni, gospodična Mira!“ — vzklikne Breznica. „Moj mož vas kar z očmi požre.“ — Tudi gospa Elvira je razgreta, videti je nemirna in nestrpna, njene ogromne zenice plapolajo. Po kratkem boju se ustavi njen pogled pri Milanu in ljubosumno preiskuje, če tudi njegove oči občudujejo Miro.

„Danes se nasrkamo lepote“, — reče Breznik, „sleherna ženska je umotvor!“

„In veselica je razstava!“ — se zasmije Žitnica.

„Morebiti bo tudi kaj kupčije,“ — hiti pomembno Klančar in pogleda gospo Heleno prav od blizu.

„Ti le lepoto srkaj, možek; jaz sem se odločila za šampanjec!“

— Duša gospe Elvire je razdrapana. V nji se vršijo boji za zvestobo in nezvestobo, za moža in zakon, za Javornika in zoper njega. Koprnenje za eksotičnim užitkom, za prelestjo greha, neka naveličanost z vsakdanjostjo in poštenostjo jo naganja Milanu v naročje. Mori jo ljubosumnost na moža, ki mu ne zadostuje lepota ženske samo pri nji, temveč je išče vsepovsod, jo vidi in jo pije na ulici in v družbi in se veseli užitka. A zadržuje jo njegova trdna volja, njegova opreznost in pazljivost, njegova stanovitnost, njegova možata odločnost. Zato je zmirom bolj nestrpna in nesigurna, vse trepeče in praskeče v nji; a prava, neugnana strast se ji ne vzbudi.

Milan se napol umika njenemu pogledu; daje si opravlka s cigareto, ki mu noče vleči; precej prisiljeno se nasmehne:

„Ali je ženska samo za praznik umotvor?“

„Samo za praznik, gospod nadporočnik!“ — hiti Elvira. „In treba je pomisliti, da življenje ni praznik!“ — S široko odprtimi očmi ga skuša vsega ujeti v svoj pogled; izsrkala bi mu dušo, da jo preišče in spozna.

„Menda je tudi narobe res, da praznik ni življenje!“ — reče gospa Helena.

„Oho!“ — se zoperstavi Klančar. „Življenje mora biti praznik!“

„In ženska mora biti umotvor?“

„Samo za praznik!“ — se smeje Breznik. „Biti umotvor je precej naporna reč. V delavnik si mora ženska odpočiti, — če ni kdo napovedan, ki pride v ogledi. V tem slučaju je pa itak tudi delavnik kakor praznik.“

„Doma smo ženske coprnice, seveda! Moški pa bi hoteli samo zijala prodajati in umotvore gledati. Človeka vam ni mar, s človekom bi ne znali živeti.“ — Elvira se izvije moževi roki in stopi k Javorniku: — „Dajte mi cigareto, Milan!“ — Pa zapazi, da se je zagledal v Miro, kakor bi pričakoval kakega znamenja od nje. Jeza ji zablisne iz oči, s stisnjenimi čeljustmi sikne vanj: — „Dajte mi ognja, Milan!“ — Nato se obrne z obrazom preko rame, puhne oblaček dima svojemu možu v lice in se nasmehne Miri:

„Ali se nam pridružite, gospodična! K šampanjcu smo namenjeni.“

„Hvala, milostiva, ravno smo bili tam!“

„No, vaš spremljevalec pojde vendar s svojo mamo! Ali ne, gospod Tomo?“

„Hvala, milostiva, za enkrat imam dovolj šampanjca!“

„No torej!“ — se vzboči Breznica nekoliko pikirano. „Ali se nam vi tudi izneverite, gospod nadporočnik? Čemu gledate na uro? Ali ste zmenjeni za kak sestanek? Brž, gospod nadporočnik! Mira ali Elvira, to je zdaj vprašanje! Hahaha . . .“

„Jaz sem zmeraj za šampanjca, milostiva!“

„Potem pa hajdimo, gospoda!“ — Dostojanstveno se odpravi, kakor kneginja, ki je zaključila avdijenco.

Žitnica se obrne k sinu:

„Ne pozabi, Tomo, da moraš priti ob eni pome?“

„Dobro, mama!“

Ko sta zopet sama z Miro, pomisli Tomo za trenotek: — Zakaj je tudi Mira gledala na uro? Ali je tudi ona zmenjena za sestanek? In zakaj je tako poparjena? Kot brez sape! Niti zagnala se ni v boj z Elviro! . . .

Po kratkem molku se iztrga Mira siloma svojim mislim, se oklene Toma in ga vpraša z nekoliko pretirano resnostjo:

„Ali je gospa Elvira lepa?“

„Lepa kakor bajka iz „tisoč in ene noči“!“

„Koliko je stara?“

„Bajka je večno mlada.“

„Ali ni preveč nalepotičena, izumetničena? Ali je treba šminke na licih in na vekah?“

„To spada k bajki.“

„Moderna bajka! Modernizirana. Izprašena in popravljena! Občutek imam, kakor da ne spada v našo dobo.“

„Ali si ljubosumna nanjo, Mira?“

„Morda!“ — zmigne ona s pleči.

Tomo se namuzne:

„Ampak Javor je vendar s teboj zmenjen za sestanek!“

Ona ga presenečeno pogleda, pa se nenadoma zasmeje:

„Ti si navihanec! Kako si to pogodil?“

Nehote pogleda zopet na uro in nadaljuje naglo: — „Z Javorjem mi je čudno, Tomo. Neverjetno me razburja. Telesno koprnim za njim. Oprosti, Tomo, nekomu moram to povedati, sicer me še raznese! Sanjam o njem in v sanjah ga poljubljam; a če je poleg mene in se me dotakne, mi zleze hlad v meso; nekakšen strah me vso prevzame, da zatrepečem kakor v mrzlici. In ko me je poljubil, se je naekrat stud oglasil v meni; gnusil se mi je, da bi pljuvala in bljuvala.“

„Pusti Javornika, Mira, on je nevaren človek! — — Ali si s Praznikom že popolnoma končala?“

„Praznik ni življenje, Tomo!“

„Tudi bolezen ni življenje.“

„Bolezen?“

Tomo se prestraši: — Ali ni preveč povedal? Ali je vse resnica o Milanu? Ali ga ne sodi prehudo? . . .

„Bojim se, da Javornik ne misli resno na ženitev!“

„Kdo pa misli na ženitev?“ — plane Mira. „Ali ni grdo, takoj na ženitovanje misliti? Prvo in edino je ljubezen! In samo ljubezni iščem . . . A samo hrepenenje in sanjarenje še ni ljubezen; meni pa je skoraj, kakor da mi je dovolj — sanjarenje in hrepenenje . . . Ali mi verjameš, Tomo, da nisem še nikogar poljubila razun tebe?“

„Pik-pik-pik . . .“

„Ecco! Torej tudi tebe nisem poljubila.“

„Ne pretiravaj, Mira!“

„Ta in oni me je že poljubil; jaz — ne znam poljubljeni! Zakona si niti predstavljati ne morem; zato ne mislim nanj. — Ali sem mrzla ženska, Tomo? — Čisto mrzla nisem: — Javornika strastno poželim in sram me je tega poželenja; a — izpolnitve poželenju si ne zaželim. — Jalov cvet! Prav si me primerjal. Cvetem in duhtim in vpijem po ljubezni, — ljubiti ne morem. Po ljubezni hrepenim in je vendar nočem, niti Javorjeve ne. Ljubiti bi se morda dala, — a bilo bi premagovanje, žrtvovanje, bil bi — greh!“

Tomo se čudi in ne more razumeti, ne more si predstavljati, zato ne ve odgovora. Od strani pogleda Miro in se zadivi njeni krasoti. Njena lica so razpaljena, oči ji motno plapolajo. Njegova roka čuti toploto njenega mesa . . . Ko bi bil zdaj na samem z njo, — ali bi se mogel zdržati, da bi je ne pritisnil k sebi, da bi ji ne pogladil ličeca, da bi je ne poljubil na sočna usteca? . . . Pa se spomni: — — pik-pik-pik . . . V tivolskem smrečju zadnjič: — Po štirih letih je bila prvikrat zopet z njim; takrat je torej poskusila, ali že — zna poljubljeni! A bil je tudi takrat samo pik-pik-pik . . .

Mira se sunkoma otrese svoje zamišljenosti in postane mahoma zopet vsa živahna:

„Zato poslušaj, Tomo, — moja idejo! — Ali sem lepa, Tomo?“

„Ti si krasotica, Mira!“

„Ne smeš se, dragi moj! Lepota je predpogoj za mojo idejo. Ali bi lahko zapeljala — kogarkoli?“

„Če se potrudiš, Mira . . .“

„Morala bi se pretvarjati, morala bi glumiti! Pa dobro: — ženska je ustvarjena za varanje.“

„Čedno spoznanje, Mira!“

„Nekoliko nečednosti je gotovo pri moji ideji; ampak — uspeh bi moral biti čeden. Če se moj načrt posreči, bo to nekaj velikanskega!“

„Zdaj sem radoveden, Mira!“

„Jaz nisem ustvarjena za navadno žensko usodo. Ničesar si ne domišljujem, Tomo. Prav nič se ne precenjujem. Narobe: — dobro

čutim, da mi manjka bistvenih stvari; sposobna nisem za usodo zdrave, polnokrvne ženske. Za zakon nisem; nesrečna bi bila jaz, še bolj nesrečen menda mož. Zato bi sprejela zakon samo kot sredstvo za izvršitev svoje ideje.“

„Brez ljubezni. Preračunjen zakon.“

„Preračunjen zakon, natanko preračunjen zakon! — Človek je dolžan — koristiti; svojim ljudem koristiti, svojemu — narodu koristiti! Narodna požrtvovalnost, Tomo!“

„Uživati — za narod!“

„Ne samo uživati, tudi — žrtvovati! Jaz žrtvujem — svojo lepoto! To je edino, kar imam.“

„In to ni malo, Mira; samo . . .“

„Prodaj jo, oderuško; dragoceno, kakor da sem vsa posuta z briljanti in demanti! Za milijone jo prodam! In te milijone — poklonim narodu!“

„To je ideja, Mira!“

„Marsikdo bo rekel: — Umazana ideja, umazana kupčija, umazan dar; narod nam umažeš s svojimi milijoni! Ali bi ga res umazala? Samo sebičnost je umazana. Zato bi niti sebe ne umazala, ker bi se ne žrtvovala zase, temveč za idejo, za blagor naroda. Za narodovo korist pa bi bil celo umor moralen, ne samo — samomor!“

Mira je vsa vzhičena. Pogledi ji plamenijo, lica ji žarijo, navdušenje žehti iz nje.

Česa potrebujemo Slovenci v boju z Nemci? — Denarja! Denarja! Denarja! — Kaj nam zaležejo ti krajcarji, ki jih naberačimo za družbo sv. Cirila in Metoda? V Trstu si vzdržujemo šolo; za Trst premalo. Kaj pa Maribor? Celovec? Vsi obmejni, vsi narodno ogroženi kraji? Kjer stoje na naši zemlji trdnjave nemške, ponemčevalnice in nemški domi, povsod bi morali imeti svoje okoljevalne čete, napadalne stroje. Lastnih trdnjav bi si morali zgraditi. — Pa ne gre samo za ljudsko šolstvo! Kaj pa naša književnost in naša umetnost, naša veda in njeni hrami, višje in najvišje šole? Kaj trgovstvo in industrija? Kaj naš zadolženi kmet, ki mora prodajati rodno grudo sovragu tam na mejah, da se nam zajeda v meso in nam pije kri? Kaj torej združništvo in posojilništvo, hranilništvo? — Z očetom se je pogovarjala o teh stvareh. Milijonov bi bilo treba, pa bi šlo naprej — do izvojevanja svobode! Tudi on ima načrte, vsak dan družega, zase in za narod; izpeljal pa do zdaj še ni nobenega, ne zase ne za narod.

„Ali si povedala očetu svojo idejo?“

„Ne! Seveda ne! On bi ideje iz rokava stresal, a za delo ni nobeno. On je fantast, a poleg tega skoraj filisterski v svojih nazorih o morali. On bi me oviral.“

„Pa si se že kaj ozrla za kakšno — žrtvijo?“

„Hahaha, tu imaš prav: — tudi on bo žrtev, ne samo jaz! Na Bledu sem spoznala milijonarja, morda bo pripraven človek. Nемеc je in Dunajčan. Povabil me je z mamom na obisk.“

„Dobro delaš, Mira! In koliko . . .“

„Cenijo ga na trideset milijonov.“

„Ali ne bo premalo?“

„Nikar se ne norčuj, moj dragi! Starikav je in grd; pa ko bi bil magari gobav, — sklenila sem, da se ga lotim.“

„In če se ne posreči?“

„Potem je bila to sama poskušnja! A upam — generalna skušnja, ker dvakrat nočem ponesrečiti. Jeseni pojdem na Dunaj.“

Tomo ne sprašuje dalje. Nekako zopern mu je ta načrt; mučno mu je pri duši, najraje bi izmaknil roko izpod Mirine pazduhe.

Ona se sunkoma ozre na vse strani; nekoliko splašen ji je izraz, ko da se je nenadoma vzbudila iz zamaknenja in se ne more spomniti, kje se nahaja.

„Ali te zadržujem, Tomo? Ti bi bil že rad pri svoji mizi.“

„Saj nimam svoje mize!“

„Pri Vêri je tvoj prostor, Tomo, le pojdiva! Poglej, kako je svet lepo vesel! Vsi so že v rožicah.“

Skrivoma pogleda na uro in potegne Toma hitreje za seboj. Pa se mahoma zopet ustavi:

„Ali je vidiš mršnje? Katra je s svojim Janezom ženinu ušla.“

Štembal ima klobuk postrani, v očeh razposajenost in objestnost; z levico drži Goričnikovo Katro pod pazduho, v desnici stiska njeno roko. In ona se ozira k njemu; njen pogled je malo zmeden, a vroč in poželjiv; vdano strast ji izdaja vse telo.

„Ali grešta plesat, Katra?“

Ta se zdrzne in se obrne vsa prestrašena, rdečica ji buhne v lica; pa se razjezi, razgali zobe in odkima z glavo:

„Kaj te briga? Servus!“

Mira gleda za njima; zamišljena je, nekoliko tožna, obžalovanje in hrepenenje ji drhti v očeh.

„Ali jo zavidaš, Mira?“

„Katra je zdrava ženska. Za zdravje jo zavidam.“

„Katra je preprosta ženska; prenizka zate, Mira. Kje si jo iztaknila? Ali je to družčina zate? — To razmerje za ženinovim hrbtom je propalost, Mira!“

„No — lahko bi ti odgovorila: — Tudi Vêra se igra za ženinovim hrbtom . . .“

Tomo se prestraši in prebledi, srce mu zastane:

„Lepo te prosim, Mira! Katro veže vendar sama gola strast s Štembalom! Pri nji so že nameni čisto nizki.“

„Kako pa moraš vedeti? Ljubimkanje je nazadnje zmirom — gola strast!“

Tomo ima naenkrat strašno slabo vest. Bledost njegovih lic se umakne temni rdečici; srce mu razbija v prsih:

„Vsako primerjanje si prepovedujem, Mira! Ti ne žališ mene, temveč . . .“

„Nikar se ne razburjaj, Tomo! Nikogar nočem žaliti! Samo zavidam vas vse skupaj, za zdravje vas zavidam! Sicer pa: — ti si na mestu, Tomo! — Z nestrpnno kretnjo se postavi tik pred njega in ga prime z obema rokama za ovratnik pri suknjiču; lica so ji bleda, oči so kalne: — „Samo nekaj te še prosim, Tomo! Če boš slišal kaj slabega o meni, — nikar me ne obsojaj, Tomo! Spomni se, da potrebujem študij za svoj — poklic! Servus, Tomo!“

Mira naglo odhiti. Iz množice ga še pozdravi njen smehljaj in on se čudi, koliko obupa je v tem smehljaju, obupa in negotovosti in izgubljenosti. A njegove misli so v trenutku spet drugod: — Vsega ga prevzema mučno čustvo zbegane prestrašenosti: — ali je resnično kaj podobnosti med počenjanjem Goričnikove Katre in ljubimkanjem njegove Vêre? Ali je med njim in Vêro kaj dogovora? Ali je le količkaj sporazumljenja med njima za kako nepoštenost ali nizkotnost? Ali ju ne tira skoraj zoper njuno voljo in kakor podzavedno neka tajna sla družega k drugemu? — Nehote! Ali greh ni greh, če je podzaveden? Nizkotnost je nizkotnost, čeprav živi skrita v duši in se je človek ne zaveda. Razloček je le v stopnjevanju. — Tomo vzdihne in si obriše potno čelo. Misli se mu zmedejo. Tako mu je, kakor da stoji na odru in da ga gledajo od vseh strani; prozoren je kot steklo, vsi lahko berejo v njegovi duši o namenih varanja in okoriščanja za hrbtom tujega človeka. In nenadoma se mu zazdi, ko da se upira vanj pogled, ki ga prebada in prodira s strupeno maščevalnostjo, z razjedajočo mržnjo . . . Ko se obrne, se sreča z Drnovškovim pogledom, ki je sovražen in preteč, čeprav izraža ves obraz veselje in vinsko razigranost . . .

— Ko se je bila Vêra vrnila od šampanjca k Drnovškovemu omizju, je Stanislav prepeval že nekoliko omamljen:

„Po morju barka plava . . .
Nezvesta, bodi zdrava, . . .“

Teatralično je sklanjal glavo, z levico si je česal brado in pozdravljajal z desnico v daljavo. Poleg njega je sedela Vêrina prijateljica Zinka, z vsem telesom k njemu obrnjena, s sladkim in priliznjenim smehljajem na bledih licih. In Vêro je bilo zbadlo v prsih: — Moj Bog, na Zinko sem čisto pozabila! S seboj bi jo bila morala povabiti! Po pravici je razžaljena! — Zinka pa se ji je s pretirano uslužnostjo

umaknila in jo posilila na prostor poleg Drnovška. In ta je pel s še bolj očitnim poudarjanjem:

„Moj up je šel po vodi,
le jadrajmo za njim!“

Za Vêro se kot nalašč ni zmenil; a pogled mu je bil že kalen, trepalnice so mu bile težke.

Zinka jo je vprašala na uho:

„Ti se torej poročiš?“

Ona je skomiznila z rameni:

„Ne vem!“

„Če pa imaš že dan določen!?“

„Kdo ga je določil?“

„Skrivaj se poročita, je povedal, — tik pred potovanjem.“

„Skrivaj!“ — je ponovila Vêra, da ni bilo poznati, ali je pritrdilo ali je vprašanje. Vseeno ji je bilo. Strašno malomarnost je čutila v duši. Nič je ni razburilo, da ‚ženin‘ razpolaga z njo kar brez dogovora.

„Kako da si se odločila — za Ameriko?“

„Ali sem se odločila?“

„Ti si čudna, Vêra!“

Ona pa se v resnici še ni odločila. Govorila je z Drnovškom o Ameriki, razpravljala je z njim o življenju onkraj morja, poslušala njegove načrte, — a besede mu še ni zastavila niti za zakon niti za Ameriko. Kar se je zdelo vsi okolici že določeno, je bilo za nju dva še popolnoma nejasno. Stanislav se je izražal, kakor da je stvar že dogovorjena, ker je hotel tudi po družih vplivati na Vêro in ji na ta način naravnost vsiliti sugestijo, da jo je usoda njemu namenila. V resnici pa je imel v načrtu tudi možnost, da se Vêra z njim ne poroči; pregovarjal jo je k izselitvi sami na sebi, preskrbel ji je v Ameriki lepo službo in ji obljubljal popolno osebno svobodo. Zanašal se je, da se mu tam posreči, kar se mu tu že toliko časa zopet in zopet izjavljal. — Vêra pa je bila njegovih vsiljivosti že tako navajena; tolikrat je že doživela, da je razširjal neresnične vesti o njuni zaročitvi, da je to ni prav nič več razburjalo. Saj je poleg tega dobro vedela, kako zelo ji je naklonjen, kako zelo mu je edina srčna želja in morda cilj njegovega življenja — zakon z njo. A zdaj je bila jezna nanj, ko se je kujal poleg nje in kahal ljubosumnost; čutila je v dnu duše, da bi postal iz zaročenca njen najstrupenejši sovražnik, ko bi doznal, da je njegov up v resnici — „šel po vodi“ . . .

Zinka je nekoliko razžaljena umolknila. Omizje je začelo peti. Vêra pa je sedela kakor sama zase, zasanjana in odsotna, brez misli in brez volje. Le globoko v duši ji je brnela sladko-zveneča struna: — „katera dva se imata rada?“ — in tuintam ji je za trenotek prodrlo

do površine toplo in razkošno čustvo in ji izvabilo smehljaj v obraz . . .

In zdaj je zopet Tomo tu. Turčin poskoči, ga prime za roko in ga potisne siloma na prostor med Zinko in med Vêro. Tomo se malo brani in se mu oteplje:

„Ali sem te plačal?“ — se mu zasmije na uho.

„Kjer je Turčin, tam je kizmet, Tomo, to si zapomni!“

Drnovšek gleda preko komolca, v nekoliko nerodni kretnji, s strogim in srditim obrazom, prste stiskajoč v pesti. Videti mu je, da bi najraje planil in se stepel. Turčin ga strese za brado in intonira, da zapoje vse omizje:

„Srakoper je velik ptič,
pisano ima perje,
pazi, pazi, Stanko ti, —“

Oni ga udari in sune od sebe ter zakolne poluglasno, a izprazni voljno svojo kupico do dna.

Vêra je zardela preko ušes, poveša glavico in si ne upa pogledati ne na desno ne na levo.

Pesem se vrsti za pesmijo, napitnica za napitnico . . .

Nenadoma se obrne Drnovšek k Žitniku; strog mu je obraz, čelo mu je nabrano v srdite gube:

„Pozivljam vas na dvoboj, Tomo Žitnik!“

„Bravo, Stanislavček!“ — se zakrohoče Turek. „Torej vina gôri! Dvoje štefanov! Kdor ga prej izpije, je zmagovalec!“

Drnovšek se ne briga zanj:

„Dvoboj je hazard! Ali imate kakšne karte?“

„Šnopsljajta!“ — se smeje Turek. „Vadljajta — kot rablji za Kristusov plašč!“

Drnovšek se je odločil: — resno se obrne k Tomu:

„Za najboljšo, kar imava! — Mora! — Najprej tri serije za poskušnjo, potem tri serije zares!“

Prsti padajo, pesti udarjajo po mizi . . . Sedem! Štiri! Nič! Mora! — Pet! Tri! Devet! Štiri! Mora! — Šest! Mora! — Osem! Mora! . . . Pogledi bliskajo in gorijo in se zabadajo drug v drugega, se lomijo in krešejo in tolčejo — kot bi sekalo dvoje nevidnih elektromagnetičnih mečev drug ob drugoga . . . Sapa je žgoča in nagla, mišice so napete . . . Razburjenje in strast igralcev prevzame tudi gledalce; vzduh je težek kakor v cirkusu, kjer sledi občinstvo z napeto pozornostjo orjaški rokoborbi . . .

Tomo sklene:

„Mora!“ — Roka mu onemogla pade na koleno, lica mu preblede.

Stanislav se vgrizne v ustnico:

„Zmaga je vaša! Natovorite si to sladko breme! Hájdi! Dobro srečo!“

Obrne se na drugo stran, seže po kozarcih in izpije duškoma.

Družba je nekoliko v zadregi. Blejčevka se naivno zakrohoče:

„Za kaj sta pa igrala?“

Tomo se nenadoma zave. Kri mu buhne v lica, pot mu stopi iz kožnih luknjic . . . Kakšna lumparija! Za človeka igrati?! . . . Srdito se ozre v Drnovška, udari ploskoma po mizi, zgrabi kupico in izlije vino onemu v obraz:

„Oslarija! Jaz ne sprejemem takega dvoboja . . . To je nizkotnost! Fej! Nizkotnost!“

Drnovšek plane in zamahne s steklenico . . . pa ga vjame Blejec za roko in ga potegne k sebi:

„Pamet, Stanislavček! Pamet!“

Družba je v razsulu; vse je pokonci in se odpravlja. Turek pomigne Blejcu, naj se loti Stanislava; sam pa prime Žitnika pod pazduho in ga vleče proč.

„Jaz nisem takoj pomislil, kaj hoče beštija s to igro!“ — reče Tomo in drži kot nevede roko na Vêrini rami.

„Saj ni hotel! Saj ni hotel!“ — prigovarja Turek. „To je bila res le igra! On tudi ne bo priznal, da je igra odločila; jutri pride zopet po nevesto.“

Tomo se ozre na Vêro in odmakne hitro roko z njene rame. Na licih ima rdeče lise, oči mu zbegano utripljejo.

Turčin se zasmee:

„A ti si jo le vzel seboj!“

„Božja sodba!“ — se oglasi Silva, ki spremlja Vêro in jo ljubeče drži pod pazduho.

Vêra hodi s sklonjeno glavo; roki si tišči na lica in na oči in diha skozi usta, ker jo hočejo solze zadušiti. Tomo jo pogleda in se oklene njene roke . . .

„Turčin, levo glej!“ — vzklikne Silva.

Sodnik Košan prihaja mimo, pa se ne ozre. Priliznjeno se stiska k vitki krasotici, ki se preglasno smeje in se v bokih afektirano upogiblje.

„To je Tratnikova Julka, bogata strojarica.“

„On jo bo ustrojil!“ — se zasmee Silva. „Torej je res zapustil ono revico? Ekspeditorica je bila ali kaj. Nekaj so pripovedovali o odpravljanju . . .“

„Ne, ne! Saj je porodila, bilo je menda mrtvo.“ —

„Servus, Tomo! — Andrej Praznik stoji pred njimi; ob njegovi roki Mara, ki je videti izredno srečna in zadovoljna. — „Ali nisi videl Mire? Že dobršen čas jo iščeva . . .“

Tomo se nekoliko prestraši:

„Kje je Javornik? Ali je pri Breznici?“

„Ne, tam ga ni! Tudi njega nisem videl.“ — Poročnik obledi in gleda vprašujoče v Toma.

Po kratkem pomisleku izjavi Tomo:

„Mira je brez dvoma z Javornikom! Poglej — na Blejčev dom!“

Praznik izmenja barvo iznova; videti je nenadoma precej prepal. V dolgem pogledu se sporazumi s Tomom, da je treba iskati — v Javorjevem stanovanju. —

Poročnik z Maro odhiti. Oni štirje šetajo dalje skozi Zvezdo; a Turčin ni več na Tomovi strani, temveč se oklepa Silve. Takoj nato sta obadva para ločena in hodita drug za drugim.

Tomo objema Vêrino laket in jo stiska k sebi. Ves čas molčita in ne čutita potrebe, da bi izpregovorila. Vêra je že docela mirna; neka rezka poteza odločnosti krog ust je ostala kot posledica viharja ...

Bučno veselično življenje valovi in polje naokrog. Smeh in vzkliki, vriski, vpitje, petje, godba, žvenčanje čaš in steklenic, ropot in šunder napolnjujejo ozračje v razsvetljenem prostoru pred šotori in pod koštanji. Tu motovili pijanec med ljudmi in zbija burke, tam se naslanja drugi z vsem telesom ob drevo in se bori s težavami. Govornik stoji na stolu in govori s kričečim glasom; plosk in živio ga spremljata. Parčki se drenjajo po šetališčih ali postajajo ob strani. Obrazi so razgreti in razpaljeni, oči pijane, vriskajoče ...

Ko pridejo mimo majhnega omizja, zapazi Tomo zabuhel in bled obraz, ki pokima s strupenim smehom in z izrazom zadoščenja. Poleg njega plane mlajši obraz in se z veselim presenečenjem zagleda v Vêro.

Drnovškovi so danes zadovoljni! — pomisli Tomo sam pri sebi. V istem hipu zapazi, da sta se Turek in Silva izgubila, in tudi on je zadovoljen. Nehote nameri korak proti izhodu.

Pri eni zadnjih miz leži na stolu kričeče-rdeča Magda. Omamljena je od pijače, zleknjena v nemarni kretnji; obraz se ji glupo smeje, desnica ji visi kot otrpnjena ob strani, z levico objema Bogdana okrog vratu. Tudi on je napol pijan; s priskutnim, prskajočim smehom ji šepeta na uho ... V bližini, skrivajoč se med ljudmi, stopica Škrjanček semintja, nestrpno in nemirno, mencajoč si roki, pogledavajoč na pijani par, potne srage na belem čelu. Ko zapazi, da ga Tomo gleda, se naglo skrije za drevo in opreza izza njega ...

Pred Narodno kavarno Tomo za trenotek postoji:

„Sedeva na vrt?“

Vêra stisne z laktom njegovo roko in ga pogleda ... Oči so ji zardele, solza ji blešči na vejicah ... Tomo se molče odpravi dalje ...

Po Gosposki ulici šetata pred njima dva gospoda. Elegantna sta in mlada. Večji ima slamnik v roki, pleša mu blešči od žarkov ulične svetilnice. Manjši ga z drobnimi korakci prehiteva, se obrača in se postavlja predenj. Z dvignjenim kazalcem in z zatikajočim se jezikom modruje važno:

„Senica, — to ti je kujo! Ali si ga videl? Zdaj jo ima! Midva pa sva neumna, če mu pustiva plen! — Premisli in preudari: — pojdiva z njima v stanovanje!“

„Hahaha, meni pa le ugaja, da jo že enkrat iztakne! Toliko časa nas je vse za nos vodila! Nas in druge in svojega moža! Zdaj je prišla njena ura! Hahaha ...“

Tomo potegne Vêro naglo preko ceste in skuša one prehiteti. — To sta Lesnik in Debevec, spredaj gre Senica z Milo. Ona je vinjena in skoraj leži na njegovi rami. Jezik ji je težek, smeh zaspano zavaljen:

„Jaz da bi se bala svojega možiča: — Hahaha ... Kako se motite! Hahaha ...“

Tomo in Vêra skoraj bežita, da prideta naprej ...

Na ulici je malo pešcev. Tuintam zadrždra kočija mimo. Posamezni veseličarji hite domov, drugi šetajo brez cilja ali spo v gostilnico na boljše in cenejše vinčece ... Noč je zvezdnata in topla, veterček je malo vlažen ...

Čez Sv. Jakoba most. Ljubljanka teče mirno in sanjavo, na površini se svetlikajo prameni luči, ob stebrih šume in žubore vzpenjajoči se valovi. Na bregovih spremljajo vodo perspektive temnih drevoredov s košatimi kostanji, navzgor, navzdol, na obeh straneh. Pod njimi spe mračna šetališča in sanjajo skrivnostne bajke; sence švigajo mimo debel, tuintam se zaiskri ogorek cigarete. Na barje se odpira obzorje s svetlejším nebom, ki vzbuja hrepenenje, da bi človek vzplaval vanje kot v morjé prostosti. Nad mestom je nebo temnejše, čeprav utriplje nad njim odsev svetlobe kakor v tenkem pajčolanu. Na grajsko stran se hiše gnetejo kot na kupu, stlačene od tesnosti, podaljšane na kvišku. Konture grada s svetlimi zidovi stražijo nad njimi; stolpovo kronišče prehaja v temnikasto nebo; med zobovi sveti zvezda, da ne veš v trenutku, če ni umetna luč.

Tomo zavije na Stari trg; pa se spomni:

„Ali se izprehodiva čez grad?“

Sv. Florijana ulica je skoraj prazna. Tomo in Vêra se napotita navzgor. Njegova roka čvrsto objema njeno lakot, njeni prstiči leže v njegovi levi dlani. Ves čas sta izpregovorila komaj par besed; — in vendar čutita obadva, kako neskončno blizu sta si njuni srci in njuni duši; obadva se zavedata, da je nastopila nova doba njunega življenja, doba vdanosti, zaupanja, ljubezni ...

Po nasprotnem pločniku odmevajo bližajoči se koraki. Vitek častnik z rožljajočo sabljo in zvenečimi ostrogami se oklepa manjšega gospoda, zavitega v pelerino, s kapuco preko glave.

„To je Javor!“ — zašepeče Tomo in stopi nehote bolj v senco.

Takrat se ozre kapuca preko ulice; luč ji posveti v lice ... Tomo in Vêra se zdrzeta in postojita za trenotek ... Javornik in pelerina pospešita korake ...

„To je bila Mira!“

„Preoblečena za možkega!“

„Čemu ta maškarada? In v ti okolici?“

Tomu pride grda misel na — ‚štacuno‘. Ali je bila Mira že po svojih — študijah? ... Pa se otrese misli in zavije mimo cerkve Sv. Florijana v Ulico na Grad. —

Na grajski ravnici ob drevoredu sedeta na klop. Razgled se odpira na mesto in na ljubljansko polje, ki se izgublja v temi, da je komaj slutiti hribovje na obeh straneh in Karavanke tam v ozadju. Neštevilno luči žari v ravnini, posamezne in v vrstah, tleče in brleče, in sijajne kot velike zvezde, obločnice na kolodvorih in po ulicah in na križiščih cest. Drdranje vlaka se razlega od Zaloga, prihaja bližje in glasneje; videti je že beli pramen dima, v katerem odseva tuintam žareči ogenj železniškega stroja. Človek čaka nehote in spremlja vlak z očmi, posluša enakomerno ropotanje ... žvižg ... izprememba ritma ... zmedenje drdranja ... zvonec na postaji ... mir, tišina ...

„Ali me imaš rada, Vêra?“ — Tomo jo potegne k sebi in ji privzdigne obrazek.

„Ali me imaš ti rad, Tomo?“ — Objame ga okrog vratu in mu poskuša videti v oči.

„Od zdaj naprej si moja, Vêra!“

Njuna usta se strnejo v poljubu.

Njemu je mehko pri duši, zgolj dobroto čuti v sebi in neskončno vdanost. In sam pri sebi je zadovoljen: — Ob drugih prilikah ga je zmirom strast obvladala. Prižemal bi jo bil, povaljal bi jo bil in zgrizel ... Danes mu je čustvo njegove ljubezni sveto in neomadeževano, ki bi ga ne hotel oskruniti s pohoto *že. torej slika priznati*

„Ali pojdeš v Ameriko?“

„Ne pojdem!“

„Ali poročiš Drnovška?“

„Ne poročim ga!“

„Ali si za zmirom moja?“

„Za zmirom, Tomo!“

„Brez vseh pridržkov! Brez vseh pogojev?“

„Kakor hočeš, Tomo! Lahko me pogaziš in izžmeš . . . in če se naveličaš, me vrzi proč! Jaz sem samo tvoja, Tomo! Samo s teboj živim! In če bo s tabo konec, — pa naj bo konec!“

Žrtev je potrebna, misli Tomo, — žrtev je neizbežna — za véliko ljubezen; a vélika ljubezen mora biti obojestranska, samo potem je res ljubezen; torej mora biti tudi žrtev — obojestranska! Ona žrtvuje vse, — bodočnost in življenje; tudi ti žrtvuj! Če ji zapišeš tudi ti — bodočnost in življenje, — stopiš v zakon z njo! Pripravi zakon! Ko boš ti sposoben žrtvovanja, — sprejmi njeno žrtev! Počakaj in pripravi — zakon! . . .

„Ne bo konca, Vêra! Tudi jaz sem tvoj, brez vseh pridržkov in brez vseh pogojev! In tvojo žrtev sprejemem, ko boš — pred svetom moja!“

„To bi ne bila žrtev, Tomo! Ljubezen naj ne misli in naj ne računi, ljubezen mora biti slepa! In tudi žrtvovanje mora biti slepo!“

„Ampak — obojestransko, Vêra!“

To je vseeno! Ljubezen nima nič s filozofijo in s preudarjanjem!“

„Ti si angel, Vêra!“

„Dozdaj sem bila vse kaj družega! Računila sem in mislila, načrte sem kovala . . . Sram me je dozdanjega življenja!“

„Kaj naj jaz porečem o svojem življenju, Vêra? Ali mi moreš odpustiti?“

Mesto odgovora se privije ona k njemu in mu poljubi usta . . . vroče, blaženo . . .

Tomo ji razloži načrt za učiteljevanje . . . Vêra je srečna, da bi vriskala in pela . . .

Zvonovi ljubljanskih cerkvá udarijo prvo jutranjo uro . . . neredno, v raznih tonih . . . Tomo in Vêra se dvigneta in hitita v mesto . . .

*Kar sem že večkrat menil - če
satelj ostro premisli - če pili, ko piše
Eno je hvalno - tudi v slovenskih moderne postale
kadence se varuje*

(Dalje prihodnjič.)

*faboto pred
nele medeljo
re moči ob 115
6/4.8*

Alojz Kraigher:

Mlada ljubezen.

(Dalje.)

X.

Tomo je spremil s Turkom Vêro in Silvo do stanovanja. Potem sta se prerekala na ulici, ali bi se vrnila v Zvezdo ali ne. Tomo se niti spomnil ni, da bi moral iti svoje matere iskat. V srcu mu je tlela iskra sreče in koprnel je po samoti, da razpiha iskro in da razneti plamen, — da se navriska ob razkošnem užitku blaženosti in zmagoslavja svoje ljubezni. Spominjal se je noči, ko se je bil prvokrat zagotovil Vêrine ljubezni, one božanske radosti, ki mu je bila razganjala oprsje v tihem vriskanju: — „Moja Vêra! Moja Vêra! Ti moja véra! Ti moje upanje! Ti moja ljubezen!“ — Zaželel si je zopet takega trenutka najsvetejšega navdušenja, najvišjega užitka, vrhunca sreče, ko se človeku pred očmi užigajo zvezde in vzplamenevajo solnca. Pohiteti je hotel v drevored in skozi gozd v predmestje; hotel je biti sam, da zaplava v sladko morje svojih čustev, svoje sreče . . . Turek ga je zavlekel skoraj siloma nazaj na zabavišče. Tam pa sta oba zaplavala v pijanost in v mladeniško razposajenost. Tomo se je onemu izpovedal. Mesto v tihi radosti božanske samozadovoljnosti, se je razjokal na prijateljevih prsih, se je navriskal v razigrani družbi ter se razdivjal v popivanju in prepevanju. — A drugi dan je imel slabo vest; zdelo se mu je, da je umazal svojo mlado srečo . . .

Kakor večkrat po zabavnih prireditvah, ki s svojo bučno veselostjo razbičajo ljudem strasti in jih poženejo v vrtinec blaznega pohlepa za nezmernim uživanjem, tako se je mladina tudi po Prešernovi veselici vdala nenasitnemu ponočevanju, veseljačenju in krokanju. Turek se je rotil, da je to njegova zadnja recidiva v popivanje; svečano je obljubljal Silvi, da ga demoni alkohola nikdar več ne zalove, pa če bi se moral odpovedati vsem zabavam in vsi družabnosti. Tomo se je tolažil, da je večkrat tudi Vêra v družbi; a na tihem si je očital, kako grdo zapravlja čas, ki bi ga lahko prežil pri Vêri v rajski blaženosti, v skriti sreči . . .

Par dni po veselici prime mati sina in ga strogo vpraša:

„Zakaj me nisi prišel iskat, da bi me spremil, kakor sva se domenila?“

On pa se zasmeye:

„Zato se kujaš, mama? Zdelo se mi je, da ti celo ustrežem, če ne pridem pote!“

Ona zardi in se obrne proč; od solz ji skoraj oči zabreknejo. Z voglom žepnega robčka med zobmi se zagleda mimo rož na vrt . . . Tomu postane nehote hudo; prime jo za komolec in se stisne k nji:

„Mama, ali si jezna name? Oprosti, prosim, jaz sem strašno lahkomiseln!“

„Ti si imel pač važnejših opravkov!“

Tomo se prisiljeno nasmehne in obmolči. Gospa Helena se obrne k njemu, mu položi dlani na sence in ga resno pogleda:

„Ti si torej mislil, da mi ustrežeš? Sodil si po sebi . . . Ne boj se, nič ti ne zamerim!“ — Poljubi ga na čelo, obrne se od njega proč in sede na fotelj. — „Deloma si prav imel: — tudi lahkomiselnost je bila v meni! Bilo je je v toliko, da si jo lahko zapazil. Bilo je je toliko, da sem se sama sebe bala in da sem tebe klicala na pomoč. Tega klica nisi razumel.“

„A čemu bojazen, mama? Saj imaš pravico!“

„Pravico!“ — se nasmehne ona trpko. „Zakaj se je nisem takrat poslužila, ko je bil lepši čas za to? Takrat sem čutila samo krivico, ki sem jo drugemu storila; takrat sem samo čutila, da je po grehu — pokora neizbežna.“

„Pokora, mama?“

„Če ni nikogar, ki jo nalaga, — Henrik je nekje, tvoj oče . . . In če ni njega, — tu v prsih je, ki ukazuje! Človek ne strpi brez kazni!“

Čelo se ji nagubanči. Z nevoljo se spominja, kako jo je profesor Klančar z veselice spremljal, silil vanjo in jo zapeljeval kot nekdej. Zatrjeval ji je, da jo je prišel snubit; rotil jo je, naj se mu zopet vda, ker zdaj da vendar ne veljajo več pomisleki od prej. Ona pa se ga je ubranila; ni imela poguma, da bi tudi njegovo snubitev kratko malo zavrnila, preložila je samo odločitev za štirinajst dni. A v tem trenutku ima že trden sklep, da ostane še nadalje sama in da mu to v prihodnjih dneh pismeno sporoči. — Že golo dejstvo, da po katastrofi s svojim rajnkim možem ni čutila v sebi nepremagljive sle za nov zakon s Klančarjem, ji je dokaz, kako plitko je koreninila v njeni duši ona nedovoljena ljubezen. Takrat jo je vso prevzela zavest velike krivde, kesa in spokorjenja. Klančar je bil nevrastenik in pedant, pretiran v vseh profesorskih slabostih. Če si ga je gospa Helena predstavljala kot zakonskega moža, je čutila, da bi bil v zakonu bržčas prav tako neznosen kakor je bil Henrik Žitnik. Spoznala je, da je mož lahko idealen kot ljubimec, — in vendar bi bil kot družinski oče vse prej nego idealen. — In on sam, profesor Klančar, — zakaj se

je šele zdaj domislil, da bi jo poročil? Po Henrikovi smrti je bil nekaj časa res bolehen; a zmirom ni pogoledal, vseh teh dolgih let vendar ni — prespal? — Ali se ni mogoče spomnil, da bi bilo dobro, preskrbeti se za starost? Ali je ni prišel prosit morda — zavetišča? — hiraljšča? — Zdaj je še krepak; — a koliko let mu je še usojenih? — In koliko jih je nji usojenih? — Ne, moj ljubi! Nekdaj je bilo res lepo, mogoče prelepo; a ponovitev bi bila možna samo v popolnoma enakih okoliščinah — in teh ni več . . .

„Dovolj bo menda kazni, mama! Ti živiš kot samotarka in jaz imam slabo vest. Tako sem se osamosvojil, tako sem se ti odtujil, da nimaš res ničesar od mene. Ali je to življenje, ki ga ti živiš? V novem zakonu . . .“

„Ne, ne, moj dragi! Ko bi bila ljubezen med nama res velika, bi ne bila toliko let — prespala. Ta zakon bi nastal iz igrave lahko-miselnosti in bi postal usodepoln za Klančarja in zame. Ali bi se on prilagodil meni? Zahteval bi, da se jaz prilagodim njemu; prej ali slej bi mu ne bila družega ko — postrežnica. Za to pa mi je njegova ljubezen le premajhna. Kolikor imava lepih spominov na preteklost, bi jih s to bodočnostjo samo zabrisala in umazala.“

„Ali je tako gotovo, mama?“

„In če ni tako gotovo, — ali naj bo zakon hazardna igra?“

„Nazadnje je vse življenje zgolj — hazard! Srečolov!“

„A to ni prav, moj dragi! Resnica je, da smo podvrženi usodi; a v toliki meri vendar ne, da bi ne mogli vplivati nanjo s svojo — voljo. Ti se lahko prosto odločiš, ali se vdaš usodi, ali se ji upreš!“

„Bogve, če je res tako!“

„Tako je, Tomo! zadnjič sem ti pridigovala vzdržnost. Če ti je dano, si priboriti moč in srečo z vzdržnostjo in s krepko voljo, si premagal usodo. In to ti je dano, Tomo! Samo glej, da si ohraniš čisto vest in da so tvoje želje zmirom čiste in poštene!“

Tomo je nekoliko v zadregi. Pogled mu je povešen, lica so mu zardela.

„In vidiš, Tomo, — jaz imam druge naloge pred sabo. Ti si se osamosvojil, praviš; a vendar čutim, da sem ti potrebna. V ozadju hočem čakati, da ti priskočim na pomoč, če treba. Jaz vidim krizo v tvojem življenju, Tomo; morda bo že skoro na vrhuncu . . . Ali se mi nočeš izpovedati?“

Tomu je neprijetno; pleča se mu nerodno zleknejo . . . Ali je še prezgodaj? Ali niso čisti in pošteni njegovi nameni? — Profesor Klančar ji je bržkone povedal o načrtih za učiteljevanje . . . Ali je stvar že toliko dozorela? — Tomu je vroče v prsih; rad bi izpregovoril, a beseda noče iz ust. Nazadnje se odloči:

„Ne še danes, mama!“

Po kratkem molku reče ona:

„Vidiš, Tomo: — v tej krizi naj ti pridem in naj ti nudim lahkomiseln vzgled? Ali naj vzamem Klančarja, da ti pokažem, kako je zakon le igračka, ki si jo človek privošči za zabavo — kot nedeljsko veselico?“

„Morda imaš prav, mama; ampak mučno mi je, da se žrtvuješ zame.“

„Nič se ne žrtvujem, to ni res. Narobe: — zakon s Klančarjem bi bila žrtev; vso bodočnost bi zastavila za hip osladne sreče.“

Za — ‚jed pogreto‘, pride Tomu hudomušna misel. V duši se strinja z materjo. Naenkrat mu je jasno, kako nedraga bi mu bila njena poročitev.

„Saj sem že enkrat rekel: — Ti si modrijanka, mama!“

Z igravo kretnjo se izogne nadaljnemu pogovoru. Zaveda se, da svojega razmerja do Vêre še zmirom ni dovolj premislil; obenem čuti, da je v teh dneh popivanja in lahkomiselnosti docela nesposoben za preudarjanje in odločanje, ki bi moralo veljati za vse življenje. Zato se raje varuje, izreči kako besedo, ki bi ga mogla vezati . . .

Po zmagoslavju veselične noči je zapadel Tomo zopet negotovosti in dvomom. Zapazil je, da je Vêra razočarana, ker ni v njem one odločne in močate volje, ki gre za svojim ciljem brez odlašanja, brez novega premišljevanja. V njegovi notranjosti še ni zaključenih računov, možne so še izpremembe napravljenih načrtov. Predvsem je tu načrt za učiteljevanje, ki mu nekako ni po duši. S presenečenjem in z začudenjem se je zavedel tega dejstva. V družbi z Vêro mu je naravnost mučno, ker nenadoma ne more več razpravljati o tem vprašanju. Treba bi bilo marsikaj poprašati; poizvedeti, kako in kaj. Ali postane akademik lahko čez noč učitelj? — meni nič, tebi nič — učitelj? — Toma je nekako sram popraševati; boji se, da bi kdo — resnice ne zaslutil. Brez dvoma ga je torej sram, pustiti svoje pravoslovne študije in postati učitelj. Po ovinkih je izvedel, da bi bil — ob pomanjkanju upravičenih prosilcev — lahko imenovan za učiteljskega namestnika; po par letih bi potem napravil izpit za učiteljsko usposobljenost. Načrt je izvedljiv. A zdaj se mu nakrat oglašča akademiški ponos — če ni samo nečimernost? — ter se mu upira in ga zavira. — Ali še ni obupal nad svojim visokošolstvom? Ali se ne zaveda, da bi moral združitev z Vêro za bogve koliko časa odložiti, ko bi hotel vstrajati na vseučilišču? — Torej se mu ne mudi tako neznansko s svojo — véliko ljubeznijo? Ali je to — ob njegovem cincanju in oklevanju! — sploh še vélika ljubezen? — Naj že bo kakorkoli, — resnica je, da se zmirom bolj zaveda, kako malo po njegovem čudu bi bilo učiteljevanje. Skoraj predstavljati si ne more, kako bi bilo; in strašno tuje, nekako zoprno mu je vse to premišljevanje. Tako mu je, kakor da mu je

prišla nekdanja lepa in zanimiva misel, ki bi se dala izvesti in bi nudila užitek in zadoščenje, celo navdušenje. Morda bi bilo naravnost plemenito in junaško delo, ko bi jo izvedel. A ravno tu se ustavljajo njegova čustva: — tako mu je, kakor da si je bil izmislil idejo za — nekoga drugega, ne zase; on se ne more uživati vanjo, s svojimi čustvi je ne more obvladati. A le to živi v človeku, kar živi v njegovih čustvih; le to je doživetje, kar človek čustveno predela in prebavi; le to je seme njegove duše, plod njegove bistvenosti. Duša ne živi v razumu, duša je na meji med razumom in telesnostjo; dotikati se mora stvar obeh tečajev, potem je samosvoja in resnična. Pri načrtu za učiteljevanje pa je Tomu, kakor da je med njegovim razumom in njegovo čustvenostjo visoka stena, ki ne dovoljuje nobenih stikov. Misel svojega razuma bi moral v svojih čustvih galvanizirati, da bi postala res njegova, doživljena v njegovi duši, sprejeta vanjo, izgubljena v nji, njegova duša sama. A ravno ta galvanizacija se mu ne posreči. Njegova čustvenost se brani s sovražnimi tokovi in odbija idejo. — — Radi tega čuti nenadoma, da je tudi med niim in Vêro vstala stena, ki ju loči, ki ne dopušča, da bi se njuni duši neovirano poljubljali in družili. Ali je šel predaleč s svojimi načrti? Ali se je posilil vanje, ker se je posilil morda tudi k Vêri? Ali je zlagana ta ljubezen, če je zlagan načrt, ki naj omogoči združenje? — Dvomi divjajo v Tomu; zato se nekako obupno vdaja vinu, in zabavi. Tesnobe ga obhajajo, da bi bežal sam pred seboj in pred svojo dušo, ki zavrača ravno praktični del njegovega načrta. — V Vêrini družbi ga je sram pred njo; hudo mu je, ker ne ve, kako bi se razgovoril z njo, kako bi jej razjasnil položaj. Sam je bil napravil načrt za učiteljevanje, z nobeno besedo ga ni Vêra pregovarjala, — in vendar se mu zdi, da je tudi nji nezvest, ko je nezvest ideji. V zadregi je pred njo; in da zadrego skriva, je zopet predrznejši in razposajenejši v dokazovanjih svoje ljubezni. Kakor da je pobožnost in božanstvenost njegove ljubezni zatoni, je njegovo ljubljenje naenkrat zgolj telesno, pohlep in poželenje. V norčavi družbi teh veselih dni je to še dosti razumljivo in Tomo se v srcu nada, da ne pride Vêri prezgodaj do zavesti. A tako mu je, da bi planil nanjo in se zagrizel vanjo in si jo vzela, da bi jo enkrat za vselej zapečatil kot svojo stvar in svojo posest, — — kot svojo ženo pred Bogom in pred svojo dušo ... pa naj nastane iz tega, kar že hoče; zdi se mu, da bi bil potem tudi sam za veke zapečaten, — njen mož pred Bogom in pred svojo dušo ...

— Ni še minil teden po veselici, ko prinese Praznik v večerno družbo pretresujočo vest:

„Škrjanček se je obesil!“

„Kje se je obesil?“ — plane Tomo.

„V Kolarjevem stanovanju, na vratih Magdine sobe.“

Popoldne je bil Bogdan pri Magdi. Zaklenjena sta bila v njeni sobi ...

„Aha, kanalja, — in vendar hodi še v štacuno!“ — vzklikne sodnik Košan in pozna se mu, da je zaviden.

Ko pa je hotel oditi in je odprl vrata, je od groze odskočil ... Ob podboju na kljuki za obleko je viselo človeško truplo, glavo povešeno, kožo posinelo, jezik med zobmi ... Magda je zajavkala in se oklenila Bogdana, on pa se je iztrgal in se izmuznil mimo mrtveca. Vkljub opreznosti je zadel ob njegovo nogo, da je zabingljalo truplo, da se je glava okrenila in ga je zadel steklen pogled izmed napol zaprtih vek ... Magda je vreščala in ga klicala nazaj, on pa je bežal, kakor bi ga furije podile ... Šele na trgu, ko je srečal Praznika, se je osvestil, mu razložil in ga prosil, naj gre gledat. — Pozneje je nenadoma prihitela h Kolarjevim deklina, ki je stanovala pri Škrjančkovih in je bila vanj zaljubljena, preprosta, mlada in čedna likarica. Jokala je in obupovala ob samomorilcu. Ko pa je zagledala Magdo, se je z nepričakovano besnostjo vrgla vanjo. Zgrabila jo je za lase in jih ruvala, trgala ji je obleko, vrgla jo je na tla in jo obrcala v život, v obraz in v glavo, opljuvala jo je in ozmerjala, da jo je stražnik le s težavo ukrotil in odvedel ...

„Gospodična Magda je torej v postelji in si stavi obkladke,“ — se namuzne sodnik Košan. „Kaj pa Bogdan?“

„Ta se je napil, da je obležal. Zdaj smrči in se valja v svoji nesnagi.“

Nekaj dni pozneje pa pride Košan z novico:

„Bogdan je v bolnišnici!“

„Ali je od groze poblaznel?“

„Strahovi so na prav poseben način bruhnili iz njega: — Bogdan je na oddelku za — spolno bolne.“

„Lepa reč!“

„In pravijo, da je že naročil prostor — za svojo ljubico!“

Košan prskne v oduren smeh. Praznik se obrne proč ...

— Blejčevi se še niso vrnili na letovišče. Stari ima izgovore z opravki; družine pa naenkrat noče pustiti same od doma, čeprav se v prejšnjih časih temu nikdar ni protivil. Mira se jezi, ker je vajena, da njena volja odločuje v hiši, in ker ji je menda oče s svojim uporom račune zmešal. Ona je največ v Javornikovi družbi; a tudi Tomu se pridružuje, skoraj da ga išče namenoma in iz duševne potrebe. Izpovedati bi se mu hotela in se posvetovati z njim. On pa ima nenadoma nekakšen strah pred njo; mnogokrat mu je, kakor da mu grozi od nje nevarnost. Razlaga si stvar tako, da se boji in trese pred njeno zapeljivostjo. Ali je njegova ljubezen res tako površna, da bi jo mogel Mirin poljub omajati? Ali se mu ni zmirom zdelo, da bi ga Mira sploh ne mogla zelo razpaliti?

Takoj prve dni po veselici se je zgodilo, da ga je Mira poiskala. Skušala je po ovinkih dognati, ali jo je bil spoznal v Florijanski ulici ali ne. Nato mu je brez oklevanja priznala:

„Jaz sem bila, Tomo! Preoblečena sem bila, v Bogdanovi obleki! Pa uganeš, — kje sem bila?“

Tomo jo je strahoma pogledal:

„V štacuni?“

In ona se je gromko zasmejala, pregromko zasmejala:

„Kako si uganil?“

„Govorila si o študijah . . .“

„Nekaj sem resnično pridobila . . . Daj mi usta, Tomo!“

Poljubila ga je z navzven obrnjenimi ustnicami — in bil je sočen in gorak poljub.

„Ali znam poljubljati? — Ali je to še zmirom — pik-pik-pik?“

Tomu pa je bilo naenkrat mučno in nevšečno, kakor da je padla senca ogavnega fantoma nanj . . .

Mira mu je popisala prizor:

V razsvetljeni, precej umazani dvorani z zrcali in s fotelji je pestra množica gospodov in vojakov in deklet. Nekateri pijejo in prepevajo, na druge se obešajo dekleta in jih vabijo k pijači ali k sebi. Iz sosednje sobice doni klavir. — Ob mali mizici pod zrcalom sedi nadporočnik Javornik, poleg njega pladenj s šampanjko in s penečimi se čašami. Na Milanovih kolenih se ziblje Jolanta, čudovita, a malo ostarela, preveč našminkana lepotica. Roki ima sklenjeni za njegovim tilnikom; skozi razporo v krilu bingljajo njene vitke noge v svilenih nogavicah in v belih šolničkih — ritmično, po zvokih godbe. Zapeljivo, izmed napol zaprtih vejic gleda vanj; tuintam mu ponudi svoje ustnice, napol odprte, navzven obrnjene. Ker jih Milan noče videti, se jezi in mu očita nezvestobo; a videti je trudna in ne sili preveč vanj. Parkrat se sumljivo ozre na Miro, ki stoji ob steni, tesno zavita v pelerino, s kapuco čez glavo in čez oči.

„Kakšnega kapucina imaš seboj? Dolgočasen je! Bogve, če ne smrdi?! . . . Ali ga je sram, da je prišel k nam? Ali mu naj pokličem Zulejko tamle?“

Ko pa Mira iztegne roko za šampanjsko čašo, plane ona nena doma in ji pogleda ob ušesu za kapuco . . . tleskne z jezikom . . . sede na fotelj in si pogladi krilò ter si zgrne razporo v njem. Zapali si cigareto in pogleda Javornika porogljivo od strani:

„A-a . . . moj dragi! V fini družbi se obnašajmo dostojno!“

Z narejeno sramežljivostjo povesi glavo in obsedi . . . Zdajci iztegne roko, prime čašo in trči z Miro:

„Na zdravje, sestra! Pij do dna!“

Milan pa jo zgrabi za podlehtje in ji izbiye kupo, da zazvenči po tleh . . .

Mira se ne spominja, kako je prišla ven; zdi se ji, da je zbežala . . .

A Tomu je zdaj čudno z Miro. Tako mu je, kakor da mu je treba samo iztegniti roko, pa bi mu ležala v naročju in bi ga poljubljala in bi se mu vdala . . . A ne bila bi mu ljubica: — Tomo ima docela oni občutek, kakor ga je imel na Dunaju ob pocestnih Venerah . . .

Škrjančkov samomor in Magdina bolezen sta Miro zelo vznemirili. Lica so ji skoraj vpadla in pod očmi ima obroče. Pozna se ji, da ima noči brez spanja, da ima skrbi in boje v duši. V družbi, ki se zbira največ na kegljišču, je nestrpna in strašno muhasta; vedno bi hotela izprememb. Kadar mora pri kegljanju čakati, šeta sem in tja, se ustavlja tu in tam, začinja resne pogovore in zbija šale, draži in nagaja; a izgubi se tudi v kak kotiček, kjer nasloni glavo na komolec in kjer bi menda dolgo ždela, ko bi je ne klicali k igranju, kadar pride zopet vrsta nanjo. In takrat plane kakor iz sanj, obličje ji je lisasto, človek pa ugiblje, ali je dremala ali je jokala . . .

Javornik je skoraj neprestano v njeni bližini. Pogledi njegovih zametnih, široko odprtih oči jo prodirljivo zasledujejo; ližejo se ob njenih udih in srkajo njih lepoto vase; lovijo se za njenimi nogami in iščejo njenih meč pod krilom; zabadajo se ji v oči in kričijo zmirom isto željo in zahtevo:

Bodi moja, Mira! Ljubiti me moraš, Mira! Pa če se svet pogrezne, ljubiti me moraš, Mira!

In če jo spazi v kotu, se priplazi k nji in sede poleg nje; njegovi roki jo na rahlo objameta krog pasu; njegova usta se približajo njenemu ušesu in ji šepetajo:

Čemu se mučiš, Mira? Zakaj si ne priznaš, da ljubiš samo mene, Mira? Zakaj ne uvidiš, da si mi zapisana? Čemu se upiraš svoji usodi? — Jaz sem tvoj mož, ti moja ljubica! — Ah — ti si me že tolikrat zasanjala, da me je polna tvoja duša! Tvoje telo drhti in utriplje za menoj in tvoja kri kriči: — po tebi hrepenim, moj ljubček! . . .

Njegova sapa, njegovi prsti, zračna plast, ki ga obkroža, — vse vpije vanjo in jo zahteva in jo prepričuje:

Jaz sem tvoje solnce, Mira! Vame se pogrezni, da zgoriš v ljubezni, da skoprniš od sreče!

Mnogokrat je od njegove sugestivnosti tako podjarmljena, da ždi ob njem kot nebogljen, bolan otrok ob materi, ki mu je edina opora, edini dom na svetu. Časi se zagleda vanj in se zastrmi, da je videti kot zamaknjena, — kakor da ji je stopila duša iz telesa in se spojila z njim . . . Drugikrat pa si zakrije oči in si zamaši ušesa, pa beži

pred njim, kakor da je gobavec; strah ji gomezlja v telesu, kakor da je vedomec legel nanjo in se ji v vrat vsesal, da ji izpije kri . . .

Ves čas po veselici je že Javor hripav. Ni ravno videti, da bi bil bolan; čeprav ima vdrtine pod očmi in so mu lica bledejša nego po navadi. V grlu mu je nekaj napoti, šegeče ga in praska, pri požiranju se mu tuintam obraz bolešno skrči; v enomer hrka in pokašlje in mnogokrat ne dobi glasu iz grla. Seveda je vse noči prekrokal in prekadil, prepil, prepel, prevriskal. Nihče se ne čudi in nihče ga ne vpraša, odkod hripavost; in tudi njega samega ni malo ne vznemirja . . .

Tomo in Dreja sta prepričana, da je prišel čas, ko bi Mira lahko — padla. Vedno sta na straži in na preži. Zmenjena sta, da Praznik magari vlomi pri Javorniku, ko bi prišla Mira k njemu in bi se bilo bati skrajnega. — Nekega popoldne, ko pride Tomo v mesto, sreča Miro. Ona ga ne vidi. Zdi se mu kot izgubljena. Oči ima uprte v tla, ustnice se ji premikajo. Ali ji ni hoja malo negotova, opletajoča? Tomo se nasmehne: Ali se je nasrkala šampanjca? — Pa se nenadoma prestraši: — njena smer je Javorjevo stanovanje! . . . Tomo steče, da poišče Praznika. Srce mu tolče v prsih: — Zakaj ne stopiš sam za njo? Predno najdeš Drejo, je morda že prepozno! — Razum ga pregovarja: — Saj nimaš pravice, Tomo! Ti se tu ne moreš vtikati! — — — Ko priteče Dreja do Javorjevega stanovanja, prihaja ravno Mira po stopnicah dol! Začudi se, ko ga zagleda, — pa mu pade krog vratu in se razjoče na njegovih prsih:

„Pusti me, Dreja! Pozabi name, Dreja! Saj te nisem vredna! Moja pot je umazana, ne hodi več za mano! Povodni mož je moja usoda!“

Objame mu obraz z rokama in ga žalostno pogleda, stisne mu obedve roki in zbeži od njega.

Dreja postoji in pomisli: — Ali bi stopil k Javorniku? — Čemu? Zdaj je prepozno . . .

A zvečer je Javor v družbi siten in nataknen, zdražljiv in razžaljen, kakor bi nalašč iskal prepira. Tomu se zdi, da Drejo lahko potolaži:

„Prijetelj, veruj mi, Javor ni dosegel svojega namena! Nasajen je, kakor da so se mu vsi nameni izjalovili!“

In drugi dan poišče Tomo Miro ter jo naravnost vpraša . . . Ne! Poljubljal jo je, objemal, — a ona je zbežala! . . .

— Tomo je v tem času čisto neopazno tudi sam postal nervozen. Zaveda se, da je preveč v družbi, da preveč veseljači, da živi otročje, — ko se je vendar zvezal za življenje in ko bi se moral baviti s pripravljanjem in uresničenjem najvažnejšega načrta, kar jih je bil kedaj napravil. Njegovo ukvarjanje z Miro in s Praznikom in z Javornikom mu vest teži, kakor da zanemarja njim na ljubo resnejše

stvari in kakor da zapravlja čas, ki bi ga mogel boljše uporabiti in ki ga krade — Vêri in njuni zvezi.

Kadar pride k Vêri, mu je zmirom tesno v prsih. Čustvo krivde ga obide, tuintam tako zelo, da mu stopi pot iz kožnih luknjic in da se od skrbi in od strahu prepade . . . Njegova duša bi zavriskala, če vidi ljubico; njegovo srce bi ji planilo naproti; on bi ji padel krog vratu in bi jo pritisnil k sebi in bi ji poljubljal sočne ustnice, da bi gineval od razkošne sreče, da bi koprnel od blaženosti. Gledal bi ji v oči in bi srebal v svojo dušo njih sladkoto. Srkal bi besede, ki prihajajo iz njenih ust in ki je vsaka kot poljub . . . Saj se ima lepo pri Vêri. V svoji zaljubljenosti sta časi kakor dve živalici, ki se grizeta od šegavosti in ki se rujeta in tepeta v norčavi igri. — A nekaj jima manjka; do dna ne gredo njuna čustva; ker se je stena vrinila med nju, ki je zdaj pa zdaj sicer nevidna, kakor da je izginila, pa se nenadno spet pokaže in se zgosti in zatemni, da ju skoraj loči. Tomo se zaveda, da je stena njegovo odvrnjenje od načrta za učiteljevanje, ki naj bi praktično omogočil in pospešil njuno združenje. Zaveda se, da bi moral vsaj govoriti z Vêro in se ji izpovedati. A zakaj mu je to nemogoče? Ali se mu zdi, da se je tudi ljubezni odrekel, če se je odrekel okvirju, ki ga je bil pripravil zanjo? — Ali hoče preje najti — nov okvir? . . .

Ko se nekega popoldne poslavlja od Vêre, zapazi zdajci solzo v njenem očcu. Prestraši se in se ustavi in ji objame lica ter ji poljubi solzo z vejic:

„Ti jočeš, ljubica?“

Ona ga pogleda iskreno in skomizgne s pleči, — odgovoriti mu ne more. Šele potem, ko sili in sili vanjo, se ji izvije kakor vzdih:

„Ker ne bo nič z nama, Tomo!“

Takoj ji je žal besede. Prime ga za roko — in njen glas je topel in prepričevalen:

„Saj se imava rada, Tomo! Jaz te ljubim, Tomo, in ti me ljubiš . . . in to mi je dovolj! Zadovoljna sem in srečna . . . Samo časi mi postane težko . . .“

„Ker se ti zdi, da ne bo nič z nama, Vêra? Ker se ti zdi, da je to le zgolj ljubimkanje, ki se prej ali slej razblini? — Ali ne čutiš, da me žališ, Vêra? — Če sem ti bil prvokrat omajal véro vase, Vêra, — ali sem ti jo bil omajal v mojo ljubezen? — Ne, ljubica, niti takrat ni bila zlagana moja ljubezen! Bil sem še preslab zanjo; nagon je bil še moj gospodar. Moja čistost, moja zdržnost, moja čednostnost, — te so bile zlagane, moja ljubezen ne! — A danes, ljubica, — danes imam dovolj poguma in moči, da ustrahujem tudi hudiča, ki je v meni! Danes imam dovolj moči, da ukrotim lenobo in mlačnost v sebi; — pa bi ne ugnal zunanjih zadržkov in težkoč?“

Z vso svojo zgovornostjo ji izpodbija pomisleke in jo prepričuje o resnosti in odločnosti svojih namenov. Ona mu verjame. Videti je srečna, ker ga ima, in zdi se, da ne potrebuje ničesar več ... A vendar — Tomo čuti, v globini duš je tiho nesporazumljenje. Ko morata narazen, je njen obraz vesel in srečen; on misli, da jo je pomiril. A že za vrati — se mu z vse hujšo silo vzbudi črv v srcu: — kako boš rešil to vprašanje učiteljevanja? ...

V mestu sreča nepričakovano — Stanislava Drnovška. — Nesrečni človek! Ali še ni odpotoval? — Pridruži se mu in govori o vsem mogočem in nemogočem. Nazadnje pomolči — in vpraša neposredno:

„Roko na srce, gospod Tomo Žitnik, — ali imate resno voljo, poročiti gospodično Vêro?“

„Kaj pa to vas briga?“ — se razljuti Tomo.

Oni pa ni prav nič občutljiv:

„Briga me, gospod Tomo Žitnik! Gre mi za bodočnost, za vso bodočnost! Življenje ali neživljenje? — In tudi za bodočnost gospodične Vêre gre. Če jo imate radi, gospod Tomo Žitnik, — ji morate želeči sreče! In — jaz ne vem, če ni boljše zanjo, da ima pri meni zasigurano bodočnost, nego — pri vas — oprostite, gospod Tomo Žitnik! — kratko ljubezensko pijanost — in potem — — Ne rečem, da mora priti; ampak lahko se zgodi: — sramota, — zapuščenost?“

Tu se Tomo razjezi in ga ozmerja kakor paglavca. — Ali mu očita, da jo zapeljuje? Ali ga ima za podlega brezčastneža? ...

Drnovšek pa je čudno miren. Ravnodušno sklene:

„Nisem vas hotel žaliti, gospod Tomo Žitnik, oprostite! Tudi ne silim dalje v vas ... Odločitev je tako pri Vêri! Kar si ona izvoli ... in magari, da si izbere — sramoto in nesrečo ... to je njena stvar! — Ampak eno sem vam hotel reči: — Mogoče je, da zopet pridem, — in da potrkam na vaša vrata: — Kako si shranil moj zaklad? ... Saj že grem! Saj že grem, gospod Tomo Žitnik! — Samo eno: — Vprašal bom prokleta resno! — Klanjam se, gospod!“

— Tomo je tako razburjen, da si drugi dan ne upa k Vêri ... Naslednje jutro pa mu reče Turek:

„Vêra je odpotovala k sestri na Gorenjsko. Rekla je, da ti pismo sporoči.“

Tomo prebledi in se zagleda v stran ...

(Dalje prihodnjič.)

Alojz Kraigher:

Mlada ljubezen.

(Dalje.)

XI.

Vêra je pri svoji sestri na Gorenjskem, kamor se je vedno le nerada zatekala, ker ji niso ugajale razmere v trgovski hiši svakovi. A tembolj je ljubila že od nekaj svežo in romantično pokrajino gorenjsko, ki je prijala njenemu sanjavemu razpoloženju in je poživiljala njeno prirojeno tužnost. Precej potrta je in zamišljena, nezadovoljna sama s seboj in s celim svetom. Očita si muhavost, nestanovitnost in sebičnost; jezi se nase, ker se ne zaveda jasno svojih želj in svojih namenov; obupuje nad seboj in nad svojo bodočnostjo, ker dvomi o svoji iskrenosti in nesamopašnosti. Dolge izlete dela v okolico: — ob Savi gori do Peričnika in do Belopeških jezer z veličastnim Mangartom; ob Savi doli do Radomlje in do Šuma in po Vintgarju na Gorje in na Bled. Skoraj zmirom sama, zasanjana in turobna. Razmišljati ne more mnogo, ker je nered in kaos v njeni duši. Vdaje se svojim čustvom, večkrat bridkim nego sladkim; vdaje se spominom na lepoto in veselje svojega dosedanjega življenja; a spomini ji ne morejo razgnati pritiskajočih megel njenega črnogledega nezaupanja vase in v svojo usodo. Zdi se ji, da ji ni namenjena niti majhna srečica; zdi se ji, da je zapisana razočaranju in obupu. Če stoji visoko gori nad prepadom in se ozira po strmih stenah, izpod katerih pošumeva pesem divjega potoka o mladosti in radosti, o moči in podvzetnosti, o samozavesti in o zmagi in o sreči, — tedaj jo prevzame slast, da bi se vrgla doli in da bi se spojila s penečimi se valovi in da bi se umirila v temnih vodah, tako samozadovoljnih in ponosnih, ki bi jo ponesle v varno in tiho srečo pozabe in brezcilnosti.

Ali je to ljubezen, Vêra? Ali je to vélika ljubezen, — če te ne navdaje s čustvom sreče in zadovoljnosti? — Ali je bila zlagana tvoja blaženost po oni veselični noči? — Vêra si ne ve odgovora; sama sebe ne razume, lastnega srca več ne pozna. — V zadnjih letih se je navadila, da je kolikor mogoče malo mislila nase, da se ni brigala za svoja razpoloženja in občutja, da se ni ukvarjala s sklepanjem in razmišljanjem o svoji prihodnosti in o svojih pričakovanjih. Udajala se je usodi: — naj jo porine, kamor hoče! Človek naj bo tih in miren,

nití z mezincem naj ne zmiglje; potuhne se naj in naj pohlevno čaka, kaj mu prinese jutro! Če ga zadene udarec in nesreča, začudenje ne bo tako veliko, razočaranje ne bo tako neznosno; če ga doleti obdarovanje, sreča, — koliko večje bo njegovo zadoščenje, koliko hvaležnejše njegovo presenečenje! — Zakaj se je ves čas podajala z Drnovškom, čeprav ji je bil že od začetka skoraj zoprni, čeprav si ga ni mogla nikdar predstavljati kot svojega zakonskega moža, — da je le v resnici nekoliko pomislila, kaj in kako je to? Zato, ker skoraj sploh ni mislila na to in se je silila v površnost in lahkomišelnost, ki sta ji pravzaprav ravno toliko tuji kakor gizdavost in nečimernost. Preprosta ženska je, po svoji naravi in po svojem čudu, brez domišljavosti in brez pretiranosti, brez velikih pričakovanj in brez posebne vere v svojo vrednost in dragocenost. V dnu duše ji poje struna, da ji življenje ni namenilo kaj dobrega in lepega; v dnu duše je prepričana, da ne uide svoji usodi. Čemu bi se ji ustavljala? Hladnokrvnost, dušica! Glavo na nakovalo, pa čakaj potrpežljivo, da lopne kladivo po njej! . . .

Po razgovoru s Tomom v oni veselični noči je bilo vendar tako lepo in svetlo v njeni duši. Verjela je, da je dosegla radost svojega življenja, da se ji bliža sreča in zadoščenje. Prepričanje, da je premagala vso svojo samopašnost, da se je odrekla vsemu svetu in vsi bodočnosti, in da se je zapisala samo ljubezni, samo izvoljencu svojega srca in svoje duše, — to prepričanje jo je povzdignilo in očistilo, da bi bila vriskala in rajala od zadovoljnega ponosa. V nebesa ali v pekel bi bila šla za Tomom, ne pogledala bi ne na desno ne na levo, ne ozrla bi se nazaj in ne računila bi naprej, — slepo bi se bila vrgla v plamen te ljubezni, pa naj bi bila pogorela v nji v pepel in prah . . . In potem zavest, da se je tudi Tomo odrekel vsi sebičnosti, da se je tudi on predal ljubezni z vsem svojim bitjem in z vsem svojim žitjem, za danes in za jutri in za vekomaj; — ali ni bil to vrhunec zemske sreče? — popolna harmonija dveh človeških duš, ki sta se zlili v eno? — Tomo je bil premagal svojo telesnost in nasilnost. On, ki je bil tako počuten in sladostrasten, da bi bil samo prijemal in objemal, poljuboval in grizel, — pil iz polne čaše ljubezenskega razkošja do omamice in do pogina, — on se je odrekel užitku, zunanjemu užitku, in našel sreče v čisti in brezgrešni, božanstveni ljubezni! In Vêra je komaj iz knjig poznala to ljubezen, v življenju je nikjer ni videla. Povsod je videla le greh, — prisiljenost, celo propalost; ljubezni, vélike ljubezni ni videla nikjer. Zdelo se ji je, da sploh ni zakona z ljubeznijo; zdelo se ji je skoraj, da — v poštenju ni ljubezni in da je samo greh — ljubezen.

Zakaj naenkrat tolika izprememba? Zakaj naenkrat zopet — nezaupanje? — Zdelo se ji je, da Tomo ni izpremenjen. Bil je čist

in dober, prisrčen in iskren — kakor v oni noči. O načrtu za učiteljevanje Vêra ni premišljala. Ni se z njim ukvarjala, ker sploh ni mislila na to, kdaj se poročita. Bila je pripravljena, da čaka nanj, da čaka — v nedogled. Na zakon ni pomislila. Saj se ji je skoraj zdelo, da bi ji bilo ljubše, če zgori v ljubezni, če se uniči v nje plamenih, nego da živi — v zakonu, kakor jih pozna na stotine, brez večne lučke v srcu, ki brli in dogoreva, nazadnje ugasne. V njenem zakonu bi morale goretí baklje v srcih, morali bi kresovi plameneti! Pa se-li ti ne izčrpajo še prej? Ali jim ni usojena še krajša doba? Ali jim ne sledi še večja tema? — Prav je tako, se ji je zdelo. Gôri in izgôri, — in ugasni, to je zapoved! — A to bi bila žrtev, Vêra! — Ljubezni žrtev! — Pa se-li sme zavedati ljubeči, da — žrtvuje? — Ali ni mogoče — žrtvovanje tvoja strast? Izrodek pesimizma in obupa? — — Zakaj ti ni, da bi živela? Ali je tvoja vélika ljubezen le premajhna za življenje in za srečen zakon? — Ali čutiš krivdo v sebi, Vêra? Krivdo v tem življenju, — če ni morda krivda v tvoji prejšnji inkarnaciji? — — — Ko bi ljubila, Vêra, bi vriskalo življenje v tebi, — drhtela bi v zaupanju in pričakovanju, — hrepenela bi v bodočnost, ki bi jo sanjala hoté al nehoté, vedé ali nevedé, — in delala bi načrte, ki bi jih razpletala v neskončnost . . . In nenadoma se je zavedla: — Ali ni delala načrtov s Stanislavom Drnovškom? — Njena duša jim je bila sicer tuja; a poslušala jih je, udeleževala se jih je, ugovarjala jim je le malokdaj. — Mahoma ji je postalo vroče, srce ji je začelo tolči, kri ji je buhnila v obraz . . . Čustvo sramu, ponižanja, nizkotnosti jo je prevzelo vso, da bi se nekam skrila, da bi bežala sama pred seboj in pred celim svetom, — da bi si razpraskala to svojo svetohlinsko krinko in da bi si raztrgala to svoje vá-ravo srce . . . Krivdo je začutila v sebi — in spoznala je, zakaj naenkrat tolika izpremembra, zakaj naenkrat zopet — nezaupanje! . . .

Takrat se je Drnovšek zopet oglasil, — prestrašila se je, da se ji hoče iznova bližati . . . V tem strahu, — v zavesti svoje krivde, — v občutju neznosnega sramu . . . se je odločila in zbežala k sestri. Ni ji prišlo do zavesti, da tudi pri Tomu ni vse v redu. Ni zapazila njegove nenadne plašne nesigurnosti, njegovega oklevanja in omahovanja, pomišljanja in preudarjanja; — ker ni mislila na zakon z njim — vsaj zavedala se ni, da misli nanj —, ker ni računila s poroko, temveč samo — z ljubeznijo.

Če se spomni zakona svojih starišev, — če pogleda v zakon svoje sestre z njenim možem, — če vzame vse zakonske pare, kar jih pozna: — — kje je ljubezen? — kje je sreča? — kje je harmonija? — — Nezaupanje in ljubosumnost, prepíri in pretépi, brezobzirno varanje in neodkritosrčnost, oprezanje, zavist in zloba! Nikjer sporazumljenja in zadovoljnega miru, nikjer poštenosti in čistosti in nesebičnosti, —

nikjer ljubezni, povsod sovrašтво, zgolj sovrašтво! In če je zunanost lepa, je le navidezna, hinavska; preišči malo globlje, pa se prepričaš, da je varljiva, kakor je varljiva gladina blatne luže, ki skriva mrhovino in se vzdigujejo iz nje mehurčki gnilobe in smradu! ... Če je torej zakon red, pravilnost in poštenost, potem v poštenju — ni ljubezni! V grehu je ljubezen, samo v grehu! Zatorej ljubi, ljubi — in umri! — Zakon s Stanislavom Drnovškom bi bil za zunanji svet — pošten, povprečen zakon; ljubezen s Tomom — greh. Vêra pa se je igrala na obe strani. Igrala se je — ali res le podzavedno? — z mislijo, da bi izpila slast ljubezni s Tomom, da bi užila vso omamljajočo srečo vélike ljubezni, — in se potem zatekla v suhoparen zakon s Stanislavom. Ali ni oskrunila ideje vélike ljubezni? Ali ni osramotila sebe in si obremenila dušo? — Če je samo greh ljubezen in če je ta minljiva, — ali ni dostojnejše in poštenejše, da se zapišeš smrti, ko ti sreča izpuhti? — — — *Zalostno, če je vsemu teamu restano* *fr. 6*

— Tomo je prejel od Vêre najprej kratko sporočilo o preselitvi; potem nekoliko razglednic in nekaj pisem, zaljubljenih, precej površnih in vsakdanjih; potem nenadoma — izbruh obupnih samoobtožb:

„... Ali bom smela biti še kedaj odkritosrčna? Ali sem obsojena, da lažem vse življenje — sebi in drugim? — — Takrat, ko si mi bil umoril vêro v te, si mi bil umoril tudi dušo. Takrat sem stala s smrtjo — lice v lice ... Zdaj si včasih domišljujem, da mi je zopet vzknila véra; — a pravzaprav te ljubim samo zato, ker ne morem drugače. Mislim pa še zmirom — kakor prej —, kako bi svoji ljubezni ušla, kako bi sebe in tebe iz nje rešila ... ne toliko iz nevére kot iz prepričanja, da mi ni namenjena in da je ukradena, — ker je nisem vredna in ker bi bila zate usodna. Pri tem pa nadaljujem svoje budalosti od prej, — da ne zaničujem najbrže ničesar bolj nego sama sebe. — Nekdaj so me ozdravljali ti krasni kraji; danes tavam po njih kot izgubljena ovca in ne vidim njih krasote ... Pri najlepšem črtivu mi pridejo tuintam najgrše misli ... Sama sebi bi pljunila v obraz ... Praviš, da naj pošljem tvoji duši naproti svojo lepo, blago dušo! Ha — to umazano, razcapano vlačugo, da se onečediš z njo? — — Oprosti! Ti si mi pisal nežno in prisrčno, bodisi iz usmiljenja ali — jaz ne vem, zakaj ... In jaz ti pišem ... Menda so vsi zlodji v meni! — Tomo, — če se norčuješ z mano ... Veruj mi, da točim solze — in da sem jih potočila več, nego sem napisala črk! Pomagaj mi, če moreš! ...“

Tomo se je prestrašil; najraje bi se peljal k nji, da ji pogleda v oči, da se prepriča o resnici in da jo pomiri in potolaži.

„... Če sem ti bil v onem podivjanem času vzel véro vase, ali ti je nisem zopet vrnil? ... Ti računiš: — Ali je pametno, vdajati se človeku, ki te tira od pristana vedno dlje po viharnem morju? Bogve,

kje te buti morje ob pečino? — Jaz te neslano vprašam: — Ali sme računati slepa, vélika ljubezen? — Ti odgovarjaš: — Ali sme zahtevati nesebična, vélika ljubezen — človeških žrtev? — Ti ne veruješ v mojo ljubezen. Zdi se ti, da zahtevam od tebe vso bodočnost tvojo in vso srečo tvojo, — da ti pa ne dajem svoje bodočnosti in svoje sreče. A, duša, to ni res! Jaz ne zahtevam tvoje bodočnosti in ne tirjam tvoje sreče; — a če sem tvoja bodočnost jaz in če sem tvoja sreča jaz, — — jaz sem tvoj! Ti si moja bodočnost in moja sreča in moje vse! — — — Zakaj si mi iznova vzbudila dvome? — Zakaj se zaničuješ? Zakaj je tvoja duša umazana in razcapana vlačuga? Kakšne — budalosti nadaljuješ? . . . Ali imaš čisto vest v tem hipu, duša moja? Ali mi moreš razpršiti stotere dvome? — Daj mi besedo, ljubica, da me ne varaš, da me nisi varala in da me nočeš varati! Razgali svojo dušo pred mano kakor najčistejše steklo! — In če me ljubiš, duša, ne zatiraj te ljubezni! Vdaj se ji — in vdaj se meni, ki sem ti vdan do smrti! . . .“

Ker ji je Tomo skoraj slednji dan dopisoval in je prejela medtem že njegovo prejšnje pismo, ki je bilo veselo in šegavo, je bil tudi njen prihodnji odgovor zopet miren in zaupljiv. Tomo ji je bil že večkrat naznanil, da jo čimprej obišče; mater je na to pripravil, da se pojde — učiti k prijatelju na Gorenjsko, zato mu Vêra ni hotela natančneje razlagati svojega obupnega razpoloženja in svojih samoobtožb, temveč ga je pozvala, naj že vendar izpolni svojo obljubo in naj pride.

„ . . . Ljubiva se, dokler gre; saj ni nikomur v škodo! Danes me jezijo one lamentacije. Vrag vzemi ure, v katerih si človek za vsako malenkost trka na prsi! Bog zna, če ni to najbolje, kar se nam zdi najslabše, — in narobe!? . . . Krasne noči so tu. Danes je zunaj tema kakor v rogu. Najraje hodim sama na izprehode, pa mnogokrat komaj najdem nazaj domov. — Moja mala nečakinja je obolela. Opoldne je še pela: — „Vsi so prhajal, ni njega bvo . . .“; zdaj pa joče in se kremži . . . Jutri pričakujem tvojega sporočila: — p-r-i-d-e-m! Juh! In če ne prideš, — pojdi se farbat! Nobenega izgovora nimaš . . . Jaz te ljubim, ljubim — in poljubljam. Tvoja Vêra.“ —

— Dva tedna sta že minila, odkar je Vêra proč. Tomovo hrepenenje je tako veliko, da ga komaj brzda. Parkrat je že sklenil, da se s prihodnjim vlakom odpelje k ljubici; a v žepu ni imel dovolj denarja in stopiti k materi — mu je bilo mučno; bal se je vprašanja: — Kam se ti tako mudi? Po navadi se ne žuriš ravno — k učenju!? — Srdil se je sam nase: — Ali te je sram, ker si zaljubljen? Ali te je sram, ker misliš že na zakon, čeprav si še — premlad? — In kakor je zaničeval vso to vsakdanjo družbo, ki je zanjo dobro vedel, da mu bo očitala predvsem mladost in lahkomiselnost; se mu vendar ni posrečilo, da bi popolnoma zamoril v sebi neko sramežljivo čustvo krivde,

katero je sam pri sebi zmerjal — s strahopetnostjo. — Na drugi strani je krotil svoje nestrpno hrepenenje s prigovarjanjem: — Če ti je res za žrtev, če ti je za čistost, — vadi se v odreki! Vzdržnost ni igrača! Če pojdeš k Vêri, ne pozabi, da se pojdeš — z ognjem igrat! . . . Vêra se je odločila, da se brez pomiselkov — žrtvuje. Vrže se mu krog vratu in se mu vda, — da se napijeta slasti ljubezni, da se upijanita v razkošju sladostrastja, da se naužijeta vse rajske sreče medsebojne vdanosti, združitve, duševne spojitve . . . Nič zato, če traja blaženost le kratek hip! Nič zato, če ji sledi nesreča! Nič zato, če ji sledi magari — smrt! — — A Tomo je odločen, da ne sprejme žrtve. Ne samo trenotek sreče, — življenje sreče je njegov načrt! — Z vri-skajočo dušo, z rezgetajočim hrepenenjem pričakuje dan odhoda . . .

Pri materi je stvar že urejena; zjutraj se hoče odpeljati na Gorenjsko . . .

Popoldne je z Andrejem Praznikom na izprehodu. Poročnik je v zadnjem času še dosti miren. Videti ga je mnogo v družbi Mare. Po šetališčih in po mestu se izprehaja z njo, razgovarjajoč se in zabavajoč se, največ resno in prijateljsko, vendar tako intimno in zaverovano, da je okolica že pozorna. A skoraj neprestano je tudi v Mirini bližini; Tomu se celo dozdeva, da hodi z Maro samo zato, ker hoče ostati kolikor mogoče blizu Mire. Vedno opreza nanjo, nikdar ne pozabi nanjo. Kakor vesten detektiv jo zasleduje, da ve za vsako njeno pot in da pozna vse njeno dejanje in nehanje. A o njej ne govori z nikomer razun s Tomom. In zmirom iznova mu ponavlja svojo bojazen:

„Javornik jo je poljubljal! . . . In on je vendar okužen! Ali ni sumljiva ta hripavost? — S poljubom jo lahko okuži, Tomo!“ 315

„Menda je pač že vprašal kakšnega zdravnika!“

„Vraga je vprašal, ne zdravnika! Saj ne pride iz krokarij! Z onim nadutim čifutom se pajdaši tuintam, z našim asistenčnim zdravnikom.“

„Ta mu je moral vendar . . .“

„Stavim, da ne pozna bolezn! Mlečnozobec, ki je komaj promoviral!“

„Ampak Javor sam . . .“

„Za hudiča, da še nimamo postave, ki bi uredila te stvari! Spolna kuga spada v karanteno kakor kolera. Ali si prepričan, da se okuženec dovolj zaveda svoje nevarnosti? — Pa naj se izpozabi samo v pijanosti, po polnoči, in naj poljubi natararico v veži, — kolika nevarnost!“

„Javnega pouka bi bilo treba.“

„Če pa je nespodobno, govorniki o teh rečeh!“

Z bridkim smehom umolkne Dreja. Čez nekaj časa pa se sunkoma ustavi in se obrne k Tomu:

„Danes sem že vdrugič videl Miro na poti — k doktorju Brezniku.“

„V ordinacijo?“

„V ordinacijo!“

„Iz tega ne moreš ničesar sklepati.“

„Bogve!“ zmiglje Dreja s pleči.

Praznik se ne izogiblje Javorniku. Zdi se celo, da išče njegove družbe. Drži se bolj pri strani in se naravnost ne obrača nanj; a drži se vztrajno in s trmasto odločnostjo; morda bi prenesel tudi žalitev, da si le ohrani priliko za opazovanje in nadziranje. Okoli šeste ure zavleče Toma v gostilnico h „koštrunu“. In res je tam navadna družba, Javornik med njo.

Nadporočnik je nekoliko bledejši nego je bil poprej; lica so mu malce upadla. Njegove žametne oči so temno obrobljene; glas mu je ubit in hripav; izraz v obrazu nekam trd, zagrizen. Med stisnjenimi ustnicami vleče fino smodko.

Tudi Bogdan je navzoč, ki se je pred nekaterimi dnevi vrnil iz bolnišnice. Še bolj suhljat je in še bolj oglat; nasmeh mu je porogljiv kot prej; nova je neka skrivana prestrašenost.

Zgonček je pri mizi, ponosnejši in elegantnejši; usta ima zaprta, ramena mu ne zmigavajo. V zadnjem času je stalen Nušinj spremljevalec. Na vse zgodaj jo že čaka in jo spremlja po njenih potih; če ne more z njo, jo počaka ali jo pride pozneje iskat. Idilično razmerje; tako lepo in prisrčno, da ni nikogar v družbi, ki bi ga hotel smešiti. — Za Magdo se ne briga več; bržčas je z zaničevanjem pozabil nanjo. Sicer pa je itak ni v Ljubljani; ko je zbolela, je odšla k svojim sorodnikom v Celovec.

Sodnik Košan je tu, zaročnik Tratnikove Julke. Ostarel je, čelo se mu je na obeh straneh podaljšalo. Sključen sedi na stolu, z viržinko v ustih; tuintam je tako zamišljen, da pozablja na okolico. Pravijo, da ima skrbi: — Njegova prejšnja ljubica je v preiskavi radi odpravljanja.

Nenadoma se pojavi tudi doktor Breznik. Njegova žena je na Bledu, on se vozi ob sobotah gori ter ostaja čez nedeljo. Tomo se čudi, kaj ga je prignalo zopet v družbo; miren se mu zdi, a zagonetno hladen. Poleg Javornika séde, pa mu kot nalašč ne da roke. Milan se pomenljivo zmrдне:

„Zdravo, doktore! Kaj dela tvoja lepa ženka?“

Breznik se ne briga za vprašanje ter se pogodi z natararico za kozarec piva. Oni pomežikne, Košanu in pokaže z glavo proti zdravniku, češ: — danes smo pa nasajeni! Pa se zopet izzivajoče obrne:

„Povej ji, doktore, da se mi neizrečeno hlepka . . .“

Breznik se z narejenim strahom umakne od njega in si ogleda tla med svojim in njegovim stolom:

„No, — če se ti kolče, — to bi bilo lahko nevarno!“

Omizje prasne v smeh. Košan zakliče:

„Francka, prinesi nadporočniku sode bicarbonate!“

Javornik se vgrizne v ustnico in se popravi na stolu, da je z vsem telesom obrnjen proti Brezniku. Ta se ne briga zanj ter ostane resen in dostojanstven.

Pogovor je prisiljen, napetost vlada v družbi. Dovtipi ne zadevajo; tuintam nastopi za hip tišina, ki je skoraj mučna.

Košan leži na stolu in motri s škodoželjnim nasmehom zdravnika in nadporočnika.

„Ugotavljam, Milan, da si ostarel! Menda nisi hripav samo v grlu, temveč tudi kje drugje. Marasmus, padar, kaj?“

„Ali te srbi, da bi zopet kako stavo izgubil?“ — odvrne ošabno Javornik.

Pred poldrugim mesecem sta bila stavila za dvanajst šampanjk: — Javornik bi bil moral tekom enega tedna zapeljati neko znano lepotico, šiviljo, ki se je hodila kazat na ulice in na šetališča. Košan je bil izgubil. Nadporočnik se je bil moral šele z njo seznaniti . . . in vendar mu je bilo dovolj par ur — od šestih do enajstih zvečer. Peljal jo je bil v okolico. V gostilnici jo je bil nasitil in napojil. Ob devetih je prišel naročeni izvošček, ki ju je zapeljal na njegovo stanovanje . . .

„Danes bi ne izgubil,“ — dregne sodnik iznova.

Javornik otrese pepel s cigare:

„Ali imaš pripravljen kak predlog!“

Košanu se zaiskre oči; ozre se v Bogdana, kakor bi se hotel posvetovati z njim. Ta pomežikne za natararico, ki gre ravno mimo, češ: — Francka, ka-li?

Javornik zamahne zaničljivo; Košan se zarežeče:

„Tu samo ti nisi ničesar opravil, Bogdan!“

„Dajte mi nalogo pri ženski, ki mi je res kaj zanjo in ki je tega vredna!“

Zagleda se v zdravnika in ga sovražno meri . . . Pa se zdajci okrene k drugim:

„Pošljite me na Bled!“

Breznik se ne zgane. Nihče si ne upa črhiniti, ker vsi vedo, da Milan namiguje na gospo Elviro. — Košanove misli se trdovratno motajo krog Mire. Rad bi zinil, čeprav je tu njen brat . . . Njegov pogled zaplava od Milana k Bogdanu in nazaj . . . Javor ga razume:

„Ti predlagaš Miro?“ — Poznati mu je ponos nad svojo predrznostjo.

Tu skoči Andrej Praznik in udari s pestjo po mizi. Bled je in prepaden, da ne najde takoj besede . . . V tem trenutku se vzdigne tudi Breznik, obrne se počasi k Javorniku in ga s tako preprosto

kretnjo — lopne po obrazu, da se vsi samo začudijo. Košan se skoraj zasmeje.

Milan plane, da bi udaril; Tomo ga zgrabi za roke. Bogdan se z onemoglo jezo vrže proti Brezniku, ki se mirno oddalji od mize:

„Pláčam, Francka!“

Javornik se pomiri in se obrne h Košanu:

„Vidva z Bogdanom sta moja sekundanta. Domenita se takoj! Zjutraj ob štirih se hočem biti — s pištolami — za Rožnikom!“

Breznik je že na pragu:

„Jaz sem gospodu nadporočniku na razpolago — pred sodiščem!“

Tedaj se oglasi Praznik:

„Ampak jaz sem lahko zjutraj ob štirih — s pištolami — za Rožnikom! Tomo in Egon Zrimšek sta moja sekundanta.“ — Dreja odhiti za Breznikom . . .

— Krasno jutro je. Solnce je ravno vzšlo in sije kot mladeničvitez v srebrnozlatem oklepu, od katerega žare in se usipavajo v bleščečih šopih sijajni roji svetlih strel in ognjenih bliskov. Objestno bruha žarke v svet in razsipava svojo mlado moč . . . Lahni oblački plavajo po nebu, tenka meglica leži v dolini. Rosne kapljice blišče po travi in po grmičevju. Vse leskeče in utriplje in se iskri, kakor da leže briljanti in demanti razsejani po travnikih, po polju, po listju in po igličevju. V slednji stvarici, v najmanjšem drobcu prerojenega stvarstva živi, gori in vriska prekipevajoča solnčna sila . . . Vrabcí čivkajo in se preletavajo; kos se oglašá iz gozda; kukavica kuka, sanjavo in obljubljaajoče; škrjančki žvrgole v nebo . . .

Tomo šeta po Večni poti in se ozira, ali že ne drdra za njim kočija. Tudi v njem odmeva zlato jutro. V srcu mu prasketa kot po razstrelbah s solnčnimi plameni napolnjenih raket, ki ga podžigajo in vzdigujejo, da bi živel, gorel in vriskal kakor vse okoli njega . . . Z duhom je že pri Vêri na Gorenjskem; hrepenenje mu razganja prsi; prsti mu drhte v nestrpnosti — od bojazni, da bi vsled dvoboja zamudil vlak . . . Sladko je spal vso noč, mir in srečo v duši; — očita si sebično neusmiljenost, da se s tako ravnodušno hladnokrvnostjo podaja na bojišče, kjer čakajo prijatelja Andreja morda bolečine, kjer ga morda čaka — smrt. Niti siloma si ne more izvabiti sočustvovanja; samo jeza na Javornika ga tuintam obvlada, da se mu izmuzne psovka ali kletvica. In neka radovednost ga navdaja: — Zakaj je doktor Breznik nadporočnika tako odločno — lopnil? Samo zaradi te žaljive stave, ki jo je Košanu ponudil? — V enomer mu prihaja na misel Drejevo opazovanje, da je bila Mira že dvakrat pri zdravniku — v ordinaciji. — A duh mu je premalo zbran, prevečkrat na poletu k ljubici, da bi mu bil spôsoben za slutnjo in za sklep: — Morda je Breznik pri 3) 3) Miri že dognal — okuženje in je hotel kaznovati okuževalca? . . .

Dve kočiji se pripeljeta po Večni poti, vsaka od svoje strani. — Na pokošeni jasi se gospodje zberejo, odmerijo prostore, ogledajo orožje in se razpostavijo.

Javornik je silno bled; temne obroče ima pod vdrtimi očmi. Glas mu skoraj čisto odpoveduje, komaj tiho škripanje mu prihaja iz grla. Videti je razdražen, kakor da ga vse okrog jezi in žali, — kakor da je vse to preneumno in preotročje zanj.

Tudi Praznik je bled, a še dosti miren. Zagoneten je izraz v njegovem obrazu: — Ali je svečanost? — Ali je odločnost? — Ali je brezbriznost? — Sam vase je zaprt, — v svetišče, ki je v njem. A trenutkoma, če okrene glavo in se mu nanosnik zablešči, mu prešine obličje skoraj detinski nasmehljaj, milobe in dobrote poln.

Ko je dano znamenje, se z neznansko naglico odigra prizor:

Javornik pomeri svojega nasprotnika od nog do glave . . . za sekundo pridrži roko z orožjem; zdi se skoraj, ko da hoče vzklikniti: — Streljaj vendar! . . . v naslednji sekundi plane z roko kvišku in izstrelji pištolo v zrak . . .

Praznik, ki je resno meril, — se zdrzne in počaka . . . v blede lica mu buhne rdečica, oči mu jeza zamegli . . . v krepkem loku zamahne z roko — in zaluči orožje nasprotniku v obraz . . . Pok — je slišati . . . pištola pade v travo . . . pramenček dima se ji vije iz cevi . . .

Nadporočniku se pojavijo krvave srage na obrazu . . . z zaničljivim nasmehom se obrne k svojemu zdravniku . . . A ko se hoče z robcem obrisati, mu roka omahne; lica mu mrtvaško preblede . . . kašelj ga posili in kri mu bruhne iz ust . . .

Zdravnik ga ujame:

„V ramo je ranjen . . . Kroglja je obtičala v pljučih . . . Preneumno! Kje je voz, gospod Košan?“

V drugi kočiji se pelje Dreja s svojimi. Rdeče lise mu žare na licih; mišice v obrazu mu trepečejo . . . Razburjen je — in vendar ga navdaja zadoščenje: — Najboljše je tako! Najboljše je tako! — šepeče sam pri sebi . . . V dnu duše je vesel, ker pričakuje po tem spopadu lepše dobe novega življenja, miru in zadovoljnosti . . .

„Dobro se imej! Poklon gospodični Vêri!“

Na kolodvoru se poslavljata prijatelja. Tomo stisne Dreji roko:

„Piši mi, kako je z onim! — in kako je z Miro!“

. . . Vlak brzi po polju . . . Tomo gleda skozi okno . . . V srcu mu praskačejo rakete vzhičenja in sreče . . . Vêra! Moja Vêra! . . .

*his nature + stvarstva "kieno jutro (Dalje prihodnjič.)
 (315) lives to me pa zd, kot vselaj, vèri del
 hitro vrgene na papir in ja je blag
 malo oblikan G. to besede nepotrebnou
 ustljajo 316*

Alojz Kraigher:

Mlada ljubezen.

(Konec.)

XII.

Prvi znanec, ki ga sreča Tomo na Gorenjskem, je prijatelj Marko Mravlja, s katerim je na Dunaju jako mnogo občeval. Pozdrav je kaj prisrčen:

„Odkod in kam, nevérník?“

„Študirat sem prišel, pej-freškovec.“

„Imenitno! K izpitu pojdeš? Jaz se že nekaj tednov pripravljam nanj. Pri kom stanuješ?“

„Ne vem. V hotelu si poiščem . . .“

„Torej pojdiva! — Ampak to je pametno: — skupaj se popri-meva, Tomaž! Vmes pa se poveselimo in si zapojemo!“

Marko Mravlja je doma iz Goriške in je na obisku pri svojem stricu, davčnem uradniku. Po študijah je mlajši nego Tomo, a po obrazu je starejši in zrelejši. Zagorela lica mu obkroža rdečkasto-rumena brada, skoraj zanemarjena, za njegova leta nekoliko prepolna. Sinje oči so mu sanjave in zamišljene, a neizmerno vdane in privlačne. Ob vsi odkritosrčnosti, ki gleda iz njih, se vendar zdi, da skušajo skriti neko zagonetno krivdo. Zato je tuintam njegov pogled nekoliko nestalen, njegova kretnja malo previhrava in nestrpna. Mehek človek je, a po značaju trden; miren in precej sentimentalnen; razvname se samo v prepirih za narodnost in za svobodo in za umetnost, zlasti za

16.383 glasbeno umetnost, ker je navdušen in strasten pevec. *Ali je slova 900*

Tomo je naenkrat ves njegov in čeprav bi rad čimprej prišel do Vêre, ne vé, kako bi se ločil od prijatelja. Na stanovanje mora z njim, kjer ga predstavi teti in sestričini. Marko se vrti iz kota v kot, iz sobe v sobo, in išče nekaj; a zdi se, da ne vé, kaj išče. Vedno iznova se ustavlja pri gospodični Klari, srčkani blondinki, ki sedi pri mizici in veze monograme. Če stoji pri nji, mu je čelo nagubančeno, glas njegov je strog; a pogled mu je ljubkujoč in prsti silijo k njenim koderčkom. In če se ozre od nje k prijatelju, se zdi, da bi se rad postavil: — Ali vidiš ti dekleta? —; pa mu zatrepeče nezaupanje v očeh: — Saj ne moreš ceniti! — Nazadnje najde, kar je iskal; z napolnjeno dozo za cigarete se odpravi:

„Pojdiva, Tomaž! Zbogom, tetka! Zbogom, Čista!“

Tomo nima časa, da bi se čemu čudil. Oni se ga drži pod pazduho in mu razlaga, kako se bosta učila; na cesti pa zapoje poluglasno in Tomo mora sekundirati:

„Le premisli, Mařenko, dobro le! Le premisli! . . .“

Njegov obraz je skoraj blažen, pogled zamaknjen, kakor zmiraj, kadar poje. Tomo se spominja dunajskih noči. Če je bil Mravlja v družbi, je bilo razpoloženje vedno nekoliko sentimentalno, prepevanju ni bilo ne kraja ne konca. Kako poetična so bila jutra po prekrokanih nočeh, ko so šetali po Ringu in peli narodne in umetne pesmi. Mravlja je znal na pamet vse arije iz oper, vse sladke melodije iz domačih krajev, vse čudežne motive srbske in hrvaške . . .

Tomo je ginjen, hvaležen je pristrčnemu prijatelju — in nenadoma mu je, da mora govoriti; pa se mu izpove, zakaj je pravzaprav prišel. Mravlja je znan pri Babšekovih. Spremi ga tja in ga s svojo ljubeznivo preprostostjo uvede v hišo. —

Tomo se ni pripeljal na Gorenjsko z natančnimi načrti za življenje z Vêro. Nič ni premišljeval, kako se snide z njo in kako se bo z njo shajal. Zdelo se mu je skoraj, da bo občevanje z njo precej težavno, združeno z ovirami, in da bosta morala najbrže sestanke skrivati. Zato je ves vesel, da je prišlo toliko lepše. Naenkrat je v družini njenega svaka; vse je prijazno z njim; gospa Berta ga vljudno vabi, naj pridè, kadar hoče, in mu obljublja zmirom lep sprejem in dobro zabavo.

Vêrina sestra je nekaj mlajša od nje, čeprav je videti starejša in zrejša. Lepa ženska je, s fino, negovano kožo, s polnimi udi in z zapeljivimi, obsenčenimi očmi; temne, bujne kite so ji nagromadene v umetelni frizuri. Oblečena je zelo koketno. Zdi se, da je izmed onih žensk, ki oprezajo za občudovalci in prilizovalci; zdi se, da je njeno dušno in telesno zdravje odvisno od tega, ali je koga očarala ali ne, ali je koga zapeljala, da jo je pozelel, ali ne. In čeprav je morda svojemu možu zvesta, zdi se, da ji je to možko *„Jovan, stari“* mrštenje ob njenih čarih vse na svetu, najslajši užitek, največje zadoščenje. *Pat*

Njen mož je velik in eleganten, a zmirom malo skrokan. Nekoliko na visoko udarjen mož, ki rad plačuje in se širokousti; pretirano ljubezniv in skoraj usiljivo uslužen. Veseljak in veteranjak, družabnik-uživalec, ki mu je vse samo za videz in za zabavo.

Tomo se ne more prečuditi ugledu in vplivu, ki ga ima njegova skromna Vêra v svakovi hiši. Berta je vsa majhna pred njo, vsa vdana njeni volji; a tudi Babšek se ji uklanja. Ona ne zlorablja svoje moči in se ne vtika v dnevne odločitve; a drži se kolikor toliko zviška, samozavestno in ponosno, in lasti si toliko samostojnosti, da je skoraj neodvisna v svojem dejanju in nehanju, skoraj popolnoma prosta v

svojem kretanju. Tomo zdaj razume, kako da ga je mogla tako odločno vabiti k sebi; ko bi bila take volje, bi bila najbrže celo dosegla od svaka, da bi ga sprejel pod svojo streho — kot njenega ljubega prijatelja, ki jo je prišel obiskat. In njena misel niti ni bila tako nedolžna; saj mu je dala jasno razumeti, da je vsa njegova, da ji nič ni za bodočnost, da ji je samo za hip in za ljubezen, dokler traja. Tomo se nekoliko zmede ob preudarku, če ni ta lahkomiselná družba vplivala nanjo, ko se je tako nenadoma odločila — za svojo žrtev. Sklenila je bila greh in zaželela si je bila greha, ker je mislila, da je samo greh ljubezen. In tudi on je slutil greh in je koprnel za grehom — vkljub svojim sklepom o čistosti in zdržnosti. A če pomisli: — saj sta vendar dva svetova, popolnoma različna, nasprotujoča si: — svet zunanosti in površnosti, v katerem živita Berta in njen mož; svet Decamerona in lahkih zgodbic po načinu Casanove; svet donjuanskih želj in lahkomiselnega ljubimkanja dveh mladcev, ki sta žejna samo poljubov in uživanja in greha, skritega in prepovedanega, brez vseh obveznosti za bodočnost, brez vseh skrbi za odgovornost in posledice; — in svet notranosti in duševnosti, v katerem je greh samo slučajen, v katerem je greh že — žrtev, v katerem o grehu pravzaprav — ni govora; svet brez zahrbtnosti, brez varanja in brez postranskih misli, brez vseh pikanterij in osladnosti; svet, ki je v njem ljubezen — harmonija dveh poštenih duš, ki snujeta in pripravljata spojitev za življenje — v čistosti in nedolžnosti, v pravičnosti in očitnosti. In Tomo je vesel, da sta bila Berta in Hubert zmirom tuja njegovi Vêri; srečen je in zadovoljen, ker ju ona celo družabno nadvladuje; zdi se mu, da je njena moč nad njima — moč čistega nad nečistim.

Tomo in Marko sta z največjo vnemo pri študiranju. Odločene imata ure za učenje ter ure za razvedrilo in za družbo. Tomo je hvaležen Mravlji, ki ga je tako lepo napeljal v pripravlanje za izpit; in čudi se sam sebi, kako lahko, kako igraje mu gre od rok, kako po sebi umevno se mu zdi to delo, ki mu je bilo v prejšnjih časih zmirom prenaporno in premučno; čudi se, kako siguren je naenkrat uspeha, kako gotov je zopet svojih ciljev. Redno in odvažno delo, stremljenje brez oklevanja in omahovanja, — to mu daje moralno moč in samozavest, veselje in zaupanje, odločnost in ponos. In zdi se mu, da je ravno tukaj tudi vzrok nenadni Vêrini izpremambi. Ali je mogla prej zaupati vanj? — Ali se je mogla prej zanašati na njegovo resnično voljo, na njegovo moško moč? — ko je životaril kot brez misli, brez namena in brez cilja in predvsem — brez dela? — Delo je zdravilo zoper malodušnost in slabost; delo je ona čarovnija, ki nam daje ugleda in nam pomaga do uspehov, ki nam ustvarja ugodnosti in blagostanje — srečo; delo je ona moč, ki nam pripravlja zaupanje in ljubezen. — In Tomovo učenje, njegovo delo je vzrok veseli

izpremembi, ki jo opaža pri svoji ljubici. Kakor je on vsled dela bolj možat in bolj siguren, človek, ki vé, kaj hoče, kdaj hoče in kako; tako je tudi Vêra, ki ji je morda podzavedno zraslo zaupanje do njega ter se ji je utrdila véra vanj, nenadoma vsa zadovoljna in živahna, iskrena in pristrčna, vdana in zaupljiva, brez vse bojazni in brez vseh strahov, brez vseh obupnih in črnogledih misli, brez grdih slutenj in nelepkih dvomov, brez sklepanja z življenjem in brez sanjarenja o samomorilnem žrtvovanju. Njuno razmerje je naenkrat tako preprosto in ljubeznivo, tako odkritosrčno in idilično, da sta jima duši lahki in igravi kakor dvema otrokoma, da plavata v razkošju vzhičenja in blaženosti in sreče, pa naj si bosta blizu skupaj ali daleč narazen. — Ono tako kočljivo vprašanje radi učiteljevanja, ki je stalo v zadnjem času kakor stena med obema, je kar nekako mimogrede odpravljeno. Saj bi bilo morda pametno početje, koristno za obmejno ljudstvo, dragoceno za ves narod; a za taka mesta je povsod dovolj prosilcev, mogoče bolj sposobnih, najbrže bolj upravičenih. Zanju dva pa bi bila stvar morebiti vendar malo narejena in prisiljena, pretirana in — romantična, ali ne? Čemu ta beg iz družbe? Zavest pregrešnosti? Priznanje krivde? — Ali jima je treba skrivati svojo skupno pot? — Očitno in ponosno jo udarita po sredi preko odra javnosti in življenja! — Do zdaj je Tomo mislil: — če se hočem z Vêro združiti, je najbolj pametno, da se zvežem z njo takoj. Poznal je svojo vročo kri in bal se je bojev s svojimi nagoni, ki so ga že tolikrat zapeljali v grehoto in razvratnost. In prav zato si je bil izmislil načrt za učiteljevanje, da bi se poročil že — jeseni. A zdaj je njegova notranjost kot izčiščena, prezračena in izprana; nagoni so podjarmljeni; duša gospoduje in odloča, ona riše načrte in predpisuje poti in kaže smer v bodočnost. Zdaj mu ni več treba zametavati svojih štirih vseučiliških let, ni mu treba menjavati poklica. Če je sam svoj gospodar in ga ne vodi sla za užitkom in za pohoto, se mu nikamor ne mudi. Zdaj lahko čaka z Vêro, da jima dozore razmere.

Življenje teče skladno in prijetno. Vêra je zadovoljna, Tomo je navdušen. Z Mravljo se učita in se natančno držita svojih ur. Če pride mimo Vêra s Klaro, si komaj upata blizu; s pogledi ju pozdravita, z veselim vzklikom — in odideta naprej. Zvečer so po navadi v tržki družbi, ki je precej razposajena in ponočnjaška; a Tomo in Marko sta solidna in odhajata tako zgodaj s svojimi ženskami, da se Berta mnogokrat srdito upira. Prihodnja Tomova svakinja je sploh nekoliko užaljena. V trenutni muhavosti poskusi s Tomom koketirati, da bi sestro majceno podražila; pa se ji poskus tako hudo izjalovi, da ni ravno častno zanjo. In ko hoče Vêri nato očitati, da slepomiši z mladim fantom, ki pač ne more resno nanj računati, je zopet zavrtnjena tako odločno, da zajoče od jeze in sramu. A drugače je dobra ženska,

rahlih čustev in gorkega srca, kot so po navadi lahkomiselné naivnice. Ko se izplaka in ko se ji Vêra odkrito izpové ter ji zaupa ljubezen svojega srca, je zdajci zopet mirna in prijateljska. Tomu se celo dozdeva, da prevzema polagoma nekako pokroviteljstvo nad njim in Vêro.

Mravlja in njegova sestričina Klara sta tudi — ženin in nevesta. A Marko skriva svoje zaročenstvo, začetkoma se niti Tomu ne izda. In vendar je njuno medsebojno razmerje jasno kot na dlani, če ju človek le nekoliko opazuje. On je proti nji skoraj pretirano ljubezniv, postrežljiv kakor skrben oče svojemu otroku-miljencu; a nenadoma je za malenkost zopet strog in srborit, tako da je ljubosumnost očividna in da je očitno, kako zahteva ljubimec v njem za svoje nesebično in požrtvovalno nagnenje največje udanosti in ljubezni, naravnost detinske pokornosti in hvaležnosti. Ona je ponižna in pohlevna, molčeča, skoraj sama zase; a tih ponos ji gleda iz oči in samozavest ji proži hrbtenico. Če se potuhne pred njegovo jezico, ji izpreleti obraz poreden in samozadovoljen nasmehljaj: Le se delaj, ljubček; jaz že vem, kako da sem s teboj! — Tomu se zdi tuintam, da je nekoliko prehladna in pretrezna; a polagoma spozna, da je njena zagonetna dostojanstvenost samo izraz zaupanja v ljubezen svojega ženina, v njegovo usojeno pripadnost k nji, da ni posledica preudarkov in preračunov, temveč izraz nedolžnosti in preprostosti in neizkušenosti. Marko jo kliče večkrat Čista mesto Klara, seveda bolj po tihem in na skrivnem. Tomo se pa spomni prijateljeve nesreče, ko je bil prišel na Dunaj in je kot novopečen bruc zašel med krokarje in padel v nočno beznico ter se izgubil s pocestno žensko, pri kateri je iztaknil — bolezen. Od tedaj je bil nekaj časa ves pobit, zamišljen in turoben, nezaupljiv in črnogled; v družbi je bil tih in se ni udeleževal pogovorov, po navadi je zgodaj izginil; na razpolago je bil samo za petje ... In Tomo se domisli: — ravno ime sestričine Klare ga je morda tudi zapeljalo, da se ji je vdala njegova duša, ki je jokala za zdravjem in za čistostjo!

Kadar se prijatelja razgovarjata o svojih ciljih, pripoveduje Marko s srditim glasom, kako se že tretje leto zdravi in zopet zdravi. Popolnoma siguren hoče biti, da je izgnal bolezen iz telesa; zadnja kapljica hudičevega strupa mora izginiti iz krvi, predno posveti svoje življenje Klari. Prepričan je, da se mu to posreči; zakaj — če se mu ne posreči! — bi moral iti v smrt. Ali se naj poda v nevarnost, da nekdam svojo ženó okuži? Ali naj postane oče bolnih, že od rojstva okuženih otrok? — Ozdravljen hoče biti in izčiščen, duševno in telesno. V sedmih letih — pravijo — se izmenja slednja celica človeške staničnine, človekovega telesa. In toliko časa hoče čakati, da bo kot preroben, do kraja prenovljen. — Tudi drugače je Mravlja mnenja, da je boljše čakati z ženitvijo, dokler ne dokonča vseh svojih študij in

vseh drugih predpriprav za ulogo, ki jo hoče igrati sredi življenja. Najpametnejše je, da si že nekaj, da si po možnosti že trden mož, ko si izbereš spremljevalko in soigralko in si jo pripelješ kot družico pod svojo streho, pod svojo lastno streho, če je to mogoče.

„Ali človek mora igrati — ulogo?“ vpraša Tomo. „Ali ne more igrati sebe samega, sebe pravega in resničnega?“

„Bojim se, dragi moj, da res ne gre drugače, ko igrati ulogo. Kdaj postaneš toliko trden in samosvoj, da si lahko prepričan: — zdaj se ti ni več bati tujih vplivov, novih utisov, tujih nazorov, novega prepričanja? Kdaj si toliko dovršen in popoln, da si lahko gotov: — v nobenem kotičku tvoje duše se ti ne more oglasiti željica ali skominica za grehom in razkošnostjo, za pustolovstvi in za zmagoslavji? — Konsekventen hočeš biti, konsekventen moraš biti, če si značaj; ergo ...“

„To je strašno: — vse življenje boji, duševni boji s svojimi nagoni, s svojim divjim mesom, s skušnjavami in zapeljavami, s hudičem in z njegovimi angeli?“

„Življenje je boj, pokoj je smrt.“

„Človek bi obupal.“

„Zmirom moraš imeti stražnika na pragu in zmirom moraš paziti, da bedi in da ti ne zadremlje, zakaj v trenutku imaš sovražnika pod streho, grehotnost v krvi, sladostrastje v sanjah.“

„Ali si odgovoren za svoje sanje?“

„Odgovoren. V tvoji preteklosti je njih izvor, morda v tvoji preteklosti, bogve — morda v tvoji prejšnji inkarnaciji. Mogoče, da še nisi zrasel do one zrelosti in višine, kjer lahko dosežeš brezgrešnost in popolnost. Slednji vzrok ima svoj učinek. Vsak začetek ima svoj konec. Sleherna predstava, vsaka misel, ki ti pade v dušo, vzklije v nji, vzbrsti in rase; če ne zavedno — podzavedno. In ker si odgovoren za svoje misli, si odgovoren tudi za njih posledice, za svoje sanje. *Pa naj te tisoč popov odveže odgovornosti; pop, ki ga nosiš v prsih, — tvoja vest te ne odveže. Ona še pozna, česar ti več ne poznaš; ona se spominja vsega, kar si doživel in zagrešil, a pozabil.*

„Saj so različne sanje ...“

„So tudi brezpomembne sanje; o teh ne govorimo. O grešnih sanjah govorimo. Tudi te ti lahko pridejo od zunaj, bogve odkod, — po telepatiji iz tuje, razdivjane duše. A tudi zanje ti narekuje vest pokoro; — ker nisi bil zastražen; ker si bil kot stroj, ki je pripravljen in nastavljen za sprejemanje.“

„Ti pretiravaš, Marko. Taka tenkovestnost je bolečna.“

„Ljudje smo dvojni: lahki in težki. Če je duša večna, je mogoče, da se večkrat vtelesi in da od vtelesenja do vtelesenja v razvoju rase ali pada. Samo to bi mi dovolj razlagalo, zakaj ste nekateri lahki,

zakaj smo drugi težki; zakaj je vam življenje lahko, zakaj je naše težko; zakaj je vaša pot prijetna in igrava, zakaj se ne izpodtikate ob pečinah in čerih, zakaj ne padate v bolezen, zakaj se srečno ogibate prepadov; — in zakaj je naša pot naporna in krvava, zakaj se izpodtikamo ob vsakem kamenčku, zakaj zapadamo boleznim, zakaj se prekopicavamo v prepade. Lahkomiselnost je lepa in potrebna stvar v življenju. Ne mislim one lahkomiselnosti, ki je brže brezmiselnost in otopelost čustev in vesti; temveč ono otroško lahkomiselnost, ki ji je podlaga mirna in čista vest. Ta lahkomiselnost je pravzaprav bolj lahkodušnost; to je višja razvojna stopnja duše, ki je že v prejšnjih vtelesenjih preizkusila in premagala ovire in nevarnosti življenja.“

„Kdo ti je razodel, da gre razvoj v lahkoto? Saj gre lahko narobe! Morda je tamkaj višja stopnja, kjer je treba preskočiti več ovir, kjer je treba več nevarnosti premagati, bolezni preboleti, nesreč pretolči!“

„Jaz menjam s tabo, Tomo!“

„Ti si pretiran, Marko! Ali verjameš na reinkarnacijo?“

„Kaj jaz vem? Nič ne verjamem; a mogoče je. Sicer pa je vseeno! Na to verjamem, kar se mi oglašča v srcu. In tu mi pravi glas, da bo moje življenje boj, trd, neizprosni boj s stoterimi sovražniki, zunanjimi in notranjimi.“

„Ali nisi srečen — s Klaro?“

„Srečen. Preveč srečen. Tako da ne verjamem v trajnost sreče. A bojim se najbolj svojih — notranjih sovražnikov. Kako ste vsi živeli? Jaz sem bil svetnik v primeri z vami drugimi. A vsi ste ušli brez kazni, — jaz sem kaznovan. Za eno samo oslarijo, za prismojeno pijanost, za en sam izpodtiklaj — takšna kazen!“

„Vsi niso ušli brez kazni.“

„Že to je napačno, da se toliko zavedam svoje kazni. Preveč me grize stvar, preveč bridkosti občutim radi nje. Človek je nagnjen k slabemu; in to nagnjenje sem potlačil v sebi, to nagnjenje še zdaj zatiram v sebi; — pa se bojim, da se nekega dne maščuje nad menoj, da iznova izbruhne v meni, — nalašč, nalašč, nalašč!“

„Ampak — to bi bil obup, moj dragi! Ali nisi srečen v svoji ljubezni?“

„Srečen!? Kakšna sreča bi morala priti, da bi ti odtehtala to — pekló nesreče? Saj so le trenotki, ko me napada ta obup; a sovražim se zaradi njih, sovražim se zaradi obupa; sovražim svoje življenje in to proketo svoje telo, — to svojo mrhovino, to svojo bolno, bolno, bolno mrhovino!“

„Saj si že zdrav, prijatelj! Z zavestjo zdravja te vendar mine ta obup!“

„Jaz upam, da me mine; jaz hočem, da me mine. A so trenutki, ko me obhaja dvom, ali bom imel dovolj moči in volje, da premagam svoja — slaba nagnjenja.“

„Ali je to tako težko?“

„Pri tebi so se izdivjala in našrla; pri meni . . . Ko bi jih bil potlačil iz prepričanja in z dobro voljo; — a potlačil sem jih bil nasilno, z jezo in zavistjo v srcu . . . Zato se jih bojim.“

Tomo se zamisli: — Ali je to res tako težko? — V Ljubljani bi se mu še bilo zdelo težko; — zdaj ne more razumeti, odkod težave. Ljubezen ga tako do dna prevzema in izpolnjuje, da ni nikjer prostora za nagone in nagončke. In kaj je s sanjami? Ali bi moral biti res celo za sanje odgovoren? Mogoče ima Mravlja prav. Človek se tuintam preveč ozre za lepoto, preveč se zna navdušiti za umetniško lepoto, preveč se zna ogreti za dragoceno umetnino, preveč mu ugaja lepa šala ali blesteč dovtip, preveč ga zgrabi tragična usoda lepega človeka, preveč mu sočustvuje duša pri vseh resničnih in globokih doživetjih. Ali bi ne bilo čudno, ko bi ne pustilo vse to senc v njegovi duši, senc, ki se mogoče v sanjah fantomizirajo? — A sanj se po navadi Tomo ne zaveda in se jih ne spominja. Kar se pa vrši v njegovi podzavesti, hoče tudi v podzavesti rešiti in dovršiti in premagati. Saj mora imeti duša tudi v podzavesti toliko dobrega in pravega in čistega, da lahko sprejme boj z vsem slabim in nepravim in nečistim. — Za sanjarenje pa hoče biti odgovoren. Zavedne želje in skomine ga ne smejo motiti; zavedna sla za pustoslovstvi ga ne sme napadati; zavednega življenja mu ne bodo vladali nagoni, tu hoče biti gospodar in samodržec.

Mravlja je zamišljen. Njegovo čelo je strogo nagubančeno; duša se mu biča v resnih samoobtožbah. — Bolezen! Spolna kuga! Ali je to tako strašno zlo? Četudi ozdravljivo, — nepozabljivo, nepopravljivo, nepremagljivo? . . .

Tomo ga zapelje k petju:

„Le premisli, Mařenko, dobro le! Le premisli! . . .“

In kakor po navadi: — petje ga osvobodi in ga olajša ter ga vrne resničnosti in njegovi iskreni preprostosti . . . 37

— Neko nedeljo napravi družba izlet na Bled. Tomo in Vêra srečata tam doktorja Breznika in njegovo ženo. Zdravnik se ju razveseli in tudi gospa Elvira je prijazna in ljubezniva. Za trenotek stopita z njima na verando. Spodaj na terasi ob jezeru se igra petleten deček, jako zal otrok. Vêra se začudi: — mislila je, da je gospa Elvira brez otrok.

„Kako je srčkan! Ali imate samo enega, milostiva?“

„Zaenkrat samo enega!“ — odgovori poredno Breznik mesto žene.

Ona zardi in se oklene z obema rokama moževe lahti. V ljubki zadregi nasloni glavo na njegovo ramo.

„Ali ste slišali, gospod Tomo, da je Blejec napovedal že dolgo pričakovani svoj — konkurz?“

„Torej vendar? Uboga Mira!“

„Ona je zaročena.“

„Zopet zaročena? Ona ne pride iz zarok.“

„To pot je resno. Milan Javornik je zaročenec.“

„Še vedno Javornik? Vkljub vsemu — Javornik? Tega ne razumem. Ali je že zdrav?“

„On je še v bolnišnici. Kvitiral je. Vojaško suknjo odloži in si poišče civilne službe. Nekateri pravijo, da stopi z Blejcem v kompanijo, če se konkurz povoljno reši.“

„Ali je Javornik premožen?“

„Nekaj mora že imeti. Posestvo ima na Dolenjskem.“

„To bo nesrečen zakon!“ — reče gospa Elvira.

Tomo jo pogleda: — Ali je premagala svojo strast za nadporočnika? — Videti je docela mirna. Iz oči ji gleda duša, ki je pokojna kakor jezero tu zunaj, gladko in ravno, brez najmanjših valčkov, ko da ga še nikdar niso trgali valovi in razganjali viharji. Očividno je, da se je otela iz zablode.

„Ali veste, da jo je okužil? — S poljubom! Na notranji strani spodnje ustnice.“ *Kako, ja se gibljete tako pravi v tem?*

Zdravnik se zgane: *A morda je poutno? mladini po*

„Ali res še niste slišali? Lahko govorimo o tem, ker ni nikakšna tajnost. Mira je sama povedala in pokazala vsi družbi, kdor je hotel videti in slišati.“

„Zato je prišlo potem do te zaroke,“ — razloži gospa Elvira. „Mira se je pravzaprav branila, zelo branila. A kar naenkrat — saj jo poznate! — kar naenkrat se je podala sama k njemu v bolnišnico in se je zmenila z njim. To je obup, ali ne?“

Tomo zdaj razume izpremembo gospe zdravnice. Videti je, da je možu vdana, čez mero vdana; saj mu je lahko hvaležna, do nebes hvaležna, ker jo je obvaroval nesreče, ki je grozila tudi nji!

„Kaprica!“ — reče Breznik. „Jaz ne verjamem, da bosta par.“

„To bi bil lep zakon!“ — Gospa Elvira se nenadoma zasmee, vsa razigrana in živahna: — „Zakon je kakor mačka v žaklju, ali ne? Koliko pa pozna človek človeka? Drug drugemu smo vsak dan iznova — mačka v žaklju.“

„Ali ne samo — muha v žaklju?“ — podraži Breznik.

„Ženske smo muhaste, možki ste nezvesti. Kaj ne, gospodična Vêra? Ali poznate možkega, ki bi samo svojo žensko občudoval?“ *Zalos*

„Mi občudujemo z umetniškega stališča vse, kar je lepega; mogoče tudi uživamo vse, kar je lepega; a ljubimo — ljubimo zmirom samo eno! Vé ne občudujete ničesar — in ljubite samo sebe!“

„No, sebe tudi občudujemo, dragec! Ker se zavedamo, kako smo dragocene, zato smo lahko odkritosrčne in resnične. Vi pa ste koketni, ker ste nečimerni; vi iščete in občudujete lepoto, ker si želite vedno novih zavojevanj; vi ste nezvesti, ker vam pač ne zadostuje — kravica v domačem hlevu!“

„In vé se spuščate v spogledovanje in ljubimkanje samo zato, da opozarjate može, kakšna zaželjena roba ste in koliko bi bilo kupcev, ko bi hotele.“

„Roba, hahaha ... Mačke, muhe, kravice ... Ljubezniv prepirček, ali ne?“

„Same domače živalice.“

Tomu je očitno, da je ta zakonski par popolnoma pomirjen, da so vse neskladnosti v njem poravnane, — da je Javornik poražen in pozabljen. Skoraj sama govorita, kakor dva mlada novoporočenca, ki ne moreta dočakati, da pokažeta pred vsemi, kako lepo se imata, kako lepo in srčkano se dražita, kako imenitno se razumeta!

„Vse je odvisno od stališča, s katerega gledamo na stvar,“ — zamodruje Breznik. „Če je v zakonu zaupanje, je koketiranje nedolžno in je flirt nedolžen; za vse imamo svoj resnični vzrok in ne samo izgovor. Če imaš zaupanje in čisto vest, moreš biti lahkomiseln.“

„Lahkodušen!“ — popravi Tomo.

„In lahkodušen. Nezaupanje izzove slabo vest, magari brez vzroka — kakor blisk iz vedrega neba; nezaupanje izzove občutljivost in zagrizenost, opreznost in oprezanje, samoobtožbe radi praznih sanj, zadirčnost in omahovanje, maščevalnost; nezaupanje izzove nezvestobo.“

„V zakonu moraš biti slep in gluhi!“ — reče Breznica nekoliko otožno.

„Véro moraš imeti! In velika mora biti véra, ker samo velika véra vzbuja zopet véro in zaupanje. Ljubezen moraš imeti! In velika mora biti tvoja ljubezen, ker samo vélika ljubezen, nesebična in požrtvovalna, vzbuja odgovarjajoča čustva, vzbuja vélika ljubezen, vzbuja nesebičnost in požrtvovalnost. Kjer je vélika ljubezen, tam ni nezaupanja. Kjer je vélika ljubezen, tam pride nezvestoba kakor grom iz jasnega, nepričakovano kot ob suhem času lavina s hriba. Kjer so večni dvomi, črne slutnje, kjer je nezaupanje, tam je ljubezen majhna, od obeh strani premajhna.“

„Kje je torej vélika ljubezen?“

„Vélika ljubezen je naš cilj, — naš up in naša véra, naše nebo.“

„Ali je ljubezen zakrament?“

„Ljubezen je kakor zakon; pred tvojo vestjo je ljubezen zakon — in zakrament.“

„Tudi če ti ni za cerkev in njene uredbe?“

„Ljubezen je že zakon — in je zakrament pred tvojim bogom, čeprav boguje morda samo v tvoji duši in ga nikjer drugod ne molijo.“

„Potem je mnogo zakonov na svetu.“

„Krhkih zakonov, minljivih zakonov.“

„Zakon, ki je bil količkaj resno sklenjen, mora biti trajen. Če si se zavedal, da je nujen, si za vekomaj privezan vanj. Čustvo odgovornosti — za zakon sam in za korak, ki si ga storil, za posledice in za otroke . . .“

„Ti že govoriš v množini?“

„Hm . . . Čustvo odgovornosti je obroč, jeklen obroč, ki veže zakon. In če je jeklo dobro — če si značajan in pošten! — obroč ne more počiti. Pa naj se tudi tuintam pojavijo nesorazumljenja, — v primeri z zavestjo skupnosti, pripadnosti, usojenosti, enotnosti in odgovornosti, so vsi ti dnevni boji malovažni in malenkostni.“

„Muhe je treba brzdati!“

„Uničiti in ne dresirati! No — eno je potrebno: — Če naj bo zakon enota . . .“

„In harmonija!“ — vzklikne Tomo.

„. . . in harmonija, mora biti tudi vsaki zakonec enota in harmonija zase. Neubranost med telesnostjo in duševnostjo je zlo, ubranost je ideal. Telo in duša morata biti eno. Ne samo, da mora biti duša, da mora biti dobra stran človeka odločilna zanj, — telo se mora čutiti z dušo — eno.“

„Človek mora biti gospodar nad svojimi nagoni!“

„Človek mora biti zrel za zakon!“

„In za ljubezen — za sveti zakrament!“

Gospa Elvira se tesno oklepa Vêrinega nadlehtja, ko jo spremlja skozi vežo. Zdi se, da sta si postali prijateljici, čeprav sta izmenjali med sabo komaj nekaj stavkov. —

Tomo in Vêra sta obadva vzhičena od pogovora. S ceste zavijeta v gozdič in šetata brez cilja med drevesi.

„Vidiš: — ko sta se doktor Breznik in njegova žena poročila, še nista bila zrela.“

„Ona je bila menda še nezrela.“

„Zdi se mi, da tudi on.“

„Zato sta morala prestati preizkušnjo z Javornikom. Zdaj sta dozorela.“

Vêra se z obema rokama oklene Tomovega komolca in nasloni glavico na njegovo ramo. Tomo se spomni, kako je preje ravno tako

gospa Elvira slonela ob svojem možu; blažen je in radosten, kakor da mu sije v duši solnčna luč.

„Ali sva midva zrela, Tomo?“

„Mislim, da sva zrela — za sveti zakrament! Jaz sem premagal svojo zunanost in nagone svojega mesa. Ti si premagala svoje misli na ljubezen-greh, premagala si svoj obup in svoje stališče žrtvovanja.“

„Malo sram me je.“

„Bilo je potrebno! Šele takrat, ko si sklenila žrtev, je postala tvoja ljubezen nesebična — vélika ljubezen. Ne greh in smrt — žiljenje in odgovornost je ljubezen. Beg je strahopetnost — vztrajanje je junaštvo. Pa naj bi prišla nezvestoba in izdajstvo, — ljubezen vztraja!“

u. m. t. i.?

Po kratkem molku reče zopet Vêra:

„Če je ljubezen zakon in zakrament . . .“

„ . . . potem sva midva že zakonca in sva prejela sveti zakrament! Potem imava že pravice . . .“

Tomo si jo privije k prsim in ji pritisne vroč poljub na usta. Ona je vsa vdana; vzpne se ob njem in mu vrže roki krog vratu . . . prepusti mu usta in zaniži . . . Čez nekaj časa se ji Tomo zopet izvije:

„Pravice imava, ljubica, in — dolžnosti! Dokler ne moreva prevzeti popolne odgovornosti, ostane najina ljubezen čista!“ —

— V zadnjih tednih je odposlala Vêra že celo vrsto prošenj za različna učiteljska mesta. Domenjena sta bila s Tomom, da stopi ona zaenkrat zopet v službo. On napravi izpit in se intenzivno loti nadaljnih študij. Preje se ne vzameta, predno ne dobi primerne službe kot notarski kandidat. Njegova plača bi morala biti vsaj tolikšna, da bi jima zagotavljala življenje in obstanek. Mogoče se pa celo naključni in posreči, da dobi on službo v kraju njenega učiteljevanja. Ko bi obadva služila, bi bila idealno preskrbljena.

Nekaj dni po blejskem izletu pa dobi Tomo pismo od matere, da je v njegovem predmestju izpraznjeno mesto učiteljice — in da naj vpraša gospodično Vêro, ali bi se ne hotela zanje potegniti? 39

Tomo skoraj zavriska od veselja:

„Ali vidiš, ljubica? Moja mati se zavzame za naju dva!“

„Ti imaš krasno mater, Tomo!“

On se odpelje z njeno prošnjo, da jo takoj odda in da se pomeni z materjo o svojih namenih . . .

v. b. Mira je imela nekakšen tvor na notranji strani spodnje ustnice in se je zdravila pri doktorju Brezniku. Čudila se je, zakaj ji je povedal vsakeršno poljubljanje — niti otrok ne sme poljubljati! — zakaj ji je naročil, da naj pije zmirom iz posebnega kozarca in naj je s posebnim orodjem, ki naj bo samo zanjo; zakaj jo zdravi z vbrizgavanji v telo, ko je bolezen vendar samo zunanja — ali kaj;

čudila se je zmirom bolj, zakaj stvar toliko časa traja. Moj bog, majhna ranica, neznaten tvorček, ki se po malem čemeri?! . . . Nenadoma in čisto slučajno je izvedela, da zdravijo tudi Javornika z vbrizgavanji in da ga ne zdravijo samo kirurgi, temveč da ga zdravi tudi strokovnjak za spolne bolezni doktor Gnezda. Strašna slutnja ji je vstala v glavi! . . . Šla je k Gnezdi in tam je izvedela . . .

— Milan Javornik se je vrnil iz bolnišnice. Zdrav je, a še slaboten; lica so mu upadla, koža mu je rumenkasta, kolena se mu še šibé. Njegova zaročenka se tuintam pokaže z njim na ulicah. Mnogo manj zahaja v družbo; a če pride, je vesela in zgovorna, mnogokrat celo objestna in razbrzdana; trenutoma pa je kakor izgubljena, zamišljena in odsotna, z zastrtimi očmi in izsušenimi ustnicami . . .

Kot rekonvalescent se Javornik večkrat vozi z izposojenim avtomobilom na izprehode. Iz dolgočasje se je sam navadil, ravnati z njim. V divjem diru drči po gladkih cestah; zdi se, kakor da se hoče tu odškoditi divjost njegove narave za prisiljeni mir te lene dobe prebolevanja. Časi se tudi Mira pelje z njim . . . Naenkrat pa zgrabi strast za avtomobilske vožnje tudi njo in zaročenec jo mora celo navaditi samostojnega kretanja in ravnanja s strojem.

Njena bolezen je v drugem stadiju, zdravljenje zopet intenzivnejše. Po telesu so se ji pojavile maroge, celo na čelu jih je nekaj: —

3. Venerin venec, — čita v leksikonu . . .

Nekega popoldne pred božičem pride z avtomobilom po Javornika in ga povabi na izprevoz. Zelo nestrpna je, ker ga ne more sčakati; roke so ji mrzle in nemirne, pogled nestalen, izbegavajoč.

392 „No — le pridi k Uršiki, povodni mož! Čemu oklevaš? ^{čisto varjast} ^{glut} ^{to}“
Milan je nekoliko nataktnjen, ker je imel za to popoldne nekaj družega na sporedu. S stisnjenimi ustmi séde poleg nje in se zavije v kožuh.

Mira ne reče nobene besede več; s pogledom se prepriča, da je vse v redu; — voz zdrči po cesti kakor lahko perjiče, v trenutku je v največji naglici; kolesa so kot poblaznele okroggle plošče, ki se komaj tal dotikajo . . .

Ali je prismojena? — zašepeče Javornik sam pri sebi in jo skrivoma pogleda od strani. Njene oči so uprte naravnost v cesto; njih izraz je strog in nepremičen, kot oledenel. — Pred ovinki ji pritisne noga na balon, da piščal grozeče zavrešči. Javornik se vsakikrat zdrzne in se čudi, odkod njegova nenavadna bojazljivost. Priznati mora, da Mira vzorno vodi; stroj sledi pritiskom njene roke točno in sigurno, z največjo varnostjo in natančnostjo. In vendar obhaja Milana tesnoba, od trenutka do trenutka je njegova muka večja. Žal mu je, da je bil neprijazen z Miro; z naporom si poskuša izmisliti nagovor, ki bi ne bil vsiljiv in nenaraven . . .

Nenadoma ... Bližata se ostremu ovinku ... Onkraj ograje teče reka pod strmim in precej globokim bregom ... Mira sune z glavo in pogleda Javornika. Kakor blisk je njen pogled. Sovraštvo in maščevalnost plameni iz njega ...

Kaj ima danes s povodnim možem? — Ali ni rekla: — Zdaj ³⁴¹ zapleševa, povodni mož! — A kaj je to? Ali ne bo zavila? ...

Mira je nagnjena nad krmilo ... Milan plane ... A v tem trenutku trešči voz v ograjo in se prekopicne po strmini v vodo ...

Javornik se reši iz valov; trepetajoč se ozre za Miro ... Prednji konec avtomobila štrli iz vode ... O Miri ni sledu ... *V smrt jo je tiral nenravni genij — Tak nek točaj mladim iz povesti*

Vêra je učiteljica v predmestju. Vsak dan je skupaj z gospo ³⁴ Heleno. O bodočnosti se pogovarjata in snujeta načrte zanjo. Na Toma mislita in mu pisarita ... On je na Dunaju. Napravil je svoj izpit; zdaj se pripravlja dalje, — z vnemo in marljivostjo, da se mu čudijo in divijo tovariši, ki so ga poznali v prejšnjem lahkoumju in brezdelju. Prihodnje leto bo poroka. Tomo vstopi pri kakem notarju v mestu, — najbrže pri Zorku, ki se je že nekaj dogovarjal z Žitnico. Vêro je nalašč posetil, da se je z njo razgovoril. Zagotavljal je, da so bili nagibi njegove snubitve takrat zgolj prijateljski, takorekoč — skoraj očetovski. Dokler bo mogoče, ostane Vêra učiteljica. Stanovala bosta s Tomom pri njegovi materi, ki se jima hoče vsa posvetiti.

